ARUD. UGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS. MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR. REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL. SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD. PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS PRÆCIPUIS CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

Editio nova emendatior, & cui præfatus eſt

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS SECUNDA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,
Impenſis JULII HENRICI POTT & Socior.

M. DCC. LXXXIX.

EPB/B
54301/B Vol. 2

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

CLASSIS IV.

DOLORES.

WEL[illegible]
HI[illegible]

CEPHALALGIA.

§. 415.

DICAM nunc de illis morbis, qui doloris ſenſu hominem excruciant, ordiarque a capite, quippe quod præ ceteris partibus frequentius quoque dolori expoſitum eſt. Is autem vel in interiore aliqua parte, vel in exteriore conſiſtit contactu tum increſcens, &, reſpectu habito ad ipſam ſenſationem, nunc gravativus, nunc vero pungitivus, tenſivus, pulſatorius, aut lancinatorius, ſimulque brevis aut longus, continuus aut periodicus eſſe conſuevit; & modo totum caput, modo latus, modo partem ſaltem occupat, indeque varia nomina accipit, ſic, ut in univerſum quidem *Cephalalgia* appelletur; ſin autem gravior & longior eſt, *Cephalæa*; ſi dimidiam capitis partem tenet, *Hemicrania*; ſique in exiguo ſpatio eſt, *Clavus*, cui aliquando frigoris ſenſus ſe adſociat.

§. 416.

Omnis autem capitis dolor vel idiopathice vel ſympathice affligit, & modo in febre aliove morbo eſt, modo per ſe vexat, interdumque ſic, ut horrorem, caliginem, vertiginem, delirium, furorem, tinnitum aurium, ſurditatem, ſoporem, apoplexiam, faciei pallorem aut ruborem, coecitatem, hydrophthalmum, paralyſin palpebræ ſuperioris, ſanguinis ex naribus auribuſque fluxum, deliquium animi, vomitionem, anorexiam, aliaque mala concitet. In gravi adeo dolore oſſa calvariæ ſubinde in vertice aut fronte aliquantum diducuntur tam fœminis quam viris (1); aut vicinæ partes nervoſæ, aures, mandibulæ, dentes,

labia atque brachia in conſortium trahuntur. Nec rarum eſt, obſervare alternantem dolorem capitis cum dolore artuum.

Interdum larvam febris intermittentis mentiri conſuevit periodicus capitis dolor, tumque cum æſtu conjunctus eſt, & ſubſequente ſudore; aut ſine illis affligit, lotio tamen, finita acceſſione, ſedimentum febrile dimittente. (2).

(1) Vid. *Anſelm. de Boot L. de affectib. omiſſis cap.* 4. *Hildan. Obſerv. Cent. II.* 7. *Hagendorn Cent. I. obſ.* 40, Et duobus celebratiſſimis noſtri ſeculi Medicis, *Ramazzinio* ac *Hambergero*, hoc vitium contigiſſe, in ipſorum vitis commemoratum legitur.

(2) cf. *Mortoni Pyretolog. p.* m. 259.

§. 417.

In cenſum frequentiorum cauſarum, cephalalgias ingenerantium, veniunt plethora, & quidquid ad hujus ortum aut incrementum aliquid confert, ſuppreſſus ſanguinis fluxus, venæſectio intermiſſa, graviditas, potus ſpirituoſus, ignis, frigus, ventus, cruditas, ingluvies, ira, dyſcraſia ſanguinis ſeroſa,, pituitoſa, arthritica, ſiphilitica, ſcorbutica, melancholica, intemperies calida, odor gravis, percuſſio, ictus, caſus.

Infrequentiores cauſæ, ſed quæ longiſſimum & plerumque inſuperabilem dolorem inferunt, in defectu ſuturarum, inque encephali vitio conſiſtunt, cujuſmodi eſt ſteatoma vel alius cerebri tumor, ſerum in cerebro, ventriculis ejus, aut dura vel pia matre, effuſum, abſceſſus cerebri, varices & verrucæ menyngum, calculus intra eaſdem aut in nervis opticis, caries oſſis cranii in interiore tabula aut diploe. Quæ cauſæ deinceps etiam alia mala graviſſima ac letifera producunt,

Porro vero pertinent ad rariores cephalaeæ cauſas calculi in ſinubus frontalibus & vermes in cerebro, ſinu falciformi, aut mucoſo aliquo oſſium cranii hærentes, vel nidulantia in eodem inſecta; quæ ambo ſi poſtremum locum occupant, ſubinde per nares ſponte ſua haut emunctione egrediuntur; quo omnis dolor, hactenus incurabilis, protinus diſcutitur.

§. 418.

Quum dolor capitis non niſi a diſtentis vaſis aut irritatis qualitercunque fibris nerveis oriri queat; opera ubique danda eſt, ut hæc mala conſopiantur alterantibus atque topicis, aut refrigerantibus tum internis, tum externis medicamentis. Quocirca, nullo cauſæ reſpectu ſingulari habito, verbenam recentem contuſam aut aquam ejus diſtillatam, admixta octava quaſi parte nitri pro epithemate frontali; aut vaporem aquæ & aceti vini ad caput admiſſum; aut ſpiritum nitri dulcem cum balſamo Peruviano temporibus illitum, illive loco, ubi dolor fixus hæret; aut fotum ex cineribus lignorum dolenti parti applicatum; aut linimentum ex opii drachma una, maſtichis ſcrupulis quatuor, caſtorei, croci, ſingulorum ſcrupulis duobus, & terebinthinæ uncia dimidia confectum, vel etiam emplaſtrum de ranis cum mercurio temporibus utrinque applicandum; aut denique liquorem ex ſpiritus vini camphorati, tincturæ anodynæ, & ſpiritus ſalis ammoniaci, ſingulorum drachmis duabus, menſura cochlearis parvi in nares per intervalla trahendum commendamus. Præter hæc vero & purgantia eccoprotica ad univerſalia remedia merito referuntur, iterato aſſumta.

§. 419.

Si ſigna docent, quod ſanguinis congeſtio ad caput dolorem peperit, ligaturæ capitis & ſanguinis miſſiones

aut ex ipſo aliquo capitis vaſe externo, aut in remotiori parte, aut hirudines aliquot, temporibus vel pone aures applicatæ porro proficiunt, cum temperantibus quibuſdam exhibitis. Quæ ſola, ſi dolor ex æſtu & vino eſt, etiam ſufficiunt. Et capitis magnos dolores natura interdum ſolvit effluxu materiæ purulentæ ex naribus, vel auribus, quem ſuſpiceris, ſi cum dolore auditus difficultas conjuncta eſt; aut ſanguinis ex his & naribus copioſa eruptione.

Si ex cruditate dolor, qui toties augeri conſuevit, ac cibus digeri incipit, atque nauſea plerumque, & ructibus, quin etiam vomitionibus ſtipatus eſt; in non aſſuetis aliquot pocula decocti Caffe a paſtu ſumta eum ſæpe diſcutiunt; alias leni vomitorio aut purgante ſalino aliquoties uti expedit, interpoſitis ſtomachicis quibuſdam medicamentis atque antiſpaſmodicis inter ſe mixtis; cujuſmodi eſt pulvis ſtomachicus Birkmanni cum tartaro vitriolato & nitro, aut elixir proprietatis ſine acido, adjecta quarta parte liquoris mineralis Hoffmanni. Interdum is dolor intra unum aut alterum diem abſtinentia a cibo, &, ſi nihil aſſumitur, niſi aqua, ſubmovetur. Si poſtero die vero remanet, ad emetica, aut alvum ducentia & reliqua remedia præſcripta veniendum eſt.

Cephalalgia a crapula aut ingluvie ſpontaneo vomitu plerumque diſcutitur.

Ex ira ortus dolor optime ſedatur tinctura rhei orientalis, adjecta quarta parte circiter tartari tartariſati, cochleari menſura per aliquot horarum intervalla aſſumta, & larga potione aquæ egelidæ. Interdum ſpontaneus vomitus bilioſus eum ſolvit; quem ideo, ſi aliquid indicat, placata prorſus mentis emotione, etiam excitare confert.

Cephalalgiam ex frigore aut vento tollit, juxta re-

gimen calidum, mixtura ſimplex camphorata, aut pulvis ex antiſpaſmodico, conchis citratis, antimonio diaphoretico & camphora compoſitus. Ejuſmodi dolores etiam gravedine & ſternutamentis finiuntur.

§. 420.

Adverſus longum dolorem auxilium eſt in veſicatoriis, ipſi loco dolenti, ſi fieri poteſt, appoſitis, fonticulis, etiam in vertice aut pone aures inuſtis, ſcarificatione capitis, cucurbitulis ad ſuras, ſetaceis, & emplaſtro de ranis cum mercurio, temporibus applicato. Ipſa fricatio capitis & capillorum tonſura dolores longos levat; perinde ac ſuccus radicis betæ rubræ expreſſus aut pulvis foliorum aſari in nares aliquoties de die tractus, & pediluvia. Expedit etiam in omni vetuſto dolore caput ad cutem tonſum aqua frigida multa frequenter perfundere. Interni dare debent alterantia, velut pulvis cachecticus Quercetani, radix valerianæ ſylveſtris in pulvere aut decocto, liquor cornu cervi ſuccinatus cum tinctura tartari, decoctum ligni guajaci; interpoſitis medicamentis, quæ alvum purgant. Aquæ Pyrmontanæ aut Carolinæ etiam magnam utilitatem habent. Sin autem nihil horum efficax fuerit, ad inciſionem cutis capitis cruciatam uſque ad pericranium veniendum eſt, & longa ſuppuratio in vulnere excitanda. Qua ratione etiam a capitis vulnere, & fractura aut fiſſura cranii, doloris longi medelam aliquando præſtitam fuiſſe, obſervationes docent. Quodſi vero fixum aliquem locum dolor occupat, in hoc ipſo inciſionem parare oportet. Interdum etiam in cranii perforatione gratia erit ad juvandum; ſed dolor, oppleto rurſus foramine, in nonnullis redire conſuevit.

Si os carioſum dolorem facit, crebrioribus foraminulis pertundendum eſt; neque hanc chirurgiam, ſi os

ipſum tumet, negligere unquam oportet, utpote quæ ſola medelam adferre valet.

Ad capitis dolorem a vermibus aut inſectis in ſinubus mucoſis calvariæ conducit fumus, naribus & hiante ore exceptus, ex foliorum abſinthii, marrubii, betonicæ, florum centaurei minoris, ſingulorum drachmis duabus, radicis angelicæ, zedoariæ, ſuccini, ſingulorum drachma una, antimonii crudi uncia dimidia in pulverem contritis ac inter ſe mixtis & carbonum igni inſperſis. Iſtiuſmodi vero animalcula non niſi ex conjecturalibus ſignis patent, qualia ſunt dolor fixus diuturnus, nullis remediis cedens, & ad motum capitis increſcens & lancinans, ſternutatio frequens, narium ſiccitas in alterutra vel utraque parte, pruritus, vertigo, & fœtidus odor ex ore atque naribus exhalans.

Cephalalgia denique ſub larva febris intermittentis per circuitus incedens non alio remedio quam Peruviano cortice, cui rheum aut jalappa admixta, curari ſe ſinit; cum eo, ut ſimul temporibus emplaſtrum mercuriale ſupra memoratum applicetur.

§. 421.

Quiſquis ceterum dolore capitis vexatur, nec legere, nec ſcribere debet, nec vehementer ſe movere, nec voce contendere; utique poſt prandium vel cœnam, poſt quam nec cogitatio quidem ei ſatis tuta eſt. Vitare etiam debet conclave nimis calidum, ſolis æſtum, omnemque repletionem.

Quæ vero auxilia ſint capitis, ubi cum febre aliove affectu dolor eſt, tum alio loco jam expoſitum eſt, tum alias erit explicandum.

ODONTALGIA.

§. 422.

Dentium dolor a diverſis cauſis naſcitur, modo quidem a vitio in ipſo dente, modo ab inflammatione perioſtei ejuſdem, ſive interni, ſive externi, vel gingivarum, vel perioſtei maxillæ, modo denique a decubitu ſeri ad unam harum partium vel plures.

Inflammatio plerumque levior eſt, ſi a congeſtione frigida originem traxit; gravior contra & febre ſtipata, ſi ex ſanguinea eſt. Naſcitur autem maxime humido frigidoque cœlo ex ſuppreſſa tranſpiratione, vel ex ſubitanea refrigeratione poſt incaleſcentiam, itemque ex catarrho, rheumatiſmo, arthritide, vehementiore corporis animique motu, potu ſpirituoſo, hæmorrhagia naturali ſuppreſſa, neglecta ſanguinis evacuatione, atque carie dentis: an etiam a vermibus in eodem hærentibus (1)? Aliquando etiam ſpaſmus in remotiori quadam parte eandem producit; ex quo ſæpe periodicam naturam conſequitur: aliquando vero inflammatio vicinæ cujuſdam partis, naſi, auris, colli.

Gena ſub dolore ſæpe intumeſcit, multaque ſaliva ex ore fluit. Atque prius, ſi ſerioribus diebus contingit, diſcuſſionem doloris ſignificat.

Inflammatio ſæpenumero vicinas ſimul partes, gingivas, aures, malas, oculum, & totum caput occupat; ex eaque haud raro abſceſſus lente generatur, qui ſedem inter gingivas atque buccas figit, & ſub violentiſſimo dolore demum rumpitur.

Malum ab omni incaleſcentia facile augetur & recrudeſcit. Si gravius eſt, ipſi dentes ex alveolis ſuis aliquantum quaſi protruduntur.

In carie res multo plures, aer, potio, dentiſcalpium, & ipſe humor carioſus irritant & novum doloris augmentum inferunt, eundemve revocant propter nervum oſſis denudatum.

Omnia autem mala, quæ ex vehementiore dolore fieri poſſunt, hic metuenda ſunt, ſpeciatimque maxillæ vel dentium caries, fiſtulæ maxillarum, exoſtoſes & ſarcomata gingivarum (2).

(1) Vid. *Loeſeckii Obſervat.* IV. p. 42. 43. tab. III. fig. 4. 5. Sed ejuſmodi vermiculi a quibuſdam inter figmenta referuntur, qualia ſæpe etiam eſſe non repugnamus. Vid. *Foreſt. Obſerv. L. XIV.* 7. *Schol.* Cel. *Iac. Chr. Schaeffer* Tr. *von eingebildeten Würmern in Zähnen.* Regensb. 1757. 4. cf. *Boiſſier de S. Noſolog. method. T. III. Claſſ.* 7. *p.* 104.

(2) Vid. *Hippocratis Epidem. VII.* p. m. 1114. *Zacut. Luſit. Prax. admir. L. I.* 93.

§. 423.

Succurri huic tormento non uno remedio tum interno, tum externo oportet; cum eo, ut, quoad licet, ipſum congeſtionis genus ante accurate inveſtigetur, ſeliganturque remedia ipſi accommodata.

Quod ſi ergo congeſtio ſanguinea cognoſcitur, ſanguinis miſſionis, cucurbitulæ, aut hirudines ad tempora malum levant. Si ſeroſa eſt, veſicatoria pone aurem, radix pyrethri maſticata, & oleum deſtillatum origani, thymi, aut caryophyllorum in dentem cavum cum bombace immiſſum.

Communia vero utrobique remedia ſunt purgantia paulum valentia, temperantia cum grano uno laudani opiati permixta, & ſinapi cum fermento panis in bra-

chium partis ejus, qua dens dolet, conjectum. Sæpe etiam vomitorium omnem dolorem tollit.

Præter hæc vero in omni dolore calida cataplaſmata ſuper maxillam utiliter injiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, ſæpiuſque mutatur. Cujus rei cauſa flores chamomillæ Romanæ & matricariæ, cum ligno ſancto in aqua recte coquuntur; aut idem lignum cum foliis roſmarini, radice pyrethri atque gallis in vino mixto coquitur. Recte quoque eſſentia ligni ſancti, aut mixtura ex ſpiritus vini rectificati partibus octo, & eſſentiæ croci atque theriacalis parte una, ore detinetur.

Subitaneum levamentum, ad aliquot minuta temporis & ultra, in graviore dolore expectandum eſt a liquore volatili & anodyno, quem ſupra ad cephalalgiam propoſui, ſi is in nares trahitur: non tam potens ac certum vero a compreſſione arteriæ temporalis ope digitorum, utrinque proxime ante aurem mediam ſitæ (1); aut admoto ad dolentem dentem magnete artificiali (2); quo ipſo in nonnullis adeo dolor exacerbatur, utique ſi mala jam intumuit.

Si vermes in dente hærent, illi optime iterata collutione oris cum aqua mellita educuntur, aut impoſito dentis cavernulæ oleo ligni corylini necantur. Verum tamen, quum nulla horum certa nota eſt, expedit ſtatim ab initio doloris iſtiuſmodi remedia ad experiundum adhibere, & deinde, ſi dolor iis non finitur, omittere.

Si vero exeſus dens eſt, feſtinare ad eximendum eum, niſi res cogit, non eſt neceſſe, ſed tentandum eſt prius, an exſtingui & coerceri caries queat medicamento idoneo, quale eſt oleum caryophyllorum, quod goſſypio inſtillatum in ejus foramen conjicitur. Si hoc

dolorem non levat, tum eximere eum oportet, aut ferramento candente inurere. Prius vero ſcire licet periculoſum eſſe, ſi mala jam intumuit. Remediis, quæ denti carioſo vel extus applicata, vel in ejus cavernam immiſſa eum findant, non facile fidendum eſt. Si dens in ſuperiori parte a carie excavatus eſt, utiliter foramen extra dolorem lamellis plumbeis repletur; quod hominem impoſterum a tormento immunem præſtare poteſt.

Hæmorrhagiam ex evulſo dente, quæ & letifera fit aliquando (1), coercent acetum fortius & ſpiritus vini rectificatus ore contenta, &, ſi hæc non ſufficiunt, linteamina carpta aluminis aut vitrioli ſolutione imbuta, aut ſpongia marina, ſingula in foramen conjecta, fortiuſque impreſſa.

Abſceſſum denique ad maturationem deducit lac, ex quo flores ſambuci & ficus cocti, ſic, ut aſſidue fere calideque ore contineatur.

(1) Vid. G. Chr. *Schellhammeri* diſſ. *de Odontalgia tactu ſedanda.* Kilon. 1701.

(2) Hanc curationem novantiquam memorat. *Petr. Borellus hiſtor. & obſerv. medic. phyſic. Cent. VI.* 35.

(3) Vid. *Hulder. Perlagi V. und VI. mediciniſcher Iahrgang. p.* 595.

OTALGIA.

§. 424.

Otalgiam diſtinguo in calidam ſive acutam inflammatoriam, quam ſupra (§. 170.) jam ſub Otitis nomine deſcripſi, & frigidam ſive ſeroſam, de qua nunc dicendum eſt.

Utriuſque quidem cauſæ communes ſunt, & eædem fere, quæ Odontalgiam excitant (§. 422.) ; quibus vero aliquæ particulares addendæ, ſcilicet ulcera manantia auris citra inflammationem, vermiculi in aurem ingreſſi, vel innati, res duræ in eandem delatæ, & contuſio.

At frequentiſſime vero Otalgia eos adoritur, qui rheumatiſmis & catarrhalibus affectibus ſunt obnoxii. Quæ quidem vix unquam periculoſa, ſed longa eſt utplurimum. Eademque etiam facile recurrit, ſuaſque per intervalla exacerbationes habet.

In otalgia a colluvie ſeroſa aliquando copioſa aqua ex aure effluit (1).

Cum arthriticis, rheumaticis & catarrhalibus malis frequens conſenſus otalgiæ, ulcerumque omnium manantium obſervatur. Eſtque etiam magna aurium cum capite, oculis, dentibus, faucibus, & hypochondriis conſpiratio. Ac in ſenibus otalgia ſæpe prodromus apoplexiæ vel hemiplegiæ eſſe conſuevit.

A vermibus & aliis corporibus in aurem delatis orta otalgia non raro inflammationem, abſceſſum, convulſiones cum deliriis, quin ipſam mortem inducit (2).

Peſſima eſt, quæ ex lapſu fit cum materiæ ſanioſæ effluxu ; ſiquidem in interioribus partibus auris, ac in ipſo encephalo gravem læſionem ſignificat, qua plerique moriuntur.

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. 6. obſ.* 12. *Plateri Obſerv. L. III. p.* 735.

(2) *Eph. Nat. Cur. dec. II. an.* 2. *obſ.* 39.

§. 425.

Ex catarrho, materia arthritica, & qualicumque alia ſeroſa enata otalgia interdum celeriter levatur oleo olivarum & lacte inter ſe mixtis, calideque in aurem inſtillatis, ſuper lana molli addita, quæ humorem intus contineat. Idque remedium per intervalla repetendum. Alias, præter regimen calidum, diſcutientia, diaphoretica, purgantia, & niſi hæc ſufficiant, cantharides pone aures & affixæ cucurbitulæ aut hirudines requiruntur.

Inter diſcutientia autem ſuffitus eminet ex foliis rutæ, ſalviæ, gummi tacamahaca, animo, maſtiche, ſuccino & olibano.

Pro diaphoretico egregie inſervit mixtura ſimplex camphorata; &, ſi ab arthritica materia dolor eſt, etiam infuſum ex chamædry, trifolio fibrino, radice rhei orientalis, & ligno ſaſſafras, & juniperi baccis.

Ad purgandam alvum valet hæc compoſitio pilularum, quæ habet maſſæ pilularum de ſuccino Cratonis ſcrupulum, reſinæ jalappæ grana tria, mercurii dulcis grana quatuor, trochiſcorum alhandal grana duo; ex quibus cum eſſentia caſtorei pilulæ quindecim aut viginti fiunt; aut pulvis ex cremoris tartari drachma una, antimonii diaphoretici, radicis jalappæ, ſingulorum dimidia; qui in quatuor partes æquales diviſus per bihorium datur.

§. 426.

Ulcera glandularum auris ſebacearum manantia, niſi dolorem vel auditus gravitatem inducant, tutius omnino relinquuntur, quam conſolidantur, quum per hanc excretionem corpora bene repurgentur, & dum

ſponte aliquando hæc excretio ceſſat, protinus lædantur, ſic, ut inprimis aurium, dentium, capitiſve dolores aut parotidum tumores inde ſuccreſcant, & tamdiu torqueant, donec aures iterum humorem dimiſerint. Ubi vero alia mala cum iſtis conjuncta ſunt, tunc frequens uſus decocti ligni guajaci, interpoſitis laxantibus, veſicatoriis, & in adultis etiam cucurbitulis, indicatur, recteque etiam moſchus intra bombacem in aurem datur, quo malus odor ſimul corrigitur. Si nimis ulcera ſordent, & cruor quoque apparet, liquor balſamicus, quem ſupra poſui (§. 173) infundi debet: Sique ſuper ulcera caro increvit, eaque mali odoris, & ſanguinem fundit, eidem unguentum ægyptiacum admiſceri.

In vetuſtis ulceribus aliquando generantur vermes (1): qui, ſi juxta ſunt, protrahendi ſunt hamulo paululum recurvato; ſi longius, medicamentis enecandi. Ad id autem proficit radix ellebori albi cum aceto contrita, aut allii ſuccus, aut vinum, in quo marubium decoctum, quo aures eluuntur. Sic emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi poſſunt.

(1) *Galen. de loc. affect. IV.* 40. *Aetius Tetrab. II. Serm. II. c.* 85. *Valeſcus de Taranta* in febre acuta generatos quoque vidit, *Philon. pharmac. L. IV. c.* 30.

§. 427.

Si pulex, aliudve animal in aurem incidit, ſpecillum lana involutum in therebinthinam demittendum, idque in aurem injiciendum, ibique, ut & comprehendat, & eximat, vertendum eſt. Si non eſt ſecutum, neve attingi poteſt ſpecillo, medicamento enecandum eſt. Cujus rei cauſa acetum lithargyrii, ſyrupum communem, aut aliquod ex oleis expreſſis olivarum, amyg-

dalarum tum dulcium tum amararum, itemque nucleorum perſicorum, aut ex coctis abſinthii vel colocynthidis, in quibus ante quoque non nihil camphoræ ſolutum, ad aliquot guttas in aurem inſtillatur.

Sin aliquid exanime eſt, hamulo recurvato protrahendum eſt, aut, ſi hoc nihil proficit, reſina eodem modo, ac ante præceptum. Quod ſi vero jam nimis vehemens dolor ab iſto excitatur, ſub ipſius impetu extractionem moliri haud oportet, quandoquidem inde increſcit dolor, & meatus auditorius magis conſtringitur; ſed inſtillandum eſt in aurem oleum ex amygdalis, quod relaxet membranas tenſas & dolorem mitiget, tumque ſternutamenta admovenda, naribus & ore obturatis; quo id commode eliditur.

Quum hæ res, ut aliquando fieri ſolet, inflammationem & abſceſſum excitarunt; cum ipſo pure ſponte poſtea, ſed interdum poſt plures menſes demum, immo annos, prolabuntur. Quin etiam germinatio ſeminum in aure diu latentium a quibuſdam autoribus animadverſa fuit (1).

(1) *Donat hiſt. med. mirab. II. 12. Borelli obſerv. med. phyſ. Cent. I. 10.*

§. 428.

Si denique a contuſione dolor eſt, ſanguis mittendus eſt ab inhibendam inflammationem, & cataplaſma ex floribus ſambuci, chamomillæ, farina ſeminis fœnugræci & olea chamomillæ cocto, quibus vitellus ovi & albumen fortiter agitata adjiciantur, ſuper aurem imponendum. Quibus ſi non ſedetur, hyoſciami folia addenda. Dolorem etiam tollit particula thuris in lacte cocta, hocque frequenter calideque in aurem inſtillatum.

DEGLUTITIO IMPEDITA.

§. 429.

Impeditæ deglutitionis nomine primo illud vitium miſerabile mihi ſignificatur, ubi deglutitis rebus deſcenſus in ventriculum denegatus eſt, ſic, ut in œſophago alicubi, dato obice obhæreſcant, atque non niſi magna vi ac moleſtia in ventriculum depellantur.

Ejus autem obſervatio hæc eſt: Homo inter initia leve quoddam impedimentum in tranſitu ciborum ſolidorum per gulam experitur, quod increſcendo ſenſim dolorificum deſcenſum reddit. Idque impedimentum alius in ſuperiori gulæ parte, alius in media aut inferiore ſentit. Procedente morbo nec molliori cibo, nec potioni tranſitus abſque dolore conceditur. Sunt vero etiam, qui cibum facile, potionem contra difficillime tranſmittant. Ipſe ventriculus tam in vacuitate, quam repletione, dolore afficitur, magis tamen in hac, quam in illa. Non paucis, maxime jejunis, inſipida lympha ex œſophago in os adſcendit. Sub deglutitione cunctis magna vis flatuum eructatur; qui, ſi non ſequuntur, inſignis anxietas oritur. Malum equidem non omni tempore æque grave eſt, ſed leviora intervalla in permultis habet; ſicut finitum illud fere credat æger; quod tamen vix paucis diebus elapſis denuo recrudeſcit. Corpus autem ſub eo emarceſcit, & loco tenuioris lymphæ ſpiſſior demum pituita ſub deglutitione rejicitur; eaque ipſa ſub maximo incremento morbi quam difficillime, ac non niſi erecta, varieque contorta ac incurvata cervice obiri poteſt. Morbus diu hominem excruciat per plures menſes & annos, antequam ſupremum diem obeat.

§. 430.

At non prius is morbus a medentibus plerumque cognoſcitur, quam profundas radices egerit; ſi quidem initio aliorum morborum, ſpaſmi, doloris, & inflationis ventriculi, aut ipſius imbecillitatis, quam bilis aut pituitæ colluvies peperit, ſpecie imponere conſuevit.

Ipſæque adeo cauſæ ejus tam abſconditæ ſunt profecto, ut niſi foris in collo tumor conſpicuus ſit (1), poſt mortem demum luſtrato cadavere pateſcant, licet interdum conjectura ex parte detegantur. Sunt enim glanduloſarum, membranacearumve partium, tam ſingularum, quam complurium ſimul tumores, ſcirrhi, indurationes, modo glandulam thyreoideam, modo tracheam, gulam, glandulas dorſales, ventriculum, ejuſque inprimis ſuperius orificium, aut pancreas, aliaſve adjacentes partes, immo ipſos pulmones occupantes; quæ diuturnum iſtum & funeſtum morbum producunt, comprimendo, coarctando, vel occludendo prorſus œſophagi aut ventriculi vel utriuſque & ipſius tracheæ cavum (2). Ex quo inſanabilem eum eſſe, ſimul liquido apparet.

Ut adeo incaſſum hic omnis generis reſolventia, ſapones, ſalia, reſinas, acidulas & ipſam ſalivationem (3) adhiberi, jam ſatis conſtet. Atque quamvis hæc omnia tuto exhibeantur; a purgantibus tamen, & carminativis, ad quæ plerumque tum ipſi ægri, tum medentes confugiunt, quam maxime cavendum eſt, utpote quæ irritando & augendo malum ſumme inimica eſſe, obſervationes haud ſemel comprobarunt (4). Contra vero hydromel, gydrogala, lac ebutyratum aliaque hujus farinæ ægris, licet non ſanando eos, ſed reficiendo duntaxat, conveniunt.

(1) Vid. *Tulpii L.* I. *Obſerv. cap.* 44. 45.

(2) Ejuſmodi vitia animadverſa ab autoribus legas in *Boneti Sepulchr. anat. T. II. L. III. Sect. IV. Obſ.* 2. 4. 8. 9. 15. 21. 22. *Rhodii obſerv. Cent. II.* 47. 48. *Eſſays of Edinb.* T. II. 24. III. 27. *Diemerbroek anatom.* L. I. c. 8. p. 23. *de Haen.* diſſ. *de deglutitione vel deglutitorum in cavum ventriculi deſcenſu impeditis.* Hag Com. 1750. 8. *Trilleri* diſſ. ſupra jam allegata *de fame letali ex calloſa oris ventriculi anguſtia.*

(3) Hanc quidem ſemel profeciſſe, *Ruyſchius* teſtatur *Adverſar. anat. Dec. I.* §. 10.

(4) Pituitoſos tamen hic excipias tumores; qualem purgantibus & aſſiduis gargariſationibus diſcuſſum *Tulpius* memorat l. c. cap. 45.

§. 431.

Subinde tamen & levior quædam cauſa, & quæ curationem adhuc perſæpe recipit, impeditam infert deglutitionem, ſpaſmodica, puta, œſophagi conſtrictio a cruditate, excandeſcentia, mœſtitia, refrigeratione calentis corporis, dyſcraſia humorum, adſumtis acribus, nervoſi generis ſpaſmodico quodam affectu, vermibus ventriculum aut inteſtinum rodentibus, & febribus acutis per metaſtaſin ſuſcitata, tametſi diu aliquando hominem excruciare poteſt.

Iſque œſophagi ſpaſmus mox pharyngem, mox inferiorem duntaxat partem, mox totum canalem occupat; ſæpeque per intervalla affligit, neque raro in convulſiones terminatur. Jamque etiam ex dictis patet, vel idiopathicum vel ſympathicum illum eſſe conſueviſſe.

Omnes autem œſophagi ſpaſmi, quacumque in regione contingant, hoc inter ſe commune habent, quod extremorum refrigerationes, artuum tremores, flatuum

ad ſuperiora regurgitationes, murmura, dolores, præcordiorum anxietates, ventris adſtrictiones, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues præſto ſint.

Propria autem ſigna ſpaſmorum pharyngis ſunt hæc: deglutitio difficilis ac dolorifica, vel plane nulla, ſenſatio pali faucibus infixi, privatio vocis, & rigida linguæ, laryngis, ac totius colli conſtrictio, dolor, & impeditus motus.

Signa autem propria ſpaſmorum gulæ inferioris hæc obſervantur: alimentorum libere deglutitorum percepta quædam in ipſo gulæ tubo, maxime circa ſuperius ventriculi orificium, ſubſiſtentia, dolor inter ſcapulas ſub eorundem deſcenſu, interdumque ructuum moleſta expulſio, vomitus, & muci per os eructatio. Quæ ſymptomata, ſi cum iis concurrant, quæ ſuperiore periodo allegavi, totum œſophagum ſpaſmo conſtrictum eſſe teſtantur.

Vid. *Frid. Hoffmanni* diſſ. de *morbis œſophagi*, Hal. 1722. & *Med. rat. Syſt.* T. IV. P. III. Sect. II. cap. V.

§. 432.

Ad iſtum vero morbum tollendum externa æque ac interna antiſpaſmodica & anodyna, cum diſcutientibus, requiruntur.

Ex internis proſunt pulveres, qui habent pulveris Marchionis, nitri antimoniati, ſingulorum drachmam unam, camphoræ grana ſex, extracti croci grana quatuor, olei diſtillati chamomillæ guttam unam; qui in quatuor partes æquales diviſi omni quadrihorio exhibentur: aut mixtura ex liquoris cornu cervi ſuccinati drachmis duabus, anodyni mineralis Hoffmanni & eſſentiæ caſtorei, ſingulorum una, eodem tempore ad.

quadraginta guttas data: itemque pilulæ, quæ ex extracti millefolii, chamomillæ, ſingulorum drachma una, croci, pulveris caſtorei, ſingulorum ſcrupulo dimidio, mithridatii drachma dimidia, oleique diſtillati maceris aut menthæ guttis quatuor compoſitæ, pondere decem vel quindecim granorum veſperi ſumuntur. Præterea vero eximie conferunt pulveres ex nitro & camphora, mixtura ſimplex camphorata, ſpiritus bezoarticus Buſſii cum liquore anodyno Hoffmanni, aut is cum oleo diſtillato chamomillæ, maceris, abſinthii, citri, & oleum bezoarticum Wedelii.

Externe in uſum vocari poteſt liquor, qui conſtat ex aquæ anhaltinæ unciis tribus, eſſentiæ caſtorei drachmis tribus, axungiæ ejuſdem drachma una & camphoræ dimidia; quo aliquoties de die tum dorſi ſpina tum regio epigaſtrica perfricatur: aut balſamum vitæ Hoffmanni cum liquore anodyno remixtum, quod inprimis urgente morbi impetu inſervit, etiam, quum ſaccharo inſtillatum ore continetur: aut theriaca ſub lingua detenta, acceſſionis tempore. Nec clyſteres ex anodynis ac emollientibus parati negligendi ſunt. Quemadmodum nec fructu deſtituitur veſica bovilla, decocto emolliente calido plena & affecto loco admota.

Quod ſi ab acribus ortus eſt morbus, lac & oleoſa proſunt. Sin ab ira, purgantia & emetica, a quibus vero alias ſumma exacerbatio metuenda.

Lactei vero & nutrientes clyſteres infundendi ſunt, ſi ſpaſmus totum œſophagum occupat, iſque nihil alimentorum tranſmittit.

§. 433.

Sed a ſpaſmis pharyngis merito diſtinguenda ipſius atonia & paralyſis (1) quæ nunc tertio loco inter nota-

biliores cauſas impeditæ deglutitionis numeranda venit.

Nullus tumor, nullus dolor, nec ulla anguſtia ægrum urget: potentia vero deglutiendi illi deeſt, eo, quod vel muſculi deglutitionis vel totus œſophagus pertinaciter reſolutus eſt. Hinc cibi, & potus, & ſaliva ex ore profluunt. Interdum vero ſolida liberius, ſaltem in majoribus offis tranſmittuntur, minime vero liquida, niſi pariter magna quantitate adſumta ſubitiſſimeque deglutita.

Morbus nunc ex alio ſuccreſcit, nunc autem per ſe & ex improviſo naſcitur, & vel acutus vel longus eſſe conſuevit, inque poſteriori caſu mortem ex inexpugnabili fame, huicque adjuncta tabe plerumque inducit, in priori multo magis letiferus. Nec utrobique tamen efficaciora remedia haud adferenda ſunt; inter quæ præcipuum aſſidua gargariſatio ex decocto ſalviæ, thymi, majoranæ, ſimiliumve ſtirpium ſpirituoſarum vinoſo, aut aqua vitæ, in qua thymus macerata. Ad hæc vires tueri oportet jurulentis beneficio clyſteris per alvum frequenter infuſis. In extremo caſu expedit cibos ante ab ægro maſticatos & linguæ ope ad fauces delatos oſſe balænæ flexili, cujus apici ſpongia affixa, ulterius in gulam protrudere; aut nutrientes ſuccos ope fiſtulæ prælongæ in œſophagum demiſſæ ex annexa veſica per os infundere. Quidam ægri, imperante neceſſitate, commanſos cibos digitis ſuis vi intrudere didicerunt.

(1) Hunc morbum adnotarunt *Marc. Donatus Med. hiſt. mirab.* L. III. *Tulpius* L. I. 42. *Salmuth. Cent. III. obſ.* 16. *P. Sal. Diverſus annot. in Avicenn.* L. III. Feu. 13. Tr. I. cap. 1. *Willis Pharmaceut. ration.* P. I. Sect. I. c. 3. *Stalpart van der Wiel Cent. II. obſ.* 27. *van Suncten T. II. Comment. in Boerh.* §. 818. p. 702. *van der Sterre prax. med. chir. obſ.* 8. *Platerus obſervat.* L. I. p. 213.

§. 434.

Ceterum impedire etiam, quamvis rariſſime, luxatio appendicum oſſis hyoidis deglutitionem poteſt: eaque a violenta muſculorum hyopharyngeorum diſtentione ſub majoris atque craſſioris boli deglutitione producitur: Hac itaque cauſa in ſuſpicionem incurrente, apta oſſis hyoidis, ope digitorum, contrectatio, eaque ſola aliquoties repetita illico malum tollit.

Vid. *Ant. Mar. Valſava* Tr. *de aure hum.* Cap. II.

SODA.

§. 435.

Quem Soda vexat, ei videtur halitus urens e ventriculo ad fauces adſcendere, ardorem, anxietatem, ſitim, anorexiam, faſtidium & ructum ſive acidum ſive nidoroſum amarum, ac tenuioris lymphæ exſpuitionem, interdumque etiam vomitionem creans, cum levi œſophagi adſtrictione.

§. 436.

Corrupti in ventriculo cibi farinoſi, pingues & oleoſi, & bilis poſt excandeſcentiam illuc delata, frequentiores ejus cauſæ ſunt: deinde vero plethora, paſſio hypochondriaca, hæmorrhoidalis, graviditas eam ingenerant. Aliis a vino aut ejus quodam genere aliove minus familiari potu oritur. Aliis ſine manifeſta cauſa accedit & ſæpe redit, quin conſtanter moleſta eſt (1): tum vero chronicum morbum fere prænuntiat. Cum arthriticis & rheumaticis affectibus interdum quoque alternare conſuevit. Rariſſime per circuitus recurrit (2).

(1) Vid. *Roſin. Lentilii Iatrorunem* P. I. cap. 44.
(2) *Act. Nat. Cur. Cent.* 7. & 8. p. 266.

§. 437.

Ut autem nec una cauſa, nec una humorum ventriculi corruptio id malum infert; ita diverſa remedia omnino adhibenda ſunt, cum eo, ut copioſus aquæ potus ubique proficiat.

Multos juvat prunellæ lapis a dimidio ſcrupulo ad drachmam dimidiam ex aqua ſumtus. Aliis contra is ardorem intendit; quibus vero tartari cremor eodem pondere devoratus auxiliatur. Aliis proſunt paſſulæ Corinthiacæ aut ſiliquæ dulcis ad unciam comeſa. Sed euporiſton fere eſt taleolus pomi citrei, lapidum cancrorum pulvere conſperſus & devoratus.

In ſoda rancida & bilioſa elixir vitrioli Mynſichti utile eſt: in acida vero morſuli contra ardorem ſtomachi officinales ad dimidiam unciam devorati, aut ſpecies diacretæ Mynſichti ad drachmam dimidiam, vel oleum tartari per deliquium ad viginti guttas & ultra ex dimidia aquæ patella ſumtum. Si morbus a congeſtione ſanguinis verſus ſtomachum & plethora, ſanguinis miſſio inprimis conducit.

Urgente nauſea, emeticum blandum non inutile eſt.

Gravidarum ſoda omnium difficillime diſpellitur.

In chronica affectione alvum ducentibus crebrius utendum. Nec acidulæ tum negligendæ ſunt.

CARDIALGIA.

§. 438.

Ventriculi dolor atrox compreſſorius & conſtrictorius Cardialgiam efficit; qui pro diverſitate cauſæ modo brevis, vel longus, atque etiam periodicus, modo acutus & letalis eſſe conſuevit, ac ſimul anxietates præcordiorum, reſpirationem difficilem, dolores dorſi, eructationes, nauſeam atque vomitum, ſi quidem levior eſt, inducit; ſin autem gravior, ſudores frigidos, extremorum algores, rigores, convulſiones, ſyncopen, ipſiuſque ventriculi inflammationem.

§. 439.

Frequentiſſima cauſa eſt materia bilioſa, acris, cruda, acida, viſcida, rancida; quæ ut ſua ſponte vomitum citat cum levamine doloris, ita & emeticam medicinam, vel purgantem ſaltem requirit. Quæ ſi nihil efficit, tum oleum Kaiepur vel cardamomi ad guttas quatuor vel ſex cum ſaccharo, cui tritura admixtum, utiliter exhibetur; extus vero linimentum ex oleo nucis moſchatæ expreſſo, theriaca Andromachi, balſamo Peruviano, pulvere caſtorei & croci, atque oleis citri & caryophillorum; aut ſacculi ex mentha, floribus chamomillæ Romanæ, baccis lauri, Semine carvi & myriſtica nuce, incocti vino & expreſſi applicari poſſunt.

Alia cauſa haud infrequens eſt ingluvies & frigidæ potus. Iterum vero ab illa ortum morbum mox tollit emeticum; ab hoc vero calefaciens medicina, qualis eſt mixtura ſimplex cum infuſo meliſſæ data, vel oleum Kaieput.

Non vero a vermibus inteſtinalibus in ventriculum delatis, ſi mordent illum atque lacerant, immanis car-

dialgia ſummeque acuta exoitatur (1). Quorum ſi ſuſpicio naſcitur, quam quidem ſubitaneus doloris ortus cum gravioribus ſymptomatibus ſubminiſtrare poteſt, valentioribus anthelminticis protinus ſuccurrendum eſt. Similiter hirudines & ſerpentes, in ventriculum per os delati, dum mordent ipſius fibras, acutiſſimam cardialgiam citant. Hæc vero animalcula liberalior aquæ ſalſæ potus confeſtim enecare non minus, quam excutere potis eſt. Scarabæi ſi fuerint, vel aliud inſectorum genus, hæc vomitu optime exturbantur tum artificiali, tum ſpontaneo.

Alia cauſa eſt ex congeſtione ſanguinis in corpore accumulati & ad ventriculum delati; quæ ſanguinis miſſionem inprimis requirit: alia ex conſenſu in menſtruantibus, chloroſi laborantibus, hyſterica paſſione, atque bilis & renum calculis per ſuos ductus tranſituris.

Denique & materia arthritica, podagrica, melancholica, febrilis regreſſu ſuo ſive ſpontaneo ſive coacto, nec non diarrhoea ac dyſenteria ſuppreſſa, parotides retropulſæ, purgantia ac emetica fortiora, venena, ſcirrhus ventriculi & inflammatio cardialgiam inferunt: de quarum vero cauſarum remotione alibi dicendi locus erit.

(1) Letiferam annotarunt *I. Franc. Scardona Aphor. de cognoſc. & curand. morb.* L. III. p. 74. & *L. Heiſterus* in *medic. Wahrnehm.* p. 614.

INFLATIO VENTRICULI.

§. 440.

Cardialgiæ niſi ſpecies, tamen maxime ipſi affinis eſt ſtomachi inflatio, ſiquidem in hac etiam dolor hunc

ipſum exercet, ſed gravativus cum inani flatuum eructatione, utpote qui in ipſius capacitate coarctati totius affectionis cauſa ſunt, nimiopereque ventriculum non modo diſtendunt, ſed etiam extus in tumorem attollunt, contactu atque preſſu magis dolentem, & ſubinde etiam, licet rariſſime, palpitantem. Dolor ſæpe etiam in reliquum ventrem, dorſum & pectus progreditur. Multiſque caput dolet & cervix riget. Et flatus, qui per alvum exire conſueverunt, retinentur. Frequentiſſimeque cardialgia & anorexia ſimul præſto eſt.

Affectus modo temporarius, modo chronicus incrementum lentum capit, ſed diuturnitate increſcit, adeo, ut ſuffocationis metum facere, quid quod cartilaginem enſiformen ex ſua ſede movere demum poſſit (1) ipſumque ventriculum ad rupturam deducere (2).

Omnis potus calidus, omniſque cibus aſſumtus ipſum exaſperant. Et ſunt etiam quædam ejus genera, velut piſa, lentes, fabæ, cibi farinoſi, pulticulæ, lac, farcimina recentia a cruore cognomen adepta, ova butyro frixa aut indurata, raphanus, cepæ, avena excorticata, quæ languente ſtomacho, eundem inducunt vel facile revocant, aut intendunt.

Quidquid præterea languorem ventriculo conciliare valet, illud generandæ inflationi anſam dat. Quam quidem potentiam maxime excandeſcentia & terror, præſertim inter epulas vel brevi poſt conceptus, & luctus gravis, itemque ingluvies, plethora indeque facta ſanguinis ad ventriculum congeſtio, meditatio, materiæ morboſæ in corpore relictæ decubitus, & ſubitaneus tranſitus ex calido ſuetoque victu in frigidum, facillime exercent. Interdum autem in ſtomacho imbecillitas longa per hominis ætatem eſt; eaque vix ſu-

perabilem inflationem creat. Sed peſſima tamen eſt, quæ cum alio morbo longo & cachectico copulata.

(1) *Pechlin. Obſ. L. I.* 57.
(2) *Miſc. Nat. Cur. Cent. Vet. VI. Obſ.* 43.

§. 441.

Adverſus inflationem ab ingeſtis magnæ efficaciæ eſt eſſentia carminativa Wedelii ad drachmam cum æquali portione eſſentiæ theriacalis ex aqua, cereviſia aut vino hauſta: quo intra dimidiam horam vel integram finitur dolor, devolutis ad ſenſum quaſi flatibus e ſtomacho ad inferiora, magnoque impetu per anum diſploſis. Nonnulli patresfamilias elixir quoddam ſub nomine *Peſt*-ſeu *Hauſelixir* ſibi parant, quod etiam valde laudandum habeo, ſi ad cochlear plenum hauriatur. Id enim momento fere inflationem, quæ non chronica eſt, diſpellit.

Enimvero in chronico morbo remedia iſta haud ſufficiunt; ſed fortioribus contrahentibus & ſtomachicis opus eſt. Cujus rei cauſa eximie proſunt pulveres ex ſalis Anglicani ſcrupulis duobus & vitrioli martis totidem granis parati, quorum unus vel duo quotidie devorantur; aut, quod virtute adhuc ſuperius, oleum vitrioli ad guttas duas bis vel ter in die ex dimidia patella vini hauſtum. Interdum longus uſus infuſi vinoſi ex thymo, floribus chamomillæ, radice leviſtici, galangæ & ſemine ammeos ad cyathum quotidie epotum opem fert; multoque magis, ſi fomenta ex pulegio & cumini ſemine cum aceto facta ſuper ventriculum injiciuntur. Præterea vero curioſior obſervatio in victu, & equitatio maxime neceſſaria eſt. Purgantia clementiora per intervalla dare expedit, &, ſi neceſſitas poſtulat, etiam emeticum. Vinum meracum, at non multum, per omnem cibum confert.

Si ventriculi imbecillitas a congeſtione ſanguinis producitur; ejuſmodi remedia ſeligenda ſunt, quæ tum ejus copiam in corpore imminuant, tum naturalem fluxum reſtituant.

Nimium turgens ventriculus ſuperimpoſito emplaſtro ſtomachico, atque faſcia, infirmitatem ejus adjuvante, perpetuo continendus eſt.

Ab opiatis ubique abſtinendum, licet dolor iſta poſtulare videatur. Inimica enim ſunt languenti ventriculo, ipſiuſque imbecillitatem intendunt.

DOLOR COLICUS.

§. 442.

A ventriculi dolore tranſitus fit ad illum, qui inteſtina exercet, atque colicus appellatur. Cujus vero cauſæ non ſolum, ſed etiam effectus ac modi tam diverſi ſunt, ut in varia genera diſpeſci debeat; de quibus protinus ſigillatim nunc exponam.

§. 443.

Primum genus eſt a flatibus, indeque facta dolorifica inteſtinorum expanſione: quapropter *colica flatulenta* appellatur. Aer in ventre murmurante & plus minus diſtento arcte concluſus ex ſpaſmo, vel in uno loco aut pluribus inteſtinalem tubum obſidente, nec ab ore, nec ab alvo erumpit. Alvus hinc etiam adſtricta eſt, ſimulque reſpirandi difficultas, anxietas, inquietudo, extremorum algor, cardialgia, ſitis, & inanis vomendi conatus cum rara eructatione præſto eſt: hæcque pathemata tam diu durant, quoad vomitus contigerit, & aer furſum infraque explodatur. Dolor

modo fixus, modo inſtabilis & vagus eſt. In vehementi malo diſtentio ventris ſæpe tanta eſt, ut nec tactum æger perferre poſſit, ſaltem non in omni ejus parte. Inteſtina tum quoque aliquando e ſua ſede propelluntur, & herniam alicubi faciunt. Facile redit is dolor, & demum ſæpe tumores inæquales, duros, diuque permanentes, in colo, ac ſiniſtro inprimis hypochondrio, relinquit. Lipothymia & icterus in ſummo ejus gradu accedunt; in quo etiam ilei metus imminet.

§. 444.

Alius dolor magis a ſpaſmo eſt, quam a flatibus; ſub eoque abdomen vehementer contrahitur, alvuſque præ vehementi conſtrictione nec clyſterem recipit. Dolor autem in lumbis præſertim exercet, artus algent, pulſus durus & contractus eſt, anxietas magna præſto eſt, & animus ſæpe deficit. Prout vero is dolor a diverſis cauſis oritur, ſic varia diſcrimina admittit, indeque diverſa cognomina obtinet.

Prima ſpecies *colica ſanguinea* dicitur, quandoquidem a ſanguine intra inteſtinorum tunicas congeſto producitur. Jam vero modo *hæmorrhoidalis*, modo *hyſterica*, modo *lochialis* cognominari ſolet, prout vel ab hæmorrhoidum fluxu cohibito aut deficiente, vel a menſium aut lochiorum vitio excitatur.

Altera ſpecies *bilioſa* audit, cujus effectrix bilis acris eſt, in duodeno potiſſimum copioſius collecta. Dolor in ea vehementiſſimus eſt, & vellicans, & pungitivus, unicamque fere regionem ad dorſum, in dextro plerumque latere occupat, ſimulque vehementem ſitim, febriculam, nauſeam, bilis porraceæ aut flavæ vomitum ac dejectionem producit; qua ipſa excretione

morbus ſenſim imminuitur, & tandem prorſus finitur. Sub ineluctabili ſymptomatum vi iliaoa paſſio demum producitur. Is autem morbus frequentiſſime a vehementiore via, crapula, ingluvie & ſub fervida æſtate naſcitur, ubi plures etiam ſimul invadere conſuevit: deinde quoque ab humore atrabilario, febriumque imperfecta criſi ſolutarum vel non bene curatarum reliquiis.

Tertiam ſpeciem *rheumaticam* appello, quam potus nimis frigidus & qualiſcunque vehemens corporis refrigeratio in rheumaticis ſubjectis, & aliis corporibus inducit.

Quarta dicitur *convulſiva*, quæ omnium atrociſſima; ſiquidem ventris lancinationem, ac ſi terebra perforetur, umbilici fere ad vertebras uſque revulſionem, cum aliis ſævis ſymptomatibus inducit, neque raro in letalem volvulum aut inflammationem vel primo jam die terminatur. Atque hæc colica affectio ſæpenumero a vermibus, inteſtinorum aut ventriculi parietes perforantibus, efficitur, (1). Obſervatur etiam in podagra, arthritide, quando humor morboſus qualicunque de cauſa ad ventriculum aut inteſtinalem tubum derivatur. Denique in his, qui mineras plumbi tractant, ſuboritur; tumque *colica ſaturnina* appellatur. Habet tamen ea tam multas peculiares adfectiones, ut omnino ſeorſim conſiderari mereatur.

(1) Vid. *Heiſteri medecin. Wahrnehm. p.* 614.

§. 445.

Eſt ergo Colica Saturnina primo his familiaris, qui plumbi mineras effodiunt, qui viliores a præſtantioribus ſeparant, qui ſingulas fundunt, qui plumbum ab argento ſeparant, qui lythargyrium rurſus

in plumbum convertunt, aut ſaltem ad vendendum ponderant. Illi contra metallurgi, qui plumbum urunt, (Silberbrenner) ab hoc malo immunes manent.

Eadem affectio his familiariter accidit, qui pigmenta ex plumbo ejuſque calcibus præparant; itemque pictoribus, qui hæc tractant, & figulis, qui vaſa terrea ſaturni vitro obducunt. Producitur etiam a vino lithargyrio aut ceruſſa mangonizato, plus minus acuta aut longa; a vaſis culinæ cupreis, nullo ſtanno aut impuriore obductis; nec non a terreis figulinis, ſaturni vitro obductis; ab aquis ceruſſa impregnatis; a plumbi pulvere adſumto; & ab improvido ſacchari ſaturni ac tincturæ antiphtiſicæ Grammanni uſu. At, ſi qui ſunt, qui etiam ab antimonio affectionem iſtam produci aſſerunt, hi certe a vero mihi aberrare prorſus videntur (1).

(1) Condonandus equidem is error facillime erat *Mercuriali* (*Conſultat. medic. T. III.* 136.) utpote cujus ætate antimonium in claſſe venenorum adhuc reponebatur; licet in ſe res ipſa, quam narrat, incredibilis ſit; quod ſcilicet poſt ſex annorum intervallum aliquis paralyticus ex antimonio factus ſit. De *Tronchino* vero, qui melius longe innoxias & ſaluberrimas ſtibii virtutes noſſe debebat, aut poterat, multo magis miratio ſubit, quod ſimilem deleterium effectum eidem adſcripſerit; (*L. de colica Pictonum*, p. 29.) præſertim cum antimonium ipſam paralyſin ſaturninam ſanaſſe obſervatum ſit. (*Klein ration. ſelect. medic.* p. 145.)

§. 446.

Ipſe morbus autem ſic obſervatur: Homo primum plerumque ſæpeque ex improviſo acutiſſimo dolore inteſtinorum prehenditur: aliquamdiu vero ante noctu expergiſcens ſaporem dulcem & nauſeoſum in ore percipit,

&

& adſtrictum ventrem habet, qui poſtea quoque perpetuus morbi comes manet, ſæpeque efficaciſſima eludit remedia. Quidquid vero tum vel ſponte vel arte redditur, illud ſiccum, aduſtum gryſeum vel nigrum, & ovilli ſtercoris modo in globulos ſeparatum exiſtit, ipſoque lithargyrii pulvere ſæpe obductum eſt. Venter durus atque tumidus eſt. Urina pauca mejitur. Æger ad hæc palpitatione cordis, aſthmate, vomendi conatu, ipſaque vomitione pituitæ virideſcentis, itemque cardialgia, teneſmo, vertigine & ſudore frigido corripitur. Alvique tormentis perſæpe membrorum convulſiones & dolores & paralyſes, cum prioribus ſymptomatibus alternantes, ſuperveniunt. Ipſa vero reſolutio nervorum varii generis eſt, & modo motum tantum in parte tollit, modo ſimul ſenſum, ſic tamen, ut is per intervalla cum acutiſſimis doloribus redeat. Iſtam vero nunc demum atrophia preſſo vel lento pede excipit; & nonnunquam quoque febris ſive bilioſa ſive inflammatoria accedit, tumque æger purulenta rejiciens, atrophicus ac emarcidus plerumque decedit; cum eo tamen, ut permulti ante mortem varii generis paſſionibus chronicis, hydrope, ictero, amauroſi conflictentur.

(1) Vid. *Sam. Stockhauſii L. de lithargyrii fumo noxio morbifico, ejuſque metallico frequentiori morbo vulgo dicto die Hüttenkatze; cum append. de montano affectu aſthmatico, der Bergſucht.* Goſlar. 1656. 12. *I Gottfr. Henckel von der Bergſucht und Hüttenkatze.* Dresd. 1745. 8°. *Io. Guil. Ilſemann* diſſ. *de colica ſaturnina metallurgorum* Gotting. 1752.

§. 447.

Inde ab aliquot retro ſeculis non pauci medici eruditi & experti ſingularem atrociſſimæ colicæ ſpeciem, nunc epidemice (1), nunc ſporadice (2) affligentis

obſervaſſe ſibi viſi ſunt; quam novo *Colicæ Pictonum* ſive *Pictavienſis* nomine inſigniverunt, & ſub qua partim etiam ipſam ſaturninam complexi ſunt (3). Obſervationes vero docent, eam ſingularem ſpeciem prorſus haud efficere, ſed vel a fermenteſcentibus rebus copioſe ingeſtis produci, adeoque ſpaſmodico flatulentam eſſe, vel bilioſam aut rheumaticam graviorem, ſeorſim quidem vel conjunctim, quæ ſimul ſæpe habitualis ſit, tumque in epilepſiam aut membrorum reſolutionem atque tabem haud raro terminatur. Neque recte iſta pro nova ſpecie venditatur, quum luculenta ejus mentio jam apud veteres nonnullos facta ſit (4).

(1) Talem deſcripſerunt *Iac. Cahagneſius* L. *de curandis febribus*, cujus calci adjectum eſt peculiare caput de Colica Pictavienſi; Cadomi 1616. 8. *Franc. Citeſius* in *Diatr. de novo & populari apud Pictones dolore colico bilioſo*; in Opuſcul. Paris 1639. 4. In Moravia, Sileſia, maximaque inferioris Germaniæ parte ea ſeculo 16. ſæviit, ut ex *Langii* epiſtola *de torminibus a febre relictis* & ex literis *Cratonis* a. 1582. *de paralyſi ex colica* conſtat. In Lotharingia ſæpius eam occurrere, *Car. Piſo* teſtatur *Obſerv. Lect. IV. C. II.* in Anglia pariter, *Williſius* L. *de Anim. brutor.* cap. IX. & ſpeciatim inter Damnonios omni fere autumno, *Huxhamus Opuſ. med.* T. III. p. 54. edit. Reichel. in Surinam, *Phil. Fermeri Tr. des maladies les plus fréquentes à Surinam* 1764. Taceo ejuſmodi plures epidemias, quæ Abbevillæ 1554 & in Picardia 1572. graſſatæ ſunt; quarum *Petr. Droetus* in *Conſil. novo de peſtilentia*, Paris 1573. 8. mentionem fecit, & quæ in ducatu Sileſiaco Teſchnenſia. 1621. *Sennerto* teſte, ſæviit.

(2) Quam egregii viri *Hollerius*, *Fernelius*, *Platerus*, *Crato*, *Riverius*, *Horſtius*, *Ballonius*, *Foreſtus*, aliique plures, quos nunc omitto, obſervarunt.

(3) Vid. *T. Tronchin de Colica Pictonum*, Genev. 1757. 8.

(4) Vid. *Paul Aeginet. L. III. cap.* 43. *Conſtant. African. P. II. L. IV.* c. 29. *Avicenna L. III. Fen. XVI. T.* 3. c. 6 & 7. *Haly Abbas. L. IX.* c. 8.

§. 448.

Sed ut eo clarius pateſcat aſſerti noſtri veritas de natura hujus colicæ affectionis, ipſius hiſtoriam nunc brevibus ſubjungemus. Morbus nunc lente, nunc repente hominem occupat cum vigiliis, deliquiis animi, ſtranguria, immo adeo iſchuria cum perpetua mingendi cupiditate, vomitu bilioſo ac pituitoſo, accutiſſimoque ventriculi, inteſtinorum, lumborum atque inguinum dolore. Venter duriſſimus eſt, & vel valde intentus vel contractus, ſimulque pertinaciſſime adſtrictus. In vehementer afflictis anus introrſum retrahitur. Dolor autem vel in determinato ventris loco conſiſtit, vel ab uno in alium tranſit. Quibuſdam circa umbilicum firmiter hæret cum ſumma ferocia. Abdomine nudato, contorqueri ac convelli aliquid intus quaſi conſpicitur, quod ipſum tactu durum. Adſtrictus venter non niſi dura & globoſa ſtercora dimittit. Increſcente malo, humeri, mammæ, totumque pectus aut crura ſaltem cum oſſe ſacro aut plantæ pedum, velut aculeis punguntur, & tum colicus dolor minuitur, poſteaque perſæpe cum rheumatico alternat. Et ab hoc malum etiam interdum incipit, interdumque adeo inopinato a paralyſi, atque dein ad inteſtina tranſmigrat. In artuum dolore autem ſubinde copioſus ſudor erumpit, & quandoque ſimul puſtulæ rubræ ardentes ex toto corpore auſpicato effloreſcunt. Præter hæc vero & paralyſes, ceſſante motu, at ſenſu ſuperſtite, indeque ſubinde dolorificæ, in artubus nunc ſuperioribus, nunc inferioribus, aut aphonia incidunt. Nonnullis morbus comitialis, convulſiones, ſpaſmus maxillæ inferioris, coecitates, ſopores ac lethargi, cum letali quidem plerumque eventu, accedunt. Sic autem morbus ad plures hebdomades, quin menſes, trahitur. Idemque recurrit ſæpe, & difficillime curationem admittit. Quicunque vero ipſum ſuperant,

hi diutius lecto affixi & membrorum reſolutione tentati vires paullatim recuperant.

Cf. præter *Citeſii*, *Huxhami*, & *Tronchini* ſcripta jam allegata, Anonymi (c. l. *Maſſuet*) *diſſertation ſur la Colique* in *Biblioth. raiſonn. T. VIII.* p. 30. T. IX. p. 144. 279 cl. *Io. Grashuys Tentamen de Colica Pictonum*, Amſtel. 1752. 8. & Ill. *de Haen Rat. medend. P. III. cap. II.* p. 80. ſeq. *Journal de Medec.* par *Vandermonde*, M. Novembr. 1761. M. April & Jul. 1764. & *Medical Tranſactions, publiſhed by a ſociety of Phyſiciens at London.* vol. I.

§. 449.

Reſtat unum Colicæ genus, quam ſtricte & proprie *chronicam* appellare poſſis. Ea per multas hebdomades, ac menſes, quin omnem adeo vitam, maxime a paſtu, excruciat, ſic tamen, ut per intervalla remittat & exacerbetur. Producitur autem ab inteſtini præternaturali coarctatione & anguſtia, cui colon maxime expoſitum; aut a ſcirrhoſa, calloſa aut cartilaginea ſubſtantia, in quam pars inteſtini converſa eſt; aut denique a ſcirrho extus inteſtino adnato, iſtudque comprimente.

§. 450.

Ad curationem tot diverſorum dolorum colicorum nunc progredior.

Balneum calidum ex mera aqua, vel adjecto lacte, qualemcunque dolorem colicum efficaciſſime lenit. Univerſim etiam mithridatium ac theriaca opitulantur.

Colicam vero *a flatibus* optime carminant cucurbitulæ coecæ ventri impoſitæ, & ſal catharticum. Si do-

lores ad hæc non ceſſant, quidpiam ex carminativorum genere cum anodyno dare expedit; cujuſmodi eſt eſſentia carminativa Wedelii cum quarta parte laudani liquidi remixta. Si naturaliter corpus calet, potentius nihil ſumitur quam oleum cornu cervi ad duas, tres, quatuorve guttas cum ſaccharo. Ad recurſum impediendum, quotidianus uſus infuſi florum chamomillæ aut ptiſanæ ex aniſi & fœniculi ſeminibus ſalutaris eſt. Tumoribus duris, ſiqui in ventre extuberant, utiliter emplaſtrum carminativum Sylvii, aut de cicuta cum emplaſtro de ammoniaco ſuperhabetur.

Colicam *ſanguineam* levat venæſectio, clysmata ex aqua frigida, lintea eadem madida & ventri applicata, cucurbitulæ item coecæ, pulveres aliquot lenientes ex cremoris tartari ſcrupulo integro & florum ſulphuris compoſitorum dimidio, quovis bihorio dati &, decoctum foliorum arnicæ cum floribus; in quo etiam aliquamdiu adhuc perſiſtendum.

In colica *biliosa* præſentaneam opem fert mixtura ex aquæ diſtillatæ menthæ unciis tribus, ſucci citri uncia, ſalis tartari drachma dimidia, & laudani liquidi guttis viginti aut ejus loco theriacæ ſcrupulis duobus; cujus pars tertia quavis hora ſumitur. Poſtero die catharticum leniens ex manna, foliis ſennæ & tamarindorum pulpa exhibendum, idemque etiam iterandum, prout humoris reliquiæ vel plures vel pauciores poſtulare videntur. Dolores ceterum anodyno levandi ſunt. Si pertinacius malum, venæſectione etiam opus eſt, ad avertendam inteſtinorum inflammationem. Quodſi vero malum ex ira ortum, protinus dari debet cochlear plenum tincturæ rhabarbari orientalis, aut pulvis ex rheo & cremore tartari. Siin a qualicunque cibo dyſpepto aut a fructibus horæis, paratiſque inde ac non

probe defaecatis vino muſtoque, unicum tartari emetici granum aquâ dilutum, & deinceps anodynum. Sequenti die ſanguinis miſſio & catharticum locum habent. Ad recurſum mali avertendum, anodyni uſus ſub tenui victu aliquamdiu continuandus eſt; & niſi hæc ſufficiant, equo vel curru ad roboranda inteſtina frequentius vehendum.

Colicam *rheumaticam* momento quaſi ſedat eſſentia caſtorei ad dimidiam drachmam epota, ſuperhauſtis aliquot calidæ cyathis. Si rebellius eſt malum, intus mixtura ſimplex camphorata, cui laudanum liquidum ad tertiam partem admixtum, cum clyſteribus oleoſis, extus vero cataplaſmata ventri adhiberi debent, pedibuſque lateres calidi.

Colica *convulſiva*, ſi *a vermibus* inducitur, id quod quidem probabiliter tantum ex ſubitanea ipſius acceſſione in homine alias ſano ac in defectu aliarum cauſarum efficientium cognoſci poteſt, potentiſſima anthelmintica, quæ alibi a me notabuntur, requirit. Sin autem *materia arthritica* aut *podagrica* in cauſa eſt, ſola emollientia & demulcentia tum extus, tum intus, adjuncto prudenti Opii uſu, adferri oportet, ſimulque ad crura valentius epiſpaſticum adplicari.

In colica *Saturnina* quidquid pingue eſt & oleoſum præ ceteris confert, tum ad præſervationem, tum vero etiam ad curationem. Metallicolis ergo, & aliis artificibus, qui noxam ad halitibus ſaturninis accipere poſſunt, lac, butyrum, omneſque pingues cibi ad quotidianum uſum, prophylactico ſcopo, maxime conveniunt. In ipſa vero curatione clyſteres mere oleoſi, oleum amygdalarum dulcium in copia hauſtum, una cum lacte affatim epoto omnem paginam

abſolvunt, interpoſito quidem per intervalla infuſo mannato. Ad Pareſin ſuperandam, curato morbo primario, valent, præter curam lacteam adhuc continuandam, ignis electricus, balneum aquæ dulcis, aut quæ præſtant thermæ ſulphuratæ, & linimentum nervinum, quod habet axungiam quandam officinalem, oleum nucis moſchatæ & hyoſciami expreſſum, roſmarini vero diſtillatum, eſſentiam balſami Peruviani, atque crocum; quod autem non membro laboranti, ſed ſpinæ & abdomini, ubi fons mali, illinendum. Contra artuum dolores veſicantibus, & contra amauroſin emetico utendum eſt.

Colica ab *anguſtia inteſtinorum* inſanabilis eſt. Lenimentum tamen oleum amygdalarum dulcium epotum, & clyſteres oleoſi promittunt.

De *colicæ Pictonum* curatione nihil habeo, quod peculiariter præcipiam, quum ſub aliis generibus jamjam indicatis, iiſdemque omnino diverſis, contineatur. Inde vero eſt, quod tam inſignem diſſenſum in Medicorum ſcriptis de remediis adverſus eam iſtorumque effectibus reperias, inprimiſque de emeticis, purgantibus, emollientibus, opiatis, tonicis & ſanguinis miſſione; quæ ab aliis laudantur & commendantur, ab aliis vero, ut nociva, aut ſaltem inefficacia, repudiantur.

§. 451.

Mentio adhuc ſigillatim facienda eſt dolorum ventris, quibus infantes recens nati primo vel altero menſe ſubinde crucientur, ſic, ut diu noctuque, aut noctu ſaltem, lamentabiles clamores continuo fere edant, pervigiles, corpuſculum ſæpe contrahant, nec contactum ferre poſſint nec commode lac ſugere. Emiſſæ

feces plerumque virideſcunt, & lac maternum minus bene concoctum in multis grumis caſeoſis pituitæ virideſcenti admixtum conſpicit. Complures infantes ab acerbitate doloris ilico convulſi jugulantur.

Sive meconium corruptum, ſive copioſior pituita & bilis acris dolorem iſtum ingenerant ſub laxo nimis ac ſimul valde ſenſibili inteſtinorum habitu. Quapropter tum evacuantibus & anodynis, tum roborantibus externis aliquamdiu ſuccurrendum. Recte itaque linctus ex pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, jalappæ ſcrupulo, croci orientalis granis octo & ſyrupi de cichoreo uncia, per aliquot dies menſura unius vel duorum minimorum cochlearium illis datur, donec feces naturalem colorem & conſiſtentiam recuperaverint. Abdomen autem per plures hebdomades lavatur vino mixto, in quo majorana, mentha, pulegium, roſmarinus & ſimilia decocta ſunt. Dolorum atrociam præterea cataplaſma ventri impoſitum & clyſter emolliens leniunt.

Trimeſtres vel plurium menſium infantes dolorem colicum ex fecibus nimis induratis alvoque diutius adſtricta aliquando experiuntur omnino acerbum; qui enemate oleoſo celeriter finitur, ſtercoreis globulis impetuoſe expulſis. Sed & adulti homines ſubinde huic colicæ ex languore motus periſtaltici inteſtinorum patent; quam ideo recte *ſtercoream* appellabis. Hoſque pariter enemata lubricantia & largus uſus olei amygdalarum dulcium a cruciatu liberant.

TENESMUS.

§. 452.

In teneſmo frequens, laborioſa ac dolorifica deſidendi cupiditas eſt, in qua vel nihil prorſus excernitur, vel pauca tantum pituitæ muciſque ſimilia, interdum etiam leviter ſubcruenta deſcendunt; quibus nonnunquam ex cibo recte cocta interponuntur. Anus ſub eo interdum etiam procidit.

§. 453.

Id malum raro per ſe hominem exercet, nec niſi poſt longam ventriculi inflationem, ſub ingruente malo corporis habitu, accedit. Multo frequentius contra plurium morborum, inprimis dyſenteriæ, deinde inflammationis veſicæ, inteſtini recti, veſicularum ſeminalium, lithiaſis veſicæ, ſtranguriæ, dyſuriæ & iſchuriæ tamquam ſymptoma ſupervenit; nec non denique a ſcybalis durioribus, a moliminibus hæmorrhoidalibus, a turgentibus intus in inteſtino hæmorhoidalibus vaſis, a valentioribus catharticis, præſertim colocynthide, ab aſcaridibus cum vehementi pruritu, & ab ulcere inter veſicam ac inteſtinum rectum producitur.

§. 454.

Interim dolor iſte vix unquam per ſe jugulat, niſi in dyſenteria, ſi quis multum ætate proceſſit. Periculoſius ſæpe inanis deſidendi conatus mulieres gravidas propter varices ani internas cum moleſto ſenſu quaſi nuclei in anum intruſi prehendit, ipſumque partum elidit; quod in India inprimis ac Luſitania frequenter incidit, ut etiam fœminæ facile vitam ex hoc perdant (1). At minus periculi illa alvi difficultas in

his habet, quæ ab incremento fœtus duntaxat excitatur.

(1) Vid. *Bontius de medic. Indor. p. 68. & Piſo L. de medic. Braſil. p. 28.*

§. 455.

Fotus ex farina ſeminis lini, fœnugræci, & floribus verbaſci, calide ſæpeque ad anum admiſſus citiſſimam opem in omni fere teneſmo adfert.

In *dyſenterico* autem diaſcordium, aut theriaca ex lacte, aut decoctum ſeminis fœnugræci vel capitum papaveris albi cum euphoria per clyſterem in alvum injicitur. Et balneum aquæ calidæ iſtum quoque lenit.

Teneſmus *hæmorrhoidalis* a ſanguinis miſſione, lenioribus catharticis & fotu ſupra memorato levatur.

Ille vero ab *aſcaridibus* oleo rutæ & unguento mercuriali per clyſterem in anum immiſſis & anthelminticis ſedatur.

LITHIASIS RENUM AC VESICÆ URINARIÆ.

§. 456.

In omni parte quidem corporis humani, quin & interdum in pluribus ſimul, calculus generari ſolet; nullibi tamen frequentius, quam in renibus & veſica, adeo, ut nulla ætas & nullus ſexus ab hoc immunis ſit, quid quod exempla congenitorum utrobique proſtent. Naſcitur vero uterque ex hæreditatis jure & congenita renum imbecillitate ex veſicæ atque renum

inflammatione, ulcere, violentiori contuſione, qualicunque ſanguinis intra has partes effuſione, materiæ arthriticæ, podagricæ atque tartareæ dentium tranſlocatione, copioſo liquorum ſpirituoſorum vel infuſorum Theæ calidorum potu, denique præternaturali humoris lactei, viſcidique in his partibus ſecretione; cujus magnam vim diſſectores aliquando in renibus nimis laxis repererunt, una cum ipſis calculis in eodem hærentibus, indeque ex ipſius condenſatione generatis.

§ 457.

Sunt, qui ad calculi in rene veſicaque generationem prægreſſam quandam vaſculorum ſanguiferorum in his partibus læſionem, ſanguiniſque thrombum quendam, aut particulam ſanguinis vel puris exſiccatam, tamquam baſin quamdam requirunt, ad quam tartareæ partes ex lotio alluente paullatim præcipitentur. Id autem quamvis omnino incidere ſic aliquando conſuevit; ex eo tamen non omnem lithiaſin derivare licet, propterea, quod primum ſina ulla ejuſmodi læſione atque conſtitutione non paucis hominibus tam in renibus, quam in aliis partibus calculi naſcuntur; deinde, quod urinæ veſica interdum ex toto lapidea cruſta obducta reperitur; tum, quod calculoſi per intervalla tantum tormenta ſua patiuntur, ac interpoſito tempore bene valent; porro vero urina ſub quiete ac putredine materiem calculoſam deponit; & renes in calculoſis admodum flaccidi exiſtunt, calculique etiam extus ſæpe poſt mortem viſcoſo humore obducti conſpiciuntur, vel ipſi huic liquido inhærent; non nullis etiam, quibus tartarus ad dentes copioſe concreſcit, lithiaſis tum finitur; denique vero calculoſi ſæpiſſime limoſum atque viſcidum humorem e veſica excernunt. Ex quo efficitur, calculum non una

ratione, nec una de cauſa, ſed frequentiſſime tamen ex humore præternaturali, potiſſimum in renibus generari (1). Ubi lapillus e renibus in veſicam deſcendit, ſuper eo ex tartareis urinæ particulis plures cruſtæ ſucceſſive concreſcunt. Quemadmodum etiam in veſica ſuper quocunque corpore peregrino eo delato materia calculoſa ſimili ratione concreſcere conſuevit (2): Nec dubium eſt, calculum in veſica etiam ad particulam muci, qui veſicam inveſtit, coire poſſe; utique, ſi veſica intus plures inæquales cellulas nacta eſt, in quibus lotium aliquamdiu retinetur.

(1) Vid. Ill. *Phil. Conr. Fabricii* diſſ. *de genuina calculi renalis geneſi.* Helmſtad. 1756.

(2) Exempla habent *Couillard* in *Obſerv. Iatrochir. p.* 39. & *Borrichius* in *Act. Hafn. II.* 55. & alii.

§. 458.

Proximum eſt, ut de ſignis utriuſque calculi præcipiam. Renalis ergo ſic innoteſcit. Renem acerbus dolor comprehendit, modo quidem fixus, modo vero, ac in deſcenſu quidem lapilli per ureterem, ad ilia verſus coxendicem vel ad proximum teſtem, quin ad crus lateris reſpondentis excurrens; quod nonnullis etiam obtorpeſcit, aliis vero ſtringitur aut tremit. Alvus dura & adſtricta eſt. Dorſum ægre flectitur. Cum urina ſubinde arenulæ effluunt (1). Creſcente tormento ea interdum retinetur; poſthac vero, excuſſo ex uretere lapillo, craſſa & copioſa profluit, & complures arenulas vehit. Eadem aliquando ſanguinem ducit; interdum ardoris quodam ſenſu crebriorem mictionem facit, ſed ſtillantem; interdum quoque male fœtet: id autem latentem in renibus abſceſſum denotat. Sub dolorum impetu ſtomachus ſubvertitur, ac univerſus inteſtinorum canalis in conſenſionem trahitur. Interim

ipſi dolores nunquam indeſinenter torquent, ſed periodos ſuas, tempore quidem non exquiſito, ſervant. Quodſi calculus tam grandis eſt, ut e rene in ureterem propelli non poſſit; tum vix ullus dolor percipitur, ſed urina tantum limoſa & ſubrubra effluit.

Ubi vero calculus in ureterem delatus eſt, dolores multum ob anguſtiam meatus increſcunt, & per totum ejus tractum uſque ad veſicam, & ad plures alias partes, ceu jam ſupra indicatum, extenduntur. Lotium ſæpe tum quoque retinetur, inque ipſum renem ſubinde repellitur, eundemque diſtendit. Urina tum vomitu etiam aliquando redditur, & per cutem ſerum urinæ odore infectum exhalat. Quodſi vero calculi itinera iſta ſæpe tranſierunt, ea magis ſenſim dilatantur & ſic demum patent, ut ægri poſtea ſimilibus doloribus haud amplius torqueantur.

Sed & in renibus non ſolum, verum etiam in vreteribus, calculus latere poteſt ſatis grandis per omnem vitam ſine ullo incommodo.

Modo unus, modo plures calculi in pelvi renis aut uretere hærent; modo alter tantum, modo uterque renis oneratus eſt. Siniſter autem magis, quam dexter lithiaſi eſt ſubjectus.

Ipſorum calculorum renalium varia ſpecies eſt. Alii ſunt inſtar ſilicis duri, alii tofacei & magis friabiles, alii rotundi & læves, alii aſperi, cum figura pelvis renalis, alii ramoſi aliterque figurati; quos tamen non niſi in ipſis locis natalibus poſt mortem quæras. Color pariter in illis variat, perinde ac magnitudo & pondus. Rotundi & leves facilius, quam aſperi excluduntur.

Interdum calculus renalis in tumorem attollit renem

una cum lumbis, & ex rupto abſceſſu erumpit, vel inciſo iſto educitur.

Denique ſciendum eſt, quod, qui hac lithiaſi infeſtantur, urinam multo tempore ante craſſam fere & ſubrubram cum denſa & tenaci ſpuma, ac modo turbantem ſe tantum, modo rubrum, ſubviſcidum atque arenoſum ſedimentum demittentem, ſine ullo incommodo, aliaque ulla calculi nota excernant; tandem vero præter omnem opinionem acerbiſſimo dolore renum, cum adſtrictione alvi atque cruris ſtupore prehendantur. Non nullis etiam vehemens dolor colicus accidit, & ex alvo tenaciſſimus mucus albus & lacteus exprimitur; *colicam nephriticam* tum appellant.

Memoratu præterea haud indignum eſt, quod in iiſdem corporibus, quæ renum calculo obnoxia ſunt, felleæ quoque cyſtis calculi haud raro producantur.

Ceterum in diagnoſi calculi renalis circumſpiciendum eſt, ut ne cum dolore colico, cum hydrope renum ſaccato, eorumdemve ſcirrhoſitate confundatur; utpote quæ mala iſtum omnino ſimulare conſueverunt.

(1) Quamvis arenulæ iſtæ, una cum ipſis lapillis per urinas excretis, præcipua ſigna calculi renalis conſtituant; tamen iſtæ nunquam certe calculum majorem ibi produnt. Sine eo namque copioſiſſime excretas illas quotidie *Piſo* vidit, ut arenæ ſcriptoriæ loco illis æger uteretur *L. de morb. a colluv. ſer.* III. p. m. 235. & III. *Fabricius diſſ. cit.* §. III. not. c.

§. 459.

Tormentum a *veſicæ calculo*, quod pariter ac antecedens intervalla ſua habet; quibus ſæpius revertitur,

ad hunc fere modum innoteſcit: Urina cum aſſidua mingendi cupiditate difficulter redditur, ſic quidem, ut ſub ipſa mictione, quæ repente ingruit, ea ſubinde intercipiatur. Dolor totum colem comprehendit, ſæpeque in ſola glande aut præputio verſatur, ſimillimus ei, quem multæ veluti aciculæ impactæ produxerint; vehementiſſimuſque eſt, ubi noviſſimæ lotii guttæ exprimuntur. Id temporis conatus etiam deſidendi eſt; idque, quod ex alvo deſcendit, in pleriſque paucum & globulare eſt, in aliis limoſum, quod ægre propter ſuam tenacitatem decidit. Ipſa vero urina multis non aliter, quam ſedendo, pedibuſque implicatis & inclinato corpore exprimitur: alii ſaltem inclinati mingunt, alii melius recti, alii ſupini. Plerique colem tum quoque conſtanter mulgent & extendunt. Fœminæ naturalia crebro contrectant & ſcalpunt, digitoque admoto ad veſicæ cervicem calculum repellunt. Urina effluens modo citrina pellucida, modo alba & turbida exiſtit, cum quibuſdam veluti ſquamulis, aut mucoſo vel arenoſo ſedimento. Interdum etiam cruentum quid concretum aut ſincerus ſanguis ducitur. Odor ipſius acris lixivioſus eſt; ſique ulcus ſimul ſive in renibus, ſive in veſica eſt, ea protinus a mictione fœtet.

Digitus in anum immiſſus & ad veſicam datus, maximeque catheter in veſicam impulſus, fidem calculi hujus faciunt; quamvis nec cum hoc quidem in omni caſu medentes ſatis certi ſint: de quo infra paſſim pluribus dicetur. Hoc loco vero ſaltem ſciendum eſt, calculum parvum poſſe catheterem effugere; mollem autem, & muco involutum ipſius ſenſum intercipere; nec denique cognoſci, dum alieno loco, velut in ſcroto, vagina, perinæo, inguine aut proſtata hæret.

Interim hoc genus morbi frequentius pueris quam

adultis, viris quam fœminis accidit; & ad corporis motum, inprimis in equo aut rheda, intenditur.

§. 460.

Plerumque unus calculus in veſica continetur, rarius duo vel tres, rariſſime plures.

Eorum pondus ab aliquot drachmis ad plures uncias, ad libram & ultra adſcendit.

Color etiam diverſus eſt, ruber, flavus, cinereus, nigricans.

Reſpectu figuræ reperiuntur oblongi, rotundi, angulares, ad latera compreſſi. Alii cavitatem pelvis renalis referunt. Alii ſunt canale quodam pertuſi aut ſulcati, ut lotio aliqua via pateat. Ceterum quilibet grandior fere ex lamellis eſt compoſitus. Minor calculus plerumque coni figuram, aut cylindri obtinet; raro ſcaber aut anguloſus eſt. Minimum genus, idque arenoſum, plerumque ſphæricum eſt, velut pulveris pyrii grana. Singulorum textura vel denſa aut friabilis eſt.

Equidem calcareæ naturæ eſſe veſicæ calculum, tantum non omnes eruditi viri credunt & profitentur; experimenta vero repugnant, quum ex nullo liquore acido efferveſcentia oritur.

§. 461.

Rarum eſt, calculum unum aut plures non libere vagari in veſica, ſed eidem adhæreſcere, ſic ut vel tunica ipſius ſint incluſi, nunc ex toto quidem, nunc aliqua ſaltem ſpina; vel quibuſdam quaſi carunculis mediis adglutinentur (1).

Ejuſmodi

Ejuſmodi calculus vel acutiſſimos medentes ſæpe fallit, ut prorſus non cognoſcant illum, ſiquidem nec cathetere reperiri poteſt. Malum hinc inter hæmorrhoidales affectus, ad veſicam delatos, ibidemque dolores, ſpaſmos atque dyſuriam excitantes plerumque ab iiſdem numeratur (2).

(1) Vid. *Io. Zach. Platneri* diſſ. *de calculo ad veſicam adhæreſcente*, Lipſ. 1737, & *Mém. de l'Acad. Roy. de Chirurg.* T. I. p. 395.

(2) Caſus ejuſmodi deſcribitur in *Act. Helvet.* T. III.

§. 462.

Huic vitio duo alia ſubjungenda ſunt, quæ pariter calculum veſicæ mentiri ſolent. Alterum eſt hoc, ubi veſica intus cruſta tartarea obducta eſt, nullo tamen calculo præſente, neque veſicæ tunicis adglutinato (1)! quod fallacem reddit catheteris uſum, quoniam æque ac in præſentia calculi ad ipſius contactum repercuſſio quædam dura ac renitens occurrit. Alterum eſt veſicæ ſcirrhus, qui non ſolum adamuſſim ſymptomatibus, quæ inducit, calculum mentitur, ſed & ipſe ille tum a cathetere, ob duritiem veſicæ & reniſum, deprehendi videtur (2).

Simile ſimulacrum efficere tumor aliquis poteſt, qui veſicæ extrinſecus incumbit.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. I.* 2.

(2) *Id. l. c. obſ.* 3.

§. 463.

Enimvero & calculus poteſt in veſica hærere ſine omni doloris ſenſu (1). Quodcirca valde probabile eſt, omnem morbum in calculo non ab hoc ipſo, uti quidem vulgo creditur, ſed potius a diatheſi urinæ, nonnihil jam putreſcentis intra renes aut veſicam (2)

eandemque ad ſpaſmodicas contractiones vellicantis, rectius derivari; quæ totum morbum omnino conficere poteſt, & qua emendata, æger rurſus urinam mittere, ut ſanus poteſt, nihilque incommodi amplius experitur, quamvis calculus adhuc deliteſcat. Ex eo quoque maniſeſtum eſt, ipſum calculum non efficere totam morbi ſcenam, quod morbus non perpetim eoſdem cruciatus infert, ſed intervalla ſua habet, ac periodos modo longiores, modo breviores, modo vehementiores, modo mitiores facit. Præterea morbi, de quibus ſupra ſcripſi, quod lithiaſin mentiantur, ſententiam noſtram liquido confirmant, hoc eſt, probant, quod abſque calculo totum illud tormentum, quod eidem adſcribitur, in corporibus humanis oriri queat. Unde etiam intelligitur, cur permulti, cum pueri ſecti ſint, tamen adoleſcentes ac viri facti, iterum, tertiumque calculum in veſica aluerunt (3). Si quid tamen ſymptomatum ipſe calculus excitare poteſt, illud tum demum accidit, quando urinæ iter vere obſtruit; ex quo præter dolores ſuppreſſio urinæ ſequitur.

(1) Vid. *Loſſii Obſervat. L. III.* 53. Ill. *de Haen rat. medendi* T. II. p. 206. III. p. 155. 165. ſeq.

(2) Cf. *Brendelii* olim noſtri progr. *de calculi veſicæ urinalis renumque natalibus* G. 1751.

(3) Vid. *Fr. Tolet Tr. de la Lithotom. p.* 256. *Mem. de l'Acad. de Chir.* T. I. p. 415.

§. 464.

Non leve periculum minatur tormentum ab hoc calculo, ut vulgarem loquendi morem retineam. Recens nati, excluſis inter graviſſimas convulſiones lapillis, brevi admodum tempore paroxyſmis conficiuntur. Adulti per plures annos hoc malo cruciantur, tandemque immenſis fracti doloribus extingui poſſunt. Quum jam diu traxit idem, teneſmo ægri graviore affi-

ciuntur, ipſisque infimum inteſtinum adeo procidere conſuevit.

Minor calculus facilius quidem in veſicæ cervicem impingit, ſed urinam tamen pertinacius retinet, quam major; utpote qui vel apta corporis poſitura vel immiſſo cathetere haud difficulter repellitur, aut canale aliquo excavatus lotio exitum conſiliat (1).

Graviſſimum vero obſtaculum calculus e veſica expreſſus tum eo loco invenit, qui eſt incurvus & ſubter pubem, tum in membranea urethræ parte, cui perinæum extus reſpondet. Quas vias ſi ſemel perrupit, nunc facile reliquum iter abſolvit, ut tamen & hic aliquando obhæreſcat ubivis, quin & inciſa urethra extrahi debeat.

(1) Vid. *Io. Groenevelti diſſ. lithol.* app. p. 67.

§. 465.

Nunc de curatione lithiaſis præcipiendum eſt. Ea proh! dolor non levis eſt, licet centena & amplius remedia tam a medicis, quam a vulgo, tamquam ſpecifica collaudantur. Nihil autem eorum, me judice, felicem præſtare curationem poteſt, niſi quod vel roborans & adſtringens ſit, vel pituitam illam unde calculus generatur, in ipſo ſanguine, inque ſuis quaſi elementis, diſſolvat ac deſtruat, ſicque præternaturalem illam coctionem & ſecretionem paullatim impediat.

Sed operæ pretium eſt, conjungere in curatione utrumque remediorum genus; quorum illud memoratam ſecretionem præpedit, hoc vero urinam intra corpus ſic immutat, ut ibidem computreſcere ac præcipitari non poſſit. Ex priorum claſſe ſatisfaciunt eſſentia abſinthii ſimplex, pulvis radicis gentianæ rubræ, infu-

ſum vinoſum radicis acaciæ ſylveſtris, & folia uvæ urſi; ex poſteriorum vero, ſuccus raphani nigri, elixir acidum Dippelii, & oleum vitrioli. Sed cum in aliis morbis non ſemper idem exitus eidem remedio reſpondet, tum in hoc ſpeciatim credibile videtur, non uno omnes calculos remedio, quum tam inſigniter intuitu denſitatis differant, æque poſſe diſſolvi.

Hæc autem remedia ita ordinanda ſunt. Matutinis horis cochlear ſucci ex raphano expreſſi exhibetur; antemeridianis & pomeridianis cochlear eſſentiæ abſinthii aut infuſi vinoſi radicis acaciæ ſylveſtris, aut dimidia drachma radicis gentianæ rubræ; veſpertinis denique guttæ duæ olei vitrioli aut duodecim elixir acidi Dippelii, ſingulæ quidem ex patella aquæ plena.

Si ſemel finita lithiaſis, iſtorum remediorum uſus per aliquot hebdomades adhuc continuatur, donec nihil limoſi aut viſcidi in lotio deſideat. Atque tum denique ſola eſſentia abſinthii altero quoque die per aliquot menſes adhuc ſumi poteſt, aut caliculus infuſi vinoſi radicis acaciæ ſylveſtris, quod tum renum tum chylopœiticorum viſcerum tonum inſtaurat. Selectus alimentorum uſus non poteſt non curationem accelerare; an vero eam ex toto & per ſe abſoluturus ſit, ut Lobbiana experimenta volunt, de eo mihi nihil certi adhuc conſtat.

Infuſum calcis vivæ aut oſtracodermatum & ſapones medicati, inque his Stephenianus, qui potiores ſuas vires oſtracodermatum calci debet, ob tædioſam ſuam moram, & quod non modo ſpem ſæpe fallant, ſed & magis ægrum lædant, nec omni ætati conveniant, non valde prædicari poſſunt. Plus tamen hiſce duobus remediis, & fortaſſis omnibus aliis Carolinæ thermæ epotæ præſtant: ad quas, qui poteſt, calculoſus ſe conferat.

Verum tamen neutrum horum remediorum alii caſui accommodatum eſt, quam ubi nullum ulcus cum calculo in renibus aut veſica eſt conjunctum: contra vero Uva urſi tum multum juvat. Ubi vero calculus in veſica ſuper corpore in eandem delato concrevit, aut veſicæ adhæreſcit, nihil juvare horum omnium remediorum poteſt.

In ipſis paroxyſmis infuſum foliorum altheæ aut malvæ, & fotus ex farina ſeminis lini ac fœnugræci proficiunt. Emulſiones autem vulgares & clyſteres, niſi therebinthinacei fuerint, parum valent.

RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS

§. 466.

Rheumatiſmum & Arthritidem merito in therapia conjungimus, quamquam alias disjungi conſueverunt. Eſt enim utriuſque morbi non ſolum intuitu cauſarum ortuſque ſui una eademque indoles, ſed frequens etiam utriuſque combinatio in eodem ſubjecto obſervatur, perinde ac rheumatiſmi in arthritidem converſio; quin iiſdem fere auxiliis uterque morbus oppugnatur.

§. 467.

Eſt autem Rheumatiſmus affectio admodum dolorifica, nunc brevis & acuta, nunc vero longa, quæ varias corporis partes, tum internas, tum maxime externas, carnoſas, non exceptis venis cutaneis, glandulis & perioſteo, & ipſis oſſibus, cum movendi quadam impotentia, vel etiam rigore infeſtat.

Affecta pars non raro tumet, aut exigua ſaltem tubercula in eadem, quales ſunt ἴονθοι a *Græcis*,

Vari a Latinis appellati, aut majora, nucis magnitudine exſurgunt. Eadem ſubinde diffuſiori inflammatione, ſubinde vero profundiori atque graviori prehenditur, adeo, ut vel ipſe ſanguis aliuſve humor effundatur, unaque cum hoc ipſo aer ſtrepens ex aperto tumore erumpat (1).

(1) Vid. *Klaunigii Noſoc. char. Obſ. XX. & Claud. Pouteau Mélanges de Chirurgie*, p. 41. In lumbagine chronica ac inſanabili *Morgagnus* poſt mortem conſpexit quorundam dorſi muſculorum inſolitum colorem, fibras laxas & cedentes, crebriſque interiectis ſanguinis grumulis diſjunctas. *L. de ſedib. & cauſ. morb. Epiſt. LVII. n.* 17.

§. 468.

Rheumatiſmus omni ætati convenit, atque autumno ac hyeme maxime oboritur, & congeſtionem humorum ſive ſanguineorum ſive ſeroſorum pro ſua cauſa agnoſcit: unde tenſivus ac preſſorius dolor, itemque ardor aut frigus in affecta parte, tumiduſque ejuſdem infarctus facile explicatur.

Levior eryſipelatodes aut phlegmonodes inflammatio eidem familiario eſt, quam arthritidi; & fit interdum per metaſtaſin febrilem ad artus & parotides.

Idem ab exterioribus ad interiora repelli ſe patitur: nec non conſtantem modo locum occupat, modo oberrat; (*arthritidem vagam & ſcorbuticam* complures hodie, alii vero *rheumatiſmum arthriticum*, ſi quidem & articulos ſimul dolor occupat, appellant) iſque quibuſdam regionibus quaſi endemius eſt & multos ſimul, etiam cum febre, per aliquot hebdomades vexat, Varenorum nomine, die *Varen* apud Weſtphalos inprimis olim inſignitus (1). Denique etiam epidemico more ſubinde graſſatur & periodicas reverſiones facit. Confirmatus ac diuturnus tandem magis directe

occupat articulos, ac in veriorem arthritidem obfirmatur; aut, ſi fixus pertinaciter perſiſtit, tabem lentam ac letiferam demum inducit.

In junioribus affectus rheumatici magis caput, pectus, ſcapulas, humeros, manus, & dorſum petunt: in viris & ſenioribus dorſum & coxas cum femoribus. Sub reverſionibus autem, ad interiora tendentibus, in illis iterum magis caput, fauces & thoracem, in his hypochondria, inteſtina, renes, & veſicam quærunt.

(1) Vid. *Io. Weyers Arzneybuch von etlichen bisher unbeſchriebenen Krankheiten, vom Schurbauch, von Varen, Dracontiis, Maden, Nachtgriff. &c.* Frf. 1588. 8. Cujus tractatum de Varenis agentem latine convertit *Henr. Smetius.* in *Miſcell. medic. p.* 227.

§. 469.

Rheumatiſmis *febris* ſe interdum adjungit; unde *acuti* appellantur, & ipſa febris *rheumatica* dicitur, modo levior, intra duo aut tres dies deferveſcens; modo gravior, cum acerbiſſimo complurium partium dolore, interdumque etiam univerſæ cutis vel ſingularum partium tumore. Eadem noctu potiſſimum exacerbatur, præterea que leviſſima corporis denudatione ingraveſcit, & largiſſimos extrudit ſudores. Tuſſicula ſicca frequens in multis ſimul præſto eſt. Ante quartum vel nonum diem ægri rariſſime levantur, vixque ante tertiam aut quartam hebdomadem prorſus liberantur, ſummopere eheu emaciati. Urina per totum morbum rubra eſt, nec fere ſine ardore mejitur. Sub finem aliquando præmagni tumores limphatici in aliqua partium affectarum externarum oriuntur, qui nullam fere admittunt diſcuſſionem, & aperti ulcera cacoethea relinquunt. A quibus vero diſtinguas tumores molles circa articulos naſci ſolitos, quibus ægri allevantur. Sed hæc eadem materies per univerſam cutem diffuſa interdum ſubito interiora, in-

primiſque cerebrum & pulmones petit, cum funeſto eventu (1).

(1) Vid. *Ill. Stoerkii ann. med. II. p.* 119.

§. 470.

Arthritis magis quam rheumatiſmus ad certas ætates adſtricta eſt, ſpaſticiſque agitationibus intra partes tendineas & ligamentoſas articulorum abſolvitur, ſic, ut modo totos plexus tendineos, modo pauciores tantum fibras occupet, & dolores acutos, vellicantes, ac rupturam quaſi minitantes, per intervalla quidem nunc vehementiores, nunc tolerabiliores, efficiat. Neque ſolos tamen articulos ea ſemper occupat, ſed & interdum latius ſe perinde ac rheumatiſmus diffundit, aut hac ſaltem ratione conſpirationem quandam cum hoc ipſo alit. Aliquando etiam, ut is, metaſtatica eſt, & eryſipelatodes.

Imbecillitas viſcerum ad officinam chyli pertinentium in pleriſque ægris præſto eſt cum anorexia, inflationibus, & quadam mœſtitia. Inque fœminis quam multis menſtrua præmature atque copioſius juſto fluere conſueverunt.

§. 471.

Videtur autem arthritis ex peculiari ſucco morbido prognaſci, quem natura ad præternaturalem legem coquit & per iſta plerumque vaſa, quæ articulorum ligamentis ac membranis, non minus quam tendinibus ſmegma ſuum naturale largiuntur, rariſſime in ipſo articulorum cavo, per glandularum ibi poſitarum arteriolas, mediante rubore inflammatorio h. e. inflammatione ſine febre, deponit.

Atque is ſuccus arthriticus ſub intiio fere ſimilis

eſt humori lacteo (1), et ejuſdem naturæ ac materia calculorum renalium, qui ſubinde etiam ex eodem in arthriticis corporibus generantur; quorumque urina in inveterata arthritide aliquando talem ſuccum etiam ſecum vehit, indeque ſtatim ab emiſſione in gelatinam quaſi coagulari conſpicitur. Progreſſu temporis iſte condenſatur in ſuis receptaculis, tandemque prorſus in friabilem terram albicantem tranſit. Quapropter tumores arthritici initio molles ſunt, foveasque pæne ab impreſſo digito admittunt. Senſim vero, & poſt plures demum annos, iidem indurantur ac ſimul aſperiores fiunt, tandemque adeo ſponte diſrumpuntur.

Oportet autem humori illi lacteo acre quiddam ſimul ineſſe, velut ex rubore læto cruoris e vena miſſi, nec valde denſi, non minus quam ex dolore rodente ac perforante quaſi manifeſto apparet; ut luculentas humorum acriorum collectiones in arthriticis corporibus, perinde ac excretiones taceam: de quibus infra adhuc ſpeciatim dicetur.

Interim materiæ hujus generatio non ſimul & ſemel, ſed ſucceſſive & admodum lente contingere conſuevit; ſic quidem, ut initio, prægreſſis variis rheumaticis capitis, faucium, aurium, malarum, pectoris, dorſi, affectionibus, eadem unum vel alterum pedis aut manus digitum occupet, aut exigua tubercula, lenti æqualia, ſuper uno vel altero tendine efformet, deincepsque paullatim ad plures articulos tranſeat; cum eo tamen, ut aliqui principaliter afficiantur, indeque etiam humore concreto ac indurato plus minus poſtea incurventur, ſic ut flecti demum amplius ſe non ſinant.

Ad rheumatiſmum autem non opus videtur, ſpecificam quandam materiam acrem in ſanguine (qui ipſe etiam hic admodum tenuis atque floridus apparet) adſumere; ſiquidem ſola ſæpe ſanguinis miſſio, aut ſpon-

tanea evacuatio (2) eundem tollit. Ceterum vero colluvies ſeroſa tanquam altera primaria cauſa rheumatiſmi omnino accuſanda eſt; unde etiam permultis morbis, ab hac cauſa ſuſcitatis, frequentiſſime ſe adjungit, iiſdemve ſuccedit. Rariſſime ex ipſa muſculorum ſuperficie gelatinoſus humor exprimitur, a nemine adhuc fere niſi a Drelincurtio in diſſectione repertus (3).

(1) Vid. *Act. Hafn. V.* 80.

(2) Vid. *Guil. Ballonii Epidem. & Ephemerid. L. II. p.* 182.

(3) Vid. *Clopt. Havers Oſteolog. Diſc. IV.*

§. 472.

Arthritis & rheumatiſmus permultas cauſas remotas, tam internas quam externas, inter ſe communes habent. Cujuſmodi ſunt dyſenteria, diarrhoeæ & febres intermittentes ſuppreſſæ, repulſa ſcabies, fluxus ſanguinei intercepti, tranſpiratio ſufflaminata, neglecta venæſectio & ſcarificatio, liquorum ſpirituoſorum abuſus, vehementiores mentis alterationes, corporiſque ſubitaneæ refrigerationes. Speciatim vero rheumatiſmus a veſicatoriis iteratis & fonticulis diu geſtatis poſteaque neglectis, itemque ab ulceribus chronicis, veneno ſaturnino, qualitercumque in corpus delato, vaporibus mercurialibus, ambuſtis, vexatis, luxatis & fractis inducitur. Prætereaque febribus intermittentibus in ſuis circuitibus ſeſe aliquando adjungit.

§. 473.

Nec uno modo ſolutio rheumaticorum & arthriticorum affectuum contingit, ſudoribus nempe, vrina mucoſa aut ſabuloſa rubra vel alba, febre, diarrhoea, dyſenteria, hæmorrhoidibus, mictu cruento, ptyaliſmo, ſputis, furunculis, ulceribus, ſcabie, varicibus, abſceſ-

ſibus ani, vomitu bilis, puſtulis, aliisve exanthematibus, varis & gutta roſacea; ſic tamen, ut non in perpetuum iſti inde tollantur, ſed ſubinde iterum recurrant.

In intenta arthritide convulſiones & tetani metuendi ſunt, perinde ac in illo rheumatiſmo, qui cum vehementia ſubitoque perioſteum & ipſam oſſis ſubſtantiam prehendit, quo intra paucos dies os abſcedit & carioſum fit, & mortis adeo periculum imminet.

Arthritis ſupervenire colicæ, chloroſi, melancholiæ, aſthmati, febri, morbis cutaneis, fluxibus ſanguinis nimiis, ſcorbuto, ac hydropi conſuevit; huncque, ſi recens adhuc eſt, tollere aliquando valet. Lui venereæ etiam interdum ſe immiſcet. Rheumatiſmus & arthritis, ſive vaga fuerit, ſive fixa, ſub regreſſu ſuo peſſimos gignunt morbos, colicam, cardialgiam, ſingultum, dyſenteriam, phthiſin, aſthma, paralyſin, coecitatem, febres inflammatorias, hecticam, apoplexiam, catarrhum ſuffocativum. Alias vero, dum nullam curationem recipit arthritis, hydropem demum aut tabem ſaltem inferre ſolet.

Nullus autem morbus frequentius a parentibus trahitur, quam articularis; & tum quidem raro perfecte ſanatur.

Multis ſub adultiori ætate ſpontaneæ ſudationes matutinæ in lecto circa æquinoxia contingunt, quas negligentius tractatas aut ſponte ceſſantes rheumatiſmi demum plerumque excipiunt.

Ex longo rheumatiſmo atrophica demum & ad motum impotentia redduntur membra. Sique perioſteum is diu admodum occupavit, fracturæ oſſium ſpontaneæ demum accidere poſſunt.

Iſchias chronicum aliquando abſceſſum muſculorum abdominis vel cruris, & partium internarum adeo producit, quem dein tabes ſubſequitur.

Sed & interdum abſceſſus ad coxam ſuppuratorius, interdum ulcus articuli, caries oſſis, & luxatio coxæ pro morbo coxario imponunt, & prognoſin valde incertam atque dubiam reddunt.

Lumbago interdum ſubitaneo abdominis tumore, velut tympanitico, ſolvitur.

§. 474.

In curatione rheumatiſmi ſimplicioris, quem & frigidum nonnulli vocant, ſtatim confert ab initio ſanguinem ex ipſa parte laborante, ſi fieri poteſt, aliquoties, prout neceſſitas poſtulat, mittere, vel etiam eidem membro cucurbitulas, inciſa cute, admovere, aut ſanguiſugas applicare. Deinde porro levioribus catharticis, qualis eſt pulvis pleuriticus Mynſichti, ad ſcrupulum per trihoria datus, aut mixtura ſimplex camphorata, in cujus uncia dimidia ſoluta eſt extracti panchymagogi Crollii drachma dimidia, ad quadraginta guttas iiſdem intervallis exhibita; ut & diaphoreticis remediis, veluti pulveribus ſalinis & camphoratis, cui ſulphuris flores etiam adjiciendi, aut mixtura antiſcorbutica Drawizii congeſtionem diſcutere.

In pertinatiori morbo perſæpe cucurbitularum cœcarum, fricationum, veſicantium, ſinapiſmorum, urticationum, aut fonticulorum uſus, quin &, ſi fixus eſt dolor, ſetacei aut cauterii e bombace parati & laboranti parti impoſiti 1), neceſſarius eſt. Sique in perioſteo tibiæ, cui cutis ſaltem ſupertenſa, dolor vehemens ac longus eſt, juvat etiam hanc usque ad os ſcalpello incidere; intus vero decoctum Viennenſe (2) aut ligni guajaci cum cortice, itemque ſpiritum antiſcorbuticum Drawizii, & corticem Peruvianum exhibere: qui & in arthritide vaga rheumatica, itemque in rheumatiſmo febrilli non inefficax eſt; non omiſſa quidem tum ſangui-

nis miſſione & purgantibus antiphlogiſticis, aliisque alterantibus atque temperantibus medicamentis.

Præterea balneum formicarum, aut thermæ, inprimis ſulphureæ, itemque aquæ temperatiores minerales, & electricus ignis, in longo ac rebelli rheumatiſmo conveniunt.

Ubi vero cum arthritide iſte copulatus eſt, tum mercurius ſublimatus eadem ratione ac in lue venerea exhibitus ceteris fere cunctis remediis palmam præripit.

A topicis qualibuscunque, excepto emplaſtro de hyoſciamo, ſtudioſe cavendum eſt, utpote quæ non niſi materiam rheumaticam ab uno loco ad alterum pellendo infida omnino remedia ac inſecura exiſtunt.

Ad *arthritidem* autem confert maxime bryoniæ radix purgandi ſcopo ſæpius aſſumta; decoctum ſaturatius radicis ſaſſaparillæ aut ſtrobulorum pini ex cereviſia, ſpiritus antiſcorbuticus Drawizii, & antimonium crudum, in morſulis inprimis, prouti a *Kunkelio* fuerunt compoſiti ac uſurpati. In inveterato ac rebelli malo inunctio mercurialis præſtantiſſima eſt, cum eo, ut ptiſana demulcens ex ſaſſaparillæ, bardanæ ac liquiritiæ radice loco potus ordinarii cum decenti regimine adhibeatur, & ſalivæ fluxus, interpoſitis catharticis, arceatur, tametſi iſte quidem in ſe non eſt damnandus. Tophaceas concretiones oleum animale Dippelii illitum, aut ſtillicidia ex aqua molliente ac reſolvente nobiliſſimarum ſtirpium virtute imprægnata, quoad ejus licet, diſſolvunt. Atrocioribus vero doloribus leniendis aqua calcis vivæ cum aceto; aut cataplaſma ex foliis hyoſciami, lini ac fœnugræci ſeminibus, & lacte inſervit.

(1) cf. *Pouteau l.* c. p. 49.

(2) In hujus uſu probe obſervandæ ſunt cautelæ, quas beat. *Werlhofius* propoſuit *L. de limitandis laudibus & vituperiis morborum.* p. 28.

PODAGRA.

§. 475.

De Podagra ſeorſim præcipere aptius mihi viſum eſt, quam cum arthritide ipſam copulare ex communi medicorum ſententia. Quanquam enim affinitatem quandam cum articulari morbo eamdem alere intelligo; longe tamen aliam ſcenam ludit, atque acutorum affectuum more, & ad leges typicas incedere, ſæpeque etiam ad easdem reverti, conſuevit; longe artrociores quoque dolores facit, & a materia multo ſubtiliore, multoque acriore, quam arthritis, haud dubie producitur: quo accedit, quod contagioſam indolem habere videatur; nec tam facile ſanationem, quam hæc, recipiat; neque ſemel ſalutatos, niſi in perniciem corporis, dimittat unquam.

§. 476.

Eſt ergo podagra, niſi me omnia fallunt, ſingularis prorſus morbus acutus ac inflammatorius, qui ſedem in ipſis articulorum vinculis & tendinibus muſculorum, cum membranis oſſa cingentibus figit, & ſic obſervatur. Quandocumque accedit aut revertitur; id quod quidem omni die anni, ordinarie tamen ſemel vel bis circa æquinoxia vel ſolſtitia, aut ſerius altero vel tertio demum anno fieri adſolet; tum plerumque adventum ejus diverſæ corporis debilitates, velut præcurſores, prænunciant: gravitas nempe corporis, dolor capitis, aut aliarum partium, tuſſis, anorexia, lacryma & ſaliva acris, urina limpida aut turbida, inſomnia, irregularis horror, & venarum circa locum affectum intumeſcentia, itemque ſurarum aut digitorum pedis ſpaſmus. Quæ cuncta paullatim increſcunt, donec ipſe morbus cum febre, vomitu, interque hæc ipſa jam memorata pathemata, maximam partem perduran-

tia, erumpat. Primus autem paroxyſmus media plerumque nocte, niſi ira, terrore, refrigeratione, malove regimine in victu citius arceſſitus, invadit & deinde quotidianis inſultibus repetit, ac per duas, tres, quatuorve hebdomades ægrum impotentem, lectoque affixum miſerabiliter exercet. Dolor, quem is primum ſentit, illi ſimilis eſt, quem luxata faciunt, ſimulque ſenſum quaſi aquæ frigidæ adfuſæ inprimit affecto loco. Is ipſe vero in multis diverſus eſt & diverſum quoque ambitum habet. Dolor in permultis etiam ex uno pede in alterum migrat, aut utrumque ſimul paullatim comprehendit, vel manum aut genu etiam occupat, aut in hæc loca proſilit, priora relinquendo. Noctu omnia ſymptomata ingraveſcunt. Cutis affectæ partis nec minimum contactum ferre poteſt, & non ſolum tenſa eſt, ſed ſimul etiam tumet cum conſpicuo rubore. Ubi morbus ad finem properat, ſudor tam ex toto corpore, quam ex affecta parte erumpit, quæ ante ſicca erat; & in vicem doloris torpor aliquis ac rigor ſubſequitur, qui interdum per plures annos remanet. Sub finem nonnullis quoque ſanguis ex ani venis fluit. Lotium per totum fere morbum acre eſt, & ardet, & arenoſum limum deponit. Sudor multis fœtidus aut lixivioſus eſt, argentumque denigrat. Finito circuitu cutis prurit & plures ſquamulas furfuraceas dimittit.

§. 477.

Podagra vix pueri laborant, niſi hæreditaria ſubſit qualitas: jus enim hæreditatis is maxime morbus in prolem, quamquam haud ſine diſcrimine, exercet: vix etiam fœminæ, niſi hyſtericæ aut vetulæ, quibus menſtrua ceſſarunt.

In junioribus ea inprimis definitas periodos obſervat, eosque etiam univerſim atrocius exercet: quemadmodum contra ſeniores & quos jam diu vexavit, ſe-

gnius; ſic, ut hi tandem ægritudinem magis, quam dolorem experiantur.

Quo longius intervallum inter duos circuitus interceſſit, eo plerumque longior ac vehementior ipſe paroxyſmus eſſe conſuevit; & viciſſim.

Pulſatorius dolor in pede laborante, ac in ſomno pavores, & tumor pedis ſtatim ab initio accedens, brevem morbi durationem denuntiant.

Ubi exanthemata prurientia in pede olim affecto ſponte efferuntur, hæc hominem a paroxyſmo tunc immunem præſtant.

Neque vero ſemper materia podagrica ad pedem, manum ac genu defertur; ſed ad interiora interdum decumbit loca, pernitioſo quidem modo; præſertimque veſicam occupat, atque paralyſin, inflammationem, dyſuriam, & mictum cruentum inducit: quibus malis ſeniores inprimis patent. Praetereaque, ubi natura prorſus a molimine ſuo excretorio, hoc quidem reſpectu ſalubritatem podagricis præſtante, deflectit, tandem plerumque in lithiaſin, arthritidem univerſalem, hydropem, tabem, paralyſin, apoplexiam aut viſcerum inflammationem acutam & gravem illi incurrunt. Atque ejusmodi acuti morbi etiam ſubito & cum ſummo vitæ periculo oriri ſolent, ſi colluvies podagrica intempeſtive retrocedit aut ineptis medicamentis topicis reprimitur.

Juniores, ſi podagrici fiunt, raro ad ſenectutem perveniunt.

Iſchiaticum malum ſæpius reverſum in podagram demum atque gonagram tranſire conſuevit.

Denique

Denique vero præmagnam imbecillitatem podagra in pedibus ſenſim relinquit, adeo, ut, ubi inveteravit, contractos fere artus faciat, quibus uti ad motum ſine baculo aut graculis homo amplius vix poſſit. Præterea quoque id, quod craſſiſſimum eſt de humore morbido, membranis adhæret; & ſingulis paroxyſmis cumulatum, interdum in cretaceam quaſi materiem induratur, ſenſimque articulos opplet, eorumque frangit mobilitatem.

§. 478.

Quæſtio nunc incidit, cur quidam homines tantum podagrici fiant & unde podagra oriatur? Quam vero non magis diſcutere me poſſe, quam multas alias hujus generis, v. c. undenam quidam homines miliaribus exanthematibus, aut eryſipelati, aut anginæ, ſubinde & κυρίως ſubjiciantur, lubenter confiteor. Quid? quod longe abſtruſiorem adhuc eſſe podagræ, quam memoratorum morborum, materialem cauſam, fateri cogor. Tametſi quidem non ignorem humorem podagricum eſſe excrementitium, ſubtilem, acrem, mobiliſſimum; quem natura lente & per intervalla in corporibus nonnullis præparat & mediante febre ulterius coquit, & ad locum determinatum defert, ac ſucceſſive demum inde expellit; illud tamen me omnino latet, quomodo iſte intra ſanguinem oriatur & quid maxime illum ingeneret. Certe tantum abeſt, ut ab ira, venere & baccho materia podagrica producatur, ut tam ii, qui ſobrietatem atque temperantiam ubique colunt, non raro podagram experiantur, quam, qui intemperantiſſime vivunt, liberi prorſus ab ipſius furore permaneant. Quo quidem prorſus haud negatur, qui ſemel podagrici facti ſint, ab excandeſcentia, & immoderata concumbendi atque debacchandi voluptate enormiter lædi ac debilitari, ſic, ut lætior ſeges ejuſmodi excrementitiæ materiæ poſthæc inde propullulet. Pabulum enim hæ res

podagrico fomiti certiſſime ſubminiſtrant, quamvis genitoris nomen haud mereantur.

Ceterum figmentis annumerandas eſſe medicorum doctrinas tam diſcrepantes de ipſius humoris podagrici natura atque indole exiſtimo: quare etiam haud mirum, quod tot diſceptationes, totque diſſenſus peperint. Profecto & hæc indagatio cognitionis medicæ ſphæram ſuperat. Sui generis eſſe humorem iſtum, nec cum ullo alio comparari poſſe, veriſimillimum eſt.

§. 479.

Quamquam permulti ægri vix opem ſperant a medicamentis in levando inſultu podagrico, adeoque etiam ab eorum uſu abſtinent, & diæta ſaltem tenuiore atque calido regimine torturam ſuam per aliquot hebdomades inter multos ſuſtinent ejulatus: tamen non uno auxilio ſuccurri illis egregie poteſt cum certiſſima ſpe lætioris allevamenti & brevioris durationis paroxyſmorum. Idque fit, ſi ſanguis in affecta parte protinus mittitur aut ſcarificatione & cucurbitula ex dolente loco educitur, ſique infuſum laxans antiphlogiſticum alternis diebus aliquoties exhibetur, ceteris vero pulveres ex magneſiæ albæ drachmis ſex, reguli antimonii medicinalis duabus, camphoræ granis octo parati ac in ſedecim pares portiones diviſi ter die aſſumuntur. Per hæc enim medicamenta congeſtionis vis, unde maximi dolorum cruciatus, potentiſſime non ſolum imminuitur, ſed & ipſum acre morboſum ex ſanguine ad alia loca excretoria commode derivatur, quin etiam aliquantiſper alteratum in ſua energia infringitur. Ceterum tutiſſimum levamen præſtat cataplaſma emolliens ac anodynum, diu noctuque pedi applicatum; quod fit ex foliorum boni Henrici, hyoſciami, florum chamomillæ Romanæ, meliloti, ſingulorum manipulo, ſeminis

lini, fœnugræci, gummi carannæ, ſingulorum uncia dimidia, camphoræ drachma, & lacte. Pro potu autem æque ac medicamento aqua frigida optime inſervit.

Quiſquis autem contra furentis podagræ inſidias ſe feliciter obmunire, eamque ſenſim debellare atque tollere cupiat, iſtum oportet curæ lactæ, ſi alias bene fertur, per annum & ultra pertinaciter ſe adſtringere (1); aut tamdiu decocto radicis bardanæ ac elixir vitrioli Mynſichti conſtanter uti. Niſi vero per iſta remedia ex toto podagrici liberantur, tamen rariſſimis ſaltem & vix æſtimabilibus vexantur doloribus.

Vino quidem haud interdicendum omnibus podagricis extra acceſſionis impetum, quin nec in ipſa illa, cenſeo, ſi nempe ipſorum ventriculus frigoris ſenſu mirum in modum afficitur, imprimis generoſiori atque dulci; quod potius conferre quam nocere illis attentæ obſervationes docuerunt (2). At vinum pomatum, juxta ſpiritus ardentes, ſumme eſt peſtiferum.

(1) Antiquiſſimi hujus remedii mentionem fecit *Celſus* L. IV. c. 23. & noſtro ſæculo *Io. Dolaeus* tam in ſe ipſo, quam in aliis, poſt *Greiſelium*, *Sachſium*, *Waldſchmidium*, ipſius facultatem expertus eſt L. *de furia Podagra lacte victa & mitigata*. Amſtelod. 1707. 12.

(2) Vid. *Comment. Inſtit. Bonon. T. I.* p. 148. *Eſſay on the gout*, *by T. Bennet*. Lond. 1734. 8. *Traité de la Goutte*, *par Mr. Liger. Paris* 1753. 8. *Werlhofii Comment. de laud. & vituper. remedior.* p. 28. not. 10.

§. 480.

In podagra ad ſtomachum regreſſa utiliſſima eſt theriaca ad drachmas duas e vino ſumta intra lectum. Aliis remediis certe hic non opus eſt. Sin autem colluvies ignea in pulmones aut in encephalum tranſierit, illuc

peripneumoniam cum ſuis ſatellitibus , huc paralyſin , lethargum , apoplexiam ſuſcitando; tum communia quædam auxilia neceſſaria ſunt , quæ humorem morbidum in partem , quam prius occupaverat , revocent; idque efficiunt larga ſanguinis miſſio in pede inſtituta , & poſt hanc veſicatoria ampla ſuris utrinque impoſita , & purgantia atque diaphoretica , cujuſmodi ſunt pulveres camphorati , quales §. 477. præſcripſi. Verbo , omnibus viribus contendendum eſt , ut per omnes vias humor morbidus ad vitales partes delatus perniciſſime eliminetur ; alias intra nychthæmerum mors metuenda eſt. Sin apoplexia aut lethargus præſto ſunt , emetica medicina etiam uti opotet : quod ſi vero hæc mala omnem deglutitionem prohibent, cathartica ſedulo ſunt per clyſterem in alvum injicienda. Ulcera autem a veſicantibus facta convenit per duas minimum hebdomades ſervare aperta ; quam in rem balſamum Arcæi ipſis optime ſuperimponitur.

CLASSIS V.

SPASMI.

INTRODUCTIO.

§. 481.

Ad novam claſſem morborum deſcribendam progredior; qui tametſi quoque, uti illi in præcedenti claſſe, ex parte inſignes dolores inferunt, id tamen phænomenon inter ſe magis commune habent, unde cognoſci poſſunt, ut vehementer diſtenta membra, aut contracta, aut mirum in modum huc illuc agitata in iiſdem appareant: quod vitium Græci σπασμὸς, Latinis nervorum diſtentio generatim appellatur.

Quemadmodum vero externæ partes ad ſenſum affici ſic obſervantur, quatenus vel ex carnibus conſtant, vel ab his reguntur, ſive in univerſum omnes ſimul, ſive ſingulæ, velut caput, oculus, maxilla inferior, labia, membrana narium pituitaria, brachium, manus, crus, digiti manuum & pedum, atque coles; ita quoque id genus mali internis partibus omnibus ac ſingulis, velut linguæ, faucibus, columellæ, laryngi, œſophago, ventriculo, inteſtinis, veſicæ urinæ, ductibus biliferis, & cordi ſimiliter incumbit, ſiquidem aliquas earum ex toto, alias vero ex parte Creator ſummus ex fibris carneis pariter fabricàvit.

De ſingulis vero harum partium ſpaſmis minime neceſſe eſt, ut in præſenti ſeorſim exponamus; quum permultæ nonniſi ſede, neutiquam vero cauſis ac medela inter ſe differant, aut ſub alio genere, aliave morborum claſſe comprehendantur, aut tamquam ſymptoma dumtaxat ad alios morbos principales accedant. Quapropter de his ſaltem, quæ ſumma genera ſpaſmorum efficiunt, hoc loco præcipiemus.

TETANUS, SPASMUS. CONVULSIO.

§. 482.

Enimvero graviſſimum Spaſmorum genus illud eſt, quod τετάνυ appellationem a Græcis eſt adeptum, & Latinis Rigor nervorum dicitur. In hoc cervix, omniaque loca capite inferiora cum rigidiſſima immobilitate in rectum diſtenduntur; quod proprie τέτανος dicitur; aut in priorem partem curvatur, ut mentum pectori appreſſum ſit, ἐμπροσθότονον tum vocant Græci; aut denique in poſteriora convellitur, ſic, ut rigeſcente dorſo & pectore caput ſcapulis videas committi, ὀπισθότονον appellant (1).

(1) Vid. *Hippocrates* L. *de dieb. judic.* p. 73. *L. III. de morb.* p. 491 & L. de *internis affect.* p. 591.

§. 483.

At plures notæ præter has etiam ſequuntur. Qualiſcunque enim Tetanus fuerit, inferior maxilla plerumque ſimul convellitur, & ſuperiori tantopere apprimitur, ut neque vectibus, neque cuneis diduci queat. Oculi in quibuſdam huc illuc agitantur, in aliis immoti atque aliquantum ex orbita protruſi apparent, in aliis diſtorti ſunt. Senſuum vigor aut integer aut nullius eſt; atque in priori caſu æger ingentibus doloribus excarnificatur. Idem interdum delirat, aut ſimilis homini furibundo redditur, vel melancholica tentatur, & vocis uſum perdit, & per nares potionem ac ſorbitionem interdum refundit, pugnoque pollicem includit. In Emproſthotono, ſi ſummum gradum conſecutus eſt, pedes ad incurvatum caput accedunt, totumque corpus quaſi in globum convolvitur. In Opiſthotono vero inflexi ſunt cubiti, cruraque diſtenta aut, inflexa caput autem

ſic retrorſum flectitur, ut calcem feriat, unde difficillima reſpiratio, atrociſſimique dolores inferuntur, ægerque vix ab iis, qui adſunt, continetur, quin e lecto excidat. Idemque, cum delirat, continere ſe non poteſt; &, cum dolor detinet, interdum ſurſum proſilit, ubi vero remiſerit, quietem agit. Perſæpe denique febris tetano accedit aut ſtatim ab initio præſto eſt.

§. 484.

Ipſe vero morbus vel per ſe hominem prehendit, vel gravioribus aliis generibus ſpaſmorum ſe immiſcet; &, ſi prius eſt, per aliquot horas tantum, aut per unum alterumve diem eundem torquet, & deinde iterum dimittit; aut per intervalla nunc longiora, nunc breviora recurrit, ac per unum menſem aut plures interrupta ſerie continuat.

Is autem tetanus univerſalis tamquam morbus primarius & ab inquilinis cauſis ſuſcitatus in regionibus Europæis oppido rarus eſt; in meridionalibus vero, & Americanis multo frequentius, etiam tamquam ſympathicus atque ſymptomaticus affectus, occurrrit (1).

(1) Vid. *Medic. Obſerv. and Inquiries by a Soc. of Phyſic. in London.* vol. I. n. 12. p. 87.

§. 485.

Particularis tetanus ſive potius Opiſthotonus, qui muſculos ad maxillam pertinentes occupat, quemque hodie *Spaſmum maxillæ inferioris*, noſtri *das Wangenſchürgen* appellare ſolent, Græci vero nonnulli cum *Aretaeo* ſtricte τέτανον appellarunt (1), in Europæis regionibus non ita infrequens eſt, & præſertim infantes recens natos & lactantes, aliquando tamen etiam adultos & ſenes, comprehendit, & ſic obſervatur. Clancu-

lum fere obrepit, & rarius ſigna adventus dat per luculentas convulſiones: Jectigatio, pavores & vagitus inter initia apparent. Alvus nonnihil adſtricta eſt, & feces dimittit juſto duriores, quæ progreſſu diverſicolores, ſpumoſæ atque fœtidæ redduntur. Lotium inter initia modo multum aquoſum mingitur, modo compluribus horis ſupprimitur. Facies rubore fugaci ſubinde perfunditur, inque ipſius muſculis agitatio ſpaſtica obſervatur. Difficultas quædam ſuctionis atque deglutitionis paullatim accedit, & lac per nares cum tuſſicula & ſingultu extunditur. Maxilla, immiſſo in os digito, difficulter diducitur. Reſpiratio ſenſim anhela, ſpaſtica & gemebunda fit. Vox initio acutior, nunc rauca evadit, tandemque in obſcurum ſaltem murmur abit; paucis initio intercipitur, pluribus aliquot ante mortem diebus. Procedente malo maxilla adeo adſtringitur, ut vix cochlearis manubrium immitti queat. Collum etiam obrigeſcit. Facies paullo rubet ac tumet, maculiſque rubicundis obſeſſa eſt. E naribus viſcoſa deſtillat proluvies. Superiora ſudore frigido perfunduntur. Abdomen totum intumeſcit; atque nunc quidam fœtidiſſima evomunt, coloreque croceo tingentem linteamina urinam reddunt. Articuli membrorum fere contracti ſunt. Permulti ægri alterutram manum ſubinde ad os & nares adducunt, iterumque retrahunt. Sub mortem viciſſitudo quædam ſpaſmorum & paralyſium in faciei muſculis & membris obſervatur, cum livore vel diſtorſione labiorum ac ſtridore dentium; urina autem, atque feces clanculum elabuntur. Tandem vero ſub convulſionis cujuſdam exacerbatione aut inter lentam reſpirationem atque ſpaſticos thoracis motus miſeri ægri inter alterum & decimum quartum diem exſtinguuntur (2).

Præter hunc ſatis cognitum maxillæ tetanum alius, huic prorſus contrarius, hactenuſque vel non viſus vel

prætervíſus, mihi memorandus eſt, quem ante aliquot annos in muliere poſt priorem, quaſi ab hoc relictum, ſpectavi ac etiamnum conſpicio conſtanter; in quo quippe maxilla ante priorem protruditur, ſic, ut utriuſque dentes prorſus ſe non contingant, & maſticatio cum difficultate quadam peragatur. Vix credibile eſt, quod articulus & muſculi maxillæ ejuſmodi iniquam poſituram tam diu conſervare queant.

(1) Vid. *Arct. L. I. c. 6. de cauſ. & ſign. acut. morb. Galen.* in *Finit. med.* in *Introduct.* & *L. de muſculor. diſſect.*

(2) Cf. *I. G. Brendelii* Progr. *de ſpaſmo maxillæ inferioris infantili.* Gott. 1757. & *Act. Helvet.* vol. I. p. 64.

§. 486.

Violenta & acuta linguæ extruſio, *Gloſſocele* dicta, verus etiam tetanus particularis eſt; qui vero per ſe nunquam hominem, quantum ſcio, infeſtare ſolet, ſed aliis gravioribus ſpaſticis ac convulſivis, & ex his mixtis affectibus tamquam ſymptoma adjungitur.

§. 487.

Σπασμός Græcis ſtricte dictus, Latinis vero nervorum diſtentio, (rectius contractio muſculorum) ejuſmodi eſt affectio, in qua unum membrum vel plura ſimul impetuoſe & tam vehementer contrahuntur, ut reduci aliquamdiu nequeant ad priſtinum ſtatum, muſculis ad ſuum principium præter voluntatem contractis: unde membrum a naturali figura deſciſcit, & vehementiſſimo torquetur dolore, qui modo levius, modo atrocius inſultat, vireſque proſternit.

Is affectus, æque ac Tetanus, modo acutus eſt, modo longus & periodicus, modo primarius, modo ſymptomaticus, & cum ſanum hominem, tum jam

ægrotantem adoritur, atque ſub ſe, tamquam ſpecies. Spaſmum cynicum, Torturam oris, Gloſſocoma, Cataclaſin & ſpaſmum flatulentum ſive Crampum comprehendit.

In *Spaſmo cynico*, qui cum acuta febre præſertim oritur, os cum rictu quodam pervertitur, muſculis ejuſdem & faciei verſus ſuam originem contractis.

In *Tortura oris*, labia verſus unum latus violento modo ſubitoque trahuntur, ac in eodem ſitu permanent. Apoplexiam hæc ſæpenumero præcedit, & a paralyſi relinquitur.

In *Gloſſocomate*, lingua enormiter revellitur (1): quod fit tam ſymptomatice in univerſalibus ſpaſticis & convulſivis morbis, quam ſympathice ſubinde in abſceſſibus partium internarum, pulmonum inprimis & hepatis, & ſepti tranſverſi: ex quo maximus ſuffocationis metus imminet.

Cataclaſis aliquando in acuta & maligna febre ſpectatur; & eſt alterutrius oculi ſpaſtica occluſio.

Crampus denique collum, inprimis vero manuum pedumque digitos aut ſuram tentat, atque unum vel alterum muſculum per breve tempus præter voluntatem cum dolorifica quadam rigiditate quaſi conglobat & convellit, aut ſummo cruciatu, quod rarius tamen evenit, extendit. Σπασμὸς φυσῶδης Græcis appellatur, quod a flatibus h. e. craſſo lentoque vapore in nervorum propagines inſiliente oriri ipſis credebatur.

Ceterum *Priapiſmi* adhuc mentio hoc loco facienda eſt, quem quidem multi propterea, quod coles cum dolore erigitur, ad Tetanum referunt (2); quoniam vero etiam conſtat, quod interdum & ſpaſmo teneatur, ſic, ut non ſolum diſtentus, ſed etiam contortus ſive

convulſus exiſtat (3); hinc eodem jure aliquando etiam ad ſpaſmum ſtricte ſic dictum referri debet. At rariſſime per ſe oritur Priapiſmus, nec niſi a frigore; alias in tetano, colica ſpaſmodica, epilepſia, dyſuria, & gonorrhoea virulenta ſubinde apparet. In cadaveribus adeo ſæpe adhuc animadvertitur.

(1) Vid. *Aretaeus Chronic. paſſion. L. I. c. 7.*
(2) Vid. Cl. *Chriſti Ludov. Bilſingeri L. de Tetano. Sect. I.* §. 19.
(3) Vid. *Zacut. Luſitan. Prax. admirand. L. III. obſ.* 118.

§. 488.

Quod denique ad *Convulſionem* attinet, hoc quidem nomine anteceſſores noſtri σπασμὸν latine appellare conſueverunt, ipſique Græci ſub hac voce iſtam quoque comprehendunt, uti multi adhuc faciunt; at quidam tamen, ætate noſtra, illud majori jure deſtinarunt proprie illi ſpaſmo, ſive violentæ muſculorum contractioni, quæ cum æque violenta extenſione perniciter alternat, integris ſenſibus. His enim ſuppreſſis, Epilepſiæ nomen affectus adipiſcitur.

Modo vero acuta & brevis, modo longa, tumque vel continua vel periodica eſſe convulſio conſuevit, ac vel cuncta membra ſimul tentat, vel ſucceſſive unum poſt alterum, aut ſingulares tantum partes. Eadem vel in alio fit morbo, vel per ſe talem facit; tamque violenta eſſe poteſt, ut oſſium luxationes & fracturæ inde oriantur. Ipſius ſpecies autem eſt *Riſus Sardonius*, (quem cum ſpaſmo cynico non pauci confundunt (1)) muſculorum faciei & oris involuntaria convulſio cum riſu pariter involuntario, in quo æque ac in naturali pectus, omneſque aliæ partes, quibus riſus fit, commoventur, animus vero non gaudio, ſed dolore atque iracundia plerumque effertur (2). Rarioribus affectibus

annumerandus eſt; & præter communes cauſas maxime a vulnere diaphragmatis, ipſius inflammatione, ſuppuratione, & Ranunculo ſcelerato producitur.

Porro ad convulſiones, tanquam ſpecies, referenda ſunt tremor, ſternutatio morboſa, palpitatio cordis, atque chorea St. Viti; de quibus vero ſigillatim adhuc exponetur.

Dentium ſtridor, τρισμὸς græce dictus, muſculorum maxillarium eſt convulſio, quam hoc loco ſaltem indicare tamquam ſymptoma multorum acutorum morborum ſuffecerit.

(1) Præeunte quidem *Arctaeo Chronic. paſſion. L. I. cap.* 7.
(2) Exemplum eſt apud *Iul. Alexandrinum* de *Salubr.* L. 19. c. 23. & in *Act. Helvet.* I. p. 47. unde clariſſime ediſci poteſt, quam male is riſus involuntarius cum ſpaſmo cynico confundatur.

§. 489.

Quamquam vero in hiſce generibus Spaſmorum (§. 482-488.) diverſimode omnino muſculi afficiuntur; ſcire tamen licet, ſingula iſta non admodum ſpeciales cauſas agnoſcere, unde producantur, ſed communes & univerſales; cujuſmodi ſunt ſuperflua vacuatio, neceſſariæ vacuationis ſuppreſſio, febris magna, angina, venena, draſtica, ambuſta, vulnera, punctiones nervorum, tendinum ex orbita ſua diſtractiones, luxationes, fracturæ, caſus in poſteriora, partus difficilis, pituita primarum viarum copioſa, corrupta, verminoſa, vermes ventriculi ac inteſtinorum effractores, materia podagrica exanthematicaque regreſſa aut retenta, vehementiora animi pathemata, affectiones hypochondriacæ, hyſtericæ, arthriticæ, melancholicæ, & hæmorrhoidales, ebrietas, inedia, frigus, encephali vitia bene multa in menyngibus, vaſis, ipſoque pa-

renchymate per anatomen detecta, & colluvies ſeroſa circa medullam ſpinalem, & caries vertebrarum.

Obſtructiones nervorum, eorundem nimia rigiditatem, lentorem fluidi nervei, hujuſdemque dyſcraſiam nolim in cenſum referre cauſarum efficientium, quum nihil eorum vere demonſtrari queat, ſed inanibus duntaxat ſpeculationibus ſuffulciatur.

§. 490.

Nonnunquam ſpaſmi repente hominem adoriuntur, nonnunquam vero prænuntios quoſdam habent, qui illos præſignificant, veluti vertiginem, tinnitum aurium, oſcitationes, tremores, palpitationes cordis, præcordiorum anxietates, dolorem ſpaſticum ſub proceſſu ſterni enſiformi, inflationes, veſicæ urinariæ anive teneſmoden conſtrictionem, auræ frigidæ aut formicationis in artubus ſenſationem. Solutio vero paroxyſmorum ſub vociferatione ac ejulatu non raro contingit. Finito paroxyſmo ingens laſſitudo & ſtupor aliquis in membris relinquitur: aliique etiam animo delinquunt, alii ſoporoſi evadunt.

Eventus autem qualiumcunque graviorum ſpaſmorum, (quam vocem in latiore ſenſu hic ſumo) anceps eſt, inprimis acutorum & continuorum.

Magis horrendi ſunt ſpaſmi qualeſcunque ex inanitione, quam ex repletione, vixque ulla medicinæ ope ſanabiles. Hinc poſt graviſſima vulnera, & poſt quam vis aliam ſanguinis immenſam profuſionem, poſt acutas febres, ac inediam, & ſumme exhauſtis viribus, fere ſemper letiferi. Funeſtiſſimi etiam a lumbricis effractoribus & veneno.

Senſus etiam ſuppreſſi majus periculum in omni ſpaſmorum genere, quam integri, oſtendunt.

Tetanus cum ſuis ſpeciebus magis exitialis eſt, quam cetera ſpaſmorum genera: idemque primo jam die occidit, aut intra hunc & decimum quartum plerumque; ſic nempe, ut & poſt hunc quidam adhuc intereant (1). Certumque exitium eſt, ſi mens in furorem agitur.

Qui ſubito febricitantibus, ſine ullis præcurrentibus ſignis, accidunt ſpaſmi, vomitum bilis præſignificant, quo facto, conquieſcunt.

Qui quartum vero diem in acuta febre tranſcendunt, aut in ſtatu morbi ſe efferunt, itemque cum comate aut phrenitide, perniciem oſtentant.

Et ſpaſmus in empyicis ac ſumme languidis obortus mortem prænunciat.

Qui ex temporum intervallis recurrunt ac diu affligunt, in alios morbos, inſaniam, melancholiam, paralyſin, apoplexiam, ac epilepſiam plerumque tranſeunt, aut tales morbos tamquam comites accerſunt: e quibus duo poſtremi, quod perimunt, peſſimi.

Febris autem ſuperveniens ſpaſmis, eos non raro ſolvit, interdum vero internecionem quoque affert. Alias a luculenta quadam excretione aut exanthemate ipſorum ſolutio expectanda eſt.

Convulſionibus equidem infantes frequentius laborant, quam adulti, ſed facilius quoque eaſdem ferunt, ac reſtituuntur; niſi acutiſſima & maligna febre capti ſint. Pronior etiam eſt ſequior ſexus, quam nobilior, ad ejuſmodi affectiones.

(1) Vid. *Hippocrat. L. III de morb.* p. 491. & L. *de intern. affect.* p. 592. *Ioſeph. Lieutaud Synopſ. Prax. medic.* p. 154.

§. 491.

§. 491.

Prævisis cauſis tam multis atque diverſis, unde ſpaſmi cujuslibet generis producuntur (§. 489); prævisis etiam eorundem diſcriminibus (§. 484: 488); ac eventibus diverſis (§. 481); haud difficulter intelligitur, non omnes illos ſanationem recipere, neve remedia quidem poſtulare, neque eadem omnibus conducere. Quapropter legitima eorundem medela in eo vertitur, ut ad cauſarum quam accuratiſſime indagatarum remotionem, quoad licet, a medente reſpiciatur: id quod vero an detrahentibus, aut replentibus, aut corrigentibus & quibus, aut denique chirurgicis auxiliis fieri debeat, judicio ipſius limato relinquendum.

§. 492.

Itaque, ſi ſuperflua vacuatio ſpaſmum fecit, hanc idoneis remediis protinus oportet coercere, & deinde corpus cibis euchymis & eupeptis iterum replere; ſi neceſſariæ vacuationis ſuppreſſio, hanc per ſua remedia revocare; ſi febris magna, temperantia exhibere & quæ ipſam materiam febrilem alterare valent, itemque ſanguinem mittere; alvum ducere; vomitiones excitare; & ſic porro; ſi angina, revellentia omnis generis admovere (§. 189. n. 3); ſi venena, antidotos, aut vomitoria; ſi purgantia aut emetica draſtica, theriacam & ex his parata medicamenta ingerere; ſi vulnera, ſi nervi puncti, ſi tendines inciſi aut ſemidiſciſſi, partes emollientibus ac relaxantibus ſedulo fovere, aut pro re nata cultello diſſolvere; ſi tendines ex ſua orbita dimoti; ſi oſſa fracta aut luxata, eadem decenter reponere, & luxatis quoque relaxantia applicare; ſi partus difficilis, eundem, quoad licet, accelerare, clyſteres oleoſos ſæpe in alvum infundere, ſanguinem e vena educere, & potiones ex ſelectis antiſpaſmodicis, quæ infra nominabuntur, in intervallis exhibere; ſi pituita primi-

rum viarum & vermes in cauſa ſunt, emetica, purgantia, & anthelmintica dare; ſi materia exanthematica regreſſa aut retenta, ſelectioribus diaphoreticis, camphoratis, epiſpaſticis vel etiam cucurbitulis uti; ſi animi pathemata vehementiora, nervis alium characterem & menti aliam ideam imprimere; ſin alii morbi ſpaſmos acceſſerunt, iiſdem idoneis remediis ſuccurrere; ſi ebrietas, aquam frigidam, aut calidam, aut lac præbere, & clyſteres quoque injicere; ſi ineda, corpus delibatis potibus ac cibis replere & vires repente reficere; ſi frigus denique, frictiones pannis calidis, cum infuſis diaphoreticis, &, ſi ſpeciales partes ſpaſmo tentantur, fotus ex emollientibus ac nervinis rebus admovere.

Ceterum in permultis caſibus opportunum eſt, naribus ſpirituoſa ſubmovere, medullam ſpinalem & ipſas partes laborantes unguento emolliente perfricare, clyſteres oleoſos infundere, artus, in quibus auræ frigidæ ſenſatio ſpaſmum prænunciat, ligaturis conſtringere, ægros in balneum calidum aut frigidum demittere, &, ſi deglutire valent, liquorem cornu cervi ſuccinatum, ſpiritum bezoarticum Buſſii cum liquore minerali anodyno Hoffmanni mixtum, eſſentiam ambræ, aut moſchum cum aqua epileptica Langii, &, ſi ſenſus vigent, opiata ſubinde propinare; poſtremo, ſi mens alterata eſt aut ſenſus aboliti, magnos ſtrepitus & fragores per tympana, tubas, tintinnabula, pulveremve pyrium excitare.

Convulſiones infantum ſæpe emetico ex ſulphure antimonii, quod auratum dicunt, cum aliquot moſchi granis dato, brevi conquieſcunt.

Denique vero in omni ſpaſmo protractam meditationem, deſidiam, frigus, æſtum, iram, terrorem, triſtitiam, metum, cruditatem, & quidquid vires conſumere poteſt, vitare oportet.

RAPHANIA.

§. 493.

Eſt præterea morbus ſpaſmodico-convulſivus vulgo dictus (*die Krampfſucht*, *Kriebelkrankheit*), qui ſubinde, at fere ut peſtis rariſſime, per populum graſſari conſuevit, & plures civitates, vicos, pagos, regiones paullatim invadit (1); quem cum Ill. *Linneo* ſimplici Raphaniæ nomine inſignire placet, non quidem, ut cauſam ejus efficientem talem eſſe credam, qualem is reperiſſe ſibi viſus eſt (2), ſed, ut breviſſime ſaltem ac uno verbo morbum appellare poſſim, qui ſic deprehenditur.

Extrema initio ſtupor, dorſum dolor occupat, cum ſenſu punctionis atque formicationis per totum corpus. Aliquamdiu poſt membra modo obrigeſcunt, modo convelluntur, modo contrahuntur, oculis ſimul rigidis aut diſtortis, oreque ſæpe diſtracto, pharinge conſtricto, revulſaque lingua. Muſculi omnes vehementer dolent, ſic, ut ægri quidam præ dolore vociferentur, quin adeo delirent, ac furibundi huc illuc, niſi vinculis coerceantur, diſcurrant, graveſque ſibi injurias inferant. Alii viſum perdunt, alii rationem, ſic, ut vel ſtulti, vel melancholici, vel maniaci evadant. Interdum quoque febris atque bulimos ſe immiſcent. Multique præterea ægri nauſea & vomitione torquentur; multis alvus per totum morbum fluit. Artus poſt repetitos motus convulſivos ſubinde intumeſcunt, ſæpeque etiam veſiculæ aqueæ ac tubercula, aut exanthemata miliaria in iiſdem exſurgunt. Quibuſdam ſanguis ex naribus fluit, aut ex pulmonibus rejicitur. Aliis ungues de digitis decidunt extremorum. Paroxyſmi ſemel, bis, ter & amplius de die redeunt, ac intra unam aut duas horas iterum decedunt, ſudore & ſopore ſæpiſſime ſuccedente, ac ſtupore ſuperſtite. Atque hæc tota

affectio modo cito intra primam hebdomadem, modo tarde intra unum vel duo, quin plures menſes finitur, ſic, ut multi quidem pereant, alii vero, ſervata vita, in alios nervorum morbos, epilepſiam, mentis affectiones, paralyſes, tetanum, aut in pthiſin conjiciantur, aut denique ſalubriter per ſudores atque ſcabiem judicentur. Multis, finito morbo, vertigo, amblyopia, cœcitas, auriumve tinnitus aliquamdiu remanet. Aliquando etiam prior morbus recurrit; hujuſque præſagium voracitas exhibet.

(1) Vid. *Gregor. Horſtii Oper. med. T. II. L. VIII. obſ.* 22. de morbo convulſivo maligno & epidemico, qui an. 1596. & 1597. per Haſſiam, Weſtphaliam, epiſcopatum Colonienſem, & vicina loca ſæviit, & poſt aliquot luſtra iterum in Haſſia graſſatus eſt. *Gottlieb Budæi Conſil. medic. von der Krampfsucht oder Kriebelkrankheit, welche an unterſchiedlichen Orten im Churfürſtenthum Sachſen und dem Marggrafthum Oberlauſitz graſſiret.* Budiſſin 1717. 8. *G. W. Wedel & J. C. Wolff.* diſſ. *de morbo ſpaſmodico epidemico maligno in Saxonia, Luſatia, Pomerania, viciniſque locis an.* 1716. *&* 1717. *graſſato & adhuc graſſante.* Jen. 1717. *W. H. Waldſchmied* diſſ. *de morbo epidemico convulſivo per Holſatiam graſſante*, Kil. 1717. *Act. Vratisl.* 1717. M. Jul. p. 87. 90. ſeq. M. Decembr. p. 397. *A. Vateri* diſſ. *de morbo ſpaſmodico populari Sileſiæ.* Vit. 1723. & Poloniæ, in territorio Moſcowiæ ac Nieſnæ, obſervante *G. Schobero Act. Vratisl.* 1723. M. Jan. p. 37. *E. Roſen* diſſ. *de morbo ſpaſmodico convulſivo epidemico* (in Elfsborgenſis provinciæ territorio Kindenſi an. 1746. & 1747. graſſante) Lond. Goth. 1749. *P. I. Bergii Förſök til. de gångbara Sjukdomars utrönande, för år* 1754. *och* 1755. Stockh. 1755. ubi epidemicus morbus, qui in Smolandiæ provincia Cronobergenſi, & in Blekingia circa Carlshamm ſævit, deſcribitur.

(2) Diſſ. *de Raphania*, Upſal. 1763. quam invenies in Ill. Aut. *Amœnit. Academ. vol. VI.* p. 430 ſeq.

§. 494.

Atqui vero truculenta hæc lues omnis contagionis expers eſſe videtur; tametſi nemo fere non, præter infantes lactantes, eidem ſubjectus eſt.

Maxime autem letiferum ſymptoma linguæ revulſio eſt, & opiſthotonus.

Agrypnia continua diuturniorem ac minus tolerabilem morbum prodit. In longum autem protractus in epilepſiam plerumque tranſit.

Recidivans difficilem ſanationem recipit.

Mens qualitercunque alienata perraro ad integritatem ſuam revertit.

§. 495.

Quemadmodum morbus fatalis ac epidemicus non poteſt non ab univerſali quadam cauſa proficiſci; perdifficile tamen eſt, eamdem reperire. Certe in mucilagine & vaporibus venenatis impuri & male cocti panis, in ſeminibus loliaceis aut raphani raphaniſtri, frumento intermiſtis, in clavis ejus ſecalinis, in prava aeris conſtitutione, inque larvis inſectorum frumentum depaſcentibus ea perperam adhuc quæſita fuit (1); utique, quum exempla proſtent de hoc morbo in unico ſaltem homine obſervato (2), quem ab inquilinis prorſus cauſis oportebat proficiſci. Quapropter exiſtimamus, omnes cauſas materiales, quæ ſpaſmos excitare valent, etiam vim habere, Raphaniam nunc in multis, nunc in paucioribus, nunc vero in unico homine ſuſcitandi.

(1) Pleraſque illas hypotheſes ſolide jam refutavit. Cel. *Eberh. Roſen diſſ. cit.* etiam noviſſimam in textu alle-

gatam, quæ ruſticum territorii Kindenſis autorem habet. Quod autem ad illam attinet, quam poſthæc Ill. *Linné* diſſ. *de Raphania* propoſuit de ſemine raphaniſtri, inter hordea, unde ruſtici Suecani panem coquunt, aliquando nimis copioſe æſtate humida creſcentis, tamquam morbi hujus epidemici cauſa vera & communi; ea præter levem aliquam probabilitatem nihil præ ſe habet, quod ipſi faveat, quum non niſi inopinato caſui de letifera Meleagridis convulſione, in cujus ingluvie nonnullæ ſiliquæ hujus plantæ repertæ fuerunt, innititur. Certe, priuſquam pluribus experimentis in animantibus hujus ſeminis omnino acrioris venenata virtus fuerit confirmata, illud pro efficiente cauſa Raphaniæ haberi, me quidem judice, haud poteſt; quamvis ill. autor permultis ſpecioſis argumentis ſententiam ſuam probare anniſus fuerit.

(2) Vid. *Hier. Ludolffi* & *I. Wilh. Woellneri* diſſ. *ſiſtens caſum novi morbi ſpaſmodico convulſivi, rigidi dicti.* Erf. 1727.

§. 496.

Tametſi vero legitima morbi cauſa nondum potuit reperiri; non ideo tamen is pro incurabili cenſendus eſt; quum ſatis ſit, noſſe, quod miaſma acre, cujus documenta ex hiſtoria morbi abunde patent, qualecunque illud demum ſit, humoribus inhæreat, & ad encephalum, ad nervos, atque muſculos delatum alienationem mentis, certe ſtuporem, atque violentos motus in corporibus excitet, atque correctionem non minus quam expulſionem a medentibus deſideret. Utrumque autem præſtari poſſe abſque cauſæ antecedentis cognitione, manifeſtum eſt.

Igitur evacuationem optime præſtant radix jalappæ in pulvere quarto quoque die data, & duo veſicatoria in ſuras vel brachia conjecta, inque novis ſedibus poſt exſiccationem denuo excitata, ut perpetuus efflu-

xus humoris morbidi e corporibus efficiatur. Pueris & infantibus Sinapiſmi in iſtorum vicem commode ſubſtituuntur.

At correctionem juxta atque expulſionem præſtat radix imperatoriæ ad dimidiam drachmam bis vel ter de die data; quæ in multis ſimul vomitum cum euphoria movet.

Fortaſſis etiam lac tamquam ſumma antidotus ad curationem prodeſt, quum infantes lactantes a morbo immunes maneant.

Sanis ceterum proſpiciendum tum purgante medicamento intra menſem bis exhibendo, tum aceto bezoartico ex radicis angelicæ, imperatoriæ, carlinæ ſingularum uncia dimidia, & aceti libris duabus parato: de quo adulti mane & veſperi cochlear plenum, pueri dimidium hauriant.

Atque quum denique epidemicus h. e. communis morbus haud dubie a communi cauſa ſive interna ſive externa proficiſcitur; & ſuſpicio quædam in ſemina venenata cadere poteſt, ſecalinis ac hordeaceis, unde panem conficimus, intermiſta; ſecurum omnino eſt, licet forte ſupervacuum, iſta a prioribus ſollicite repurgare, hæcque poſtea animantibus domeſticis ad devorandum exhibere; quæ, ſi in ſimiles affectiones ac homines incurrant, nocivam rem quam luculentiſſime proditura ſunt medentibus.

EPILEPSIA.

§. 497.

Vehementiſſima corporis diſtentio convulſiva morbus ſacer ſive comitialis eſt, quem ἐπιληψίαν Græci vocarunt. Homo eadem comprehenſus ſubito conci-

dit, omnium ſenſuum atque mentis functionibus interceptus: membra in dextra aut ſiniſtra parte, frequentiſſime vero in utraque mirifice una cum capite quatiuntur: digiti aut ſaltem pollices in pugnum contrahuntur; ex ore ſalivæ ſpumoſæ viſcidæque extorquentur: dentes ſubinde ſtrident: vox obſcura eliditur aut prorſus deficit: cor palpitat: reſpiratio cum difficultate quadam ſuffocatoria peragitur: deglutitio quaſi quædam perpetua ac involuntaria exauditur: oculi pervertuntur: urina, ſtercus, genitura interdum præter voluntatem exprimuntur. Interpoſito tempore æger ad ſe redit, & per ſeipſum languidus, pallens, puſillanimis ac contriſtatus conſurgit.

§. 498.

Id genus plerumque per circuitus, nunc rariores, nunc frequentiores, atque lunæ ſæpenumero reſpondentes, revertitur: & in nonnullis duntaxat noctu. Idem longum etiam eſſe ſolet, at vitæ non periculoſum, quod uſque ad mortis diem hominem comitatur. Qui vero ætate parvula corripiuntur, plerumque intereunt.

Longum etiam malum in alios morbos tranſit, maniam, paralyſin, aphoniam, ſtrabiſmum, cœcitatem, ſurditatem, apoplexiam; tumque vel ceſſat prorſus, vel adhuc perſiſtit, cum aliquo mentis ſtupore; quem alias quoque per ſe inducere conſuevit. Interdum os, aut cervix, aut manus contracta relinquitur.

Viciſſim etiam morbis nervorum variis ſupervenit, ac mortem plerumque adfert.

§. 499.

A vero haud multum abeſt, epilepſiam fieri non poſſe ſine diatheſi quadam in nervorum ſyſtemate, a pro-

catarctica quidem cauſa aliqua ſuſcitata: quarum omnino variæ exiſtunt ſatis luculentæ. Diatheſis vero ipſa obſcura eſt. Quamquam enim in encephalo epilepticorum permulta ac diverſa vitia ſubinde occurrant, velut ichores, abſceſſus, menynges putridæ, colluvies ſeroſa inter has & alibi in encephalo, ſinus venoſi indurati, cartilaginei, infixæ ſpinæ, depreſſiones cranii, exoſtoſes in interiori tabula; hæc cuncta tamen, quum ſæpe adſunt citra epilepſiam, hæcque viciſſim adeſt ſine illis, non poſſunt abſolute ac immediate morbum producere; ſed occulta quædam diſpoſitio nervorum tamquam cauſa hujus morbi principalis ſtatuenda eſt, quæ accedentibus demum illis occaſionibus morbum ingeneret.

Ita vero eſſe, ex eo manifeſtum fit, quod epilepſia ſæpenumero eſt hæreditaria affectio; quod a leviſſimis cauſis, velut titillatione pedum, in nonnullis excitatur; quod, quo ſenſibiliores nervi exiſtunt, quales in junioribus deprehenduntur, eo magis pronum eſt corpus in eundem morbum: unde diſtentio gingivarum a prærupturo dente, & ventris tormina frequenter iſtum in tenellis producunt; contra vero adulti ab ejuſmodi irritamentis, & his quoque fortioribus, nullatenus afficiuntur. Porro etiam nutrix graviori ira aut terrore perculſa proli ſuæ ſæpe ac ſubito morbum cum lacte infundit, dum ipſa nihil patitur. Quapropter, quum ſub ætatis incremento nimis tenera illa ac irritabilis nervorum qualitas emendatur, ipſe morbus hactenus rebellis non raro ceſſat. Quo quiſque vero adultior hoc morbo corripi incipit, eo difficilius ille ſanatur; ſiquidem in hujus corpore validam fuiſſe cauſam neceſſe eſt, quæ iſtum produxerit, dum in junioribus etiam a leviſſima inferatur.

Neque vero prædiſponens cauſa ubique videtur ad-

ſumenda eſſe. Poteſt enim gravior encephali læſio, poteſt exinanitio ſanguinis, ut nonnunquam v. c. in parturientibus contingit, poteſt venenum acre ventriculum erodens, poteſt denique laceratio ventriculi aut inteſtinorum a lumbricis effractoribus, & immanis terror, etiam in validiſſimis corporibus epilepſiam producere ſine ulla diſpoſitione.

§. 500.

Enimvero inter cauſas procatarcticas hactenus recenſitas memorandæ adhuc ſequentes veniunt: pituita ſanguinis ac inteſtinorum corrupta, verminoſa, vehemens dolor colicus, partus difficilis, imaginatrix vis ingens, paſſio hyſterica, ebrietas, venus, bilis atra, ſanguis, ichor, exanthemata intercepta, ulcera improvide reſiccata, febres intermittentes ſuppreſſæ, meditatio profunda, inedia, lac acre, & omnes violentæ nervoſi generis adfectiones. Præterea obſervatio docet, nonnullas mulieres, dum conceperunt, fieri epilepticas.

§. 501.

At fomes morbi videtur modo in cerebro, modo in ventriculo, eique annexo tubo inteſtinali, modo in diſtantioribus aliis latere ſedibus, e quibus furtim deinceps per nervorum ductus ſerpit ac progreditur. Hinc vero tres differentiæ Epilepſiæ conſurgunt: quarum una cerebro, altera ventriculo ac inteſtinis aſſignatur, tertia alterius cujuſque partis conſenſu fit.

Quæ in cerebro vel medulla quoque ſpinali deliteſcit, ex eo cognoſcitur, ſi capitis gravitas atroxve dolor, & ſenſuum mentiſque ſtupor aut tarditas urget, & turbulenta inſomnia adſunt, & facies pallet, ipſaque acceſſio, vel nulla prorſus ſymptomatum præſentia,

hominem repente occupat, aut deſtillatio quaſi quædam a capite in pectus, & inde in ventriculum decidua præcedit. Quam ergo idiopathicam recte cognominamus.

Altera, quæ originem a ventriculo ac inteſtinis ſumit, prægreſſores habet harum partium dolorem, diſtentionem, compunctionem, & difficilem inediæ tolerantiam; cumque circuitus proxime imminet, nauſeam, cardialgiam, animi deliquium, &, quamvis raro, calidioris auræ e ventriculo adſcendentis ſenſationem; cumque deſierit, vomitionem pituitæ aut bilis.

Tertia ſpecies ſæpe a pede, manu, brachio, aut digitis ſingularibus extremorum, interdum etiam ab utero, inprimis gravido, aut ex infimo ventre, principium ducit. Hæc etiam ab alia quavis parte proficiſci poteſt. *Viſa* enim eſt, quæ a ſummo capitis vertice originem haberet, de quo vapor quaquaverſum excurrens, ſi per externas ſolum partes vagabatur, vertiginem, ſi intro in encephalum penetrabat, epilepſiam cieret.

§. 502.

Curationem prorſus non admittit epilepſia, quæ ab hæreditate eſt; quæ ab encephalo male conformato aut corrupto (niſi iſtud vitium tollere poſſis); & quæ denique ex præmagna ſanguinis vacuitate repente oritur. Nec ſervari poſſunt parturientes, quæ ad ſingulos dolores, ad abſolvendum partum ſumme neceſſarios, convulſionibus corripiuntur, dolores iſtos ſuffocantibus. Vix etiam ſaneſcit, qui ex improviſo concidit, neque ante in partibus aliquem venientis mali ſenſum habet; & qui ex vehementi terrore epilepticus factus eſt.

Facilius autem curatur, qui ea ſpecie laborat, quæ ex conſenſu fit; qui ex ſuperflui ſanguinis retentione,

aut excretione humoris morbidi ſuppreſſa, in epilepſiam eſt conjectus. In priori ergo caſu expeditiſſimum eſt remedium viſcus quernus, cortex Peruvianus, & folia mali aurantiæ; quæ cuncta videntur roborante quadam facultate nervorum imbecillitati ſuccurrere, ac ſimul corporis ſuccos emendare. In reliquis ſanguinis evacuationes qualeſcunque, ulcera artificialia diverſi generis, lignum ſanctum in decocto ſaturato, oleum animale Dippelii, itemque ligni buxi & heraclini, porro radix imperatoriæ, anthelmintica, vomitoria, purgantia, ligaturæ artuum, unde auræ cujuſdam adſcenſus ſentitur, juxta exercitationes frequentiores proficiunt.

Ceterum felix quiſque epilepſia chronica laborans pronuntiandus, in quo ulcera ſponte vel ex accidenti ſubnaſcuntur; aut quem febris quædam, inprimis quartana, aut dyſenteria comprehendit. His enim ſupervenientibus, auſpicato liberari poteſt.

Denique non alienum puto, ſpecifici cujuſdam medicamenti adverſus epilepſiam chronicam mentionem facere, quod venereæ indolis eſt, & ita paratur. Arbitraria quantitas Vitrioli de Cypro aqua pluviatili ſolvitur in catino terreo, ſuper leni igne; ſolutio per chartam bibulam trajicitur, eidemque poſtea ſpiritus ſalis ammoniaci vulgaris ad ſaturationis punctum inſtillatur; quo miſcela elegantiſſimum colorem cyaneum adſumit. Poſt aliquot horas ſpiritus vini rectificatiſſimi ſufficiens quantitas adfunditur, quo liquor protinus conturbatur; deinde interpoſito tempore in fundo vitri ſe repreſentant criſtalli minutæ, elegantiſſimi cœrulei coloris, quæ deinceps mediante charta bibula ſeparandæ, & in vitro probe obturato ſervandæ, quum ſapphirinus color ab æris acceſſu deſtruitur ac in viridem permutatur. Atque hujus ſalis grana quatuor pueris

exhibentur, adultis autem plura ad ſcrupuli medium. Etiam filtratus liquor cyaneus in ſimilem uſum adhiberi poteſt a viginti guttis ad octoginta ſucceſſive adſcendendo. Unica ſæpe doſis pulveris ſufficit; interdum vero plures requiruntur. Utraque medicina vix ſine nauſea atque vomitu operatur.

Atque hæc fere ſunt adverſus epilepſiam longam remedia. Brevis enim, quæ nonnullos morbos, ut dentitionem, dolores univerſim vehementes, variolas, febres acutas, tamquam ſymptoma comitatur, aut a veneno hauſto, aut gravi capitis aliarumque partium vulnere proficiſcitur, aliis remediis tractanda eſt, quæ non tam epilepſiæ, quam ipſi morbo principali ejuſque cauſæ opponuntur.

§. 503.

Denique epilepſia laborantem fugere utique oportet cum cruditatibus, ſolem, balneum, ignem, frigus, vinum, liquores ardentes, laſſitudinem, ſolicitudines, negotia omnia, locique præcipitis omniumque terrentium conſpectum.

CHOREA VITI.

§ 504.

Equidem non tam aſpectu horrendus eſt viti ſaltus, quam epilepſia, ſed æque miſer tamen morbus, ad quem deſcribendum nunc venio. Homo repetite ad ſaltationem, ac ſimul plerumque ad riſum cogitur citra voluntatem. Manus, pedes vel unius duntaxat lateris, ac plerumque ſiniſtri, vel utriuſque, una cum toto corpore tam mirifice, tamque celeriter commoventur, ut nec exercitatiſſimus geſticulator præſtare id poſſe videatur, tantaque ſimul vehementia,

ut vix a robuſtiſſimis hominibus afflictus poſſit componi ad quietem. Atque ejuſmodi ſaltationes modo in diſtans fiunt, modo in altum. Quidam vero ſaltus non faciunt, ſed ad curſum ſaltem ſub præmagna præcordiorum anxietate concitantur (1); unde epilepſiæ procurſivæ nomine a quibuſdam ſalutatur morbus. E geſticulatoribus quidam ſub choreæ acceſſione potum deglutire non valent, ſed ſuborta tuſſi per os & nares rejiciunt. Alii iſtum quidem deglutire poſſunt, at non niſi inter miras geſticulationes poculum ori admovendo, neque recta linea id ad os deducendo, ſed diducta ſæpius a ſpaſmo manu huc illuc aliquamdiu verſando, donec tandem forte fortuna labris propius illud admoventes, liquorem derepente infundunt, avidiſſimeque deglutiunt. Mens in inſultu non uno modo ſe habet, dum in aliis alienata eſt, aliis vero recte conſtat.

Ipſe paroxyſmus tam intuitu frequentiæ, quam durationis diverſus eſt, ſiquidem vel ſingulis diebus ſemel, bis aut ſæpius, vel longiore intervallo recurrit, & nunc intra dimidiam horam, nunc longius vel brevius finitur. Rariſſime per hebdomadem & ultra ſine ulla fere intermiſſione perdurat. Finito inſultu ægri præ defatigatione pedibus inſiſtere vix poſſunt, ac undiquaque ſudoribus difluunt. Quidam adeo ſub prælonga paroxyſmo moriuntur (2).

(1) Vid. *Tulpii Obſ. L. I.* 16- *Arnold. Boot Obſervat. de affect. omiſſis.* c. VI.

(2) Caſus de hoc Viti ſaltu videbis in *Eph. Nat. Cur. dec. II. ann.* 3. *obſ.* 69. *dec. III. ann.* 3. *obſ.* 181. *Plateri obſerv. L. I. p.* 87. 88. *Barth. Martini diſſ. exhib. caſum de chorea St. Viti*, Argent. 1730. *Heiſteri medic. Wahrnehm. p.* 797. *Caſes of the Epilepſie*, *hyſteric. fits*, *and St. Vits dance*, by *I. Andrée*, Lond. 1746. 8. *Journal de médec.* M. Jan. 1761. M. Maji, 1763.

§. 505.

Is morbus in ſe longus eſt; & tam in junioribus, quam adultioribus obſervatur; adeo; ut, quod *Sydenhamus* adſtruit, eum a decimo tantum ætatis anno uſque ad pubertatem homines prehendere (1), experientiæ refragetur.

Eſt autem ille ſingularis convulſionis ſpecies, quem legitimæ convulſiones ſubinde quoque diu ante præcedunt (2). Hinc minus recte *Platerus* cum *Tulpio* ad inſaniam (3), *Meadius* (4) & ante hunc *Doverus* ad paralyſin eumdem retulerunt (5); perinde ac *Junckerus*, qui pro analogo Hydrophobiæ venditavit (6).

(1) *Opp. p.* 743.

(2) *Plater. l. c. p.* 788.

(3) *ll. cc.*

(4) *Monit. & præc. med.* Cap. II. Sect. II. p. 40.

(5) *The ancient Phyſician's legacy to his country*, p. m. 45.

(6) *Conſpect. Medic. theoret. pract. tab. CXXIII. p.* 941.

§. 506.

At frequentiſſima ejus cauſa vermes ſunt: quibus ideo euporiſta opponenda. Ad hæc vero maxime nervinis & antiſpaſmodicis opus eſt, inprimis viſco querno, aut cortice Peruviano, aut oleo animali Dippelii; præterea purgantibus, præſertim ſale mirabili Glauberi, radice bryoniæ, aut tinctura catholica Londinenſium; neque non vomitoriis. Subtilior materies, quæ nervis inhæret, per cutis poros maxime eliminari

debet vel cantharidibus in cutem conjectis, vel igne electrico.

STERNUTATIO MORBOSA.

§. 507.

Interdum ſternutatio proprium morbum efficit, & attentam obſervationem deſiderat; quum nempe diutius, quam par eſt, ac ſimul inaniter plerumque, affligit, & per plures horas, dies, hebdomades, imo adeo menſes abſque intermiſſione fere continuat, & per intervalla quoque inſtar periodici morbi revertitur: ſummus languor & ſyncope demum producuntur, quid? quod cœcitas & convulſiones, & hemiplegia, & mors ipſa ſuboriri poſſunt (1).

(1) Exempla ſternutationum immodicarum lege in *Miſc. Nat. Cur. Cent. V. p.* 32. *Dec. I. ann.* 3. *obſ.* 138. *Dec. II. ann.* 8. *obſ.* 152. *Act. Nat. Cur. vol. IX. obſ.* 43. *Horſtii L. V. de morb. mulier. obſ.* 51. *Salmuthi obſerv. Cent. I.* 93. *Hildan. Cent. I. obſ.* 24. *IV.* 12. *Cardan. Comment. in Hipp. aphor. V.* 47. *Famian. Stradæ L. III. Præl. IV.*

§. 508.

Abditæ ſunt plerumque cauſæ ejuſmodi rariorum & crebrarum ſternutationum. Ex cognitis autem hæmorrhagiæ naturales retentæ, repreſſa ſcabies, ingluvies, abſceſſus ſuper cranio abſconditus, vapor calcis vivæ, & catharrhus acris occurrunt. Alias anguem ſub herba ſuſpiceris; niſi poſt amplexus venereos, ut accidere nonnullis ſolet, aut ex venerea cogitatione conſpecta pulcra muliere tales continuæ ac vehementes ſternutationes oriantur.

§. 509.

§. 509.

In curatione ad ſuppreſſas excretiones ſive naturales ſive morboſas reſpiciendum eſt, & opportunis remediis ubique ſuccurrendum: ſin autem cauſſa non cognoſcitur, evacuantibus varii generis utendum. Ceterum lac tepidum frequenter in nares trahi, & opiata intus dari convenit.

TUSSIS CONVULSIVA.

§. 510.

Vehementiſſima omnium tuſſis convulſiva ſeu ferina attentionem nunc meretur ſingularem, quum per ſe morbum efficiat. Adſtricta ea maxime eſt ætati infantili atque puerili, & cuivis anni tempori, quo repentinæ frigoris & caloris viciſſitudines, tempeſtates pluvioſæ, ventique frigidi corpora diu affecerunt; populariterque tum haud raro, at ſine contagio certe, graſſatur, & ad duas minimum hebdomades, plerumque vero ad unum menſem, quin plures protrahitur, multoſque omnino jugulat. Initium per primam hebdomadem admodum leve eſt, ut a tuſſi catarrhali vix differat; poſt vero ea increſcit, & fere ſingulis horis tanta concuſſione, etiam ſæpius in his, adfligit, ut facies humoribus turgeat, & violaceo quaſi colore ſuffundatur, labiaque liveſcant, & ex oculis prominentibus lacrymæ, ex naribus pituita copioſe deſtillet. Tuſſis ipſa clangori quaſi aſinino ſimilis, per aliquot temporis minuta & longius durat, expirationem ſæpiuſcule retinet, & ſuffocationis metum in quolibet paroxyſmo graviore facit. Sub finem ejus pauxillum humoris mucoſi, admodumque tenacis, extunditur. Antequam vero tuſſis erumpat, titillationem quandam in faucibus

& ſcrobiculo cordis miſeri experiuntur, quam quidem tuſſicula elidere per intervalla conantur, nequaquam vero ſupprimere valent; unde tandem violenta atque ſuffocativa quaſi ſuccuſſio ſequitur. Quidam ſub initio ejuſdem anxie per conclave decurrunt, tandem caput parieti adponunt & ſic vim tuſſis ſuſtinent: inter quam non raro ſtomachus, pituitam cum levamine excutiens, ſubvertitur, frigiduſque ſudor e facie erumpit.

Atque hæc fere ſunt ordinaria ſymptomata, quæ clangoſam tuſſim efficiunt. Multis vero præterea ſanguis ex naribus, faucibus, aut pulmonibus erumpit, quin ex labiis, & vaſculis albugineæ oculorum tunicæ diſruptis. Aliis caput dolet cum vertiginoſa caligine, viſus obſcuratur, extrema frigent, facies aut totum corpus leucophlegmatico tumore turget, cor palpitat, ſternutationes frequentes accidunt, lotium atque ſtercus clam elabitur, ſingultus, & quodvis convulſionum genus accedit, & finito praroxyſmo copioſi ructus erumpunt. Interdum miſeri ſub acceſſione tuſſis, impedita inſpiratione, ſubito in terram concidunt, & ſic jacent quaſi mortui ſine ſenſu, ſine motu, & ſine reſpiratione. Porro urinæ minguntur tenues, & alvus plerumque adſtricta & dura eſt.

Sub progreſſu morbi ſudores, diarrhoeæ, exanthemata miliaria, ſcabies, parotides, aphthæ oris, aliaque ulcuſcula in aliis ſedibus tam humida, quam ſicca ſalutariter, ſi ab aphthis receſſeris, generantur. Interdum, licet rariſſime, inter initia ſtatim ſuccreſcit febris, in aliis catarrhali ſimilis, in aliis intermittens in modum tertianæ. Nonnullis ægris in decurſu pleuritis accedit.

§. 511.

Hæc tuſſis, quæ ſemel tantum hominem occupare

creditur, corpus magnopere delaſſat, & in aliis hernias excitat, in aliis vero gibberes; in aliis paralyſes membrorum, aut memoriæ ac judicii jacturam infert; itemque metaſtaſes ad oſſa facit, quæ inde carioſa fiunt. In gravidis abortus metuendus eſt. Permultos autem tabe vel pulmonum ulcere cum febre hectica, vel convulſionibus atque ſuffocatione in ipſo paroxyſmo necat. Univerſim vero, quo juniores, teneriores, atque imbecilliores ægroti ſunt, eo in majori periculo verſantur. Ceterum febris, & aphthæ, & hæmorrhagiæ, & convulſiones, morbum periculoſiorem reddunt.

§. 512.

Præter hæc notandum adhuc venit, quod epidemiæ hujus tuſſis reſpectu vehementiæ & malignitatis inter ſe differant: quod tuſſis infantes a variolis graſſantibus plerumque immunes præſtet, correpti vero illis, uſque ad exſiccationis ſtadium ab eodem liberi maneant, quo nunc vehementiore impetu & majori periculo affligantur: denique, quod aliquando febri ſcarlatinæ ac morbilloſæ ſuccedat, vel hanc etiam præcedat: itemque exanthematici & arthritici morbi ſuppreſſi, ulceraque præmature conſolidata eandem inferant.

§. 513.

Lenita autem in univerſum hæc tuſſis inde cognoſcitur, ſi per longiora intervalla recurrit, atque breviori tempore finitur. Deinde quoque appetitus rediens & hæmorrhagia narium extra paroxyſmum declinationis notam exhibent. Ceterum totius morbi finis inde cognoſcitur, ſi afflicti extra paroxyſmos libere & ſine roncho ſpirant, ſi nulla amplius febre corripiuntur, ſi bene appetunt, ſi tranquille dormiunt, ſique alvum rite deponunt, ſenſimque vires recuperant.

Enimvero in his, qui ſanitatem recuperarunt, digeſtio læſa aliquamdiu remanet, quæ atrophiæ metum adhuc facit. Alios faucium tumores, inflammationes exulcerationeſque vexant.

§. 514.

Ex memoratis ſymptomatibus & effectibus convulſivæ tuſſis luculenter apparere poteſt, eam partim affectum eſſe catarrhalem, partim ex digeſtione depravata proficiſci, partim etiam ab acriori lympha, citra omne aeris contagium. Quapropter etiam pectoralibus remediis non obtemperat, certe non ſolis, ſed cum antiſpaſmodicis, diureticis, diaphoreticis, emeticis, purgantibus ac veſicatoriis conjunctis; ad quæ tamen cuncta non, niſi difficulter, eam elidi ſciendum eſt.

Ex his autem pectoralia oportet cum anodynis ac diaphoreticis perpetuo uſurpare; purgantia vero ſexto vel octavo quoque die, perinde ac emetica; quæ cum prioribus etiam utiliter copulari poſſunt.

Proſunt itaque ex priori claſſe decoctum furfurum triticeorum, quod fere per totum diem calide ex patellis, adjecto pauxillo mellis, vel ſacchari & lactis hauritur, vel in ejus vicem, decoctum radicis chinæ cum tertia vel quarta parte lactis remixtum: item elixir pectorale Wedelii ad tres partes, & ſpiritus nitri dulcis ad unam, inter ſe mixta, & quovis bihorio ad viginti, triginta guttas & ultra datum; aut potio ex aquæ hyſſopi unciis ſex, elixir pectoralis Wedelii, liquoris cornu cervi ſuccinati, ſingulorum drachmis tribus, ſyrupi de althea Fernelii uncia; quæ cochleatim quovis bihorio aſſumenda; cui etiam aliquot grana Moſchi addi poſſunt: item decoctum ex radicis altheæ unciis duabus & aquæ fontanæ ſeſquilibra paratum, cui poſt

tertiæ partis conſumtionem ſacchari penidii vel ſyrupi diacodii uncia & plus adjicitur; quod omni hora ad patellam aut dimidiam ſaltem, frigide hauritur ac inprimis, quandocunque æger ſtimulum ad novam tuſſim ſentit; quo ea optime demulceri poteſt. Nec decoctum corticis Peruviani, præſertim in conſortio liquoris cornu cervi ſuccinati, inutile eſt. Adhæc unguentum pectorale commode pectori, aut, quod plus proficit, oleum ſcorpionum lumbis illinitur. Et ſanguinis miſſio interdum neceſſaria eſt.

Ex purgantium autem claſſe maxime ſeligenda eſt manna & ſcammoneum; ex emeticorum, ſulphur antimonii auratum, Kermes minerale, & oxymel ſquilliticum.

Specifica varia decantata prætermitto, utpote quæ laudatam facultam ſæpenumero haud exſerunt.

Denique, quod inter cibos acetaria quam maxime proſint, fideliter moneo.

TUSSIS STOMACHICA.

§. 515.

Neque tuſſis ſtomachalis prætervidenda eſt, quæ perſæpe cum catarrhali, interdumque etiam convulſiva confunditur, a quibus tamen tum cauſarum, tum curationis reſpectu differt. Quemadmodum etiam inter vulgus inprimis tuſſis catarrhalis pharyngis aut pulmonum pro ſtomachica non raro venditari ſolet.

Vexat ea inprimis poſt paſtum, ac in vacuitate ventriculi, maxime tempore matutino & ad noctem. Stimulus autem tuſſiendi circa ſcrobiculum cordis aut ex hypochondrio ſiniſtro incipit; inque ventriculo præſto

eſt digeſtionis vitium, ſenſus gravativus, etiam cum inflatione, cardialgia, anorexia, atque nauſea; interdum etiam, licet rariſſime, fames canina urget (1). Conjunguntur etiam ructus & flatus copioſi, facileque in paroxyſmo vomitiones fiunt; ac inter tuſſiendum ſonitus ex profundo cum impetu & ſummo conatu emergit, ſitis etiam vexat. Reſpiratio plerumque liberior eſt, ac in tuſſi pectorali; nullumque in pectore ſive reniſus, ſive anguſtiæ veſtigium percipitur.

(1) Vid. *Io. Gerh. Winther* diſſ. *de tuſſi ſtomachali, atque hujus mechanica;* Rintel. 1716.

§. 516.

Hæc tuſſis vel ſicca, vel humida eſt, ac ſimul vel per ſe urget, vel cum pectorali complicatur. Interdum etiam periodos ſervat (1). Pueris autem & ſenibus; & lurconibus inprimis frequens eſt, & ubique diuturna, cumprimis, quum inepta ipſi remedia opponuntur, cujuſmodi univerſim pectoralia ſunt, atque mucilaginoſa. Et licet mitigata videatur, tamen ſubinde recurrit. Adhæc tertiana febre laborantibus, ac hypochondriacis familiaris eſt; unde etiam hypochondriaca appellatur.

Habitualis & chronica facta ad ipſam phthiſin ducit, totidemque malorum cauſa exiſtere poteſt, ac convulſiva; ſaltem febrem lentam inducit.

(1) Vid. *Io. Gerh. Wintheri diſſ. cit.* §. 17. & *Mich. Ettmülleri Opp. T. II. P. II. obſ.* 196.

§. 517.

Oritur ergo ea a ſaburra acri knilioſa, acida, pituitoſa, in ventriculo ſtabulante, eundemque vellicante;

quæ præcipua ejus cauſa eſt. Deinde eam flatus in ventriculo incluſi, oſſiculum aut nummus deglutita ſuſcitare valent. A febre quartana etiam aliquando relinquitur. Aliud genus ſymptomaticum eſt, & ab hepatis tumore, a conſumto hepate, a ſcirrho pancreatis, & abſceſſu meſenterii producitur.

§. 518.

Curatio hinc in priori caſu tribus indicationibus abſolvitur; quarum prima eſt, ut materia ad tuſſim irritans quandocyus per emetica & purgantia eliminetur: altera, ut ejuſdem qualitas morboſa per commoda abſorbentia atque reſolventia corrigatur, cujuſmodi ſunt inprimis radix ari, pimpinellæ, ireos Florentinæ; ſales alcalini & medii, conchæ calcinatæ, ex quibus pulveres componi poſſunt; qui utiliter etiam cum roborantibus & purgante aliqua re commiſcentur; deinde quoque huc ſpectant pillulæ de ammoniaco, ſpleneticæ Sylvii, ejuſdem ſal volatile oleoſum, elixir viſcerale Hoffmanni, proprietatis, eſſentia gaſcarillæ & ſimillia; tertia denique, ut irritatio ſtomachi, atque vellicatio compeſcatur; id quod tum roborantibus, tum anodynis medicamentis inter ſe mixtis efficitur. Ceterum diæta congrua, & equitatio ad ſanationem multum confert. Ineptæ res deglutitæ optime emetico evertuntur.

Ubi cum catarrhali tuſſi conjuncta eſt ſtomachalis, huic iiſdem remediis, ac convulſivæ, ſuccurrendum.

INCUBUS.

§. 519.

Incubus, græcè ἐφιάλτησ, gravis eſt, at brevis corporis oppreſſio, & quædam quaſi ſuffocatio, quæ

cum vocis ac loquelæ interceptione noctu plerumque fit in inſomnio anxio & profundo, in quo laborans vel ab hoſte ſe invadi, vel ab aliquo venerem exigente & gravius pectori incumbente premi, vel abſurdiora quædam ſpectra inſilientia & gravantia imaginatur & fingit. Quæ omnia vero vix eveniunt, niſi homo in dorſum decumbens & declivi capite ſomnum capit; protinuſque ceſſant rurſus, ac in latus ille ſe convertit vel corpus erigit; remanente tamen tremore cordis, & terrore, & ſudore, & ingenti laſſitudine; maculis etiam hinc inde in corpore aliquando conſpicuis ſublividis, a ſtagnatione ſanguinis ſubortis.

§. 520.

Adverterunt nonnulli, & ephialten quandoque epidemice graſſari (1), & ſubinde interdiu quoque adfligere (2). Sed utrumque rarum eſt, & poſterius hominibus in ſomnum inclinantibus duntaxat evenire exiſtimamus, minime vero extra ſomnum. Atque talem incubum diurnum noſmet ipſi in viro aliquoties poſt prandium, quum ſomno in ſedili indulgeret, obſervavimus.

(1) *Cael. Aurel. Chronic. L. I. cap. III.*

(2) *Rhodii Obſerv. Cent. I.* 54. *Smetii miſcellan. med.* p. 547.

§. 521.

Plethora undecunque orta inprimis Ephialten infert; qui alias frequentius feminas, quam viros exercet, præcipueque tales, quibus vel non rite meſtrua ſuccedunt, aut quæ ſpaſticis adfectibus excruciantur. Alia cauſa pituita eſt, aut melancholicus humor circa præcordia inhæreſcens, quo per crapulam, crudita-

tem, ingluviem, pervigilium, vel animi curam commoto; diaphragma & pulmones premuntur. Præter hæc vero ſemper ſpaſtici quidquam in imo ventre aut thorace præſto eſt, quod per inſomnium terriculoſum, decubitum corporis ſupinum, & declivem capitis ſitum luculentius ſe effert ac increſcit: quemadmodum totus profecto morbus ad ſpaſticorum tribum referendus eſt.

§. 522.

At ſæpe incubus revertitur; &, ſi hoc ſingula nocte fit, aut ſyncope accedit, metus eſt, ne in epilepſiam, aut apoplexiam, aut catarrhum ſuffocativum terminetur.

Averruncare ipſum vitatus in dorſum decubitus & abſtinentia a coena poſſunt: quæ duo ergo præcipue omnium laborantibus præcipienda. Ad hæc ſanguinis detractio, purgantia, emetica, diluentia, abſorbentia, antiſpaſmodica, roborantia atque temperantia, inprimiſque pœoniæ ſemen, limatura martis, ejuſque rubigo, & pulvis Marchionis cum cremore tartari & nitro verſus noctem ſumtus operæ pretium faciunt.

PALPITATIO CORDIS.

§. 523.

Quum de cordis palpitatione nunc præcipio, protinus ſignificare fas eſt, de morboſa, valdeque moleſta atque chronica palpitatione me hic agere, neutiquam vero de tremore cordis atque leviori, tranſitoriaque concuſſione, qualis multis ab effuſiori ira & gaudio, vehementiori corporis exercitatione, balneo nimis calido, fervidiori veneris appetentia, & exæſtuante potu, evenit, aut ex magno virium decremento poſt

immoderatum ſanguinis profluvium ac in malignis morbis, & ante animi deliquia, itemque ante mortem haud raro exoritur.

Palpitatio ergo cordis, de qua hic ſermo, immoderata eſt concuſſio, vehementi ſyſtole ac diaſtole ſæpe diuque moleſta. Hujus tanta quandoque vis eſt, ut pulſatio extra conclave audiatur, ut arteria magna foras in aneuriſma dilatetur, ut thoracis coſtæ diſlocentur, exedantur ac diffringantur, ut cor ipſum de propria ſede depellatur, denique ut externus locus, ubi admota manus pulſum percipit, rubeſcat aut calloſus fiat. Atque ſic affecto corde, arteriæ omnes, inprimis quæ ſupra jugulum ſunt, vehementer pulſant; in aliis vero pulſus plerumque irregularis, intermittens, debilis, parvus, aut plane nullus eſt (1), ſæpeque cordis motui haud reſpondet. Neque vero eadem vehementia, nec continuo palpitatio iſta urget, ſed nonnunquam, & præſertim ſub quiete intermittit, deinde ex improviſo ſæpe, & noctu dormientes adoritur, ut ſubito evigilent, mox interdiu ſine evidenti ac externa cauſa revertitur, prætereaque a qualicunque fortiori corporis motu, æſtu, balneo, adſtrictiori veſte, tibialibus intra dormiendum arctius conſtrictis, venere, cibis flatulentis, crapula, vino, excandeſcentia, terrore tum recrudeſcit, tum exacerbatur. Inſignes præcordiorum anxietates eandem interdum præcedunt. Sub ipſo vero paroxyſmo reſpiratio velox & anheloſa eſt, ipſaque anima interdum deficit, nervique adeo diſtenduntur.

(1) Sub hac aſphyxia in carpo vehementer interim carotides ſubſilire, Ill. *Hállerus* teſtatum facit. *Opuſc. pathol.* obſ. 52.

§. 524.

Sanguinis defectus vel exſuperantia, hæmorrhagiæ ſuppreſſæ, materia arthritica, ſcabioſa, tranſpirabilis

& foetor pedum repreſſa, ulcera præmature conſolidata, diuturna triſtitia, immanis terror ac metus, gaudium immoderatum, flatus incarcerati, potus frigidus æſtuanti corpori ingeſtus, bilis atra, ſcorbutus, malum hypochondriacum, cachexia, epilepſia, viſcera corrupta, obſtructio hepatis, palpitationem cordis præ ceteris efficiunt: deinde vero vermes in corde hærentes (1), polypi & ſteatomata cordis vel aortæ, hujusque & aliorum vaſorum & valvularum cordis oſſeſcentia, aut habitus calculoſus, denique tumores circa cor, & arteriæ magnæ præternaturalis prope cor anguſtia.

Multi quidem medentes etiam hydropem pericardii huic cenſui cauſarum adnumerant; is vero effectus tantum palpitationis eſt, & citra eam haud raro occurrit. Quapropter etiam palpitatio cordis pro maximo ſigno hujus hydropis, perinde ac thoracici, immerito a nonnullis habetur.

An vero pericardium cum corde connatum veram palpitationis cauſam efficiat, ut quidam volunt; illud in medio adhuc relinquendum puto.

(1) Niſi forte ſanguinea coagula ſub hac ſpecie obſervatores deceperint; velut Ill. *Hallero* credibile eſt. *Element. Phyſiol. T. II. p. 21.*

§. 525.

Longum ſane atque atrox malum palpitatio eſt, quæ, quum in pueritia vel juventute corripit, vitam longam eſſe non ſinit; progreſſu temporis graves alios morbos, reſpirationem difficilem, cachexiam, hæmoptyſin, phthiſin, hydropem varium ac multiplicem, aſthma convulſivum, & febres anomalas inducit; ægrumque perſæpe repentina morte necat, quam aliquando cordis, auriculæ, venæ cavæ vel aortæ ruptura præce-

dit; quum hæ partes antea enormiter diſtentæ fuerint. Quam quidem diſtentionem magis pro effectu, quam cauſa palpitationis habendam eſſe monemus.

Neque prorſus idiopathica, hoc eſt, cauſam intra vel prope cor ipſum agnoſcens palpitatio curationem recipit. Sympromatica vero curari adhuc, ſublatis unde pendet morbis, poteſt. Interim a quacunque cauſa ſubortum malum nunquam parvi æſtimandum eſt, etiamſi aliquando longas inducias facit; ſiquidem facile habituale fit, & a leviſſima cauſa recrudeſcit, nec raro, ſi cor ultra ſphæram elaſticitatis diſtentum conſtringere ſe amplius non poteſt, in lethalem ſyncopen ſubito terminatur.

Ceterum ſciendum eſt, nonnullis hominibus inde ab infantia familiarem eſſe ac perpetuam, neque vero anxia ac moleſta ſenſatione comitatam palpitationem. Velut tamen hoc a naturali ſtatu omnino deflectit; ita tanquam ſuſpectum phænomenon ubique conſiderari meretur, quod limites demum tranſcendendo in morboſam palpitationem cum aliis pravis ſymptomatibus conjunctam tranſiturum eſt.

§. 526.

Quamquam permultæ idiopathici morbi cauſæ a diſſectoribus repertæ ſunt (§. 524); perdifficile tamen eſt, in corporibus vivis genuinam ubique determinare; utique cum non raro plures ſimul præſto ſint.

Neque tam facilis ſane eſt polyporum verorum (1), atque aneuryſmatum cordis & vaſorum majorum diagnoſis; nec diſſimulandum, omnes notas hactenus ab obſervatoribus erutas & collectas, ambiguas & fallaces eſſe. Quamquam enim polypum adeſſe credunt, ſi

æger difficulter ſpirat, ſi cor vehementius palpitat, ſi anxietas ad levem motum, etiam cum lipothymia, increſcit, ſi pulſus intermittens, vibratus, ac irregularis eſt, ſi facies pallet & pedes tument, ſi dolor ſub ſterno percipitur, ſi brachium torpet, inque eodem pulſus obſcurus eſt; tamen nec omnia iſta ſymptomata in uno polypoſo, nec principaliora quidem ex his, pulſum intermittentem & palpitationem ipſam, ubique deprehendes (2). Multoque magis reliqua fallere ſymptomata conſueverunt, quum aliis quoque morbis, ut ipſe pulſus intermittens, adſociantur. Adeo polypus adeſſe poteſt cum ipſo aneuryſmate cordis, & tamen nunquam æger palpitatione corripitur (3).

Ubi aneuryſma cordis cauſam morbi præbet, pariter tantum conjecturales notæ illud manifeſtant; atque ſi ſiniſtrum ventriculum iſtud occupavit, pulſus in carpo ſine ordine ac numero decurrit; ſi dextrum, pulſus cordis ſub ſiniſtra mammilla non percipitur, ſed ſub ſterno ac in dextro latere; ſi utrumque ſinum, ictus cordis, manu ad ſiniſtram mammam admota, haud poſſunt diſtingui & ad numeros reduci, ſed videntur quaſi plura in pectore corda ſimul & ſine ordine ſalire. Neque tamen in his quidquam perpetuum eſt.

(1) Diſtinguendi hi ſunt a ſanguineis coagulis, quæ in cordis thalamis aut auriculis frequenter reperiuntur, & ſub mortem, ac poſt illam demum generantur. Veri autem polypi ſunt ſolida coagula, non tam ſubito nata, diverſi generis, quo ad carnis, membranæ cartilaginis, oſſis, tendiniſve ſubſtantiam accedunt, talemque texturam poſt elotionem ſanguinis coagulati monſtrant. In aqua fervida, inque ſpiritu vini indura coagula abeunt. Sedes eorum eſt in utroque cordis ſinu, magis tamen in dextro, quam ſiniſtro. Frequenter lacertis cordis & valvulis tendineis intertexti ſunt funiculis ſuis, aut minimis radiculis inter cordis fibras quaſi infixi. Frequenter quoque in magnas venas

& arterias propagines ſuas educunt, iſtudque cavum, quo continentur, utique dilatant, cum præter polypum etiam ſanguis tranſire debeat. Permulti experti viri, *Tulpius*, *Pechlinus*, *Malpighius*, *Albinus*, *Senac*, *Hallerus*, *Piſſinius*, *de Haen*, *Ioerdens*, *Barrere*, *Goetz*, *Fantonus*, *Morgagnius*, & plures alii polypos veros deſcripſerunt; quos ideo cum *Kerkringio*, *Ruyſchio*, *Tyſone* & paucis aliis ex morborum ſive potius cauſarum morbificarum numero relegare, & ſub mortem demum generatos credere non poſſumus. Materies autem polyporum verorum ſpiſſum eſt illud, & lardoſum, quod in ſanguine e vena miſſo atque conquaſſato ſubito concreſcit & condenſatur. Quidquid ergo ſubitam quietem ſanguini inducit, velut animi deliquium, terror, vel lentam, uti moeror, graviuſve aliquod impedimentum pulmonis, & acida, ac ſpirituoſa venena; illud poteſt generationi polyporum anſam dare. Sed & vehementior cordis motus poteſt illos generare, quemadmodum in lacte apparet, quod concuſſione in vaſe butyraceo in ſolidiorem maſſam convertitur. Ceterum de modo, quo polypi ſenſim increſcunt, conf. Ill. *ab Haller Elem. Phyſ.* T. II. p. 23.

(2) Nunquam interdum adeſſe pulſum intermittentem, teſtatur *Mauchart* diſſ. *de pulſ. interm.* §. 19. 20. Nec unquam talem in ſuis polypoſis deprehendit *Ioerdens*, niſi paullo ante mortem; neque ullam palpitationem (*Obſervat. path. ther. de polypo cordis* §. VI. ad *Act. Nat. Cur. Vol. IV.*) Reperit etiam Cl. *Home* duo magnos polypos in cordis ſinubus, ſine ullo ſigno. *Medical facts ad experiments.* p. 132. 133.

(3) *Stoerk ann. med. I.* p. 118. cadav. quart.

§. 527.

Quandocunque polypus majorum vaſorum cordis oſtia obſtruit, ut ſanguis per iſta vel expelli e corde, vel recipi in hoc amplius non poſſit; proximum eſt, ut ſyncope cardiaca, aſphyxia, apoplexia, catarrhus ſuffo-

cativus, ruptura cordis vaſiſve majoris, & mors ſubitanea vel cum ruptura iſta, vel ſine ea ſequantur.

Sed polyporum, aneuryſmatumque ſimulacra perfectiſſime & bilis atra mota, & nervorum ſpaſticæ affectiones, & incarcerati flatus ſæpe efficiunt. Unde eſt, quod multi ſe glorientur polypos & aneuryſmata cordis perſanaſſe, ubi nihil eorum adfuerit.

§. 528.

Palpitatio idiopathica nullam prorſus medelam, ceu jam eſt præceptum (§. 525.), recipit, ſed duntaxat palliativam, quæ utplurimum vero etiam parum vel nihil præſtat. Aliquos levat venæſectio, ſingulis menſibus & in ipſo paroxyſmo inſtituta; quæ vero aliis plus obeſt. Aliis pulveres temperantes levamen adferunt. Quidam illud ab inclinatione thoracis aut lateris ſaltem in terram, vel a reclinato capite in dorſum in paroxyſmis accipiunt. Expedit præterea, aquam pro potu ordinario ſeligere, interque initia palpitationis manus ac pedes fricare, atque clyſterum in alvum injicere.

In aneuryſmate cordis miſſio ſanguinis non juvat, ſed malum potius exaſperat, & hydropem arceſſit.

Symptomatica palpitatio levatur ſtudioſa cauſarum, quas ſupra excitavi, occaſionalium evitatione; & curatis principalioribus morbis, unde ortum traxit, finitur.

§. 529.

Ad polypos cordis reſolvendos nihil habeo, quod commendare poſſim, neque quidem ad recentes, qui in viſcoſo coagulo adhuc conſiſtunt. Ecquis enim illos cognoſcat? Illi ergo Medici nimis genio ſuo indulgere

videntur, qui vel hos vel denſiores jam factos, verum cordi, aut valvulis vaſorum nondum adnatos reſolvi poſſe geſtiunt. Et, ſi tales adeo a ſe reſolutos credant, probare prius debent, polypos omnino adfuiſſe, & quam curandam ſuſceperunt palpitationem, ab iiſdem eſſe profectam. Sed vereor ego multum, ne in tam dubia ac fallaci polyporum diagnoſi ſemetipſos deceperint. Neque enim polypus eos ſemper obſidet, ubi ejus ſuſpicio eſt. Si quid tamen cum aliqua ſaltem ſpe optati effectus polypoſis exhibendum, nihil profecto erit, niſi quod maſſam ſanguineam potentiſſime reſolvat: qualem facultatem ſcolopendrium, ſerpentariæ Virginianæ radix, nitrum, ſal ammoniacum, & thermæ Carolinæ poſſident. Quod ad venæſectionem attinet, circumſpiciendum eſt, an obſit vel proficiat. Ceterum omnis negotioſa actio, & quidquid ſupra ſcriptum eſt palpitationem excitare (§. 523. 524.), vitari debet.

SINGULTUS.

§. 530.

Ad ſingultum, affectum ſane mirabilem, venio, in quo homini pectus inopinato, & cum celeri impetu, atque ſingulari clangore in larynge concutitur, pectoris cavitas ſubito ampliatur & cum abdomine nonnihil antrorſum propellitur, ſermone, inſpiratione, atque deglutitione ſimul interceptis. Quæ tota actio quidem minimis momentis abſolvitur, & per intervalla dein recurrit.

Atque hæc omnibus ſingultientibus communia ſunt. Vehementia vero concuſſionis & ſonitus, ipſius frequentia, intervalla, atque duratio, una cum ſymptomatibus affectionem comitantibus, omnino diverſa ſunt.

Reperiuntur

Reperiuntur namque, qui tanto cum impetu ſingultiunt, ut in magnum clamorem efferantur, quem tranſeuntes in plateis percipiant; utque totum corpus contremiſcat & coſtæ frangi videantur. Nonnulli ſingulis horæ minutis, alii citius vel tardius iterum ſingultiunt, & ſic per plures dies, hebdomades, menſes, & annos, modo die noctеque, modo hac vel illa tantum, modo per periodos afficiuntur. Multi vero, etſi diu ac vehementer ſingultiant, nullum inde incommodum ſanitatis experiuntur. Alii contra non leves noxas inde ferunt, & cardialgia, ructu, nauſea atque vomitu conturbantur, neque potum vel cibum, durante affectione, aſſumere poſſunt. Pauciſſimi finita ea ſternutare ſolent, aut in animi deliquia conjiciuntur.

§. 531.

Permultæ res ſingultum faciunt, nimia cum cibi tum potus, inprimis frigidioris, quantitas, plethora, excedens qualiſcunque humores, ſive boni ſive mali, vacuatio, immodica corporis refrigeratio, aſſumta acria tam ex ciborum, quam medicamentorum claſſe, & venena; deinde humores varie corrupti pituitoſi & bilioſi, in ſtomacho ac primis viis ſtabulantes, nobiliorum viſcerum corruptiones, febres intermittentes non recte curatæ, aut malignæ, morbi cutis repreſſi, cohibita alvi profluvia; denique graviora vulnera, depreſſæ cartilagines coſtarum & ſterni (i), fracturæ earundem, ac luxationes, & vertebrarum compreſſiones.

Præterea ſingultus febribus acutis, tam ſimplicibus quam exanthematicis, nec non inflammatoriis gravioribus ſe nonnunquam adſociat, & acutus ideo cognominatur.

(i) Vid. *Bapt. Codronchi Tr. de morbo novo, prolapſu mucronatæ cartilaginis*: qui adnexus eſt *Tr. de morbis*,

qui Imolæ a. 1602. *vagati ſunt.* Bonon. 1603. 4. Neque tamen ſemper ſingultum inde excitari, ex *Velſchii* obſervatione conſtat. *Cur. & caſ. Dec. VII. cur.* 10. pag. 452.

§. 532.

Videtur autem ſingultus modo ſymptoma eſſe tranſverſi ſepti, modo ventriculi, & ſub inſpiratione formari. Saltem hoc probabilius eſt, quam ſi ſedes ejus in ventriculo ſolo, ex veterum, aut œſophago ex Boerhaavii ſententia quæritur. Verum totam hancce diſputationem hic deprecamur.

§. 533.

His cognitis ad prognoſtica declinemus. Non pertimeſcendus eſt ſingultus, qui a cruditatibus & acrimonia in primis viis, citra febrem, aliumve morbum, oritur; neque is, qui repletionem, aut frigidi potus hauſtum, vel refrigerationem totius corporis pro cauſa habet, dumne ea immoderata fuerit; aut potus corpori ſudanti nimium ingeſtus; utpote qui facile chronicus, interdumque perpetuus fieri poteſt. Sternutamentum autem ſingultui, maxime qui ex repletione oritur, acceſſiſſe utile eſt, ſiquidem eodem finitur.

Enimvero in febribus periculum ſemper ſingultus oſtendit, præſertim inflammatoriis; in aliis enim, ubi ab initio ſtatim adeſt, non tam ominoſus eſt, neque circa dies criticos cum bonis coctionis ſignis, ubi vomitum criticum aut alvi fluxum expectes; quibus ſubſecutis iterum ceſſat.

Peſſimus quoque ſingultus eſt a venenis, a corruptis viſceribus, & in capitis atque ſepti tranſverſi vulne-

ribus, & ab immoderata evacuatione; utique in ſodalitio aliorum exitialium ſignorum.

Malus porro ſingultus a cohibito alvi fluxu, aut repulſo quodam morbo.

In ſingultu chronico ambiguæ & fallaces ſunt prædictiones: iſque etiam interdum recrudeſcit (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. ſyſt. T. IV. P. II. p.* 441.

§. 534.

Quum igitur plures ac diverſas cauſas agnoſcit ſingultus, atque etiam pluribus morbis, tam acutis, quam chronicis, jungitur; opus omnino eſt, ut ſingulis cauſis accommodata remedia opponantur.

Singultus ergo ex repletione aut cruditate, & ſaburra primarum viarum purgantia & vomitoria inprimis requirit. Nec aliena ſunt ſternutamenta, caſtoreum, maniluvia frigida, extremorum ligaturæ, ſpiritus compreſſio, omniſque intentus motus. Præſtita vero evacuatione, ſtomachica, ruta, zinziber, galanga, ſpiritus roſmarini, cujus doſis cochlear plenum, intus data, & linimenta ex oleis diſtillatis rutæ, abſinthii, calami aromatici aliarumque rerum, cum oleo nucis moſchatæ expreſſo parata conferunt.

In ſingultu ab acribus rebus aſſumtis ſæpe ſolus potus tepidus, aut mulſum ſufficit.

In ſingultu chronico ſæpe liberaliores ſanguinis miſſiones curam abſolvunt; & in illo ex menſium defectu, ſimul emmenagoga. Ubi vero cauſa latet, tum catharticis, & niſi hæc ſuffecerint, demulcentibus, veluti looch ſano & experto, aut oleo amygdalino,

curatio tentanda eſt; quam aliquoties profuiſſe, obſervationes docent (1).

Singultus ab evacuatione humectantia deſiderat, præſertim aquam temperatam creberrimam; ſimulque caſtoreum, zinziber, rutam aut cuminum, quæ vino infundenda; & quidquid defectum explere potis eſt. Quodſi vero ab emetico, purgante, venenove ſingultus excitatur; illis utendum eſt, quæ iſtarum rerum facultates enervant.

Quodſi a materia exanthematica ſingultus ortus; veſicatoria, ſpiritus bezoarticus Buſſii, eſſentia alexipharmaca Stahlii opem ferunt; ſpeciatimque, in regreſſu podagræ, pediluvia tepidiora.

Iiſdemque remediis etiam in ſingultu a refrigeratione utendum eſt; in quo & eſſentia caſtorei cum ſpiritu bezoartico aliquo utiliter exhibetur.

Singultum ab alvi fluxu intempeſtive cohibito maxime demulcens potus & clyſteres emollienties & eccoprotici compeſcunt; una cum mixtura Riverii alterante, quæ præ magneſia & abſorbentibus magnam prærogativam habet.

Singultus a coſta fracta, diſtorta, aut luxata nonniſi decenti repoſitione ſublevatur. Cartilaginem vero ſterni depreſſam aut incurvatam optime cucurbita cœca adplicata attollit.

Singultus febrium acutarum ac inflammatoriarum a primarii quidem morbi curatione dependet; levari tamen non parum a crebra aquæ frigidæ ſorbitione, manuumque in hanc immiſſione, & vini quoque potu poteſt.

(1) Nec in hoc caſu, dum nihil ex iis, quæ ab arte ſuppeditantur, morbi difficultati ſuccureret, amuleta, aliaque auxilia ſympathetica antiqui contemſerunt. Vid. *Alexand. Trallian. L.* VII. c. 13. p. m. 368. & *Marcell. Empir.* cap. 17.

RUMINATIO HUMANA.

§. 535.

Inaudita pene res eſt, hominem brutorum inſtar ruminare, ruminatumque cibum ventriculo ad concoquendum reddere: quæ tamen exemplis quibuſdam, retro inde ab aliquot ſeculis, ita comprobata, ut negare eam audacter nemo poſſit (1). Nemo non vero ſimul intelligit, ad ſtatum prorſus præternaturalem humani corporis adfectionem iſtam pertinere, eaque propter in numero morborum habendam eſſe, nec inepte ideo a me hoc loco pertractari. Idquod eo lubentius quoque facio, quo magis ea hactenus a medentibus, quaſi non exſtaret, omiſſa fuit atque prætervifa.

(1) Ejuſmodi obſervationum decem collegit tum ex libris, tum ex fidis aliorum relationibus, *Io. Conr. Peyerus Merycolog.* L. *I. cap. VI. & L. III. cap. III.* Undecimam, eamque pleniſſimam, lege ſis in *Io. Sam. Car. medicin. Rathſchlægen XIX. p.* 110. ſeq.

§. 536.

Eſt autem ruminatio humana non libera, ſed coacta & involuntaria, quæ nolentes volentes invadit. Initium ea ſumit ſtatim a paſtu, vel poſt horæ quadrantem, aut mediam horam, & intra unam & ſex vel ſeptem horas finitur. Sive vero ſolidi ſint deglutiti cibi, ſive molles, ſive ſint liquida, cum ſpecifico ſapore non ſolum omnia nunc inter ſe mixta, nunc ſolitaria refun-

duntur, ſed etiam grato & jucundo (1), niſi ſub finem, ubi cum acore quodam redeunt. Et quibuſdam tanta aviditate cibus in os regeritur, ut indigentia ejus ventriculus quaſi perpetim laboret. Quidam etiam valde ſunt voraces. Alii ruminationem ſupprimere norunt. Cuncti vero quum ægrotant, ab omni ruminatione ceſſant.

(1) Cum averſatione juvenculam quandam ruminaſſe, neque quidem quotidie, a *Daniel. Ludovici* commemoratur in *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 9. & 10. *obſ.* 160. Verum hæc ruminatio neque ſimplex fuit, de qua hic agimus, neque commode quidem hoc nomine inſignitur. Atque cum in reliquis exemplis, quotquot legimus, ruminatio ubique viſa eſt cum oblectamento fieri, illud ad ipſius naturam referendum merito putamus.

§. 537.

Alia vero ruminatio a nativitate ſuam originem trahit, ſic, ut a parentibus ad embryonem transferatur, aut connata ſaltem exiſtat; alia a morbo ventriculi, nominatim vomitu frequenti, aut diuturna eructatione (1).

(1) Anſam equidem huic perverſioni dare quoque conſuetudinem, laudatus *Peyerus* exiſtimat l. c. p. 222,. idque ex *Th. Bartholini Hiſtor. anat. Cent. I. hiſt.* 39. probare vult. Ipſe vero *Bartholinus* diſertis verbis ait, non ruminationem fuiſſe, quam bibo ſuus exercuerit, ſed arbitrariam, eamque adeo fallaciſſimam potuum revomitionem.

§. 538.

Opinati ſunt quidam docti viri, ruminantes homines duobus eſſe ventriculis oportere inſtructos, uti beſtias ruminantes (1); verum horum opinionem

tum anatome refellit (2), tum acquiſita affectio, qua nonnullos in adoleſcentia, alios in conſiſtente demum ætate prehenſos eſſe, conſtat. Neque cuncta quidem bruta ruminantia duos ventriculos habent. Alii oriri eam a præter naturali aliqua ventriculi conſtitutione a primo ortu credunt (3): quam quidem ſi magis velis in motu quærere, quam in fabrica, non repugno. Hæc enim ſi requireretur ad ruminationem, an poſſet ea ex morbo & in adulta demum ætate accidere?

(1) *Bartholinus l. c. Cent. V. hiſt. 16. & Anat. reform. L. I. cap. 9.*

(2) Vid. *Peyeri l. c. p. 63. Rhodii Obſerv. Cent. II. 59.*

(3) *Sennerti Pract. Medic. L. III. P. I. Sect. II. cap. IX. p.* 124.

§. 539.

Moleſta ſane, ac diuturna eſt hæc affectio, & ad conſulendos Medicos omnino impellit. Graviſſima vero a parentibus in utero materno contracta perinde ac connata; quam nemo adhuc curavit, certe curare haud aggreſſus eſt; quæque ideo pro inſanabili prorſus haberi non debet. A morbo orta nec ſelectis cibis, nec medicamentis obtemperat, ſed pertinaci ac continuæ regreſſuri cibi repreſſioni, quæ motibus ventriculi diu ſatis reſiſtendo, illos tandem ſupprimere apta eſt.

NAUSEA. VOMITUS.

§. 540.

Nauſea eſt inane vomendi deſiderium, quo nihil ejicitur; ſæpe tamen ſponte nulloque conatu pellucida aqua ex ore profluit. Vomitio autem eſt eorum, quæ in ventriculi capacitate ſunt, violenta per os rejectio, quam frequentiores ſputationes, nauſea, anxietas, & noviſſime labiorum tremor, præcedunt.

Utriuſque ratio formalis in inverſo motu periſtaltico ventriculi quærenda eſt, qui in nauſea mitior, in vomitu vehementior & quaſi convulſivus. Muſculi abdominales conſenſus lege ſuccedunt & contracti premunt adjacentes partes. Diaphragma quieſcit, quamvis ipſius efficacia ſociata fieri etiam vomitus poteſt.

§. 541.

Similis eademque eſt utriuſque affectionis cauſa; ſed levior in nauſea, in vomitu gravior.

Una earum eſt ventriculi imbecillitas, quæ neque cibum amplexari, neque contineri ſinit: quæ inde naſcitur, quod purior cibus, nullo vitioſo humore permiſtus, redditur.

Altera eſt ventriculi ſcirrhus, inflammatio, & ulcus; quorum notas alibi propoſui: quibus ſteatomata adde juxta ventriculum.

Tertia eſt quævis res præter naturam ventriculum laceſſens; id quod modo copia efficit, ut copioſior cibus aut potus naturæ gravis; modo aliena & externa

qualitas, ut corruptus & putreſcens cibus; modo acrimonia, qualem bilis conſequitur, & venena multa habent, & ova barbæ piſcis; modo lentor, ut pituita. Quæ vitia cauſarum nonnunquam in ipſo ventriculo gignuntur; nonnunquam ex aliis ſedibus eo confluunt. Præterea vermes ventriculum ingreſſi eundem etiam laceſſunt ac irritant.

Quarta eſt ventriculi irritatio, quæ ex humoribus intra ipſius tunicas difficulter motis, ut in obſtructione profluvii ſanguinis naturalis & graviditate; vel alienis quoque, ut in omni fere morbo febrili; vel per conſenſum, prognaſcitur in vulneribus capitis, vertigine, cephalæa, irritatione gulæ, doloribus a calculo tam bilis, quam renum, ſcirrho hepatis, pancreatis, lienis, duodeni, vulnere diaphragmatis, tuſſi, epilepſia, colica graviori, hernia incarcerata, dentitione, vectione in rheda, navigatione. Unde vomitus diſcrimen in ſympathicum atque idiopathicum exſiſtit.

Ultima cauſa eſt ſingularis ac individualis proprietas, qua quidam hoc vel illud cibi potuſve genus, aliamve rem maximopere abhorrent, & ad ejus oblationem, vel conſpectum ſaltem, tum nauſeæ tum vomitioni ſubjiciuntur.

§. 542.

Vomitionum autem in tanto numero cauſarum non poteſt non varius eſſe exitus; de quo quidem non attinet multa hic prædicere, cum paſſim jam ejus mentio abunde facta eſt. Unum illud animadverto, peſſimum eſſe vomitum ac exitialem, in quo liquida atramentum, choccolatam, aut tabaccum colore referentia copioſe rejiciuntur: chronicum autem, &

inſuperabilem, quem ſcirrhi ventriculi, aliorumque viſcerum imi ventris producunt (1).

Neque vero nauſea, neque vomitus peculiaria remedia deſiderant; præterquam ille, qui ex corruptis humoribus in ventriculo detentis, ex bile eo per excandeſcentiam delata, & ex ingluvie oritur. Eſtque ipſe vomitus tum remedio, nec propterea ſupprimi, ſed potius facilitari ac ſuſtineri debet.

Vomitum in gravidis vix unquam remedia placare valent. Optima vero ex his ſunt ſanguinis miſſio, eſſentia theriacalis & menthæ, linimenta & ſpirituoſi liquores, quæ virtute ſua tonica ac nervina imbecillo ac nimis ſenſibili ſtomacho ſuppetias ferunt.

Vomitum a vectione optime avertit ſpiritus roſmarini, in charta emporetica extus ventriculo applicatus.

Reliquorum generum curationes alibi propoſui.

(1) Cf. *Morgagnius L. de ſedib. & cauſ. morbor. Epiſt. XXX.* quæ tota huc ſpectat.

HYPOCHONDRIACA ET HYSTERICA AFFECTIO.

§. 543.

Multi ſunt, inprimis ex eruditorum grege, qui hypochondriaco morbo tentatos ſe firmiter credunt, ſimul atque vel moleſtias quaſdam ex imo ventre percipiunt, vel non ſatis tranquillum animum & ad meditationes aptum cum aliqua capitis gravitate ſubinde experiuntur. At nulla profecto res magis peſtifera oc-

cupare animos litteratorum poteſt, quam falſiſſima hæcce de hypochondriaco morbo idea, quæ ex ipſa animi perturbatione ac inquietudine quotidie nova incrementa capit, eaque tanto magis terriculoſa, quod non alius morbus atrocior & miſerabilior, quam is ipſe, quo ſe comprehenſos credunt, eorum ſententia exiſtit. Nec Medici deſunt, qui ejuſmodi querelis de hypochondriaco morbo applaudunt, & ipſi hoc nomine nimiopere abutuntur, dum quamcumlibet imi ventris ægritudinem pertinacem, vel ſimplicem vel compoſitam, quam non bene norunt, inprimiſque ſi cum mentis quadam perturbatione conjuncta eſt, pro hypochondriaca ſtatim, quaſi bene cognita re, venditare ſolent. Verum hypochondriacos in veros atque fictos diſtinguere oportet: quorum hi tales ſunt, qui vel inteſtinorum aut ventriculi inflatione, vel digeſtione læſa & inordinata alvi excretione, & nonnullis ſpaſticis ægritudinibus inteſtinorum, iiſdemque nunc caput, nunc pectus, aut totum corpus occupantibus laborant. At hos in præſenti dimittemus, de hypochondriacis veris nunc ſtrictius expoſituri.

§. 544.

Hypochondriacum malum, ut in ſe longum eſt, ſic in modum ejuſmodi affectionum inſidias lente ſtruit. Initio a ſumto cibo levinſculæ tenſionis preſſioniſque ſenſus cum laſſitudine, levique ſpiritus difficultate eſt, quicum leves & fugaces cordis palpitationes, nocturnæ præſertim, & anxietates quædam, turbulentique ſomni, ac inquietior paullo animus, adfligunt. Inter hæc paullatim adoleſcit morbus, cum interpoſitis plurium dierum, etiam menſium, intervallis, dum aut animi perturbatione, aut errore victus, aut anni tempore, maxime vernali & autumnali, in ſcenam redeat. Ex alvo pleriſque molliora

ſtercora, male mixta, fereque fœtidiſſima, interdum aliquoties de die, neque ſine teneſmode quodam contentione deſcendunt. Quibuſdam alvus paulo tardior eſt, ſiccioraque ſtercora, fere cum levi quodam teneſmo, & ſubinde mucoſa prodeunt. Urina limpida & aquoſa eſt, crebroque & copioſe ferri ſolet: quumque parcior, magiſque tincta mingitur, leviorem & remittentem teſtatur affectionem, exaſperatam, quum crebrior & aquoſior iterum fertur. Interea magis magiſque cum adoleſcente malo læduntur imi ventris officinæ. Male digeruntur cibi, a pleriſque avide & copioſe devorati. Senſus ponderis ac diſtentionis, flatus, ructus, laſſitudo increſcunt. Interque iſta ſymptomata permulta alia, quæ moliminum hæmorrhoidalium nomine vulgo appellari ſolent, crebrius & incertis ſpatiis accedunt; additque ſe moroſitas quædam, & ardoris cujuſdam per imum ventrem ſenſus. Aliquando hæmorrhoidum veſtigia tum ſedis, tum veſicæ urinariæ aut urethræ vagis periodis ſe efferunt: nonnullis etiam per intervalla cruentus vomitus contingit. In malo inveterato icteri, tympanitæ, quin aſcitæ ſymptomata quædam apparent. Accedere etiam moleſtiæ ex vermibus inteſtinorum, neque raro tæniis, conſueverunt.

Sunt etiam hypochondriaci permultis aliis affectibus in pectore & collo ſubjecti, atque præter cordis palpitationes & anxietatem præcordialem, quæ noctu inprimis & a capto cibo gravius adfligunt, raucedine, & tuſſi, & dyſpnoeæ quodam genere, aſthma hypochondriacum vocant, per intervalla afficiuntur. Fugitivi prætereа ſpaſmi ultro citroque muſculos pectoris prehendunt, non minus quam faucium; qui tuſſim aliquando comitantur, & crebriora ſputa exprimunt. Neque rheumaticus dolor in muſculis colli deeſt.

Nec uno morbo caput laborat. Aliis totum illud dolet, aliis dimidiatum, aut ſynciput ſaltem, vel occiput, aut exigua pars in illis, clavi hypochondriaci nomine. Iſque dolor modo continuus eſt, modo intermittit, modo remittit ſaltem, & plerumque frigoris ſenſum vel gravantis ponderis exhibet. Interdum vibrativus aliquis dolor per integumenta capitis, & aponeuroticum tegmen, muſculoſque faciei percipitur. Etiam ſubitaneo ardoris ſenſu caput nonnullis occupatur, cum vertigine, ſtupore, ſingulari gravitatis ſenſu, ſonituque aurium vario; ut ſic apoplexia quædam afflictis imminere videatur. Quidam phlogoſes ſaltem in auricula percipiunt. Atque hæc omnia ſymptomata interdum typicis periodis affligunt. Oculis obverſantur quaſi muſcarum volantium, nebularumve, vel aliarum rerum ſimulacra, cum frigido circa faciem & frontem ſudore. Gravedini & faucium morbis, velut tonſillarum uvulæque tumoribus, valde etiam hypochondriaci opportuni; & interdum quaſi ptyaliſmus aliquis invadit. Aliis denique diuturna epiphora moleſta eſt, aut mucinarium coacti copia, qui ſæpe ſubcruentus conſpicitur. Quibuſdam ſanguis paucis ſaltem guttis e naribus deſtillat; aliis, quod rarius evenit, copioſior fertur & paroxyſmos nonnihil mitigat.

Nec externæ partes in hocce malo immunes ſunt. Rheumatici arthriticique dolores, fugaces quidam ſpaſmi, ultro citroque oberrant. Maculæ rubellæ, flavæ, ſublividæ variis locis conſpiciuntur, aliquot diebus diſpariturae. Ulcuſcula alicubi locorum cutis erumpunt. Imos pedes œdema quoddam leviuſculum occupat; aliis totum corpus ſubtumidum & cacheéticum apparet. Quibuſdam in confirmatiore malo corpus & ipſa facies emphyſemate ſubito occupatur, quod paucis diebus decedit, relictis arthriticis & rheumaticis

doloribus, non diuturnis. Alii ſuperioribus corporis partibus membriſque contabeſcunt & ſudores matutinos profuſiſſimos habent; ex quo phthiſicis ex pulmone ſimiles apparent, utique ſi conſenſualis tuſſis accedit.

Ceterum & animus proh! dolor in ſocietatem corporis laborantis venit; melancholiam hypochondriacam appellant. Cujus notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, verecundia ruſticuſve pudor, ſolitudo, timiditas, mœſtitia & ignavia, malarum rerum ſuſpicio, perverſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum judicium, turbulentus anxiuſque ſomnus, mentis atque ſenſuum caligo, animi dejectio aut deſperatio, ut neque poſſit illa orationis ſuavitate ad meliorum rerum expectationem, aut recuperandæ valetudinis ſpem erigi.

§. 545.

Hoc genus morbi invaleſcit & remittit in ſua diuturnitate, rarius omnino intermittit. Nonnullis, imminentibus hæmorrhoidum periodis, exacerbatio fit; itemque feminis, quo proprius a menſtruorum abſunt fluxu. Declinante in ver hyeme, autumnoque ſtatæ magis exacerbationes contingunt.

Ætatem potiſſimum conſtitutam prehendit, deinde juvenilem, poſtea ſenilem. Quibus autem in virilem demum incidit, his liberationem procedente ætate, aut levamen promittit.

Pertinacius & longævitatem adeptum malum melancholiam, maniam, cachexiam, icterum, hydropem, tympanitem, ſcorbutum, ac tandem febrem acceſſit hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducit. Qualeſcunque autem morbi ex his ſubſequantur,

finis vitæ aut cum paraphrenitide quadam, aut ſopore obſervabitur conjunctus. Quapropter etiam ex intermittentibus febribus ſoporoſæ iſtæ, ſive apoplecticæ tertianæ & quartanæ, hypochondriacis maxime inſidiantur. Opportuni itidem ſunt aurium, oculorum, dentium, ac gingivarum vitiis, nec non rheumatiſmis, & frequentiſſimæ omnium arthritidi. Maxime ceteroquin proni ſunt in colicam inflammatoriam, phrenitidem, & malignas febres; generatimque morbide valent, ac febriculis ſubinde implicantur. Nonnullis pro modulo ſuo valentibus, ubi aliæ ſanguinis fluxiones & hæmorrhoides non ſunt, ſanguinis ſputa contingunt, hæmorrhoidum oris nomine appellari ſolita.

Denique interdum & aliis morbis hæc valetudo ſuccedit, acutis febribus, intermittentibus ſuppreſſis, cohibito fluori uterino, dyſenteriæ, repulſis cutis morbis, & defluxionibus antiquatis.

§. 546.

Cauſa proxima valetudinis hypochondriacæ non inepte quidem in ſyſtemate venæ portæ collocatur (1), quum ipſa anatome infarcta vaſa deprehendit (2); attenta tamen conſideratio morbi docet, difficilem motum ſanguinis per hæc vaſa in ſe ſolum valetudinem iſtam haud producere, ad ipſius vero incrementa per multum conferre. Neque recte ea in inteſtinorum motu perverſo ponitur (3), ſiquidem antiſpaſmodica alias omne punctum in curatione ferrent, iſque perverſus motus potius pro effectu morbi habendus eſt: neque, ut pleriſque hodie placet, in obſtructione hepatis aut ſplenis; quippe cui opinioni, licet magnam veri ſimilitudinem præ ſe ferenti, cadaverum diſſectiones haud quaquam favent, dum graviſſimi

horum ſcirrhi ſine hypochondriaca olim experta valetudine perſæpe reperiuntur. Neque recte denique ſpirituum animalium ataxia, tanquam cauſa hujus morbi efficiens & primaria accuſatur (4); in qua quidem refellenda eo minus jam occupabor, quum jamdudum exploſa ac rejecta fuerit.

(1) Vid. *G. G. Stahlii* diſſ. *de hypochondriaco & hyſterico malo.* Hal. 1708.

(2) Cf. *Io Kaempff.* diſſ. *de infarctu vaſorum ventriculi.* Baſil. 1751. *G. F. Siegwart* diſſ. *de infarctibus venarum abdominalium internarum, eorumque reſolutione potiſſimum per clyſteres.* Tubing. 1754. *G. B. Faber* diſſ. *Expoſitio novæ methodi Kaempfianæ, curandi morbos chronicos inveteratos inprimis malum hypochondriacum.* Tub. 1755.

(3) *Frid. Hoffmanni* diſſ. *de vera morbi hypochondriaci ſede, indole, ac curatione.* Hal. 1719.

(4) Vid. *Thom. Sydenhami Diſſert. epiſtolar. ad Guill. Cole.* p. 485. ſeq. & Cl. *Anton. Fracaſſini*, qui Sydenhami opinionem quaſi recoquit, *Opuſc. patholog.* p. 252. ſeq. Nec majoris momenti eſt Cl. *Petr. Hunauldi* opinio, quæ ſpiritus morboſos, inordinate ſanguinem moventes, accuſat, *Diſſert. ſur les vapeurs.* Paris 1750. & Cl. *Io. Raulini*, qui juxta viſcerum obſtructiones, & nimiam nervorum ſenſibilitatem atque irritabilitatem, nimis viſcidum eorundem ſuccum inſimulat, *Tr. des affections vaporeuſes du Sexe*, Paris, 1758. & Cl. *Pomme*, qui præter ſpaſmum, acrimoniam ſpirituum pro cauſa ponit, *Eſſai ſur les affections vaporeuſes des deux ſexes.* Paris 1761. Ad ejuſmodi enim adyta ſcientia humana ſe non profert.

§. 547.

Niſi vero omnia me fallunt, inſignis ventriculi ac inteſtinorum debilitas, una cum præternaturali atque copioſa pituitæ in corpore generatione & expreſſione per

per anguſtiſſimos horum viſcerum tubulos, hypochondriacam affectionem veram proferunt; quemadmodum ſola harum partium debilitas (1) in abſentia pituitæ præternaturaliter abundantis & hic ſecernendæ ſpuriam inducit.

Iſthanc vero pituitam natura ad determinatam nonnullorum hominum ætatem, & privatam corporis conformationem, quorſum & hæreditaria quædam opportunitas referenda, ſub acceſſu plurimarum cauſarum remotiorum & procatarcticarum, cujuſmodi ſtudiorum intemperantia, vita ſedentaria, voracitas, errores in potu rarefaciente, vinoque, menſtruorum hæmorrhoidumque vitia, interceptæ hæmorrhagiæ narium, deſidia, laſcivia, animique emotio eſt, perinde ac materias alias morboſas, arthriticam, calculoſam, catarrhalem, præparat, & ad hæc viſcera membranoſa creberrime & copioſe deponit.

Ita vero ſe rem habere, ex eo adparet, primo, quod ex alvo æque ac ſtomacho hypochondriacorum perſæpe copioſa pituita ejicitur; quam iterati clyſteres etiam præmagna copia educunt: deinde, quod hypochondriacum malum in modum catarrhorum vere & autumno maxime recrudeſcit: tum in diverſos morbos pituitoſos, arthritidem, calculum, cachexiam, hydropem, icterum, quartanam febrem, permutatur: itidemque ex pituitoſis morbis permultis, quos alibi jam indicavi (§. 545.) generatur; nec non ab ſuperveniente cujuſmodi valetudine, velut febre intermittente, diarrhoea, dyſenteria, inſigne levamen accipit: denique evacuantibus atque reſolventibus medicamentis ſub frequenti excercitatione optime auſcultat, contra vero ab otio, cibiſque farinoſis atque glutinoſis ſemper inſigniter adaugetur.

De ventriculi ac inteſtinorum atonia tamquam altera cauſa proxima nemo dubitat. Etenim ſymptomata, quæ eam produnt, ex hiſtoria morbi (§. 544.) luculenter cognoſci poſſunt.

Quidquid autem ſpaſticorum ſymptomatum, palpitationis puta cordis, tremoris, hæmorrhoidalium moliminum, colicæ, teneſmodis alvi dejectionis, urinæ limpidæ & aquoſæ, & ſic porro cum atonia conjunctum obſervatur, iſtud omne pro effectu potius, quam cauſa morbi habendum exiſtimamus.

(1) Unde *Nathan. Highmorus* hypochondriacam affectionem derivavit, vid. ej. *Exercit. duas, de paſſione hiſterica & affect. hypochondr.* Oxon. 1660. 12. ſed refutatus poſtea fuit a *Thom. Williſio* L. *affectionum, quæ dicuntur hyſtericæ & hypochondriacæ, pathologia ſpaſmodica vindicata.* 1671. 12.

§. 548.

Morbi ſpurii curationem haud adgredior. Tota autem in eo verſatur, ut qui ſe pro hypochondriaco habet, hanc opinionem omni ſtudio ex ipſius mente evellere ſtudeamus, neque unquam permittamus, ut hanc falſam opinionem retineat. Atque ſic, mutata ejus imaginatione, quæ in hoc hominum genere, æque ac in hypochondriacis veris admodum agilis & ſatis ſtabilis eſt, ipſe morbus protinus levior atque tolerabilior ipſi apparebit, iſque ex toto fere curatum ſe jam ſentiet. Cujuſmodi tentamina mihi feliciter jam ſæpiuſcule ſucceſſiſſe atteſtor.

§. 549.

At verus morbus profecto rebellis eſt, & vix curationis capax. Habet tamen ſuos gradus, & quo duriora ſunt ſtercora, & quo ſegnius iſta deſcendunt, eo gravior & pertinacior exiſtit. Ipſiuſque autem curatio in eo maxime vertitur, ut pituita in ſanguine potentioribus remediis commode reſolvatur, & quæ jam in primis viis collecta, iterate ſæpeque ex alvo educatur, ſimulque roborantia ſelecta aſſidue exhibeantur. Primum fit per clementiora purgantia ex ſalium inprimis tribu, per aquas Pyrmontanas, Egranas aut thermas Carolinas, & per clyſteres ex floribus chamomillæ, baccis juniperi & ſale communi, quævis die injiciendos; inter quæ ſuccus foliorum taraxaci ad quatuor uncias quotidie, aut decoctum ejuſdem vel juniperi radicum, aut arcanum duplicatum vel Cremor tartari ad drachmam; liquor item præcipitans Clauderi, & terra foliata tartari, reſolvendi ſcopo adhibenda. Alteram præſtant cortex Peruvianus cum floribus ſalis ammoniaci martialibus aut ſimplici ſale ammoniaco remixtus, in pulvere vel decocto; itemque liquor viſceralis diſpenſatorii Würtembergici, infuſum radicum gentianæ rubræ, angelicæ, herbarum abſinthii, centaurii minoris, corticumque aurantiorum ex vino dulci, balnea frigida vel tepida, & in prandio cyathus meraci vini. Et hac ratione ſi qualiſcunque exercitatio frequens, inprimiſque equitatio, accedit, ſimulque omnes cibi glutinoſi, farinoſi, inflantes, pingues & butyroſi vitantur; ſpes eſt, progreſſu temporis ſanatum iri quam feliciſſime morbum. In deſperato malo hydrargyroſis tentanda eſt.

Ad reliqua innumerabilia & in ſingulis ægris fere diverſa ſymptomata, unde malum vere inſtar polymor-

phi ſe prodit, parum reſpiciendum eſt; quandoquidem correcto ejus fonte, iſta per ſe tolluntur. Si quæ tamen nimis urgent, ſpiritus naphthæ tanquam efficaciſſima medicina exhiberi poterit: ut tamen nec pulvis abſorbens Wedelii ſit contemnendus, quemadmodum contra ab antiſpaſmodico & nitro prudenter abſtinendum eſt.

§. 550.

Affectio hyſterica eadem fere eſt in ſequiori ſexu, ac hypochondriaca in nobiliori. Eandemque pariter diſpeſci in veram atque ſpuriam oportet. Utraque cujuſcumque conditionis feminas, puellas, viduas, nuptas exercet; multo frequentius tamen ſpuria hæc eſt colica affectio, quam vera; quæ ſymptomata quædam ex utero, alia quidem aliis, in ſodalitium ſuum rapit, ſiquidem aut nimia, aut parciora, aut perturbata menſtrua exiſtunt, aut fluor albus cum his præſto eſt, aut ſolus infeſtat, aut proclivitas ad abortum eſt. Utraque gravioribus ſpaſmis, quam hypochondriaca, ſtipata videtur, frequentioreſque ſunt atque vehementiores aphoniæ, & faucium præſocationes cum ſenſu globuli ibidem hærentis, quem tuſſiendo reddere, ſed fruſtra moliuntur, quemque aliæ etiam in abdomine quaſi convolvi & contorqueri ſibi videntur, globum hyſtericum appellant; algores item periodici, dolores capitis, ſub hyſterici clavi nomine, animi deliquia & convulſiones. Sub inſultu vel ante illum urina aquea interdum ad plures libras mingitur; aliis copioſi ſalivæ fluxus & ſudores nocturni contingunt. Addunt ſe nonnunquam quoque dolores aut tumores exteriorum partium; quorum hæ in collo reſpirationem admodum difficilem reddunt, & ſuffocationis periculum inferunt. Ceterum, quo propius feminæ a fine menſtruorum abſunt, tanto

magis affligi ſolent, præſertim fluore albo laborantes. Triſtitia autem, & anxietas, & palpitatio cordis, cum ſpontanea laſſitudine tamquam prodromi hujus mali in univerſum conſiderandi ſunt.

§. 551.

Curatio in univerſum eadem eſt, ac hypochondriacæ valetudinis. Præter illa vero, quæ ſupra commendavimus remedia (§. 549.) maxime radix valerianæ, & ſemen nigellæ commendanda hic veniunt. Ceterum utiliſſimum eſt paroxyſmo ingruente elixir uterinum Crollii. Algori hyſterico autem nil præſtantior ſuccurrit, quam ejuſdem ſpecificum antifebrile: clavo hyſterico, bezoarticum joviale: doloribus colicis, clyſteres ex aqua frigida: convulſionibus, ignis electricus: tumori in collo, larga venæſectio, & cataplaſma ex mentha, majorana, abrotano, theriaca, oleo macis diſtillato, & ſpiritu vini camphorato compoſitum.

In univerſum vero ſcire licet, non omnes hyſtericas eadem bene ferre remedia: unde eſt, quod alii Medici quædam laudent, quæ ab aliis valde reprobantur: id quod adeo de balneis, de clyſteribus, de purgantibus, & de ferro valet.

TREMOR.

§. 552.

Tremit totum corpus, aut pars ejus ſaltem, vel ſimul plures, ſingulæ quidem motricibus fibris inſtructæ, quum parvis alterniſque, ad oppoſitas partes,

vibrationibus celerrime concutiuntur, excluſa voluntatis actione.

Tremor ergo convulſio levis appellari poteſt. Ne vero cum rigore iſtum confundas, ſcire licet, rigorem eſſe concuſſionem totius corporis cum ſenſu frigoris, qui in tremore deeſt; nec neceſſe eſſe in hoc, ſicut in illo, ut totum ſimul corpus quatiatur.

§. 553.

At duplicem merito agnoſcimus tremorem, alium, dum quieſcit membrum, alium, dum in actione verſatur, & nunc geſtare onus, nunc prehendere aliquid vel tenere tentat.

Iſte vero tremor, qui quieſcentem partem vexat, modo continuus eſſe conſuevit, modo periodicus, modo recurrens.

Notabile præterea diſcrimen eſt inter ſympathicum & idiopathicum, hæreditarium, congenitum, & adſcititium.

Neque fas eſt præterire, epidemicum tremorem etiam aliquando, licet rariſſime, accidere conſueviſſe (1).

(1) Cf. *Act. Nat. Cur. Vol. II. Obſ.* 151. *B. de Sauvages Noſolog. T. II. P. II. cl. IV. p.* 56.

§. 554.

Aetas infantilis, & ſenilis, & ſexus femineus facile in tremores incidunt. Speciatim vero eos gignunt in-

tenſum gelu, inprimis ſi huic æſtus ſupervenit, terror item & ira, nimius vini & ſpirituum ardentium uſus, non minus ac potuum aquoſorum tepidorum, præſertimque calefacientium, venena, præſertim opium & hydrargiri halitus, vulnera, excretiones nimiæ ſanguinis, dejectiones alvi majores aliæque, exceſſus in venere, plethora, menſes & lochia ſuppreſſa, retentum lotium, ſcabies retropulſa, febris maligna, intermittens male curata, dolores arthritici, colici, melancholia, inedia, vigiliæ, otium, abſceſſus calcanei, contactus torpedinis. Ubi nihil harum cauſarum aliquando deprehendimus, in accuſando obſcuro cerebri, medullæ ſpinalis, aut nervorum vitio, per diſſectionem forte demum detegendo, ſuſpicio noſtra ſubſiſtat, neceſſe eſt.

§. 555.

Tremor exiguus, recens, a plethora aut externa cauſa, & in ætatis flore non multum diſcriminis alit, nec medelam facile eludit.

Salutares ſunt ubique moderatæ, quæ nervos & motrices fibras liberant, excretiones per alvum & cutem. Similique ſucceſſu hæmorrhoides levant.

Ipſe tremor in paralyſi ſignum eſt redeuntis ad ſenſum atque motum facultatis, hactenus exſtinctæ.

Tremor congenitus, & ſenilis leviter quidem fertur, at immedicabilis eſt, & ad mortem plerumque comitatur. Quodſi hæreditarium malum fuerit, etiam juvenilia corpora in vigore ætatis corripit, nec ſine moleſtia per totam vitam ſuſtinetur. Pejoris nominis eſt, qui plura loca occupat, aut nobiliora, velut caput.

Omnis vero tremor ab internis cauſis facile in convulſiones, lethargum, paralyſin, imo apoplexiam degenerat. Vel ſola magna animi commotio in convulſiones per tremores præcipitat.

Gravior apoplexia, ſuperata cauſa, aliquando relinquit tremorem.

In vulneratis, lethargicis & phreniticis tremores ſummum periculum denunciant. Nec ſine periculo ſunt, qui acutorum morborum principia aut fines comitantur, etiamſi delirio ſoluti; quod ſane idem eſt, quam pejori malo locum relinquere.

Aliquando totius corporis ſtupor tremoribus ſupervenit.

§. 556.

In curatione tam communibus quibuſdam præſidiis, quam ſingularibus opus eſt pro cauſarum diſcrimine.

Communia vero ſunt tonica & nervina, quæ fibrarum motricium & nervorum debilitati ſuccurrunt. Spectant huc maxime ſpiritus urinoſi, liquor cornu cervi ſuccinatus, eſſentia roſmarini, ſuccini, ambræ, caſtoreum, vinum & ſpiritus vini etiam a cephalicis herbis diſtillati pauxillum; extus vero frictiones cum pannis calidis, olibano atque ſuccino antea perfumigatis, fotus vini, in quo ruta, origanum, ſalvia, roſmarinus, majorana, ſabina, flores lavendulæ, baccæ lauri & juniperi incocta, imo & ſpiritus vini aliquid admixtum; ex quibus etiam ſacculi ſicci & cucuphæ parari poſſunt, capiti raſo imponendæ; porro lotiones membri tremuli cum decocto vinoſo harum ſtirpium, inunctiones cum oleo rutæ, liliorum convallium &

caſtorei, atque balnea tam naturalia quam artificialia, ex nervinis illis plantis inſtructa.

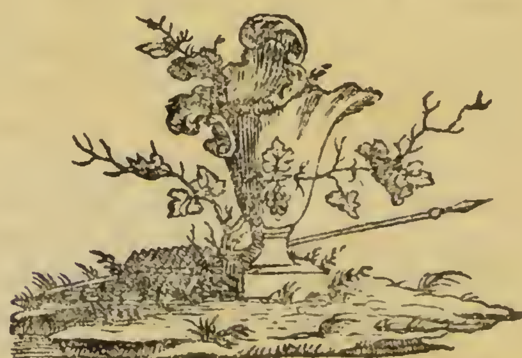
Enim vero in horum omnium uſu videndum, num retentum vel copia gravet vel ſtimulo irritet nervos, adeoque evacuationem antea deſideret: quo in caſu modo venæ ſectio, modo purgantia, emetica, diaphoretica, diuretica præmittenda, aut protinus illis inter roborantia utendum. In cacochymicis etiam fonticuli proſunt. Si caput tremit, utiliter quoque errhina, gargariſmi & maſticatoria adferuntur.

Speciatim vero, ſi a frigore tremor eſt, balnea & infuſa diaphoretica ex ſcordio & ligno ſaſſafras, una cum roborantibus quibuſdam, veluti conſerva meliſſæ, anthos, vel acoro condito conveniunt. Si ab animi pathematibus, hæc, niſi ratione ſopiri queant, contrariis ſunt vincenda. Si a vino aut ſpiritibus ardentibus, aut calefaciente potu, lac aquæ mixtum ſub aſſiduo uſu confert; contra vero, ſi a nimio uſu potuum aquoſorum tepidorum, aqua frigida & ſtomachica quædam; ſi a narcoticis, clyſteres acres, venæ ſectio, oxycratum, acetum & vinum. Si tremor ab hydrargyro eſt, detur antimonium crudum, aut ſulphur, aut infuſum vel eſſentia radicis enulæ, & in potu ſalvia: applicari etiam utiliter ignis electricus poteſt. Si ab evacuatione immodica, caute corpus repleatur per emulſa, gelatinoſa & ſimilia. Si a crebra venere, lumbis parcendum, & lacte atque Chocolada vires inſtaurentur.

§. 557.

Denique in regimine vitæ hæc probe adhuc obſervanda ſunt. Aer nec nimis calidus, nec nimis frigidus ſit; victus nunquam acris & ſtimulans; exer-

citia & profuſiones humorum ſemper moderatæ. Familiaritas abſit cum Venere & Baccho. Abſint vigiliæ, lucubrationes, animi æſtus & ſollicitudines. Cibi omnes ſint molles & boni ſucci, ſæpeque ſalvia, roſmarino, hyſſopo, majorana condiantur. Inter hæc alvus nec ſtricta ſit, nec nimis laxa, ſique opus, nonniſi leviter ſollicitetur.

CLASSIS VI.

ADYNAMIÆ.

APOPLEXIA.

§. 558.

MAGNUS profecto & valde acutus morbus Apoplexia eſt, quam ſubitanea functionum animalium abolitio, cui difficilis ac ſtertoroſa reſpiratio juncta, prodit.

Ita vero deprehenditur. Acutus dolor in capite, ejuſque vel antica vel poſtica parte, ſubito hominem cum vertigine prehendit, oculi caligant, ſic ut aliqui ambobus, aliqui altero intueri nequeant, inque artubus formicationis ſenſus eſt, tumque cunctis membris languidis & flaccidis homo repente tamquam attonitus, ſubinde cum clamore, concidit, omni ſenſu motuque privatus; palpebræ clauſæ vel ſuſpenſæ ſunt, os apertum eſt, & ſiquis eum vocet aut agitet, ſolum ingemiſcit, nihil intelligit, ſpiritus magna cum difficultate ac ſtertore trahitur, cor valide pulſat, arteriarum quoque pulſus in principio magnus, poſt languidus eſt; inque hoc ſtatu æger vel ſubite expirat, apparente ante os ſpuma, vel paullatim ad ſe redit valde enervatus & febre plerumque detentus, reſolutoque alterutro latere cum lingua, memoriæ etiam facultate ſubinde imminuta, & mente diverſimode alienata. Nonnullis, dum corruerunt, ſtercus & urina ſponte exeunt, ex naribus, ore & auribus, etiam poſt mortem, ſanguis fluit, nervi quoque diſtenduntur, aut brachia ſaltem agitantur & vomitus, aliquando cruentus, demum accedit. Quibuſdam facies tumet, genæ colore florido ſuffunduntur, oculi rigidi prominent & lacrymas uberius fundunt.

Aliquot dies vel hebdomades, quin menſes & annos

ante inſultum nonnullis os diſtorquetur; alii cephalalgiis, vertiginoſa capitis temulentia, caligine aut coruſcatione viſus, ſuſurru aurium, memoriæ ac ingenii hebetudine, loquelæ quadam difficultate, frequenti, levi ac temporario hujus vel illius partis torpore, tremore, frigore, profundo ſomno, aut inſomniis ac incubo frequenter ſtipato, inſolito item genarum rubore, aut deformatione vultus, & decremento virium, quandoque etiam nauſea ſine manifeſta cauſa afficiuntur.

In leviore mali acceſſione pulſus & reſpiratio ſalva manet, oculique aperti ſunt.

§. 559.

At permultæ cauſæ apoplexiam excitare valent; quas in claſſes ſuas, ob diverſam agendi rationem, diſpeſci non incommodum videtur.

Primam claſſem conſtituunt illæ res, quæ ſanguinem nimis rarefaciunt, aut copioſius ad encephalum urgent, vel ipſius recurſum impediunt; unde turgida vaſa ipſius ſubſtantiam nimis comprimunt, & ipſa adeo interdum rumpuntur. Huc ergo ictus fulminis, inſolatio, ebrietas, liberalior & continuatus uſus vini & ſpirituum ardentium, ingluvies, plethora, amputatio membri, deficiens aut ſuppreſſa hæmorrhagia, neglecta ſanguinis miſſio, obeſitas, gravior iræ ac terroris adfectus, profuſum gaudium, ſubita æſtuantis corporis refrigeratio, coryzæ in catarrhali affectione ſuppreſſio, immoderati in partu niſus, viſcerum imi ventris vitia & ſpaſtica inde illata pathemata, nimia Venus, epilepſia, commotio cerebri, alapa, ſtrangulatus & vehementior tuſſis ex particula cibi in trachæam illapſa, referenda ſunt. Quæ ſingulæ cauſæ plerumque eam ſpeciem apoplexiæ inferunt, quæ vulgo ſanguinea cognominari ſolet.

Altera claſſis cauſarum ejuſmodi res comprehendit, quæ encephali vaſa nimis exhauriunt, & apoplexiam ex inanitione inferunt. Quorſum inprimis non ſolum vulnera vaſorum ipſius encephali, ſed etiam immoderata profluvia ſanguinis ex aliis partibus, profuſiſſimi alvi fluxus, iterumque morbi convulſivi, & hyſterica ac hypochondriaca paſſio, itemque diuturnus moeror, ac intentæ meditationes ſpectant.

Tertia claſſis humorum morboſorum raptum ad caput, ſive metaſtaſes complectitur, quæ in arthritico & podagrico morbo, in ſcabie repreſſa, in ulceribus crurum præmature exſiccatis, in retento lotio, febribus intermittentibus malignis, in variolis & poſt illas, & in morbis atrabilariis occurrunt.

Sub quarta claſſe cauſarum permulta vitia calvariæ & encephali comprehenduntur, quæ hujus functiones diu primum turbant & diverſa capitis mala pariunt, denique vero illas prorſus ſupprimendo, letalem inferunt apoplexiam. Cujuſmodi ſunt exoſtoſes in interiore tabula oſſium cranii, colluvies ſeroſa, ichoroſa, gelatinoſa in encephalo ejuſdemve involucris, hydrops cerebri, hydrocephalum, inflammatio cerebri aut menyngum, abſceſſus, exulceratio & eroſio ſubſtantiæ cerebri, tumores ſteatomatici vel alius generis, itemque lapides intra cerebrum, ipſum cerebrum nimis molle vel durum, oſſeſcentia vaſorum, aut ligamentoſus vel cartilaginoſus habitus, aut varicoſus, aer denique extricatus in vaſis aut intra menynges obhæreſcens.

Quinta claſſis venena quædam ſiſtit, opium, hyoſciamum, cicutam utramque, daturam, belladonnam, nonnullos fungos, & ſumme letiferos halitus ex parie-

tibus conclavium calce recens obductis & carbonibus ardentibus, arctiore loco concluſos, aliosque ex odoriferis rebus, alias innocuis, nimiopere congeſtos, & confertim diutius inſpiratos: quorum omnium actio quidem obſcura, effectus vero manifeſtus eſt, dum caput derepente petunt, dolores, vertigines, temulentiam, ac ſtuporem, tandemque, at perniciter ſatis, letalem apoplexiam progenerant.

Sexta denique claſſis diverſa vitia in thorace exhibet, quæ vel cerebro neceſſariam ſanguinis ad ſuas functiones rite obeundas copiam denegant, vel ipſius recurſum plus minus impediunt, & lente demum apoplexiam accerſunt Quorſum varias thoracis diſtorſiones, aſthmata, polypos in corde & majoribus vaſis, valvulas cordis induratas, ligamentoſas, oſſeas, calculoſas, & tumores in pectoris cavo natos & venam cavam ſuperiorem, in quam jugulares venæ ſe evacuant, comprimentes referimus.

(1) Vid. *Io. Iac. Wepferi* L. *Obſervationes anatomicæ de apoplexia*, noviſſime editum Amſtel. 1724. 8. *Morgagni Epiſt. V. in L. de ſedib. & cauſis morborum, per anatomen detectis*, & *Sam. Sigiſm. Adami* diſſ. *de cauſis quibuſdam ſpecialibus apoplexiæ, obſervationibus anatomicis rarioribus confirmatis* Hal. 1764.

§. 560.

Ex his vero cauſis modo una, modo plures conjunctim apoplexiam nunc leviorem, nunc graviorem incutiunt. Simul vero inde pateſcit, pervulgatum illud diſcrimen apoplexiæ in ſanguineam & ſeroſam, tametſi in ſe verum, nequaquam ſufficere, quum depletio vaſorum encephali æque ac nimia repletio eorumdem id malum inferre ſoleat (1); imo adeo interdum nullum

nullum plane vitium, ac ne minimum quidem illinc reperiatur (2). Eſſe præterea ſigna utriuſque apoplexiæ ab autoribus tradita valde ambigua & fallacia, nec infrequenter utramque ſpeciem ſimul adeſſe, neque adeo denique ex effuſo intra cerebrum cruore ejuſve cava aut membranas ſemper apoplexiam fieri, permultis obſervationibus nunc certo conſtat. Quemadmodum & per has docemur, a diſtentis encephali vaſis pariter poſſe ac a ruptis, apoplexiam letalem excitari (3).

(1) Cf. *Morgagni* L. cit. *epiſtola V. tota*; & *C. A. Mangold* diſſ. docens, *Apoplexiæ plures præter ſanguineam & ſeroſam dari ſpecies.* Erford. 1765. itemque *Hoffmanni Medic. rat. ſyſt. Cap. de morb. æſophagi convulſivis, Obſ. I.* & *Act. Nat. Cur. Vol. X.* p. 123. nec non (Cl. *Thiery*) *Médecine expérimentale* p. 143.

(2) Vid. Cel. *Tiſſot. Epiſt.* p. 169. édit. Baldinger.

(3) Vid. *Thiery l. c.*

§. 561.

Ætas virilis ac ſenilis potiſſimum in hunc morbum incidit, ut tamen nec juvenilis nec infantilis ab eo immunis ſit. adeo, ut plures ex infantibus eodem interdum epidemico more corripiantur. Idem urbanis multo magis, quam ruricolis, infenſus eſt.

Interim tamen ſine ſingulari encephali imbecillitate fere nunquam iſtam fieri, tot tantaque capitis & nervorum mala diu ante præcedentia manifeſte docent. Hæcque debilitas aliquando nativa eſſe videtur; indeque certis familiis fatalis morbus deprehenditur.

Ceterum opportuniſſimus morbo hiems & autumnus eſt, ubi cœlum nubilum, humidum atque frigi-

dum exiſtit, aut intemperies calida & humida ſubito algidam excipit, & viciſſim (1).

(1) Hinc. ex barometro apoplexiam præſagire didicit *I. G. H. Kramerus* in *Commerc. Nor.* 1732. p. 346. art. I.

§. 562.

Vehementior apoplexia plane non, debilior autem difficulter ſolvitur.

Quibus per ſanitatem morbus contingit, intra ſeptem dies pereunt, niſi febris prehenderit, per quam plerumque convaleſcunt, reſolutione corporis poſthac tentati, aut mente capti vel memoria privati; certe toto corpore languent, & plerumque flatibus vehementer moleſtantur.

Præterea ſalus expectanda eſt, ſi intra nychthæmerum reſpiratio liberior fit, aliaque ſymptomata remittunt. Sin aliter res evenit, & pulſus ſenſim in magnitudine creſcit, ægrotantes brevi moriuntur. Nulla autem apoplexia tam celerem atque ſubitaneam mortem infert, quam quæ ex diuturno morbo naſcitur.

Subito etiam is perit, qui citra gravem aliquem morbum de repente ac præter rationem ad excernenda ſtercora impellitur.

Nec ei medendum eſt, cui ſpuma circa os apparet; urina & ſtercora clam elabuntur; frigiduſque ſudor, præſertim in ſuperioribus partibus, guttatim hæret; ipſaque frigida reſpiratio eſt; aut ſi denique convulſivi motus in uno latere, ipſiuſque pectoris accedunt.

Quiſquis vero ſervatus fuerit, ille valetudinem

ſuam ſemper ſuſpectam habere debet; ſiquidem morbus plerumque modo citius modo tardius recurrit, &, quem prima vice dimiſerat, nunc altera, vel tertia, demum occidit. Pauciſſimi ſunt, quos bona aliqua fortuna periculo mortis diutius ſubtrahit.

Ne vero apoplecticum pro mortuo habeas, qui dein reviviſcit (1), ſcire licet, eum vere exſtinctum eſſe, qui ferro candente ad plantam pedis applicato aut incenſa cera ſigillata & ad varias corporis partes delapſa ad ſe non redit. Alia experimenta, quibus indagatur, an auræ vitalis aliquid ſuperſit, aliquando ſubobſcura ſunt, & decipiunt (2).

(1) Vid. *Horſt. L. VII. Hiſt. med. cap.* 9. *Zacut. Luſit. Prax. admir. I. obſ.* 19. 190. *II.* 42.

(2) Vid. *Caſp. a Rejes Camp. elyſ. quæſt. medic. Qu.* 79. *p.* 1054.

§. 563.

In tam præcipiti & ancipiti malo non nimis diſtans eſſe curatio debet, ſed feſtinanter omnia agenda, ubi vitæ ſigna adhuc adparent. Protinus ergo ſanguinem liberaliter ſemel, bis, terve intra horam mittere e vena jugulari, ex brachio, aut arteria temporali oportet, ſimulque cucurbitulas occipiti, inciſa cute, imponere, nec multo poſt ferrum candens nuchæ vel plantæ pedis applicare, inſuperque enema acrius ex ſale Anglicano aqua calida ſoluto, aut ſi nihil aliud haberi poteſt, ex decocto Caffé in alvum injicere. Ferrum candens plerumque ſolum ſufficit, & a recurrente morbo eximie quoque hominem præmunit, dum ulcus aliquamdiu alitur. Interim ipſius vicem veterum Periſcyphiſmus egregie ſuſtinebit; ſaltem ſubſtitui ſcarificationi occipitis poterit.

Diſcrimen apoplexiæ in ſanguineam & ſeroſam in curatione non magnopere attendendum, propterea, quod certis notis non ubivis corporum deprehenditur.

Balſama ſic dicta apoplectica & aquæ apoplecticæ, aliique liquores ſpirituoſi, in os & nares ingeſti, ceteraque excitantia vulgo adhiberi ſolita, fricationes, puta, agitationes & ſuccuſſiones membrorum, veſicantia, emeticaque longe magis inimica, quam amica ſunt, quod concitatum humorum motum multo adhuc concitatiorem reddunt, & ex parte quoque humores in encephalum, jam ſatis ſuperque gravatum, majore vi impellunt. Plus confert quies corporis, erecto trunco, demiſſis cruribus, nudato capite & reliquis partibus parum tectis.

Simulatque attonitus pauliſper ad ſe rediit, & deperditam deglutiendi facultatem recuperavit, lenientem potionem illi dari expedit juxta clyſteres, & pro potu ptiſanam temperantem aut oxymeli aqua dilutum.

Atque hæc quidem in apoplexia febrili, undecunque orta, itemque in hac, quæ ex metaſtaſi humorum pravorum ad encephalum oboritur, facienda vel omittenda ſunt. Si exanthematici illi ſunt generis, ſinapiſmos aut cantharides admoveri quoque oportet.

Si malum ex ingluvie eſt, aut in hyſterica vel hypochondriaca affectione, tunc vomitorium non eſt negligendum. Idque etiam conduceret in ea apoplexia, ubi magis depleta, quam repleta, ac diſtenta ſunt encephali vaſa, dumne hujus cauſæ indagatio, proh! dolor nos prorſus falleret, niſi ex prægreſſis profluviis ſe prodat. In hoc vero caſu plane ab eodem abſtinendum, & analepticis potius, ac replentibus, & frictionibus utendum eſt.

Quodſi in corpore cachectico, laxioris habitus, multiſque humoribus ſeroſis oppleto, apoplexia ſe offert, venæ ſectione aliiſque ſanguinem evacuantibus remediis ſupra indicatis opus non eſt, niſi febris in corpore eſt; ſed ferramentum in nucha candens una cum purgantibus paulo fortioribus, veluti ſenna, jalappa, pulvere Cornachino, ſalibuſque amaris, requiritur: nec revellentia deinceps negligenda ſunt; nec diaphoretica fixa, quæ inter copioſos ſudores attonitum nonnunquam reſtituunt.

Apoplexia ex obeſitate curationem omnem fere reſpuit, prophylaxin vero admittit; quam oxymel ſquilliticum cum ſale neutro, ſapo venetus, ſingula quidem ſub largo ac diuturno uſu, ſimulque diæta tenuis, modicæque exercitationes ſpondent.

Ab hauſto veneno ortus morbus emetica & antidotos deſiderat. Si ab effluviis prunarum, aliarumque rerum caput gravantium eſt, aer frigidus, pediluvia, clyſteres, & ſuccus citri aqua diſtemperatus opem ferunt.

Apoplexia ex longis curis & ex maraſmo ſenili evacuantia nulla fert, quum defectus virium ipſius cauſa eſt; contra vero roborantibus atque nutrientibus ei ſuccurrendum: quibus etiam parca manu, at ſæpe adſumtis, ſi fieri poteſt, optime avertitur.

§. 564.

Superato morbo, elixiria viſceralia & pilulæ balſamicæ vel aliud purgans per ſingulos menſes utiliter exhibentur: quibus neglectis reverſio metuenda eſt.

Ceterum his, quibus e longinquo morbus imminet, id quod præſagientia ſymptomata (§. 563.)

clare docent, victus tenuis, & quidquid ſanguinem tum minuit, tum ipſius turgeſcentiam æque ac congeſtionem verſus caput arcet, ſedulo commendandum, alvuſque perpetim aperta ſervanda, interdumque etiam per intervalla ſolvenda eſt (1). Pituitoſos ſumtum emeticum ſingulis menſibus ab inſidioſo morbo præmunit.

(1) De his omnibus vivendi regulis prolixius egit Cel. *Tiſſot. Epiſt. phyſ. med. p.* 149. ſeq.

PARALYSIS.

§. 565.

Tam chronica, quam acuta (1), quin & quandoque intermittens affectio eſt Nervorum reſolutio, quæ modo totum corpus, excepto capite, infeſtat, Paraplegiam tum vocant, modo ſingulares partes, nunc unam, nunc ſimul plures, ac univerſim quaſvis nervis atque fibris muſcularibus inſtructas, maxime vero & frequentius linguam, brachium, crus, labium oris, oculum, palpebras & urinæ veſicam, rarius cor, pulmones, œſophagum, ſtomachum, inteſtina, & colem.

In hoc malo facultas ad motum & ſenſum, aut ad alterutrum ſaltem vel prorſus abolita eſt in parte, vel aliquantiſper ſupereſt: unde diſcrimen in paralyſin perfectam & imperfectam naſcitur; quam poſtremam hodie quoque Pareſin appellant.

Neque vero ab omni paralyſi dolor abeſt (2): inprimis cum pareſi, ubi motus & ſenſus ſaltem depravatus, dolorificus ſenſus, qui & convulſiones particulares excitare poteſt (3), conjunctus eſt.

Interdum etiam febris cum paralyſi copulata eſt: interdum atroces & continui fere dolores in ſana quadam parte vel pluribus.

Pulſus in membro paralytico plerumque inæqualis, ac paullo mollior atque tardior eſt: plerumque dico, nam interdum & perfecta aſphyxia adeſt, quam in brachio paralytico ex apoplexia, etiam poſt ejus diſceſſum, aliquamdiu adhuc obſervavi.

(1) Vid. *Pet. Sal. Diverſi annotat. in Altomari artem medicam.* Cap. XIV. p. 444.

(2) Jam dudum hoc fuit a *Cælio Aureliano* animadverſum *Morbor. chronicor. L. II. C. I.* & recentiorum quoque obſervationibus paſſim confirmatum; vid. *Wepferi de affect. capitis obſerv.* 155. *Foreſt. L. X. obſ.* 121, 122. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. I. obſ.* 124.

(3) Vid. *River. Cent. I. obſ.* 74. In perfecta adeo paralyſi terribiles convulſiones ſæpe factas vidit Cel. *Camperus Demonſtr. anat. pathol. L. I. c. II.* p. 7.

§. 566.

Paralyſin autem producere valet primo, quidquid cerebrum aut nervos comprimit, erodit & diſtorquet: deinde quidquid nexum horum tollit cum parte: tum quidquid ſanguinis influxum in muſculos præpedit, aliterve ipſorum fibras enervat aut afficit, ſpeciatimque abſceſſus cerebri, tumores qualeſcunque ad viciniam nervorum aut vaſorum majorum, evacuationes retentæ, dolores longi pertinaces, apoplexia, ſopores, convulſiones, vulnera, lapſus, ulcera præmature exſiccata, ſcabies & achores repreſſi, plica Polonica reſecta, lues venerea, ligaturæ fortes, fracturæ, luxationes, metaſtaſes ad nervos in chronicis & acutis morbis, abſceſſus ad vertebras, ſpina bifida, frigus, immanis terror, mœſtitia longa, ſingularia venena, ebrietas.

§. 567.

Diverſitas partium affectarum & ipſius vitii magnitudo efficit, ut alia paralyſis ſit ſanabilis, alia inſanabilis, alia letalis.

In univerſum autem inſuperabilis hæc eſt, quæ ex vitio medullæ cerebri & ſpinalis, & a nervo conſtanter compreſſo, aut diſciſſo, vel deſtructo oritur: difficulter ſanabilis, quæ perfecta & cum atrophia partis, tumore œdematoſo, frigore & convulſione conjuncta: haud ita tamen rebellis, in qua contrarium obtinet, aut quacum dolor in eadem parte alternat, aut in qua puncturæ vel formicationis ſenſus percipitur, quamque tremor aut ſpaſtica quædam contractio excipit: quemadmodum quoque in iis fauſtum eventum adhuc ſperare licet, qui primis menſibus morbi copioſam ſalivam exſpuunt, nec non urinam cum ſymptomatum levatione craſſam, in qua craſſa deſident, aliquando emittunt, quibuſque dolores in partibus ſanis oboriuſque ad evidens morbi decrementum perſiſtunt, aridura partium laborantium denuo evaneſcit, iſtæque manifeſto ſucculentiores fiunt, ac pedes denique levi œdemate, declinante morbo, obſidentur, pulſuſque magis æqualis, ordinatus & fortior evadit. Ceterum pedes paralytici plerumque citius, quam brachia ſanantur (1). Paralyſis ex dyſenteria eo facilius ſanatur, quo vetuſtior eſt; aliæ contra, quo recentiores (2).

(1) Vid. *Dan. Hoffmanni* diſſ. *de Paralyſi cum quæſtione, cur pes paralyticus citius reſtituatur, quam brachium.* Tubing. 1746.

(2) Vid. Ill. *Ph. Conr. Fabricii* diſſ. *de Paralyſi brachii unius, & pedis alterius lateris dyſentericis familiari.* Helmſt. 1750.

§. 568.

Hemiplegia ſpecies eſt paralyſis, quæ dimidiam corporis partem occupat, interdumque etiam ſimul dimidium capitis latus. Ea aliquando apoplexiam ſequitur, aliquando vero etiam per ſe ingruit, potiſſimumque ſenes, rarius pueros, infeſtat, ſic ut prævio ali-

quamdiu torpore, ſtupore, cephalalgia, vertigine, alterutrum latus occupet, aut loquelam repente intercipiens, vel balbutiem ſaltem inferens, non multo poſt in latere erumpat. Initium in multis fit a convulſionibus cum diſtorſione oris, maxillæ ſpaſmo, aphonia & ipſius membri poſthac paralyſin perpetientis convulſivo motu. Aliquando in uno latere paralyſis, in altero ſpaſmus eſt, ut tamen hic brevi rurſus finiatur, illa diutius perſeveret. Finito inſultu anxietas & tanta inquietudo nonnunquam relinquitur, ut vix ægri lecto contineri queant. Quidam intra paucos dies reſoluti lateris & linguæ motum recuperant, quamvis raro perfectum: aliis longius morbus protrahitur, tandemque motus cum reſidua quadam impotentia, ſtupore, atque linguæ gravitate recurrit: alii manent aphoni. Atque in hoc triſti ſtatu quidam multos annos perſiſtunt; ſemelque tentati in idem malum plerumque rurſus conjiciuntur, indeque tunc fere pereunt. Gravior hemiplegia, etiamſi ſanata, quandoque tabem paullatim poſt ſe trahit, icterumve nigrum, aut ſoporem apoplecticum, utrumque letalem. Multi præterea mente non uno modo laborant, & puſillanimes, triſtes, ſtupidi, oblivioſi, fatui, maniacique fiunt. (1).

(1) Vid. *Act. Nat. Cur. vol. V. obſ.* 41.

§. 569.

Utrumque morbum, paralyſin ac hemiplegiam, ab internis cauſis ortam, natura interdum ſolvit modo diarrhoea, modo febre ſive intermittente ſive acuta, modo tremore aut ſpaſtica partium contractione: qui duo poſtremi motus, una cum doloris aut formicationis ſenſu ſubinde in affecta parte oborto, ſaltem medentis operam ſecundant & initium ſolutionis factum eſſe oſtendunt. Nec mediocre levamen ſputa adferunt.

Quapropter veſtigiis illis, quoad licet, ars merito inſiſtit, dum evacuantia cum ſtimulantibus & attenuantibus crebro exhibentur. Igitur tertio quoque die poteſt ſal polychreſtum Seignette vel aliud quoddam purgans ſumi, aut quotidie quoque alvus pilulis ſquilliticis ad quindecim grana datis ſolvi; pomeridianis & veſpertinis horis autem confert ſal cornu cervi aut viperarum a quatuor granis uſque ad quindecim adſcendendo, cumque pauxillo ſacchari remixtum, aut mithridatio ſubactum, itemque tinctura antimonii acris cum æquali portione liquoris cornu cervi ſuccinati ad quadraginta aut quinquaginta guttas, aut ſpiritus antiſcorbuticus Drawitzii, vel tinctura veſpæ auratæ (1), eadem doſi. Matutinis horis, quando a purgatione vacat æger, commodiſſime decocti aliquot patellas ſumit, quod ex radicis ſarſaparillæ unciis duabus, imperatoriæ uncia, baccarum juniperi drachmis duabus, herbæ chamæpyteos, & florum cheiri, ſingulorum manipulo componitur.

Præter hæc vero cantharides adfectæ parti utiliter adplicantur, eademve urticis cæditur, aut igne electrico ſæpius tentatur (2). Si rebellius malum eſt, ſetaceum in nucha confert. Ceterum e re eſt, reſoluto membro ſpiritum paralyticum Mynſichti per vices infricare, aut decoctum nicotianæ imponere, nec non pannis calidis, fumo olibani, tacamahacæ ſimiliumque rerum imbutis, hoc ipſum perfricare.

Paralyſis ex plethora aut retento ſanguinis profluvio venæ ſectionem requirit, eamque etiam iteratam; ſique ex plethora antea apoplexia excitata fuerit, etiam eccoprotica.

In paralyſi cum tuſſi & febre exulare debent omnia calefacientia & ſpirituoſa, utpote quæ iſta mala exaſperant, viamque facile ad phthiſin ſternunt. Pectora-

lia contra, & lenientia antiphlogiſtica proficiunt, quoad iſta ceſſaverint; tumque priora demum antiparalytica una cum frictionibus in uſum vocanda ſunt.

In paralyſi rheumatica juxta ignem electricum inprimis prodeſt longus lactis uſus.

Paralyſis intermittens cum febre intermittente conjuncta, per ipſius remedia, ac inprimis Kinkinam, curatur.

In paralyſi a dolore colico commodiſſime ipſi ventri nervina illinuntur; in paralyſi autem veſicæ vel crurum a medullæ ſpinalis vitio, huic ipſi tamquam ſedi morbi.

In linguæ paralyſi ſpecialiter prodeſt, os decocto radicis pyrethri & ſalis ammoniaci crebrius colluere, vel etiam linguæ aliquot guttulas olei Cajeput cum ſaccharo ſubdere (3).

Reſolutis palpebris oleum tartari fœtidum, itemque oleum corticum aurantiorum æthereum pro illitione inſervit.

Paralyſis a frigore & poſt ſalivationem curationem ab antimonio crudo recipit.

Denique fortunato interdum accidit, quod vehementior ira, terror, lætitia, ægros a paralyſi liberant.

(1) Hanc tamquam novum & hucuſque minus cognitum remedium non potui hoc loco prorſus reticere; cujus vires ab Ill. *God. Cph. Beireis* in diſſ. *de Paralyſi graviſſima femorum crurumque ſanata*, *Helmſt.* 1762. prædicantur; quas aliorum vero tentaminibus confirmari vehementer exopto.

(2) Eum tamen non prodeſſe in paralyſi ſcorbutica, Ill. *de Haen* animadvertit *Rat. med. III, c. 6. obſ.* 17.

(3) Paralyſis linguæ a veſicatorio per errorem ipſi applicato ſanata legitur *Act. Nat. Cur. vol. VI. obſ.* 104.

CATALEPSIS.

§. 570.

Vix ullus morbus eſt, qui ſpectatores in tantam admirationem rapit, quam Catalepſis. Homo ſubito plerumque immotus, ſtupidus ac rigidus fit, inque eodem ſitu perſiſtit, in quo comprehenditur, cum eo tamen, ut quocunque manus ejus, aut brachia, aut crura, imo totum corpus deducas, verbo, qualemcunque ſitum iiſdem concilies, hunc ipſum protinus ſuſcipiant & aliquamdiu quoque retineant. Rariſſime dimidium ſaltem latus catalepſi pertentatur. Functiones animales ſimul ſuppreſſæ ſunt, adeo, ut nec compunctus homo ſentiat. Vitales autem non ceſſant, plerumque ſaltem paullo debiliores ſunt; & faciei color nihil vel parum a naturali recedit. Atque in hoc ſtatu, qui vel ſemel tantum accidit, vel, quod frequentius, per intervalla, in alio ægro longiora, in alio breviora, redit, ſique breviſſimus ille eſt, per aliquot minuta, dimidiam vel integram horam, ſi longior, per plures, ſi longiſſimus, per unum, duo, tres, quatuorve dies perſiſtit. Tumque inter alta ſuſpiria velut e ſomno expergefactus ad ſe redit, muniaque ſua obire pergit. A cibis plerumque plane abſtinet, aut ſaltem paucis ſatiatur.

Atque hæc eſt Catalepſis perfecta, in qua æger ſimul immemor eſt eorum, quæ in paroxyſmo acciderunt, nec ſibimet ipſi cognitus. In imperfecta aliquis ſenſus & quædam recordatio factorum ſupereſt, vel ſaltem inflexum membrum ſitum, quem ipſi ali-

quis dedit, non conſtanter retinet, ſed ſenſim & gradatim iterum in priorem reducitur.

Quidam cataleptici ſimul ecſtatici fiunt durante paroxyſmo, atque mira phantaſmata, viſiones divinas, conſortium angelorum enarrant: linguas, quas non didicerunt, loquuntur, ſi fabula vera; quin & futura prænunciare videntur.

§. 571.

Æque rarus ac mirus hic morbus eſt, & vix alios quam melancholicos, & profundis meditationibus, etiam ſuper rebus ſacris, immerſos, aut violentiori mentis commotione percuſſos prehendit. Deinde vero a vermibus, a ſaburra ſtomachali tam pituitoſa, quam bilioſa, a colica ſpaſmodica, ab intenſo gelu, a retentis menſtruis & hæmorrhoidali ſanguine, ab affectione hyſterica, a febribus tam acutis, quam intermittentibus, quarum ſingulis ſeſe immiſcet aut ſuccedit, producitur.

§. 572.

Ægre admodum tollitur catalepſis, niſi a vermibus profecta, aut a ſaburra ſtomachali: quæ quam primum ejecta fuerint, id quod vel primo inſultu jam fieri poteſt, homo impoſterum immunis manet. Ubi vero jam moram traxit morbus atque diuturnitate invaluit, tum plerumque in tabem, melancholiam, epilepſiam, lethargum, aut letalem apoplexiam terminatur. Viſi etiam ſunt cataleptici comate, convulſionibus, epilepſia, delirio, mutatis vicibus teneri. Quam catalepſin recte complicatam nominabis. In febribus qualibuſcunque plerumque letum adfert, niſi copioſe ſanguis e naribus exſtillet.

§. 573.

Cauſa morbi non tam in encephalo, quam in imo ventre hærere videtur. Quorſum ergo in curatione quam maxime reſpiciendum, ſic ut vomitoria atque purgantia non ſolum aliquoties exhibeantur, ſed & cortex Peruvianus, aliaque roborantia, &, ſi vermium ſuſpicio, mercurialia. Sin iſta omnia nil juverint, ulcera in externa parte cantharidibus, igne, ſetaceo excitanda ſunt. Sique a validiori mentis emotione aut profunda meditatione, nulla preſente cauſa materiali, malum ortum, objectorum varietas ſimul eſt peregrinatione concilianda, nihilque non ſtudioſe evitandum, quod mentem rurſus perturbare poſſit. Quodſi denique morbus ab evacuationibus ſuppreſſis ortus, hiſce curioſe proſpiciendum.

In ipſo inſultu non alienum quidem eſt, excitantia acria in his, qui talia ferunt, experiri, naribus eadem ſubmovendo, vel aliis locis adplicando; verum tamen omnia illa fruſtra plerumque adhiberi, experientia demonſtravit.

Caſus catalepticorum, qui dicta illuſtrent & confirment, videbis in *M. Donati Hiſt. med. mirab.* C I. *p.* 91. *Hollerii Comment. in Coac. prænot.* p. 66. *Piſonis de cognoſcend. & curand morb.* L. I c. 13. *Diverſi de affectib. particular.* p. 425. *Fernelii Patholog.* L. V. c. 2. *Ballonii Conſil.* L. II. 1. *Hagendorn. Cent. I hiſt.* 35. *H. ab Heer L. I. Obſ.* 3. *Rondelet. method. curand.* L. I. c. 20. *Zacut. Luſit. II.* 42. *Foreſti L. X. obſ.* 42. *Miſcell. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 4. *p.* 245. *Dec. II. ann.* 1. *obſ.* 1. *Dec. III. ann.* 3. *obſ.* 61. *Cent. V p.* 195. *Act. Hafn. Vol III.* 52. *Philoſophic. Tranſact. N.* 437. *Act. Vratislav. Tent. XXV.* p. 240. *Act. Nat. C. Vol. I. obſ.* 25. *Hiſt. de l'Acad. des Sciences de Paris* 1738. *p.* 56. *Act. Medic. Berol. Dec. I. vol. II. p.* 62. *van Swieten Comment. in Boerhaavii aphor.* T. III. *p.* 313. 316.

Hoffmanni Med. rat. ſyſtem. T. IV. P. I. Sect. I. cap. IV. obſ. 1. 2. *Boiſſier de Sauvages Noſolog. meth.* T. *II. cl. VI. p.* 415. 417. 418. 420. *Targioni Raccolta prima di oſſervaz. mediche, p.* 97. *Recueil period. d'obſerv. de Médec.* par *Vandermonde* T. V. VI. p. 41. *Journ. de Médecine*, par *M. Roux*, *T. XX. p.* 407. ſequ. *I. F. de Pré* diſſ. *de raro affectu cataleptico*, Erf. 1721. *H. F. Delii* diatr. *de Catalepſi.* Erlang. 1754. 4. Neque vero ſilentio hic prætereundum, quod Cataleptici multi paſſim in libris Medicorum deſcribantur, qui tales non fuerunt, ſed potius tetano, comate, aut ſtupore laborarunt, quum ipſorum artus arbitrarias poſituras non ſuſceperint; quæ tamen nota eſſentialis eſt catalepticæ affectionis. Cujusmodi cataleptici falſo ſic dicti memorantur e. c. a *Platero L. I. obſerv. p.* 31. *Klaunigio noſocom. charit. obſ. VII. p.* 25. *Nov. act. nat. cur. T. I. obſ.* 99. *Sauvages l. c. p.* 418. *n.* 3. *Commerc. Nor.* 1731. *p.* 330.

AMBLYOPIA. HEMERALOPIA. NYCTALOPIA. AMAUROSIS.

§. 574.

Ad ejusmodi viſus vitia, quæ ex imbecillitate partium oculi interiorum, viſui proxime inſervientium, oriuntur, quorumque indagatio & curatio non tam ad Chirurgos, quam ad medicos pertinet, deſcribenda nunc progredior.

Leviſſimum omnium *Amblyopia* eſt, ſive Viſus hebes, in quo objecta, hucuſque deſtincte viſa, nunc confuſa apparent, ſine ulla corneæ vel interioris oculi opacitate; id quod vel conſtanter fit, vel interdum ſaltem, ſi oculus objectis minutis valde intentus fuit, aut ſplendore lucis nimis laceſſitus, aut ſi corpus exercitatione violenta nimis fuit defatigatum. Subinde etiam nebulæ vel maculæ quaſi ante alterutrum vel utrum-

que oculum obverſantur, æſtate tamen magis, quam hyeme (1). Ex internis cauſis maxime plethora, congeſtiones ſanguinis vel ſeri verſus caput, nimium æque ac retentum humorum profluvium, & digeſtio læſa id vitium producunt, prætereaque virilis ac ſenilis ætas, inprimis in presbytis, eidem obnoxia eſt.

Videtur iſtud ab imminuta retinæ atque uveæ ſenſibilitate proficiſci: lucem enim a tenebris diſcernere homo poteſt. Hinc, quidquid fortius haſce tunicas afficit, non ſolum pro remedio eſſe poteſt; ſed & quidquid eaſdem confirmat. Prius præſtant perſpicilla; alterum longior quies oculis conceſſa, aqua frigida iiſdem frequentius cum fricatione admota (2), & collyrium ex roſarum aqua ſtillatitia & vitriolo albo paratum, aut ex vino, quod ſuper cariophillis aromaticis, macere, aloe, croco metallorum & camphora ſtetit: quæ cum linteaminibus complicatis oculo aliquoties de die ſuperimponuntur aut palpebris ſaltem infricantur. Si cauſæ materiales adſint in corpore, quæ malum excitarunt; ad earum remotionem ſedulo reſpiciendum eſt.

(1) Cf. Ill. *H. F. Delii* diſſ. *Phantaſmata ante oculos volitantia.* Erlang. 1751.

(2) Vid. *G. Detharding* diſſ. *de ſpecifico prophylactico oculorum.* Hafn. 1743.

§. 575.

Hemeralopia veterum (1) (Nyctalopia recentiorum) eſt cœcitas periodica, quæ ſub crepuſculum matutinum ac veſpertinum, repetitis vicibus, per plures dies, menſes & annos incidit, quo viſus homini ita obſcuratur, ut quaſi in tenebris verſari videatur, cum alii tamen in eodem loco lucis vim ſentiant. In nonnullis ceſſat malum, & ſtato tempore recurrit.

Hæcce

Hæcce amblyopia interdum epidemica eſt (2), itemque hereditaria (3), & a temporaria relaxatione fibrarum retinæ pendere videtur, quam ſeroſus humor ibidem producit. Pupilla ſimul magis dilatata eſt, quam in diſtincto viſu. Aer humidus & nebuloſus autumnali tempore ortum ejus facilitat.

Curationem præſtant purgantia, diuretica, diaphoretica, veſicatoria, & cortex Peruvianus. Si ſanguis abundat, etiam ille minuendus eſt. Pituitoſa corpora & quæ ſaburram in primis viis recundunt, emetica medicina juvat. Plerique interim ſine remediis convaleſcunt. Si nimis longum malum, coecitatis periculum adfert.

(1) Vid. *Anut. Foeſii Oecon. Hippocr.* p. 485.

(2) Vid. *Act. Vratislav. vol. VII.* p. 320. *Primit. phyſ. med. Medic. Polon. vol I. obſ. XIX.* p. 233. *B. de Sauvages Noſol. meth. T. II. Cl. VI.* p. 264.

(3) *Act. Nat. Cur. Vol. VII. obſ.* 28.

§. 576.

Nyctalopia veterum (1) (Hemeralopia recentiorum) h. e. coecitas diurna oppoſitum priori (§. 575.) vitium eſt, in quo noctu, inde ab occaſu ſolis, tantum vident ægri; interdiu vero nihil cernunt. Atque hanc nyctalopiam perfectam dices, diverſam ab imperfecta, quæ non toto die, ſed aliquot ſaltem horis infeſtat, & jam ante crepuſculum veſpertinum deſinit. Neque huic tamen nyctalopiæ nomen recte datur, ſed potius amauroſis periodicæ, niſi noctu homo acute videat (2).

Quodſi gravius malum eſt, nyctalopes nec ſolis lucem in conclavi ſuo ferre poſſunt, ſed oculos ſemper clauſos tanent.

Hæcce imbecillitas oculorum, quam cujuſvis ætatis homines, ſicut priorem (§. 575.) experiuntur, a ſumma retinæ ſenſibilitate derivanda eſt; quam quidem non aliæ cauſæ, quam quæ Hemeralopiam ſupra producere dictæ ſunt, juxta diuturnum lacrymarum fluxum, producere conſueverunt. Sponte etiam nyctalopes evadunt, non quidem ſemper intra fixos illos terminos, ab Hippocrate conſtitutos, quadrageſimum diem, ſeptimum menſem, ac integrum annum, ſed nunc quoque citius, nunc ſerius.

Ipſa curatio non differt a præcedente (§. 575): natura vero per abſceſſus ad ſuperiores vel inferiores partes, aut per largam diureſin interdum morbum ſolvit.

(1) *Hippocrat. Prædict. L. II.* p. m. 109. & de *morbis vulgar. L. V.* p. 1036.

(2) Multoque minus ii nyctalopes dicendi ſunt, quorum oculi propter inflammationem tam internam, quam externam, lucem averſantur: nam hi etiam noctu eandem effugiunt.

§. 577.

Quodſi oculi ſine lippitudine, ſine ſuffuſione, viſum perdiderunt, hoc ſingulare coecitatis genus eſt, quod *amauroſis* aut *gutta ſerena* dicitur. Pupilla non ſolum dilatata apparet, ſed etiam immobilis eſt; ſique ipſum oculum intueris, videtur ille tibi intus longe obſcurior eſſe, quam ſanus. Interdum vero uterque oculus ſimul occoecatur. Iſtaque coecitas quibuſdam ſenſim ac pedetentim, aliis vero repente conſuevit accidere, ſic quidem, ut nunc vel conſtanter homo coecus fiat, vel eidem ſaltem per intervalla, aliquot horarum vel etiam dierum, videndi poteſtas eripiatur (1). Unde amauroſin in continuam ac intermittentem merito dividimus.

(1) Hujus exempla vide in *Pechlini obſervat. L. I.* 42. *Heiſteri medicin. Wahrnehm.* p. 720. *Stoerckii ann. med. I.* p. 75.

§. 578.

Oculi autem lumen ſuum ſic amittunt, ſi nervus opticus, & tunica retina reſolvuntur. Iſtiuſmodi vero reſolutionem diverſæ cauſæ inducunt, velut commotio cerebri, vulnus capitis & ſuperciliorum, tumores in cerebro & in oſſibus tum calvariæ, tum orbitæ, nervum opticum prementes, dolores capitis longi, vulnus ictuſve oculorum, aut nervi optici, emarceſcentia, ſanguis in caput & oculum regurgitans in plethora, graviditate, obſtructione menſium & aliorum profluviorum, ac ebrietate; porro metaſtaſis febrilis, apoplexia, paralyſis, terror, morbi ſpaſmodici, convulſivi, catarrhi, cacochymia, lues venerea, arthritis, aliuſve morbus male & reprimentibus curatus, magna ſanguinis profuſio, perinde ac ſeminis, vigiliæ nimiæ, belladonnæ baccæ, radix, folia, ſtramoniumque extus oculis applicatam.

Præterea reſolutio oculorum naſcitur a diuturno ſolis aliorumque corporum ſplendentium aſpectu; aut ſi in oculos hominis, qui in tenebris diu fuit detentus, repente lux ſplendens & coruſca, omnemque viſum præſtringens, admittitur: deinde etiam in his occurrit, qui in latrinis, quas expurgant, per plures horas commorantur.

Interdum denique infantes naſcuntur coeci; id quod vero procedente ætate demum cognoſcitur. Ipſorum quidem pupilla immobilis eſt, at præter modum haud dilatata.

Ad hæc vero notandum eſt, quod amauroſis conſtans ſit ſymptoma apoplexiæ, comatis, atque ſyn-

copes; & cum hiſce affectibus incipiat, iterumque finiatur, præterquam quod interdum poſt attonitum morbum relinquitur.

Quum in amauroſi oculus reſolutus a ſano haud differt; ſequitur, ut diverſa coecitatis genera, veluti hæc, quæ a lente criſtallina tumida, ab humore vitreo tumido, corrupto & obſcuro, itemque a myoſi, & interna membranarum oculi inflammatione oritur, haud commode abs nonnullis autoribus ad amauroſin referantur; quum in his omnibus vitiis oculus a ſuo habitu naturali enormiter recedat, nec nervi optici, nec illius tunicæ, a qua videndi facultas proficiſcitur, reſolutio coecitatem hic adferat. Tametſi vero facile concipitur, quod ab humore vitreo & criſtallina lente, ſi intumeſcant, retina prematur & quædam ejus reſolutio inde fieri poſſit; longe melius tamen hæc vitia Glaucomatis nomine appellantur, præſertim, cum nec ſola reſolutio retinæ, ſed obſcuritas potius horumdem humorum coecitatem hic efficiat.

§. 579.

Non omnis amauroſis arte elidi poteſt. Certe eam ſuperat, quæ a compreſſione atque læſione nervorum opticorum, a graviore oculorum ictu & vulnere, a colluvie ſeri in cerebro oritur; & quæ diu jam adflixit, aut in ſenio accidit. Vix unquam quoque congenita amauroſis, & quæ a cacochymia eſt, ac ſenſim pedetentimque ſe profert, itemque hæc, quæ in febribus acutis naſcitur, & poſt comitialem morbum & poſt cephalæam relinquitur, ſanationem recipit. Coecitas a narcoticis, & in variis ſpaſticis morbis, fugax eſt.

§. 580.

Quodſi amauroſis autem a reſtagnante in caput ſanguine eſt, & a retento ipſius profluvio; ſola ſæpe ſanguinis miſſio in pede priſtinam aciem viſus reſtituit: deinde alia congrua remedia, quæ ſanguini viam ad exitum aperiant.

Eadem ſanguinis miſſio maxime in amauroſi neceſſaria eſt, quæ febres acutas & apoplexiam ſanguineam ſequitur, ſiquidem ipſa quoque natura eam larga ſanguinis profuſione interdum ſolvit. Deinceps vero vires electricæ experiendæ.

Amauroſis ex venereo morbo potiſſimum concitato per mercurium ſalivæ profluvio ſanatur.

At enim, ſi coecitas iſta ex humore excrementitio, extrinſecus admotis reprimentibus prohibito, orta; non ſolum proficere poſſunt curationes, quibus humida purgantur, & ſudor etiam evocatur; ſed experiri etiam ea licet, quibus malæ materiæ exitus datur: adeoque utiliter cantharides cervici & tergo admoventur, ſetaceumque etiam in nucha fieri poteſt. Verum hæc ulcera diutius ſervanda ſunt.

Si amauroſis orta fuit poſt magnam ſanguinis profuſionem, vel immodicum concubitum, optima ejus præſidia a victus ratione petuntur. Profunt jura carnium, gelatinæ, lac, & potiones, quæ ex nucleis cacao parantur. Prodeſt etiam vinum meracius intus; extus vero ſacculi plantarum nervinarum ex vino calido expreſſi, & frequenter oculis admoti; itemque capitis fricationes, & aquarum ſtillicidia ad caput ex alto derivata. Poſt venerem a ludibriis venereis longe diuque præterea eſt abſtinendum.

Qui, alias ſani, ex cacochymia lumen amiſerunt, aliquando iſtud poſt ulcera artificialia, purgantia, emetica, diuretica, mercurialia, martialia, ſtillicidium aquarum, & electricum ignem, tum ad foramen ſupra orbitale, tum ad inferiorem temporum partem, angulo recto propinquam, excitatum, recipiunt; cum eo, ut nec errhina, nec collyria ſpirituoſa ac vinoſa negligantur, ſed aſſidue ac frequenter admoveantur. Quæ cuncta remedia, inter quæ tamen hydrargyroſis omnibus palmam præfert, etiam aliquando in amauroſi ex longo capitis dolore proficiunt.

Nonnulli ex his, qui ſine manifeſta cauſa ſubito occoecati ſunt, quum aliquamdiu nihil vidiſſent, vel ſponte natura, vel repentina profuſione alvi lumen receperunt.

Amauroſis intermittens cortice Peruviano inprimis opus habet.

Coecitas in latrinis acquiſita optime tollitur ſeceſſu & vacatione ab hoc labore per unum vel alterum diem, ac frequenti oculorum lotione & occluſione per viginti quatuor horas. Adverſus eandem præmunire ſe operarii poſſunt perſpicillis concavis, qualia luſcis & ſtrabonibus adhibentur, accurate oculis applicatis.

In amauroſi congenita aliquando aquæ ophthalmicæ ſpirituoſæ opitulantur.

Adverſus amauroſin ex vulnere ſupercilii, ipſius fricatio ea parte, ubi ex orbita nervus, qui ramus nervi ophthalmici eſt, educitur, prodeſſe obſervata eſt.

ANOSMIA.

§. 581.

Amittitur olfactus partim ex evidentibus cauſis, partim ex obſcuris. Generatim quidem iſte perit, ſi ſentiendi illa poteſtas, quæ membranæ narium pituitariæ impreſſa eſt, tollitur, ſique ipſius integritas atque tonus deſtruitur atque perit. Hinc ipſius nimia humiditas vel ſiccitas, compreſſio item, & eroſio, & exulceratio, & ecchymoſis cauſam proximam anoſmiæ efficiunt; adeoque illa a gravedine, coryza, polypo, ozaena, calculo membranæ pituitariæ, inflammatione ejuſdem, fractura, carie, exoſtoſi oſſium naſi, contuſione, abuſu pulveris ptarmici, inprimis Hiſpanici, pulvere viarum multo in nares tracto, ſuppreſſis narium catharrhis, frigore intenſo, ardente febre, affectibus ſoporoſis, paralyſi, fœtidiſſimarumque rerum copioſo ac frequenti odore inducitur. Enimvero & ſine ejuſmodi manifeſta cauſa aliqua abolitum odoratum ſubinde obſervamus (1); quem ad paralyticum nervorum olfactoriorum ſtatum referri, neceſſe eſt. Ceterum, quod cum olfactu ſæpe guſtus ſimul pereat, nemo fere ignorat.

(1) Vid. *Miſc. Nat. Cur. Dec. III. ann.* 5. & 6. *obſ.* 161. & *I. I. Iantke Specim. XI. de odoratu abolito*, §. 11. Altorf. Nor. 1751.

§. 582.

Tametſi is affectus in ſe non eſt periculoſus, nec a multis difficulter toleratur; pro ratione tamen cauſarum atque circumſtantiarum nunc gravior, nunc levior exiſtit, hincque curationem modo faciliorem, modo graviorem, modo vero nullam recipit.

Interdum olfactus, etiam poſt longam annorum ſeriem, ſponte redit (1). Difficillime contra reſtituitur,

ſi apoplexiam prægreſſam, aut paralyſin præſentem, autorem habet, aut ab ozæna & majori polypo producitur: at nunquam vero, ſi ipſum organon olfactus notabilem deſtructionem paſſum eſt.

(1) Vid. exemplum in *Iantkii diſſ. cit.* §. 20.

§. 583.

Quodſi anoſmia a decubitu ſeri acrioris vel viſcidi orta eſt, reſolventia & evacuantia, quæ noxiam materiam tam in inferiora pellant, quam ad cutis atque renum colatorium derivent, neceſſaria ſunt: deinde vero ſimul fibris nerveis laxioribus naturalis tonus reſtituendus eſt. Utendum etiam eſt balneo & exercitationibus. In nares vero utiliter dantur ſtimulantia, velut ſuccus radicis betæ rubræ expreſſus, vel liquor, qui ex aquæ diſtillatæ majoranæ unciis duabus, lavendulæ una, & ſpiritus ſalis ammoniaci vinoſi drachma componitur, aut pulvis ex foliis majoranæ, mari veri, reſina ligni guajaci, radice mechoacannæ albæ, ſaccharo, ambra, oleoque diſtillato thymi ac origani paratur.

Ad hæc vero videndum, an nares nimis ſiccæ ſint, an bene humidatæ. Si prius eſt, vapor decocti emollientis aut aquæ ſimplicis prodeſt; ſi poſterius, ab eo abſtinendum eſt.

In anoſmia ex apoplexia & paralyſi iiſdem remediis ſuccurrendum.

Nec alienum eſt, fonticulos excitare, qui inprimis corporibus phlegmaticis proficiunt.

Quodſi vero olfactus a graviori læſione partium naſi interiorum deſtructus fuerit; reſolventia & diſcutientia, epithematis aut fotus forma, ſive humidi, ſive ſicci, extus admovenda ſunt.

Alii narium morbi, qui olfactum deleverunt, chirurgicis auxiliis, ſi fieri poteſt, curantur.

Denique ab uſu pulverum ſternutatoriorum abſtinere hi ſenſim pedetentimque debent, qui anoſmiam ſibi inde contraxerunt.

AUDITUS DIFFICILIS. SURDITAS.

§. 584.

In auditu gravi debiles ſoni prorſus non, magni vero obſcure percipiuntur: & quiſquis hoc vitio laborat, ille ſurdaſter dicitur. Ab eodem ſurdus gradu tantum differt.

Agnoſcit utrumque malum pro principali cauſa humorum vel rubrorum vel ſeroſorum decubitum ad aures; hinc plethora, vehemens acris ad aures impulſio, refrigeratio ſubita capitis ſudore madidi, & ſub ſalivatione mercuriali, inſolatio, catarrhus narium cohibitus, commotio cerebri, paralyſis, terror, ſpaſmi abdominis, copioſi flatus, adſtricta alvus, profluvia naturália retenta, ulcera antiqua conſolidata, achores & aliæ effloreſcentiæ repreſſæ, aer frigidus impetuoſe ad aurem admiſſus, inflammatio auris internæ & partium vicinarum, febres continuæ, & affectus apoplectici ac ſoporoſi id malum efficiunt.

Præterea hoc ipſum ab obeſitate, a nimia auris ſiccitate, quæ in ſenio potiſſimum contingit, itemque a cerumine multo indurato, a cruſta, qualis ſupra ulcera innaſcitur, meatum auditorium obſtruente, a glandulis hujus meatus tumefactis, a parotidibus eundem comprimentibus, a corpore in aures illapſo, ab Euſta-

chii tuba obſtructa, nec non a vitio nervi acuſtici, a membrana tympani rupta, a mala auris internæ conformatione & exulceratione, carie, exoſtoſi partium ejuſdem, itemque ab auriculæ defectu, producitur.

Tinnitus ſæpe cum his vitiis conjunctus eſt: hæcque modo in alterutra aure, modo in utraque exiſtunt, atque nunc repente, nunc pedetentim oriuntur.

Quidam ſurdi & ſurdaſtri etiam naſcuntur. Et illos quidem poſthæc quoque mutos fieri, haud difficulter intelligitur.

§. 585.

Notabile eſt, difficultatem auditus pro diverſitate cauſarum diverſa ratione ac tempore exacerbari. Qui a congeſtione ſanguinis ad caput huic malo obnoxii ſunt, ipſius augmentum tempore æquinoctiali experiuntur. Qui ex decubitu humoris ſeroſi & nervorum laxitate difficulter audiunt, mali ſui exacerbationem cœlo exiſtente nebuloſo atque pluvioſo percipiunt: quæ tempeſtas viciſſim iis malum levat, qui ex nimia aurium ſiccitate in δυσηκόιαν inciderunt. Qui denique ex vitio primarum viarum ſurdaſtri ſunt, mali ſui inſigne augmentum capiunt a ſumto cibo coctu difficiliori ac flatulento.

§. 586.

Difficilem admodum prognoſin non minus, quam curationem omnes auditus læſiones habent; nativa vero & ſenilis δυσηκόια, & congenita ſurditas, & quæ ab interna partium deſtructione orta, omnem plane medelam excludunt. Rarum eſt, ſurdum a nativitate ſpontaneo ſeri ex aure effluxu auditum recuperare.

Faciliorem curationem exſpectare licet, ſi gravitas auditus a cerumine tantum indurato, a ſiccitate auris febrili, ab Euſtachii tuba obdurata, a ventriculi & hypochondriorum vitio, & humorum decubitu ad aures proficiſcitur.

Non levem contra difficultatem ea habet ſurditas, quæ ab improvido regimine ſub mercuriali cura ortum ducit.

In plethoricis & infirmis corporibus, ſi gravitas auditus dolorem capitis & vertiginem excipit, non levis metus apoplexiæ oritur.

Auditus gravis cephalalgiæ ſuperveniens ſæpe guttis aqueis ſolvitur, capite inclinato per os & nares deſtillantibus.

Obauditio catarrhalis ſæpe aſthmate, oedemate, otalgia, abſceſſu auris, exanthemate chronico, & vario ulcere tollitur.

Periodica ex menſtruorum vitio ſemper fere ceſſat ſuccedente fluxu regulari.

A cerebri vitio nata facilius, quam quæ ab auris vitio, ſanatur.

Quæ per intervalla creſcit & decreſcit ſurditas; nunquam ita immorigera eſt, quam quæ aliter ſe habet.

Quæ in acutis contingit & alvum retinet, tum hæmorrhagia narium, tum alvi fluxu ſolvitur: alias delirium & convulſiones portendit. Surditas autem poſt delirium admodum ſalutaris eſt, & ſub urina cocta plerumque ceſſat. Quæ vero dejectiones nigras & hæmorrhagiam excipit, ea ſignum fere letale exhibet.

Abſceſſus ad aures ex ſurditate plerumque ſalutares ſunt, utique in ſoporoſis.

Obauditio ex decubitu humorum ſæpe fragore quodam inſtar bombardæ exploſæ in aure percepto diſcutitur: quem minus quoque interdum percipere licet. Antequam vero id fiat, vehementes dolores ſpaſtici caput & aurem plerumque vexare ſolent.

§. 587.

In curatione maxime ad ſpeciales cauſas reſpiciendum eſt. In illa ergo auditus gravitate, quæ a nimia cruoris copia, ejuſque redundantia in caput & aures naſcitur, ſanguinis miſſio præ ceteris prodeſt; utique, ſi ſuppreſſum ſanguinis profluvium præceſſerit, aut per ætatis rationem ceſſaverit. Adhæc non alienum eſt, intus laxantibus per intervalla uti, extus vero ſacculis diſcutientibus ſiccis, & pediluviis.

Quæ catarrhalibus defluxionibus debetur, ea purgantia, diaphoretica, diuretica, veſicatoria pone aures, & cucurbitulas ad dorſum requirit. In aurem vero ſpiritus ſalis ammoniaci ſuccinatus aut cum calce viva paratus, itemque oleum diſtillatum origani vel majoranæ, ad aliquot guttas bombaci inſtillata, utiliter conjiciuntur. Si per hæc malum non ceſſat, fonticulus debet in proceſſu maſtoideo lapide infernali excitari.

Si achores, aliæque efflorеſcentiæ repreſſæ auditum gravem pepererunt, oportet humores ad cutem revocare. Sin hoc fieri nequeat, per nova emunctoria educendi ſunt purgantibus, diureticis, fonticulis, veſicatoriis.

Ubi vitium in primis viis hæret, præter purgantia ex uſu ſunt elixiria viſceralia, ſtomachica, carminativa,

aquæ minerales, & exercitationes. Si alvus non reſpondet, clementioribus ducenda eſt.

Contra obauditionem ex pinguedine aucta pugnare inedia oportet.

In nimia membranarum ſiccitate juvat potus tenuis copioſus, vapor item decocti abſinthii ex lacte, aut ſalviæ rutæque ex vino, nec non oleum amygdalarum dulcium ſæpe auri inſtillatum, vel panis recens ex clibano extractus & in majoribus fruſtis eidem applicatus, adſperſo etiam balſamo vitæ Hoffmanniano, vel alio.

A mercuriali cura ſi auditus periit, purgantibus, ſternutatoriis, veſicatoriis, & apozematibus diaphoreticis ex temperantibus lignis & radice enulæ, malum ſublevandum, ſimulque balſamum vitæ quoddam in goſſypio auri inſtillandum, ſique nihil hæc omnia proficiunt, ſalivatio de integro inſtituenda eſt.

Ex cerumine indurato ſi malum ortum, ſatis eſt, oleum amygdalarum amararum aut cremorem lactis in aures infundere, eaſdemque dein ſpecillo repurgare. Si cruſta eſt, infundendum eſt aut oleum calidum, aut unguentum ægyptiacum, vel porri ſuccus, aut cum muſo nitri paulum: atque, ubi cruſta ex auricula procidit, eluenda eſt aqua tepida; quo facilius ea per ſe diducta ſpecillo protrahat.

Si tuba Euſtachii obſtructa eſt, gargarizationes ex aceto ſquillitico, aut oxymelite, in quo pauxillum ſalis ammoniaci ſolutum, una cum maſticatoriis ac ſternutatoriis conveniunt. Injectiones per nares exercitatiſſimum artificem requirunt.

Ubi ex magno fragore gravius audire aliquis cœpit, jubendus eſt, ut obturatis ore & naribus, aerem exſpi-

ratum vi, plus ſimplici vice, in Euſtachii tubam impellat: quo ſubito ſæpe auditus reſtituitur.

Ceterum tubi acuſtici e diverſa materia fabrefacti auditus difficultatem levant. Surdi vero, quum audire volunt, commode bacillis ligneis uti poſſunt, inter ſuos & loquentis dentes maxillæ ſuperioris interpoſitis. Facilius etiam quidam audiunt, ſi ſuper eorum caput loquutus fueris. Optimam vero artem docendi ſurdos, *Ammannus* tradidit. Sed ipſe legendus eſt.

§. 588.

Singulare prorſus atque rarum ſurditatis genus eſt, in quo homo non niſi ad ſtrepitum quendam externum ſonos, etiamſi magnos, percipit (1). Quod quomodo fiat, ego non bene comprehendo; quomodo removendum ſit, ignoro.

(1) Vid. *Thom. Williſii de Anim. brutor. P. I. c. XIV.* p. m. 108. & *Phil. Tranſ. N.* 35.

RAUCITAS.

§. 589.

Vulgare admodum vitium vocis eſt, quod Latinis Raucitas, Græcis *βράγχος* appellari ſolet: quo vox naturalem ſuam claritatem amittis, nec amplius ſonora eſt, ſed obſcura, aſpera ac imminuta redditur, ut perſæpe non niſi a prope adſtantibus audiri ac intelligi poſſit.

§. 590.

In larynge & trachaea quærendam habemus raucitatis ſedem, ejuſque varias & gradatas affectiones; ſi nempe hocce organon ita conſtitutum eſt, ut elaſticæ ipſius partes ab expulſo aere difficulter in motum

tremulum agantur: quod fit quidem, ſi orbantur ſuo humore, qui ipſis æqualitatem ac lævorem præſtare debet; ſive ille ex inquilinis cauſis debite non ſecernatur, ſive copioſe influens in laryngem, pororum exitu conſtricto, aut ob nimiam tenacitatem, intus cohibeatur, ſive extrinſecus ipſius ſecretio impediatur, poris, unde ſcaturit, obſtipatis. Id autem potiſſimum a catarrho, ſudore multo, protracta vocis contentione, frigore magno atque pulvere in laryngem illapſo fieri ſolet. Quapropter hæ ſunt frequentiores raucitatis cauſæ.

Verum, quum & aliarum partium vicinarum, veli, puta, palatini atque narium miniſterio opus eſt, ut commode aer in pulmones trahi poſſit, iterumque expelli, huncque in finem hæ ipſæ partes, perinde ac trachæa, oblitæ muco ſunt atque levigate: ſequitur, ut & ab harum vitio ſimili vox rauca producatur, & a pluribus aliis, inflammatione, exulceratione ve earumdem, & copioſiore pituitæ in faucibus congeſtione. Ab his enim vitiis pariter, ac a ſuperioribus illis, aſperitudines quædam ac inæqualitates in viis, quas vox trajicere debet, relinquuntur.

Præterea ſenes, & qui ex loco calido frigidis ſe ventis exponunt, aut in locum frigidum, velut in cellam, concedunt probe incaleſcente corpore, quique potum frigidum copioſe hauriunt, itemque phthiſici, hæmorrhoidarii, podagrici, ſtrumoſi, hypochondriaci, qui doloribus colicis diu infeſtantur, & qui venenatos halitus inſpirarunt, raucitati patent. Morbillis ea quoque non raro accidit, ut & febribus acutis malignis. Inter res eſculentas maxime nuces juglandes ſicciores raucitatem adferunt.

Denique ea etiam oritur, ſi cartilagines laryngis

hinc inde in oſſeam ſubſtantiam degenerarunt; aut cartilago thyreoidea fiſſuram accepit (1); aut denique nervus recurrens in collo fuit reſectus (2).

(1) Exemplum utriuſque vitii in uno homine rauco reperti habetur in *Act. Nat. Cur. vol. X. obſ.* 13.

(2) Vid. *Isbr. Diemerbroeck Opp. pract. Obſ. IX.* p. m. 576.

§. 591.

Verno potiſſimum tempore frequens eſt raucitas; deinde omni alio, ſi aquiloniæ conſtitutiones diu durant, aut mox ab auſtrinis excipiuntur.

Quamquam raucitas catarrhalis plerumque tranſitoria eſt, poteſt tamen etiam longa fieri & periculoſa, ſi nec evitatis cauſis, nec regimine obſervato, præpoſtere fovetur. Longus catarrhus etiam longam raucitatem, eamque interdum gravem, inducit. Sudore, alvi fluxu, vel papulis prurientibus ſub mento erumpentibus, natura ſæpe eam ſolvit.

Podagrica atque hæmorrhoidalis raucitas ægre ſanatur, niſi denſa pituita demum excuſſa fuerit.

Raucitas ſenum reſolutionem vix admittit. Sed & in junioribus quandoque vix ſuperatur.

Raucitas a protracta vocis contentione temporaria eſt. Interdum hæc ipſa contentio raucitatem catarrhalem aliquantiſper diſpellit; quæ vero ſub quiete deinceps revertitur.

Phthiſicorum raucitas inſuperabilis eſt, & præſagium morbi letiferi præbet.

Nullam etiam curationem admittit, quæ a mala conformatione laryngis atque faucium, ab effluviis venenatis

venenatis, a ſtrumis, & a reſecto nervo recurrente proficiſcitur.

Raucitas morbillis & febribus malignis accedens mala eſt.

Quidam, alioqui proſperrima valetudine gaudentes, per omnem vitam raucitate detinentur, & articulate quidem vocem proferunt, ſed niſum quendam aut preſſam in gutture adhibere coguntur, ſi commode exaudiri ac intelligi velint. Dum clamant, vox habet aliquid ſtriduli & clangoſi, qualis eſt gruum, aut a gravi tono inchoato in acutum deſidit (1). In talibus autem quid vitii ſubſit, non temere dixerim. Fuiſſe tamen a prima nativitate videtur; id quod tanto magis credibile, quum alia perſona, in qua id obſervatum fuit, etiam in prolem aliquam illud tranſtulerit (2).

(1) Exemplum eſt in diſſ. *de Raucitate* quæ ſub b. *Roedereri* præſidio a *Iac. Samuel* habita fuit, Götting. 1759. §. *XIX.*

(2) Enarrante *I. H. Schulzio* diſſ. *de Raucitate* Hal. 1740. §. XVI.

§. 592.

Ad raucitatem catarrhalem & a ventoſa tempeſtate, frigido potu, ac refrigeratione corporis contractam optima remedia ſunt infuſa vel eſſentiæ diaphoreticæ, æthiops mineralis, pulveres ex florum ſulphuris drachma una, radicis ireos Florentinæ, ari, antimonii diaphoretici, ſingulorum ſcrupulis duobus, olei diſtillati fœniculi guttis duabus compoſiti, & in ſex vel novem partes diviſi, quarum una mane & veſperi ſumitur; aut linctus ex ſyrupi liquiritiæ unciis duabus, oxymellis ſquillitici uncia una mixtus; cujus aliquot cochlearia parva ter in die lambantur; aut denique morſuli, ex-

ſucco liquiritiæ, myrrha, gummi tragacanthæ & ſaccharo penidio cum roſarum aqua ſtillaticia parati, & pondere dimidiæ unciæ aliquoties de die lente in ore liquati ac deglutiti. Interdum etiam his laxantia interponi debent.

Raucitati cum ariditate faucium accommodatiſſimus eſt vitellus ovi cum ſaccharo jejuno ſumtus, aut ſyrupus violarum cum oleo amygdalarum dulcium, vel oleum hyperici coctum ad dimidium cochlear cum juſculo calido aut infuſo Theæ hauſtum.

Quæ ab aliis morbis pendet, proprias curationes non habet, ſed emendatis & curatis illis ſolvitur.

LOQUELÆ VITIA.

§. 593.

Varia ſunt loquelæ vitia, quæ non poſſum ſicco prorſus pede præterire, blæſitas, balbuties, iſchnophonia, battariſmus, ſibiliſmus, rottaciſmus, mutitas: quæ quidem ſi non univerſim emendare licet, accurate tamen cognoſcere ac inter ſe diſtinguere fas eſt.

Blæſitas, τραυλώτης, vitioſa eſt litteræ pronunciatio, v. c. *f* loco *ſ*; *d* loco *k*, *l* loco *r*, *ſ* loco *g*.

Balbuties, ψελλισμὸς, eſt, cum inter pronuntiandum littera aut ſyllaba eliditur.

Iſchnophonia vitium eſt pronuntiationis, quo ſyllaba ſyllabæ cito non copulatur.

Battariſmus ſermonem præcipiat, atque ſyllabam aliquoties cum celeritate repetit.

Sibiliſmus, vitium loquelæ, ubi verba cum ſibilo per dentes molares proferuntur.

Rottaciſmus, ubi littera *r* in poſtica parte palati cum ſtridore & aſperitate formatur.

Mutitas denique eſt loquelæ privatio, ἀφονια etiam vulgo dicitur; quæ vero proprie defectum vocis denotat.

§. 594.

Natio, patria, ætas, affectatio, morbus, mala conformatio partium ad loquelam inſervientium, cuncta hæc vitia generant: quæ corrigere univerſim ſi velis, aliter diſponere linguam doceto. Quodſi vero inſigne vitium in ipſa lingua eſt, velut ſi nimis brevis, longa, aut magna, aut immobilis eſt; vitium profecto inſanabile exiſtit.

DYSPNOEA. ASTHMA.

§. 595.

Quamquam reſpiratio in permultis morbis læditur, ſic ut cum difficultate vel leviori vel graviori aliquamdiu peragatur; de ejuſmodi tamen ſymptomatica difficultate reſpirandi, cujus ſpecies diſpnoea & aſthma ſunt, mihi in præſenti non eſt ſermo; ſed de illis, tamquam morbis primariis atque idiopathicis, qui per ſe exiſtunt & ſedem cauſæ in organo reſpirationis habent, hic tantum expono.

Enimvero modo potius, quam reſpectu cauſarum, diſpnoea & aſthma inter ſe differunt. Illa nempe levior, at continua eſt reſpirandi difficultas; hoc vero periodica & gravior, aliquando cum conſtrictionis ſenſu in faucibus conjuncta. Utraque affectio chronica eſt; &, ſi ad ejuſmodi gradum adſcendit, ut acuto & ſuffocatorio modo, nec niſi erecta cervice, peragi poſſit, Orthopnoeae nomen ipſi imponitur.

Ut tamen ſymptomaticam reſpirandi difficultatem non prorſus omittam, ſciendum eſt, eam a præmagno tumore præternaturali in abdomine, a nimis magno viſcere ibidem, a graviditate, aſcite, tympanite, hypochondriaca & hyſterica affectione, cardialgia, hernia ventriculi, hydrope thoracis & pericardii, aneuryſmate ac polypo cordis & majorum vaſorum, corde præmagno, & ſcorbuto proficiſci, iiſdemque morbis vel conſtanter vel per intervalla comitem ſe adjungere.

§. 596.

Jam ad ipſius aſthmatis deſcriptionem venio, quod ſic innoteſcit. Spiratio ægra & difficilis eſt, maximo in curſu ac itinere acclivi: gravitas corporis & tarditas ad gerendum qualecunque opus: raucitas & tuſſis ſæpe præſto eſt. Atque hæc omnia quidem aſthma communia habet cum dyſpnoea. Præter hæc vero in eodem ſomnus exiguus vel nullus eſt: appetentia quoque ciborum parva vel prorſus abolita, flatus atque ructus præter rationem excitantur; alvus plerumque adſtricta eſt, urina vero per acceſſiones, quæ noctu inprimis & ſubinde ſtatis horis ingraveſcunt, tenuis & aquoſa. Ubi malum adolevit, dolor capitis inſuetus furit, homo aliquantiſper fit ſoporoſus ſubinde præ æris cupiditate ac ſuffocationis metu os aperit, erecto trunco ſedet, electo exſilit: facies pallida & collapſa eſt, vox obſcura, oculi prominentes, reſpiratio ſonora, tuſſis aſpera, qua ſanguis vel purus vel ſputo mixtus aliquando rejicitur, pulſus parvus, creber, ſæpe intermittens, interdum nullus, ſudores quaſi ſyncoptici. Denique facies colore lurido atque plumbeo notatur, pedes, interdumque etiam facies & manus intumeſcunt, icterus ſupervenit, atque paralytica etiam lateris, vel ſaltem brachii adfectio, aut amauroſis, aut

ſebricula cum mentis alienatione atque etiam vomitu accedit, & ſub hoc ſtatu lente demum æger ſtrangulatur. At quidam aſthmatici etiam ſubito exſtinguuntur.

Ubi morbus in melius vergit, ſputa qualiacunque copioſius tuſſi ejiciuntur, interdum gypſeæ conſiſtentiæ, vel calculi adeo, magnitudine hordei vel piſi. Ad hæc vox ſonatior & clarior fit, atque ſomni longiores. Quibuſdam multa aquea per ventrem deſcendunt; aliis urina; aliis ſaliva copioſiſſime profluit, idque vel critice vel ſymptomatice. Denique quidam dolorem in dorſo, aut præcordiis, vel in pectore, modo continuum, modo intermittentem experiuntur.

(1) Vid. *J. Floyer Traité de l'Aſthme*, trad. de l'Angl. Par. 1761. *Humfr. Ridley Obſerv. de aſthmate* &c. L. B. 1738.

§. 597.

Cum dyſuria, arthritide, & convulſionibus artuum aſthma interdum alternat.

Siccum & convulſivum inſanabile eſt, & in phthiſin terminatur.

Multi aſthmatici liberius ſpirant, dum pedes tument, in feminis etiam partes naturales: tumore vero rurſus diſparente, in priſtinam difficultatem relabuntur.

Multi poſſunt munia ſua adhuc obire, donec graviores acceſſiones contigerint.

In multis tam aſthmaticis, quam dyſpnoicis per æſtatem reſpiratio bona & facilis eſt; inclinante vero autumno malum recrudeſcit & quotidie intenditur.

Quidam nubila atque humida tempeſtate, alii ſicca gravius afficiuntur.

In pueris aſthmaticis ſubinde glandulæ ſub axillis, in collo, & alibi intumeſcunt.

Nonnullos hæmorrhagia & febris quartana ab aſthmate liberat; itemque abſceſſus ad crura.

Ingruentes paroxyſmos interdum alvi fluxus prænuntiat.

Ubi tuſſis hucuſque humida ſubito in aſthmatico ceſſat, vel ſputa minuuntur remanente ſpirandi difficultate, mortis periculum imminet.

§. 598.

Gibboſi, & obeſi, itemque ſenes, pueri cachectici, metallicolæ, molitores, lapicidæ & qui tuſſi frequenter tentantur, dyſpnoeæ & aſthmati quam maxime patent. Ad hæc vero utrumque malum a pulmonibus ſcirrhoſis, ſteatomatoſis, aridis, hydrope ac emphyſemate eorundem, itemque a vomica, vino lithargyrio mangonizato, repreſſa ſcabie aliave cutis eſfloreſcentia, ulcere temere exſiccato, diarrhoea ſuppreſſa, regreſſu variolarum & morbillorum, plethora, acrioribus effluviis variarum rerum, materia arthritica & podagrica, oſſeſcentia cartilaginum coſtarum, ſterni, bronchiorum, pleuræ, atque vulnere thoracis proficiſcitur.

Pulmonum concretio cum pleura frequentiſſime quidem in aſthmaticorum cadaveribus conſpicitur; neque tamen pro cauſa morbi, ſed effectu tantum habenda eſt; utique cum conſtat, quod ea per ſe nullam ſpirandi difficultatem efficiat.

Pro diſcrimine ſedis & cauſarum aſthmatis variis cognominibus illud diſtingui ſolet, idiopathici, ſympathici, humidi, catarrhalis, ſicci, convulſivi, ſpaſmodico-flatulenti ſive hypochondriaci, ſanguinei, ſcorbutici, paralytici, metallici ſive montani, ſcirrhoſi, nocturni, ſenilis, periodici. Ignorare vero non oportet, hæcce diſcrimina partim præter rem eſſe multiplicata & varietates quaſdam pro ſpeciebus proponi; partim vero non completa eſſe, ſic, ut variis ſpeciebus adaugeri adhuc debeant; quæ ex ſupra memoratis cauſis facile definiuntur.

§. 599.

Non poteſt ſanari aſthma, nec dyſpnoea, niſi viæ æriferæ ab illa materia, quæ ſpaſmum ibi facit, vel eaſdem infarcit, liberentur. Si prius eſt, auxilium eſt in demulcentibus & evacuantibus diverſi generis: ſi poſterius, fortiora reſolventia cum his requiruntur.

Speciatim vero proſunt in aſthmate humido ex evacuantium claſſe purgantia, vomitoria, ac diuretica, inprimis balſamum ſulphuris aniſatum ac therebinthinatum, oxymel de colchico, & eſſentia cantharidum; deinde quoque veſicatoria: ex reſolventium vero ordine gummi galbanum & ammoniacum, & quæ ex hoc parata jam proſtant medicamenta, nec non oxymel ſquilliticum, pulvis ſquillæ compoſitus, pilulæ balſamicæ Mortoni, ſquilliticæ, looch ad aſthma, & decoctum ex herbæ ſerpilli manipulis duobus, radicis ononidis uncia, & aquæ fontanæ libris tribus; cui deinde, quum adhuc fervet, vini albi libra admiſcetur; ad cyathum vini mane ac veſperi ſumendum. Atque hæc reſolventia etiam in aſthmate ſcirrhoſo levamen adferunt.

Adverſus aſthma ſiccum, juxta atque ſpaſmodicum, auxilium eſt, niſi aliquid prohibet, in ſanguinis detractione, atque demulcentibus, inprimis decocto ſeminis pſyllii aut radicis altheæ, aliquoties de die ad aliquot uncias hauſto; addito etiam liquore cornu cervi ſuccinato. Neque id ſatis eſt, ſed thorax cataplaſmatis calidis ac humidis adjuvandus eſt, & poſtea unguentum pectorale ſuperimponendum: liquanda interdum etiam alvus eſt, & caput in lecto ſublime habendum. Experiri etiam corticem Peruvianum & opiata, extus vero cantharides, licet.

Aſthmati ex plethora, aut ſanguinis ſaltem turgeſcentia, ſanguinis miſſio optime ſuccurrit.

In aſthmate montano lac calidum jejuno dandum, prætereaque cibo pingui ac oleoſo frequenter utendum. Quæ remedia etiam illis proſunt, qui ab effluviis ſaturninis, aut etiam aliis metallicis aſthmatici facti ſunt; itemque his, qui a vino lithargyriſato malum ſibi contraxerunt.

Ad aſthma convulſivum prodeſt opium, venæ ſectio, & ſulphur antimonii auratum cum arcano duplicato, ſic, ut hujus drachma dimidia, illius granum unum vel duo invicem ſumantur. Nec veſicatoria utilitate carent.

Quodſi aſthma a variolis aut morbillis eſt, ſpiritus ſalis ammoniaci juvat. Si a ſcabie repulſa, cum ſcabioſo dormiendum eſt, ut ſcabies revocetur, vel alia ratione hoc exſequendum, prout alibi præcipietur.

Paroxyſmum qualemcunque optime mitigat liquor mineralis anodynus Hoffmanni cum laudano liquido Sydenhami ad pares portiones mixtus, & a duodecim

guttis uſque ad ſedecim aliquoties datus. Ad hæc vero ſanguinis miſſio, emeticum, aut purgans medicamentum, aut clyſteres interdum utilitatem habent; itemque ſperma ceti a ſcrupulo uſque ad drachmam cum infuſo hiſſopi vel theæ calidiſſime hauſtum. Multi levamen ſentiunt, quando inclinato capite pectus concutitur, aut brachia ſupra januam ſuſpenduntur, aut extenſa menſe imponuntur.

In aſthmate paralytico evacuantia omnis generis nocent; ſaluberrimum contra eſt vinum calefactum in prandio & coena.

Optima pro ſuſpirioſis potio eſt aqua cum tertia vel quarta parte lactis remixta. Inter cibos nonniſi lenes & ſorbitiones proſunt; ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pene uſque ad laſſitudinem, fricatioque multa, &, ſi ferri poteſt, nihilque prohibet, equitatio.

SUFFOCATI.

§. 600.

Non jam de ſuffocatione univerſim hic exponere animus eſt; ſed de ea ſaltem, quam res quædam externæ, aqua, vapores carbonum ardentium, fodinarum metallicarum, cryptarum, latrinarum, & muſti cereviſiæque fermentantis: vel ſaniſſimo cuilibet inferre ſolent. Reliqua ſuffocationis genera, quæ tam a vitiis viarum aëriferarum, oris, naſi, palati, gulæ, laryngis, aſperæ arteriæ, pulmonum, quam a corporibus peregrinis in trachæam aut œſophagum delapſis, induci conſueverunt, prætereo, quum eorum mentio paſſim jam alibi facta eſt.

§. 601.

Quod igitur primum ad Submerſos pertinet, qui inprimis reſpiratione, propter hauſtam pulmonibus aquam, intercepta (1), intra breve tempus, accedente immenſo terrore & ipſius aquæ frigore, pereunt; unde & apoplexia & ſyncope gravior excitatur; hos optime in vitam, quoad licet, intra unam vel alteram horam revocabis, ſi, demtis veſtimentis, protinus jugularem venam ſecaveris, fauces intruſa plumula, oleo madida, irritaveris, miſerum intra lectum deportatum pannis calidis diu multumque fricaveris, &, quam primum fieri poteſt, calidioribus ſtragulis, quin & arena cinereve calefacto probe obtegeris, ſimulque tabaci fumum per fiſtulam in alvum immiſeris. Nec alienum eſt, aerem admoto alterius ore vel per follem in pulmones, pulveremque ſternutatorium in nares inſufflare, enema ſalibus acuatum, aut ex vino & nervinis plantis paratum in alvum injicere, aut emeticum liquidum per os infundere. Enimvero ſcire oportet, cuncta iſta auxilia cum celeritate rapienda eſſe. In Bronchotomia, utpote ratiocinio ficto ſuperſtructa, parum ſpei collocandum; niſi forte dolor ille, quem Chirurgi culter in collo facit, quidpiam ad ſubmerſum excitandum valeat.

(1) Vid. *E. J. A. Evers Experimenta circa ſubmerſos in animalibus inſtituta.* Gotting. 1753. & Ill. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ. LXII.* p. 156.

§. 602.

Equidem omnis fumus ſuffocare valet, ſi condenſatus fuerit; at ille vero, quem carbones vivi ardentes in occluſo loco inviſibili ratione dimittunt, hominibus ſumme peſtiferus eſt, iiſdemque necem intra paucas infert horas, certe in grave vitæ atque ſanitatis periculum eoſdem conjicit (1).

Symptomata autem, quibus affliguntur, qui effluvia iſta incautius ore ac naribus hauſerunt, ſunt cephalalgia, ſummus virium languor, artuum impotentia, alienatio mentis, aphonia, animi deliquia: quibus demum omnium ſenſuum ſuppreſſio, difficillima reſpiratio, & profundus ac letiferus ſopor ſupervenit.

Narcoticæ indolis eſſe hæc venefica effluvia, tam plurima ſymptomata, quam vaſa menyngum cerebri nimis diſtenta in cadaveribus demonſtrant.

Aliter paulo, reſpirationis nempe interceptione, eaque ſubitanea, ſive ob aerem elaſticitate ſua privatum, ſive nimis elaſticum, illi pereunt, certe periculum mortis incurrunt, qui cryptas charoneas (2) & fodinas metallicas, qualicunque vapore, qui & faces exſtinguit, repletas intrant, aut cellas majores, muſti vel cereviſiæ fermentantis effluviis plenas, nec aeris perflatum habentes (3), itemque illi, qui arſenici vapores attrahunt, qui ſepulcra in templis, aut puteos aperiunt, aut majores latrinas expurgant.

Hos cunctos vero ſemimortuos illico oportet in liberum atque purum aerem tranſportare, eorumque membra fortiter fricare pannis; ſanguinem item e vena mittere, ac enema acre in alvum aliquoties injicere. Nec alienum cenſeo, motum & ſenſum per plumulam in fauces intruſam, ut antecedente paragrapho dictum eſt, excitare.

Reſuſcitati aliquamdiu languent, ac difficulter reſpirant, & quiete atque analepticis opus habent. Nonnullis eorum ſanguis ex naribus & ore profluit, ac vomitus contingit. Alii in varios pectoris morbos aut febres incidunt, alii delirant, aut ſoporoſi aliquamdiu redduntur.

(1) Vid. *Frid. Hoffmanni Bedenken vom ſchaedlichen Dampf der Holzkohlen.* Hal. 1716. 8.

(2) Vid. *Bernh. Connor. Diſſertat. med. phyſ. I. de antris letiferis.* Oxon. 1695. 8.

(3) Vid. H. *Fr. Teichmeyeri & J. Cph. Tanneberg* diſſ. *de ſuffocatione ex muſto fermentante.* Jen. 1729.

SYNCOPE.

§. 603.

Syncope præceps virium lapſus eſt. In ea cor quieſcit, reſpiratio intercipitur, corporis ſumma frigent, tempora, cervix, thorax, manus ſudore frigido madent, facies pallet, mens ſenſuſque omnis deficit, totumque corpus quaſi enervatum jacet. Levior ejus gradus, ubi cordis motus non prorſus ſublatus eſt, *Lipothymia* dicitur.

Aliqua adfectionis præſenſio eſt, dum vertigines fiunt, viſus acies hebeſcit, phantaſmata ante oculos obverſantur, in fronte ſudor frigidus erumpit, in auribus ſibilus aut ſuſurrus percipitur, oſcitatio aliquoties ingruit, faſtidium urget, circa cor ebullitio quædam calida ſentitur, cum pulſu inæquali & horrore levi: quibus interdum borborygmi & flatuum motus cum abdominis diſtentione junguntur.

Finita acceſſione, ſenſus inter alta ſuſpiria ac oſcitationes paullatim redeunt, cordis motus ac pulſus reſtituitur, facies pallida rubicundior redditur, omneſque ſuppreſſæ functiones ſenſim eriguntur. Quibuſdam etiam multi flatus ſupra infraque erumpunt.

§. 604.

Omnis cordis affectus, ſæva animi pathemata,

idioſyncraſia, dolor vehemens, nimia ciborum, præſertim poſt morbum, devoratio, inedia, abundantia ſanguinis, immodica illius & aliorum humorum exinanitio, immoderata Venus, ictus fulminis, conclave balneumque nimis calidum, flatus ſtomachum nimium diſtendentes, pervigilium, febres malignæ, ſphaceloſa membri & viſceris corruptio, ulcus cancroſum, apoſtema viſceris ruptum, ſcorbutus, hectica conſummata, omnis gravior cachexia, hypochondriaci ac hyſterici affectus, ſyncopen inferunt. Quod ipſum quoque præſtant ſitus corporis erectus in malignis morbis, venena, purgantia, emetica, opiata improvide data, nec non varia ſuaveolentia.

§. 605.

Quo leviores ſunt cauſæ, quæ Syncopen excitant, eo minus ea periculoſa; & viciſſim.

Quæ ſæpius repetit, ſine cauſa externa, &, quæ diu durat per plures horas non ſolum, ſed etiam dies, valde pernicioſa eſt, & poſterior ſæpe letalis. Periculum augent ubique accedentes convulſiones.

Neque ea periculo caret, quæ uteri ſtrangulatui, itemque hæmorrhagiis immoderatis ſupervenit, aut ex chronica cordis palpitatione ſæpius naſcitur, vel ex fulminis fit ictu.

Nihil magis autem ad letalem ſyncopen diſponit, quam polypus cordis & contiguorum vaſorum.

Denique ea letalis evadit, quæ a ſphacelo, & ab opio excitatur.

Syncope dolori colico vehementi ſuperveniens, ipſi interdum remedio eſt.

§. 606.

In inſultu oportet ſubito relaxare quævis vincula; quæ partes tum ſuperiores, tum medias, tum infimas ſtringunt, ſimulque naribus acre quid & grave olens, velut ſpiritum ſalis ammoniaci, ſal volatile Anglicanum, acetum rutæ, aſam fœtidam, caſtoreum admovere. Convenit quoque ægrum in ſitu neque nimis elato, neque nimis declivi continere; totam faciem ejus aqua frigida ſuperfundere, palpebris ac temporibus aliquot guttas aquæ apoplecticæ aut balſami vitæ illinere, naribus etiam ſternutatoria inſufflare, pectus denique & extremas partes pannis calidis perfricare.

Minus tutum eſt, ori liquores ſpirituoſos infundere; quippe qui facile in trachæam incidere poſſunt, & ſuffocationem inducere.

Ubi ad ſe redire ſyncoptici cœperunt, vinum illis meracum dare oportet ad refocillandas vires, vel aquam ſaltem aromaticam, qualis eſt cinnamomi, liliorum convallium, meliſſæ, ſingulæ cum vino paratæ, admixta etiam confectione alkermes.

§. 607.

Extra paroxyſmum ejuſmodi remedia decernenda ſunt, quæ amoliendis cauſis accommodata. Quapropter, ſi iracundia vel ſævus dolor ſyncopen pepererunt, blanda anodyna ex uſu ſunt, velut liquor mineralis anodynus Hoffmanni, cum duabus partibus tincturæ rhabarbari ac una caſtorei remixtus; vel pulvis Marchionis cum aliquot granis theriacæ cæleſtis: ſi immodica inanitio, alimenta nutrientia & vinum fervens aromatibus conditum, adjecto ſimul vitello ovi: ſi plethora, detractio ſanguinis, & ptiſana, & temperantia medica.

menta: ſi emetica aut purgans medicina valentior, eſſentia theriacalis, ac emulſiones ex amygdalis dulcibus, vitellis ovorum & croco: ſi venenum, lac mulſum cum olivarum aut amygdalarum oleo: ſi febris maligna aut putredo, ſuccus citri, acetum, cortexque Peruvianus: ſi hyſtericus & hypochondriacus affectus, pulvis abſorbens Wedelii, elixir proprietatis cum dimidia parte eſſentiæ theriacalis & quarta ſpiritus nitri dulcis aut carminativi de tribus, ſimulque clyſteres ex chamomillæ floribus, millefolio & ſale gemmæ: ſi fulminis ictus, omnia ea auxilia, quæ ſupra (§. 606.) ad excitandos ſyncopticos præcepi, quantocyus, una cum enemate ſtimulante, & venæſectione adferenda. Lipothymiam ſub venæſectione decubitus ſupinus aut collutio oris aqua frigida prævertit, ſub paracenteſi autem vinctura abdominis.

APEPSIA. DYSPEPSIA. DIAPHTHORA.

§. 608.

Ventriculus ut primæ coctionis officina eſt, diverſis pathematibus prehenditur, Apepſia h. e. cruditate, quæ privatio eſt concoctionis; Dyſpepſia, quæ difficilis & tarda concoctio; Diaphthora, quæ vitioſa ciborum corruptio.

§. 609.

Cauſæ harum adfectionum nonniſi vi & magnitudine diſtant. Tales autem ſunt ventriculi atonia, pylori laxitas aut præternaturalis tumor, omneque morbi genus, quod ventriculi concoctionem prævertit; porro ciborum inſufficiens maſticatio, ſalivalis laticis inertia

ac defectus, ingeſtorum exſuperantia, prava eorundem qualitas ac intempeſtivus uſus, immoderatæ vigiliæ, graviores animi curæ, meditationes profundæ, profluvia ſanguinis magna, frequens emeticorum ac purgantium uſus, rei venereæ exceſſus, ſomnus meridianus, quem non omnes bene ferunt, itemque omnis ventriculi cruditas acida, pituitoſa, nidoroſa, atque ſanguinis ad ventriculum congeſtiones, quæ in his maxime fiunt, quibus menſtrua ac hæmorrhoides non rite ſuccedunt. Denique & jecinoris, lienis, uteri meſenteriique vitia vel integre ſani ventriculi concoctionem præpediunt ſympathia quadam & adfectus communicatione; ſiquidem melancholicis & hypochondriacis, & quibus imus venter abſceſſu aut humorum gravi vitio laborat, ventriculus vitioſa illa qualitate laceſſitus male coquit.

§. 610.

Quodſi hæc ventriculi vitia diu perdurant, alia nova inde reſultant, & primo quidem ipſæ illæ §. 608. memoratæ cruditates, deinde languor, cardialgia, ructus, nauſea, ſoda, inteſtinorum dolor, varii ventris fluxus, ipſius inflatio, febris, dyſpnoea, cacochymia, macies, hydrops, ſcabies, rachitis, obſtructiones viſcerum, malum hypochondriacum, ac in feminis menſium obſtructio.

§. 611.

Atoniam ventriculi, quam inprimis nimia a parco cibo ac potu repletio ſignificat, optime hæc emendant, quæ calefaciunt, ſtimulant atque roborant; cujuſmodi ſunt pulveres ex radice ari, pimpinellæ, zedoariæ, ſale abſinthii ac oleo diſtillato menthæ compoſiti; itemque infuſum ſemivinoſum ex foliis carduibenedicti,

nedicti, floribus centaurii minoris, radice gentianæ rubræ, & cortice gaſcarillæ; nec non liquor ex extracto centaurii minoris, gentianæ rubræ, cardui benedicti, terra foliata tartari in aqua diſtillata menthæ aut vino ſolutis, adjecto ſale volatili oleoſo Sylvii; juxta topica quædam ſtomachica, qualis eſt liquor ex aqua anhaltina, ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſo, oleiſque diſtillatis menthæ ac caryophyllorum paratus; aut linimentum, quod ex emplaſtro de cruſta panis, unguento ſtomachali, oleo nucis moſchatæ expreſſo, & balſamo Peruviano, inter ſe invicem mixtis, componitur.

Ubi vitium a congeſtione ſanguinis ortum, quævis calefacientia evitanda ſunt; contra vero ſanguinis miſſiones, temperantia ac enemata adhibenda.

Cruditates breviſſima via educendæ ſunt, & quidquid ſupereſt, corrigendum, poſteaque, ſi neceſſe, adhuc evertendum. Pituitoſæ autem cruditati maxime dicata ſunt radix ari, pimpinellæ, ireos utriuſque, ſal ammoniacum, ſalia fixa media, præſertim terra foliata tartari, tartaruſque tartariſatus, alcalina, & pulvis ſtomachicus Birckmanni. Acidæ vero potus theæ, ſalia alcalina, terrea, & ſpecies diacretæ Mynſichti; bilioſæ denique & rancidæ rheum, tamarindi, tartari cremor, ſpiritus minerales dulces, & elixir vitrioli Mynſichti opponuntur.

Quoties iracundia in cauſa eſt, ac bilis portio in ventriculum eſt delata, rhabarbarina cum cremore tartari proficiunt, hiſque non ſufficientibus, emeticum lene altero vel tertio die datum.

Ubi terror aut mœſtitia turbarum autor fuit, pulvis cordialis Zellenſis aut elæoſaccharum cinamomi inprimis conducit. Nihil magis contra alienum eſt, quam pulvis Halenſium antiſpaſmodicus.

Ubi materia arthritica, ſcabioſa, exanthematica ventriculo inhæret, diaphoretica blandiora admodum ſunt proficua, inprimiſque mixtura ſimplex camphorata, cum æquali portione ſyrupi florum papaveris erratici remixta & ad guttas triginta ultraque data.

Si cibi coctu difficiles aſſumti, ac in ventriculo adhuc hærent, emetica medicina prodeſt.

ANOREXIA.

§. 612.

Imminuitur aut prorſus proſternitur ciborum cupiditas vel cum faſtidio, vel ſine illo, quando ſtomachus materia cruda repletus eſt, aut multus humor aliorſum eo confluxit vel intra ejus vaſa ſubſiſtit, aut evacuatio nimia humoris boni vel mali accidit, aut humorum digerentium defectus eſt, vel qualitas vitiata.

In primo & altero caſu emetica & laxantia, deinceps incidentia atque roborantia requiruntur: in tertio moderantia ac emulſiones analepticæ ex amygdalis dulcibus, itemque juſcula carnium gelatinoſa & lacticinia: in quarto ſaponacea & ſtomachica, in quinto denique evacuantia.

§. 613.

Porro vero anorexia ex quovis fere ventriculi ac omni alio morbo oritur; itemque ex ſpirituum ardentium abuſu. Illa nullam propriam medelam poſtulat: hæc non niſi ipſorum abſtinentia ſanatur.

Tandem & metaſtaſis materiæ eryſipelatoſæ, podagricæ, febrilis, ichoroſæ, purulentæ, anorexiam infert: quæ nonniſi reductione ejus ad conſueta loca deſinit.

Anorexiam ex plethora ſola ſæpe venæ ſectio tollit.

VIRILITAS EXSTINCTA.

§. 614.

Datur erigendi colis aut ſaltem non ſatis diu, ac decet, erigendi ad celebrandum concubitum, in ætate florida ac ſecunda veletudine, impotentia: quam virilitatis exſtinctæ nomine appellamus.

§. 615.

Ejus autem præcipuæ cauſæ ſunt penuria ſeminis, & quidquid eam efficit, velut indecens manu ſtupratio, ac nimis frequens concubitus: deinde nervorum virgæ reſolutio, quæ & nativa, licet rariſſime, eſſe conſuevit (1), & ex frigore, aliisque cauſis inducitur.

Diabolicas ac veneficas operationes ut ridiculas ac ſuperſtitioſas cauſas merito rejicimus.

(1) Notabile exemplum occurrit in *Juſt. Veſti* diſſ. *de Impotent. viril.* Erford. 1704. §. 11.

§. 616.

Ad curationem conferunt præter longam a quavis ſeminis emiſſione abſtinentiam victus optime nutriens, ac medicamenta, quæ cum robur nervorum reſtaurant, tum ipſam augent ſeminis materiam. Ex quibus præcipua ſunt balnea frigida, cortex Peruvianus, electuarium diaſatyrium, confectio alkermes completa, zinziber conditum, & quæ ex his fiunt compoſitiones, item pulvis aphrodiſiacus Plateri ac infuſum theiforme ex radice caryophyllatæ, & extus

ſpiritus formicarum, roſmarini, ac zibethum inter ſe mixta, colique aliquoties in die illita.

Impotentia a paralyſi colis, undecunque orta, fere inſanabilis eſt.

§. 617.

Nonnullos juſto vehementior æſtus impotentes reddit, dum ſemen, antequam in vulvam immittitur, jam effluit, mentulaque nunc præmature flacceſcit. At hocce incommodum ſola familiaritas ac frequens conſuetudo cum conjuge paullatim tollit.

§. 618.

Ab exſtincta virilitate, cujus index eſt denegata facultas erigendi virgam, ſaltem quoad ſemen emiſſum fuerit, aliud vitium in viris aliquantum differt, ad ipſorum impotentiam referri ſolitum, quando quidem nec ſtimuli venerei defectus adeſt, nec rigiditas virgæ deficit, ſed emiſſio tamen ſeminis ob alteratam ſtructuram partium naturalium decenter fieri non poteſt, hinc nec ſemina fecundari. Hujus autem vitii varia genera variæque cauſæ exiſtunt, cujuſmodi ſunt hernia ſcroti præmagna, virga nimis brevis, urethra antice clauſa, tubercula morboſa qualiacunque eam intus obſidentia (1), durities ſcirrhoſa in corporibus cavernoſis, orificium præputii nimis anguſtatum, ulcus veſicularum ſeminalium in inteſtinum rectum hians, ac nimia urethræ ſub ipſo coitu conſtrictio (2). Denique etiam epilepſia ſub ipſo concubitu maritum pertentans emiſſionem ſeminis impedit.

Pleraque horum vitiorum præſidia ex Chirurgia petunt, niſi inſuperabilia fuerint.

(1) Semen ex veſiculis expreſſum tum aliquando refluit in veſicam, & deinceps cum urina mittitur. vid. *Mem. de l'Acad. Royale de Chirurg. T. I. p.* 434. & *Conſultations par M. Deidier. T.* III. 1.

(2) Vid. *Medic. Eſſays of Edimb. I.* 35.

STERILITAS MULIERUM.

§. 619.

Sterilitas, id vero eſt, impedita facultas ſub ætate congrua & amplexu mariti, nullo vitio vel morbo partium genitalium ſuarum laborantis, concipiendi prolem, non una de cauſa in mulieribus naſcitur.

Primum enim poteſt ea a malo corporis habitu, inordinato aut ſuppreſſo menſtruorum fluxu, obeſitate nimia vel gracilitate, malave corporis conformatione proficiſci.

Deinde concreta genitalia vel morbo vel natura, tumores vaginam uteri infarcientes, uterus orificio ſuo tranſverſali deſtitutus, defectus uteri vel ovariorum, uterus ſcirrhoſus, cartilagineus, ſteatomaticus, polypoſus, exulceratus, ſero vel ære repletus, tubæ Fallopianæ qualicunque ratione occœcatæ, ovaria morboſa, orificium uteri internum a tumore, aut membrana compreſſum vel occluſum, itemque a naturali ſitu deflectens, conceptionem ex parte ſemper, ex parte plerumque impediunt.

Denique ſterilitas ex habitu ad virilitatem accedente, in feminis barbatis & voce graveſcentibus, obſervatur.

An vero etiam mulieres infecundæ ſint, ſi in venereo congreſſu omni ſenſu voluptatis careant, de eo

merito dubitamus: quemadmodum etiam ſterilitatem ex veneficio tamquam fictam rejicimus. Quod autem nimis frequens concubitus ad ſterilitatem multum conferat, illud ſceleſtæ meretrices exemplo ſuo luculenter confirmant.

§. 620.

Curationis ſpes non ubique concipienda eſt; ſiquidem non omnes cauſæ nec deprehendi, nec removeri poſſunt. At quædam Chirurgi manum duntaxat deſiderant.

Quodſi vero a malo corporis habitu pendet conceptionis impedimentum, alterantia atque tonica diu uſurpata, juxta purgantia per epicraſin & thermas conducunt, haud neglectis exercitationibus.

Pro ſingulari ſecreto adverſus ſterilitatem mulierum vegetarum ab nonnullis habetur aqua rorellæ in balneo Mariæ diſtillata atque aliquoties cohobata, ſi cochlearia ejus tria plena uxori a purgatione menſtrua exhibeantur ſub introitum in lectum, idque ter vel quater repetatur; ſimulque maritus eadem ſic utatur, ut ſecundo, tertio vel quarto die a finitis menſtruis concumbat; quippe qui terminus conceptionis habetur aptiſſimus. Alii radicem Satirii, & ſalem ejus fixum, & elexir uterinum Crollii extollunt. Quibus remediis & ſimilibus aliis ego quidem neque multum fido, neque multum diffido, quoniam natura in multis rebus incomprehenſibilis eſt. Enimvero & ſub iſtiuſmodi experimentis, & citra illa natura ſola aliquando mulieres fecundas reddit, in quibus ovula juſto ſerius perveniunt ad maturitatem.

CLASSIS VII.

HYPERÆSTHISES.

VERTIGO.

§. 621.

Vertigine comprehenditur, cui omnia objecta videntur rotari una cum proprio corpore, quod ipſum quoque, inprimiſque pedes ſubitò vacillant, ſic, ut ſe vix poſſit homo libere ſuſtinere, ſed ad obvium corpus firmare ſe cogatur, niſi velit concidere. Colores varii ſimul oculis obverſantur, aut viſus prorſus obſcuratur, aut duplicatus eſt vel dimidiatus. Plerumque etiam ſuſurrus aurium, tinnitus ac difficilis auditus præſto eſt: aliquando ructus, nauſea, vomendi conatus cum levi animi deliquio ac ipſo vomitu: aliquando capitis dolor. Facies in aliis rubet, arteriis capitis vehementer pulſantibus, veniſque tumidis; in aliis palleſcit, & artus refrigeſcunt. Quidam adeo frigus pedum tamquam mali prænuncium ſentiunt. Rarius id cum ſternutatione invadit ac finitur.

Prout igitur plura vel pauciora ſymptomata vertigini juncta ſunt, pro eo gravior vel mitior ea exiſtit, & cognomina quoque inde accipit, ſic, ut *ſimplex* appelletur, ſi ſenſum tantum circumgyrationis adfert; *Scotomia*, ſi viſus ſimul obſcuratur; *caduca* denique, ſi præter hæc homo in terram cadit, pereunte omni ſenſu.

Præterea vertigo modo continua affectio eſt, modo periodica ac recurrens; occupatque præſertim ſubjecta ſanguinea, ſenilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hyſterica, & quæ alvi ſunt durioris, imique ventris ſpaſmis cruciantur. Deinde vernali & autumnali tempore, quo repentinæ tempeſtatum mutationes contingunt, frequenter obſervatur.

§. 622.

Singularis affectio nervi optici ac retinæ oculi videtur ſive per ſe, ſive ſub nimia repletione vaſorum cerebri ſanguineorum ſeroſorumve, vertiginem inducere. Prius ex eo manifeſtum fit, quod complures homines ex alto loco deſpicientes, aut facem aliamve rem celerius rotatam intuentes, aut navi vecti, protinus eadem corripiuntur. Alterum aliæ cauſæ evidentes & corporeæ demonſtrant: cujuſmodi ſunt plethora, ebrietas, inclinatio capitis ad terram, immoderatum ſtudium, violentia capiti illata, graviditas, cachexia, frigus, ventriculi inflatio, ſpaſmi imi ventris, adſtricta alvus, nicotianæ fumus in non adſuetis, variarum ſtirpium venenatarum eſus, balneum nimis calidum, terror ac ira.

Ceterum vertigo ſæpe morbus ventriculi eſt, & a cruditatibus potiſſimum proficiſcitur, ſympathica ſpeciatimque hypochondriaca, ſi ab hypochondriaco malo natales mutuatur, nunc cognominata. Quorſum & illa referenda, quæ a jejunio, vigiliis longis, & languore corporis univerſali ex quocunque morbo ſuboritur.

§. 623.

Quo gravior vertigo & quo longior eſt, eo pertinaciorem cauſam agnoſcit.

Idiopathica, longe rebellior quam ſympathica, tantum non ſemper graviorem capitis adfectum, apoplexiam, paralyſin, ſoporem, convulſiones, amauroſin minatur. E quibus hæc cum apoplexia & paralyſi magis eſt in ſenibus timenda; convulſiones vero in junioribus.

Vertigo caduca omnium peſſima eſt, & apoplexiæ ſimulacrum.

Symptomatica a flatibus, colica, adſtricta alvo, cruditatibuſque primarum viarum orta, minus periculi alit, vomituque ſpontaneo ſæpe finitur.

Natura vero ſolvere vertiginem conſuevit præter vomitum, variis profluviis, hæmorrhagia narium, fluxu hæmorrhoidali, vulnere capitis diarrhoea, ptyaliſmo, auribus manantibus.

Affectus arthritici ac nephritici non raro cum eadem alternant, aut in eandem commutantur.

§. 624.

Accommodari vertigini diverſa omnino remedia debent pro ipſius cauſæ diverſitate. Aliqua tamen communia ſunt. Nimirum in ipſo inſultu ſubmovenda naribus volatilia ac ſpirituoſa; ſimulque collare aliaque cingula repente relaxanda. Extra inſultum vero curioſior victus ratio neceſſaria eſt, ſic, ut omnis cibus crudus, flatulentus, æque ac ſpirituoſus qualiſcunque potus vitetur, ac in hujus locum ptiſana ex radice ſcorzoneræ, chinæ, raſura cornu cervi, atque caſſiæ ligneæ pauxillo, aut decoctum bromium, aut aqua Selterana ſubſtituatur; prætereaque omnis gravior mentis atque corporis commotio, hujuſque refrigeratio caveatur.

§. 625.

Singularia vero remedia hæc ſunt. Ad vertiginem ex cruditatibus ac hypochondriaca affectione emetica, purgantia, ac deinceps incidentia cum roborantibus, velut pulvis ſtomachicus Birckmanni, cachecticus Quercetani, ac elixir viſcerale Hoffmanni cum arcano tartari proficiunt. Ubi acidum ventriculo inſidet, exhi-

benda ſunt abſorbentia vel martialia. Utramque paginam abſolvit pulvis cachecticus.

Si flatus moleſtias creant, etiam e re eſt, carminativa dare & ex iiſdem clyſteres injicere.

Si plethora, aut fluxus ſanguineus ſuppreſſus vel irregularis vertiginis cauſa eſt, in venæſectione ac remediis eccoproticis, diluentibus atque temperantibus auxilium eſt. Hæmorrhoidariis ſpeciatim hirudines proſunt; inque narium hæmorrhagia ſuppreſſa ſcarificationes cervicis ac dorſi, vel ipſarum narium, Ægyptiorum more.

Ubi cachexia ſubeſt, electuarium ex conſervæ florum roſmarini vel calendulæ unciis tribus, olei diſtillati nucis moſchatæ, menthæ, ſingulorum drachma dimidia, ſalis cornu cervi ſcrupulo, ac ſufficienti quantitate ſyrupi corticum aurantiorum, ad drachmæ dimidiæ pondus mane ſumtum, itemque pulvis cachecticus Quercetani prodeſt.

Ex qualicunque morbo ac languore vertigo orta remedia analeptica atque roborantia requirit.

Ubi metus apoplexiæ eſt in vertigine, omnia illa remedia adferenda ſunt, quæ alibi jam comprehendi.

Quodſi denique cum vertigine affectus nephritici complicantur, efficaciſſimi ſunt ſuccus ex dauco hortenſi recens expreſſus, mane ad quatuor uncias ſumtus, deſuper hauſto infuſo ex veronica, meliſſa, betonica, glycirrhiza & fœniculi ſemine; ac pulveres ex lapidum cancrorum præparatorum, radicis pimpinellæ nigræ ac ireos Florentinæ, ſingulorum partibus æqualibus compoſiti, & alternis diebus bis ſumti ad dimidiam drachmam.

SONITUS AURIUM.

§. 626.

Haud difficulter quiſque in ſe hoc vitium deprehendit, quum ſonitus tinnientes, ſuſurrantes, murmurantes, aut campanarum motum tremulum æmulantes, alioſque plures, ſine externo ſono, in utraque vel alterutra duntaxat aure percipit.

Videtur illud ab impedito libero commeatu aeris per internam aurem, ejuſque æquilibrio cum externo aere ſublato proficiſci (1). Idque univerſim ex decubitu humorum rubrorum vel ſeroſorum ad aures, & producta inde laxitate partium auris internarum, ſpeciatim vero ex congeſtione humorum ad caput in plenitudine, profluviis naturalibus retentis, febribus continuis, inflammatione partium auri vicinarum, vertigine, apoplexia, paralyſi, ſopore, epilepſia, gravedine, cephalalgia, externa capitis auriſve percuſſione, ſpaſmis abdominis, adſtricta alvo, copioſis flatibus, ſyncope, refrigeratione totius corporis, aereque frigido ad aurem impetuoſe admiſſo incidere conſuevit. Præterea, ſi in aurem aliquid incidit, ut calculus, aliquodve animal, itemque ſi auris digito, aliave re obturatur, & ſub oſcitatione, etiam ſuſurrus oritur.

(1) Permultas alias fictas cauſas hujus vitii attulit *Boiſſier de S. Noſol. method. T. III. Claſſ. VIII. p.* 286.

§. 627.

Eſſe autem id vitium ſolet vel tranſitorium, quod cunctis fere hominibus accidit; vel perpetuum, idque rurſus vel idiopathicum vel ſympathicum: quorum prius continuo vexat, quamvis non una ſemper vehementia poſterius autem per intervalla. Illud vix ſana-

tionem admittit, interdumque adeo in ſurditatem terminatur. Facilius tamen cedit, quod a ſanguine bileve ortum ducit, quam a pituita. Solet tamen hoc non raro ſuperveniente aſthmate ac œdemate pedum levari.

Si capitis dolorem ac vertiginem ſequitur, infauſtum ſæpe exhibet apoplexiæ præſagium.

In vertiginoſis, ſyncopticis ac epilepticis inſultum novum ſignificat.

In febribus acutis ſanguinis fluxu e naribus ſolvi ſolet. Sin autem iſte non contingit, delirium portendit; utique, ſi ſuppreſſum lotium aut ſi crudum mejitur.

§. 628.

Curatio tribus momentis abſolvitur. Primum eſt, ut humorum ad caput ruentium impetus averruncetur; quod fit ſanguinis per venam detractione, cucurbitularum vel cantharidum, pro re nata, pone aures applicatione, purgantibus cum anticatarrhalibus mixtis atque pediluviis. Exemplum ejuſmodi purgantium hoc eſto: Extracti ellebori nigri, aloes, ſingulorum drachma una, myrrhæ electæ, ſalis ſuccini, mercurii dulcis, ſingulorum ſcrupulus unus, balſami Peruviani drachma dimidia; ex quibus inter ſe mixtis pilulæ pondere duorum granarum formantur, quarum ſex bis in hebdomade ſumendæ. Præterea, ſi ſonus ex congeſtione ſanguinis eſt, donec is finiatur, a vino omnique potu ſpirituoſo abſtinendum.

Alterum momentum eſt, ut ſtagnantes in aure vel Euſtachiana ſaltem tuba humores expediantur: id quod præter laxantia memorata præſtant diaphoretica, diuretica, gargariſmi, maſticatoria, ſternutatoria, atque topica tum auri impoſita, tum in eandem data. Scopo

itaque diaphoretico inſerviunt infuſa diaphoretica cum regimine calido ex herbæ ſcordii, meliſſæ, ſalviæ, ſingulorum manipulo, florum calendulæ pugillis duobus, ligni ſancti, ſaſſafras, ſingulorum uncia, glycirrhizæ uncia dimidia; vel mixtura ex ſpiritus bezoartici Buſſii, ac eſſentiæ ſuccini pari portione, ad quinquaginta guttas ter de die ſumta; vel denique pulveres ex tartari vitriolati drachmis duabus, antimonii diaphoretici, lactis ſulphuris, ſingulorum drachma, in ſex partes æquales diviſi, ac mane & veſperi ſumti. Expedit etiam cum diaphoreticis diuretica combinare; quale medicamentum hoc eſt, quod habet liquoris cornu cervi ſuccinati unciam dimidiam, tincturæ tartari vel antimonii tartariſatæ, eſſentiæ pimpinellæ, ſingularum drachmas duas; cujus doſis eſt a triginta guttis uſque ad ſexaginta. Gargariſmi autem fieri poſſunt ex radicis angelicæ, imperatoriæ, ſingularum uncia dimidia, pyrethri drachmis tribus, foliorum rutæ, thymi, ſingulorum manipulo, florum lavendulæ pugillis duobus, ſalis gemmæ drachma una, ex menſura aquæ fontanæ coctis. Sacculi vero diſcutientes componuntur ex abrotano, majorana, pulegio, floribus chamomillæ Romanæ & camphora. In aurem denique oxymel elleboratum aut liquor ex eſſentiæ ſuccini alcaliſatæ partibus tribus, ac ſpiritus therebinthinæ parte una conſtans utiliter demittitur.

Tertium curationis momentum in roborandis partibus verſatur; idque tum per externa remedia, tum per interna exſequendum eſt. Ad priora pertinent ſacculi jam memorati, & liquor, qui ex his conſtat: aquæ Anhaltinæ uncia dimidia, ſpiritus ſalis ammoniaci cum calce viva drachma dimidia, Moſchi granis quatuor; cujus ſex vel octo guttæ cum bombace in aurem conjiciuntur. Ex uſu etiam ſunt hoc nomine balſamum vitæ Hoffmanni, Teichmeyeri, Peruvianum, vel olea

diſtillata abſinthii, majoranæ, fœniculi, carvi, origani, eodem modo ad tres vel quatuor guttas applicata; nec non vapor abſinthii & ſeminis carvi ex vino, aceto aut lacte coctorum, ad aurem admiſſus, aut ipſum decoctum per ſyringam in aurem calide injectum; aut panis denique recens coctus & adhuc bene calens, inſtillato ſpiritu vini ad aurem applicatus. Convenit ceterum, caput cucupha perpetuo tectum eſſe, qualis ex foliorum pulegii, lavendulæ, roſmarini, florum lavendulæ, ſingulorum pugillo uno, radicis Ireos Florentinæ drachmis duabus, amomi ſeſquidrachma, cubebarum, cardamomi, nucis moſchatæ, caryophyllorum aromaticorum, ſingulorum drachma dimidia conficitur. Ad internorum autem claſſem maxime ſpectat liquor, quem ex extracti chinæ chinæ, corticum aurantiorum, ſingulorum drachma dimidia, tartari tartariſati drachma, eſſentiæ mirrhæ drachmis duabus, ambræ ſeſquidrachma, vinique Rhenani uncia parabis; cujus doſis ſunt octoginta guttæ ter de die.

In hypochondriacis e vitio primarum viarum incidens tinnitus ſæpe unica abſorbentis medicamenti aut ſpecierum diacretæ doſi diſſipatur. Recte quoque his ſal catharticum bis in hebdomade, aut pilulæ balſamicæ diebus alternis decernuntur.

BULIMOS. FAMES CANINA. PICA. MALACIA.

§. 629.

Anorexiæ oppoſitum vitium eſt Bulimos, vehemens atque ſubitanea ciborum cupiditas, quæ cum magno virium lapſu incidit, &, niſi exſatiari poſſit, in lypothymiam mox terminatur. Oblatus cibus avide ſimul ac copioſe ſumitur.

Conſequitur

Conſequitur hoc vitium primo magnam inanitionem ac penuriam alimenti ex inediis; deinde ab humore vitioſo in ventriculo hærente producitur, cui ingenerando inprimis favent morbi longi, melancholia, cachexia, chloroſis, febris quartana, ſcabies aliaque exanthemata retropulſa, menſium ac hæmorrhoidum ſuppreſſio, vermes in ventriculo, digerentium humorum vitiata indoles, relicta a morbo imbecillitas, & graviditas.

Rarioribus cauſis adnumeranda eſt mala ventriculi ac inteſtinorum conformatio, veluti inſertio ductus choledochi in ventriculum, ventriculus nimis amplus ac monſtroſus, pylorus nimis relaxatus (1).

(1) Exempla ſingulorum iſtorum vitiorum vide in *Veſalii Anat.* L. V. c. 3. & 8. *Cabrolii Obſervat. Anat.* X. & *Ruyſchii Obſervat. anat. chir.* 47.

§. 630.

Ab iiſdem cauſis etiam fiunt *Cynorexia* ſive *Fames canina*, ubi cibus avide aſſumtus protinus vomitu rejicitur; *Pica* i. e. appetitus vehemens ad comedendam rem inuſitatam, nec tamen abſurdam, & *Malacia*, ad ejuſmodi res, a quibus alias natura abhorret (1). Quæ duo vitia rariora plerumque gravidas occupant, nonnunquam vero etiam alias mulieres & virgines, & pueros, & viros. Videnturque interdum ab aberratione mentis duntaxat proficiſci; ſiquidem nonnulli variis melancholiæ hypochondriacæ ſymptomatibus afficiuntur.

(1) A malacia probe diſtinguenda eſt Allotriophagia, quæ ab arbitrio hominis dependet, & lucri atque joci cauſa a ſano homine peragitur: cujus caſum maxime memorabilem ſiſtit Cel. *Ge. Rud. Boehmeri* diſſ. *de Polyphago & Allotriophago Vitembergenſi.* Viteb. 1757.

§. 631.

Vitiatos ſuccos convenit vomitorio aut purgante iterato eliminare; deinde, quod reliquum eſt, ſtomachicis emendare; quo ſcopo inprimis infuſum florum chamomillæ, & ſemen ammeos in pulvere confert. Reſpiciendum ceterum ad morbos primarios. Nec res inuſitatæ ad devorandum anxie quæſitæ ægris, præprimis gravidis, denegandæ ſunt; quippe quibus admodum recreari ſolent, ſine ulla viſcerum aut ventriculi offenſione. Neque vero abſurdum eſt, pica aut malacia laborantibus clanculum medicamenta emetica, purgantia, vel nauſeoſa amara, cum his, quæ vehementer appetunt, miſcere, ut ea averſari iterum diſcant.

CLASSIS VIII.

CACHEXIÆ.

ICTERUS.

§. 632.

Haud infrequens morbus eſt Icterus, quem antiqui etiam interdum arquatum, interdum regium adpellarunt. Color eum detegit, inprimiſque oculorum, in quibus, quod album eſſe debet, luteum adparet; deinde urinæ, quæ ſubrufa, croceoque colore immiſſa lintea tingit; denique totius cutis, quæ plus minus flaveſcit, magis tamen in corpore, quam in extremis. Accedereque adhuc ſolet gravitas corporis & laſſitudo non mediocris, cum pervigilio, inappetentia, dolore ſtomachi & capitis, pruritu in toto corpore aut ſingularibus partibus, febrili motu, & conatu ad vomendum. Præterea feces griſeæ & albicantes adparent, fereque ſine fœtore excernuntur. Alvus ipſa fere ſemper magis, quam ex conſuetudine adſtricta eſt. In graviore caſu præcordiorum dextra parte durities, interdumque etiam ſingultus obſervatur, membrorumque reſolutio ſubnaſcitur. Ubi morbus diutius perſiſtit, totum corpus vel cum pallore quodam inalbeſcit, vel prorſus nigrum redditur, ſic, ut æthiopem te videre credas: unde niger icterus nunc cognominatur. Prouti urina, quæ modo ſedimentum ſubfuſcum & craſſum aut lateritium demittit, modo ſine ſedimento eſt, clarior adparet, poſtquam in ea multa craſſa deſederunt, & ad colorem ſani hominis recedit, morbus ſenſim ſenſimque decreſcere ſolet; & nunc quoque ſomno rurſus reficiuntur ægri, ciboſque avide adpetunt.

§. 633.

Urina jam aliquamdiu ſaturate rubra plus minus adparet, antequam ipſe morbus erumpit; unde eum præ-

ſagire poſſis. Etiam ſerum ſanguinis emiſſi linteola tingit.

Mira interdum eſt colorum in uno corpore varietas, ita, ut alio colore caput, alio dextrum latus, alio ſiniſtrum inficiatur (1). Plurimæ etiam colorum varietates inter leviſſime flaveſcentem icterum & nigrum fere intercurrunt.

Subinde etiam oſſa & muſculi tinguntur, & aliæ quoque partes, vaſa, viſcera, palatum, lingua (2). Sanguis adeo interdum totus luteus adparet, & ſudor pariter atque ſputa (3).

Griſeæ feces jam viſuntur aliquot dies ante icterum. Interdum tamen colorem ſuum flavum retinent; tumque icterus ſymptomaticus eſt, nec ordinariam curationem admittit.

Alvus etiam aliquando naturali paullo mollior ac frequentior eſt. Quin & interdum diarrhoea fecum vitellinarum, aut, quod pejus, nigreſcentium, fœtidarum, ſpumoſarum, cum putidiſſimis ructibus & vomitu fœtido bilioſo animadvertitur.

Interdum ictero febris intermittens ſe adſociat; aut iſte ſub frigore ſaltem ejuſdem incidit.

Ceterum icterus flavus non ſemper morbus univerſalis eſt, ſed interdum etiam, licet raro, particularis, ſic, ut dimidium latus, aut facies duntaxat, aut mamma, aut digiti vel ungues eodem infeſtentur (4).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. V.* 41.

(2) *l. c. Dec. I. ann.* 4. *obſ.* 194. *Stoerk ann. medic. I. p.* 150.

(3) *Petr. Borelli Obſerv. Cent. I.* 68.

(4) Exempla occurrunt *in Eph. Nat. Cur. Cent. III. IV. obſ.* 65. *Paulini Obſerv. Dec. I.* 9. *Act. Nat. Cur. Vol. IV. obſ.* 112. *Journal de Médec. M. Febr.* 1768. p. 163.

§. 634.

Enimvero cauſa icteri eſt multiplex. Ex jecinoris quidem obſtructione ſcirrhoſa, calculiſve felleis ille vulgo derivatur; at contrarium ex permultis obſervationibus pateſcit, quæ demonſtrant, icterum fuiſſe ſine ulla hepatis, cyſtidis, ductuumque cyſticorum offenſa, bilem deſcendiſſe in duodenum, feces naturaliter tinctas fuiſſe, inque veſicula repertos fuiſſe calculos citra ullum icteri veſtigium (1); quin & in diarrhoeis longis ſtercora cineritii coloris deſcendiſſe ſine ulla icteri nota (2). Nec icteri breviſſimo ſæpe tempore generari ſoliti a mœrore, terrore, ira, morſu animalium rabidorum, venenis, ac in febris intermittentis paroxyſmis, ejuſmodi vitia tanquam cauſas ejus facile admittunt. Prætereaque in quibuſdam ictericis bilis cyſtica tota ſeroſa & vix flaveſcens reperitur. Et tametſi quidem obſtructum hepar aut calculi cyſtici comitantur icterum, non tamen ideo ipſius cauſas efficiunt.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. L. I.* 58. *Loſſii obſ. L. III.* 39. *Riverii Obſerv. Cent. II.* 9. *Stoerkii. Ann. med. I.* p. 129. *Gmelini* diſſ. *de Cholelithis humanis.* Tubing. 1763.

(2) *Stoerck Ann. med. II.* p. 251.

§. 635.

Ab inflammatione contra hepatis & obſtructione ductuum felleorum aut choledochi, quam vel calculi fellei, vel etiam coagula mucoſa ad ipſum porum cho-

ledochi ductus ſaltem hærentia, vel ipſius ductus concretio præternaturalis producere conſuevit, icterus omnino oritur; ſiquidem præſentibus illis vitiis ſemper adeſſe conſuevit, & excretis calculis felleis mox deſinit, perinde ac diſcuſſa inflammatione.

Quodſi vero ab his cauſis diſceſſeris, icterus non alio vitio, quam depravatæ ſanguinis texturæ, contingit, & ab una omnia cauſa dependent ſicque vera cachexiæ ſpecies cenſendus eſt; quæ nonnunquam adeo per populum graſſatur (1).

Non raro infantes recens nati laborant ictero, qui a meconio vel coagulo caſeoſo, orificium ductus choledochi obſtruente, derivatur (2), aut, ſi mavis, ex peculiari cuticulæ vitio fere naſcitur, quæ deinceps etiam per ſquamas ſeparatur. Quemadmodum vero is per ſe intra paucos dies ceſſat; ita contra in adultis pertinacior ac longior eſt, non ita tamen rebellis, ſi a coagulo bilioſo aut mucoſo, ſanguiniſve vitio oritur, quam a lapillis felleis biliferos ductus obſtruentibus.

Ab his vero excitatus icterus ſemper fere periodicus eſt, juncto dolore ſpaſtico fixo in ventriculo ac dextro hypochondrio, junctis item nauſea & vomitionibus. Neque prius finitur is icterus, quam calculi fellei expulſi fuerint, ſive naturæ adminiculo, ſive arte.

(1) Vid. *I. F. Herliz* diſſ. *de Ictero, ſpeciatim epidemico*. Goetting. 1761.

(2) Cf. *Io. Iac. Vaetterli* diſſ. *de Ictero, eoque ſpeciatim, quo infantes recens nati laborant*. Goetting. 1753.

§. 636.

Ictero autem generando, perinde ac calculis felleis favent maxime ira (1), terror, moeſtitia, victus durus,

otioſa vita, ſpirituum ardentium abuſus, vehementior colica, obſtructiones menſtruorum, & violentiores hypochondrii dextri concuſſiones. Præterea ſubita corporis refrigeratio per natationem ſæpe icterum producit, eumque pertinacem. Quemadmodum & ex graviditate mulieres quædam ejuſmodi cachexiam experiuntur.

Mucoſa atque clilioſa coagula ſæpenumero in intermittente febre & cachecticis morbis generantur, quos non raro deinceps icterus, in illa ſubinde periodicus, comitatur, tam flavus, quam niger; qui plerumque letalis, utique, ſi ſingultus atque ſopor, aut vomitus niger bilis, & ipſius ſanguinis ſupervenit; aut ſi in labiis puſtulæ nigræ, eryſipelaceæ, fugaces efflореſcunt. Ipſe icterus flavus ſubito interdum exitialem apoplexiam accerſit.

(1) Adeo in infante lactante a matre ira commota notatus fuit icterus, *Miſc. Nat. Cur. Cent. I.* 90.

§. 637.

Icterus porro ſymptomaticus in quibuſdam morbis, maxime acutis, oritur, & modo tolerabilis eſt, modo peſtiferus. Prioris generis eſt, qui a morſu ictuve animalis fit, utpote qui, expulſo veneno, per ſe finitur. Mixti generis, id vero eſt, modo benignus atque criticus, modo exitialis eſt, qui ex febre acuta naſcitur: inprimis vero tutus eſt, qui poſt ſeptimum diem accedit, præcordiis non tumidis; malignus vero plerumque, qui citius adparet; utique ſi cum rigore ac ſingultu conjunctus eſt; cum diarrhoea contra haud funeſtus.

Alii icteri chronicorum morborum ſunt in dyſenteriis, febribus quartanis & cachexiis, plerumque funeſti.

Icterus colicæ bilioſæ ſuperveniens brevis eſt, ac intra paucos dies evaneſcit.

Ex graviditate vix prius finitur, quam aliquot diebus a puerperio, de reliquo non valde malus.

§. 638.

Icterum tam primarium, quam ſymptomaticum natura aliquando ſolvit per urinam craſſam, fœtidam, ſtrangurioſam, per ſudores craſſos, fœtidos, flavos, per ſanguinis profluvium, frequentiſſime per turbatum ventrem, aut per hæc omnia.

Hiſce igitur veſtigiis, quoad licet, medenti etiam inſiſtendum, & ſubinde ſal quoddam purgans amarum aut cremor tartari ſaltem exhibendus, interpoſitis vero diebus incidentia atque roborantia: cujuſmodi fere hæc ſunt, infuſum vinoſum ex abſinthio, marrubio albo & nigro, aut centaureo minori, cortex item Peruvianus & Winteranus, chalybs & ejus præparata, arcanum tartari, elixir proprietatis ſine & cum acido, vitrioli Mynſichti. Simpliciſſimum vero ac euporiſton eſt ſemen cannabis ex lacte coctum & potui datum. Ceterum vinum prodeſt generoſum, & lactis ſerum: ex ciborum autem genere præſertim, quidquid acre & ſalſum eſt.

Contumacior morbus & crebris reverſionibus adfligens aquis mineralibus indiget.

In hepatite & poſt ſuppreſſa menſtrua ac hæmorhoides ſanguinis miſſio opportuna eſt; itemque in graviditate.

Atque inter ejuſmodi digniora præſidia nihil cauſæ eſt, cur ad ſordida & ſuperſtitioſa confugiamus.

Icterum felleum optime ſanat infuſum ſalviæ, aut fumariæ ſuccus ad duas uncias quotidie epotus, vel, ſi is haberi non poteſt, infuſum exſiccatæ plantæ, aut radicis Pareiræ bravæ decoctum, aut pilulæ ſaponaceæ, quæ ſic decernuntur: Saponis Veneti drachmæ tres, florum ſulphuris myrrhatorum drachma una, ex quibus cum elixir proprietatis in unum mixtis pilulæ parantur, ad duodecim grana mane & veſperi devorandæ.

Spaſmodicos ventriculi ac inteſtinorum dolores in qualicunque ictero, præſertimque felleo, optime lenit clyſter ex emollientibus paratus, adjecto ſale amaro & pauxillo theriacæ, vel eſſentia theriacalis, aut oleum vini vel cajeput.

Non ſimili ſucceſſus ſpe nituntur conſilia in ictericis, qui confirmato viſceris cujuſdam vitio laborant.

TABES.

§. 639.

Tabem vocamus eum morbum, qui longus eſt & ſub quo corpus lente ac plerumque inter febrem quandam conſumitur: quæ, ſi levior eſt ac febricula duntaxat, lenta, ſi gravior, hectica cognominatur.

§. 640.

Tabis autem plures ſunt ſpecies. Una eſt *Atrophia* dicta, qua corpus non alitur, & ſumma macies, cutem vix oſſibus hærentem relinquens & carnem colliquans, oritur.

Hæcce tabes maxime infantes occupat, hincque *Pædatrophia* quoque dicta. In ea voracitas eſt, maximaque appetentia, præſertim caſei, panis, pulmentorum, ſimilium, averſatio contra juſculorum. Sitis maxime nocturno ac matutino tempore vexat. Alvus modo dura & tarda, modo fluidior ac chyloſa eſt: urina turbida: ſudor multus, præſertim noctu. In iracundiam magna proclivitas eſt. Venter multis tumet ac plus minus durus eſt: aſpectus initio cachecticus, deinde emarcidus. Morbus ad annum & ultra protrahitur, ſæpiſſimeque in rachitidem degenerat.

Atque hæc tabes duabus fere de cauſis incidit: aut enim glandulæ meſentericæ, quæ viam chylo parant, obſtructæ ſunt, interdumque adeo, ut extus promineant, & ſubinde etiam in meditullio pus contineant: aut vermes adſunt vel ſoli, vel cum priori vitio, qui ſuccos alibiles & conſumunt & corrumpunt.

Primas autem origines huic tabi præbent cibi craſſiores, pultes tenaciores non bene coctæ aut ex crudiori farina paratæ, inordinata nutritio, potiones nocturnæ, nimia quies, conclave humidum, ſordities; itemque repulſa ſcabies, tinea & achores. Carnium uſus perperam hic accuſatur; quum longe frequentius in atrophiam conjici videas infantes, quibus iſtæ denegatæ ſunt, quam quibus exhibentur.

Nunquam vero infantes atrophia laborant, quin ſimul glandulæ cutis ſebaceæ infarctæ ſint humore viſcido, ex cacochymia orto & ad has partes depoſito: unde vulgus faſcino, medicique olim Crinonibus eam adſcripſerunt.

Haud ita quidem hæc tabes immedicabilis eſt, ſicut aliæ; oportet tamen opportune medicamentis

iiſdemque purgantibus, reſolventibus atque tonicis, juxta balnea, ſuccurrere (1).

Purgandi ſcopo optime inſervit rheum cereviſiæ infuſum.

Reſolventia atque tonica commode inter ſe mixta exhibentur, velut elixir viſcerale Hoffmanni vel tinctura martis tartariſata Ludovici cum arcano tartari, arcanum duplicatum cum croco martis aperitivo. Per ſe proſunt flores ſalis ammoniaci martiales, aut ex his parata tinctura ſpirituoſa, & eſſentia fuliginis.

Balnea fiunt ex aqua ſimplici calida, in quam aliquot manipuli origani, menthæ & furfurum triticeorum demittuntur: quibus totum corpus, maxime vero dorſum & abdomen quotidie fricandum. In quorum vicem ſumi etiam poteſt lixivium cinerum, cui radix bryoniæ incocta.

Ceterum aptæ victus & regiminis leges præſcribendæ ſunt.

(1) Vid. *Chr. Fr. Chüden methodus nova præſervandi & curandi atrophiam ſ. maciem infantum.* Soltquel. 1726. 4. & *I. V. Chüden* diſſ. *de modo præſervandi & curandi atrophiam infantum.* Gotting. 1746.

§. 641.

Altera ſpecies tabis eſt, quam *Phthiſin nervoſam* vulgo hodie appellant, olim vero, una cum Hectica, dixerunt *Cachexiam* (1). Hujus diſcrimen in eo maxime a phthiſi vulgari, deinceps deſcribenda, conſpicuum eſt, quod cum hæc febrem lentam, tuſſim,

dyſpnoeam in contubernio ſuo alat, nervoſa phthiſis fere nunquam iſthoc comitatu ſtipata incedat, ſed proſtratis confeſtim ventriculi & conctionum viribus, corpus imbecille ac indivulſum fere a lectulo, crebriſque animi deliquiis obnoxium, a tumente externo habitu oedematoſo ad extremum marcorem deducat.

Hæcce tabes fere fit, quum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt, aut, quum malis medicamentis vel abuſu potuum ſpirituoſorum corpus adfectum eſt, aut gravi animi pathemate, præſertim moeſtitia & perpetuis curis, intentove ſtudio infirmatum, aut quum multus ſanguis profluxit, aut neceſſaria diu defuerunt. Aer præterea craſſus ac nebuloſus, in debiliori inprimis nervorum ſyſtemate, ad ipſius generationem permultum confert.

Solidorum igitur atoniam, non minus quam ſummam humorum cruditatem & everſa coctionum præſidia phthiſis nervoſa ſequitur ac vulgari ſimul nocentior eſt indole ſua: cujus primis inſidiis, quas lente omnino, clanculumque ſtruit, niſi mature per ſtomachica, nervina, amara & chalybeata cum juſtis in aere aprico & ſereno exercitiis obviam eatur, fallax lenitatis ſpecies in ſubitam virium ſtragem deſinit, & medicina corpori jam tumeſcere incipienti ſerius, quam ut ſalutem ejus reſtaurare poſſit, paratur (2).

(1) Vid. *Celſus de Medic. L. III. c. XXII.*

(2) Fuſius hanc phthiſin deſcribunt *R. Morton Phthiſiol. cap. I. & III.* noſter *Richterus* Prog. *de Phthiſi nervoſa*, Gotting. 1744.

§. 642.

Proxime a phthiſi nervoſa abeſt, quin ipſa talis eſt *Tabes*, quam antiqui *dorſalem*, & *Hippocrates* etiam *coecam* appellarunt (1). Nimis frequens concubitus imprimis eam producit, adeoque recentes ſponſos & libidinoſos præcipue corripit, & ſic fere obſervatur. Sub initium dolor acutus in capite, cervice, lumbis, crurumve articulis vexat, ventriculus inflatur, genua præ debilitate titubant & membra contremiſcunt: exercitatione qualicunque anheloſi fiunt & imbecilli ægri; videnturque ſibi ex ſuperioribus partibus a capite velut formicæ in ſpinam demitti: febris ſunt expertes, bene comedunt & nihilominus tamen colliquantur: ſtercus & urina ægre redditur, & cum his liquor proſtatarum, aut ſemen ipſum genitale copioſum & liquidum plerumque prodit, neque generandi facultate gaudet; & inter dormiendum veneris ludibria patiuntur. Temporis progreſſu appetentia ciborum perit, dolores rheumatici increſcunt, naturæ vires languent, animus frequenter deficit, coles prope evaneſcit, & hypochondriaca atque melancholica ſymptomata ſubnaſcuntur. Nonnullis humor albicans continuo ex urethra effluit; aliis ſanguis ex pulmonibus affatim extunditur; aliis cum urina mejitur; pituita ex pallido vireſcens exſcreatur, ſique hæc remanet, ſpiritus difficulter ducitur; in cute variæ puſtulæ, maculæ, quin & ulcera erumpunt, crura intumeſcunt, capilli defluunt; ſub finem diarrhoeæ & lenteriæ incidunt & vehementes febres cum ſudoribus colliquativis; urina etiam foetet, unde ſumme extenuati, quin & aliquando ſimul coeci, ægri demum pereunt.

Neque feminæ ab hac tabe immunes ſunt; quibus inter hyſterica pathemata copioſus humor albicans ex partibus naturalibus aſſidue fere extillat.

Quodſi dolor acutus maxime coxas, lumbos aut ilia corripit, & ex hoc morbus incipit, cumque eodem demum poſt plures menſes ſublenta febre, ſummaque corporis emarceſcentia pernicioſe finitur, morbus a nonnullis *Tabes coxaria* aut *iſchiatica* appellatur.

Eſt autem morbus gravis, curatio laborioſa, diuturna & anceps.

Optimum medicamentum eſt lac & lacticinia, in quorum uſu diu imbecillis perſiſtendum. Deinde mollibus cibis, at nonniſi parva quantitate ſumtis, reficiendi ſunt. Mel etiam, & vinum album, molle ipſis confert, juxta obſonia alvum ſubducentia. Præter hæc diu crapula, venere & immoderatis exercitationibus abſtinere eos oportet, præterquam deambulationibus in aere ſereno ac montano, in quibus tamen frigora & ſolem vitent: in balneum tepidum autem deſcendant; & finito lactis uſu vinum chalybeatum amarum corticeque Peruviano præcipue conditum, a cochlearis menſura ad dimidium & integrum cyathum bibant.

Quamprimum vero alvus liquida redditur, atque ſtomachus nec molliſſima juſcula retinet, & febres vexant, & crura tument, malum ita convaluiſſe ſcias, ut nulla arte evinci queat.

(1) *L. de locis in homine* p. m. 405. Concinnam hujus morbi hiſtoriam idem tradit *L. II. Sect. V. de morbis* p. 474. & *L. de intern. affection.* p. 559.

§. 643.

§. 643.

Tertia ſpecies tabis *Hectica* appellanda eſt: quæ, præter malum corporis habitum, ſummam maciem inducit ac ſimul habituali febre ſtipata eſt: at citra tuſſim atque puris exſcreationem.

Naſcitur ea non ſolum ex iiſdem cauſis, quæ nervoſam phthiſin excitare conſueverunt; (§. 641.) ſed fit quoque, quum in qualicunque viſcere aut parte, exceptis ſolum pulmonibus, obſtructiones graviores, aut ſcirrhi, aut exulcerationes tam in interna, quam externa aliqua parte adſunt, aut vomicæ diverſis colliquamentis, mucoſis, ſebaceis repletæ, nec non coagula calculoſa, atque cyſticorum tumorum imagines.

In ea nonnunquam etiam aliquæ corporis partes intumeſcunt; aut ſumma cutis per aſſiduas puſtulas aut ulcera exaſperatur.

Hectica autem tam per ſe hominem invadit, quam aliis morbis ſupervenit, aut iiſdem ſuccedit.

§. 644.

Quarta ſpecies tabis, eaque graviſſima a Græcis φθίσις nominatur. Oritur ea fere ex catarrho pulmonum diuturniore frequentioreque, ex hæmoptyſi, ex pleuritide, peripneumonia, omnique alia febre acuta vel intermittente male judicata, ex ſubſiſtente hæmorrhagia naturali, ex repreſſa ſcabie & multis aliis efflorescentiis cutis, ulceribuſque, e coſta fracta, & ex hectica: unde exulceratio in pulmonibus accidit & febricula corpus depaſcens excitatur.

In ea itaque plerumque frequens tuſſis eſt, & pus exſcreatur, interdumque aliquid cruentum. In quibuſdam nulla fere tuſſis, ſaltem leviſſima, obſervatur, ut ne phthiſi quidem laborare eos credas, ſi tuſſim æſtimes. At nullis vero non dyſpnoea evenit, inprimiſque tum, quando corpus ambulando, ſcandendo aut ſermocinando movetur. Neque ſemper in pulmone obſervantur ulcera, ſed obſtructiones ſaltem atque ſcirrhi, aut coagula calculoſa, ſebacca, aut vomicæ. Frequentius tamen omnino ulcera conſpiciuntur, & plerumque quidem inter ſcirrhorum aliorumque crudorum apoſtematum connubia. Ceterum modo dextra pars ſaltem pulmonum adfecta eſt, aut ſiniſtra duntaxat; modo totum viſcus putredine conſumtum eſt & in pus converſum, cum eoque paullatim exſcreatur, ut cor denudatum, vaſis ejus, quæ pulmonibus inſeruntur, ſimul deperditis & circa radicem veluti callo occluſis ſine pulmone ſpectetur: modo alter lobus ſaltem ſic conſumtus eſt; modo totum viſcus in pus converſum ſola membrana pulmonem ſuccingente continetur; modo intus non pure & ſanie, ſed aqua fœtida copioſa pulmones repleti ſunt; modo denique putrida quadam laxitate tantum adfecti. Aliquando etiam aer per pulmones diffuſus conſpicitur, membrana celluloſa hinc inde in veſicas majores & minores elevata: emphyſema pulmonum hoc vitium dixeris; quod cum difficillima reſpiratione, per periodos ingraveſcente & ſuffocationem minitante, conjunctum eſt, quæ demum etiam miſeros cachecticos interimit. Thoracis hydrops ſæpe etiam pulmonum corruptelæ jungitur: & ſæpe quoque hi pleuræ & tranſverſo ſepto ſunt adnati: nec raro denique pulmonibus corruptis, arefactis, eroſiſve & a ſorice quaſi demorſis pus in thoracis cavum effunditur.

Febricula hiſce vitiis ſe addens plerumque lenis

eſt, rarius tam vehemens, ut deliria inde oriantur; eadem ſimul longa, æquabilius modo ſpatia ſua conficit, modo interdum quieſcit, ſed rurſus poſtea repetit: quotidianas interim atque ſtatas exacerbationes plerumque habet, horiſque aliquot a prandio aut veſpertinis accedit, & alternis diebus aliquando gravior obſervatur. Atque ſub hac febre, & per hanc ipſam corpus ſenſim conſumitur, vox rauca fit & acutior; in volis manuum calor urens percipitur, fauces, ſub tuſſi inprimis, dolent, humidæ ſunt, & ſubinde ſaliva abundantes, in naribus coryzæ ſimulacra, in lingua nonnunquam aphthæ, per muſculos colli, thoracis, artuumque ſpaſmi & dolores fugaces, in pedibus tumores obſervantur. Multis brachium aut crus intumeſcit, vel macula aliqua in eo exoritur; quod inſtantis fati præſagium. Alvus initio plerumque ſiccior eſt, deinde liquidior, ſubcruda atque teneſmodes: Urina modo aquoſa, modo ſubrubra, modo etiam criticæ fere ſimilis: rarius pituita copioſa ad fundum ſecedit; multoque adhuc rarius urina tota viſcoſa eſt inſtar ſpermatis ranarum, ut in fila quaſi duci ſe patiatur. Interdum hæmorrhoidum fluxus accidit. Mens ad iram valde proclivis & moroſa eſt, ad miſericordiam vero & ad lacrymas admodum facilis. Ultimis diebus nonnulli prorſus vacant tuſſi. Aliis ſpaſmus in lingua oritur, quo ea magna vi revellitur: aliis denique, ſputis non rite prodeuntibus, aut vomica nondum rupta, paralyſis in lingua vel artubus accidit & decedit rurſus, quum pus ſufficienter exſcreatur.

Ceterum de febre iſthac hectica notandum eſt, quod ſola illa ſine ullo aliquo pulmonum vel alius

viſceris vitio perfectam ac letalem phthiſin quoque inferat, propterea, quod ſolummodo in humoribus ſit.

§. 645.

Enimvero triplex phthiſis conſtituenda eſt, ſpontanea ſive primaria, quorſum & heræditaria & contagioſa, ſi quidem vere hæc exiſtit (1), referenda; tum ſymptomatica ſive ſecundaria, quæ in morbo aliquo fit; & conſecutiva, quæ morbum ſubſequitur.

Singulam inſidias ſtruere vel apparatum moliri, ex eo ſuſpiceris, ſi ſine manifeſta cauſa dolores capitis periodici, itemque pectoris ſive interni, ſive externi, & horrores cum dyſpnoea periodica incidunt; nec non deliquia animi, affectus hyſterici, aphoniæ, catarrhi frequentiores, dejectiones alvi ſubcrudæ atque ſpaſticæ cum difficili ſubinde reſpiratione atque pectoris doloribus inſurgunt; aut menſtrua ſpaſtica & profuſa, vel etiam ſuppreſſa aut ſaltem imminuta, aut denique ſputa dulcia vel ſalſa aliquamdiu exiſtunt. Quibus demum ſi molimina naturæ ſuppuratoria ex diverſis metaſtaſibus ulceroſis ad externas partes, & prægreſſos morbos, corporiſque addas configurationem, apparatum fieri ad phthiſin pulmonalem vel quamcunque aliam memento.

Neque tamen fixa ſigna ſunt, quæ ab ætate atque corporum fabrica deſumuntur. Tametſi enim frequentiſſime ab ætatis anno decimo octavo ad trigeſimum quintum phthiſis hominem adoritur; nec virilis tamen ætas, nec ſenilis ab ea immunis eſt, quamvis rarius juvenili adficiantur: neque ab infantia profecto morbus excluditur (2). Neque illis ſaltem phthiſis imminet, quibus pectus planum ac compreſſum formaque gracilis eſt; ſed obeſi quoque hu-

milioris ſtaturæ, ac atrabilarii & cachectici habitus contabeſcunt.

(1) Negat eam *Anton. Cochi* in *Diſcorſi Toſcani T. II. n. 9.*

(2) Vid. Ill. *v. Haller Opuſc. pathol. p.* 33. & *I. G. Roedereri* Progr. de *phthiſi infantum pulmonaria.* Gott. 1758.

§. 646.

Interim vero ne arbitreris, quibus pus ex pulmonibus non exſcreatur, eos phthiſicos haud eſſe; neque viciſſim, quorum pulmo haud exulceratus ſit. Utrumque enim fieri poteſt, & tamen letali phthiſi laborare æger. Aliquando enim pulmones aridi & ſcirrhis aut tuberculis pleni reperiuntur; unde phthiſis Londinenſibus (1), atque Polonis lurconibus (2), itemque metallicolis quibuſdam familiaris eſt; quam *ſiccam* & *aſthmaticam* appellant; cujus ſigna infra tradam.

Viciſſim vero tenendum, dari morbos longos, qui plurima phthiſis indicia, tuſſim, reſpirationem difficilem, dolorem lateris, calorem hecticum, ſudores nocturnos exhibent, indeque non ſolum ab ipſis ægris, ſed & a Medicis pro phthiſi declarantur. Nihilominus tamen pulmones ab omni labe immunes ſunt, & graviſſimæ obſtructiones aut ſcirrhi viſcerum abdominalium morbum faciunt (3). Id autem præcipue his accidit, qui ex febribus intermittentibus neglectis aut temere ſuppreſſis, & ex ictero ac hypochondriaco morbo in tabem inciderunt.

(1) Vid. *Theoph. de Garenciers Angliæ flagellum* ſ. *Tabes Anglica.* Londin. 1647. 12. *Gideon Harvey morbus Anglicus, or the anatomy of Conſumtions* ib. 1674. 8.

(2) Vid. *Erndtl. Warſavia illuſtrata p.* 190.

(3) Cf. *Abr. Vater* diſſ. *de Scirrhis viſcerum, occaſione ſectionis viri tympanite defuncti* Viteb. 1723.

§. 647.

Phthiſis pulmonaria qualiſcumque vix non omnes necat, niſi forte callus in pulmonibus contractus fuerit (1), vel exulcerata pars cum pleura conglutinata, vel denique ſacco incluſum ulcus, quod *Vomicam* vulgo appellitant.

Vomicarum autem in pulmonibus hæc ratio eſt: Modo plura, modo pauciora tubercula, piſi, parvæ pilæ, ovi columbini, gallinacei pugnique molem æquantia pulmonem obſident, nunc in utroque latere, nunc in alterutro; interdumque adeo totus pulmo vel præmagna ejus pars in ſaccum pure plenum eſt converſa: quod aliquando etiam pleuram atque diaphragma, ſicubi pulmo ipſis eſt adglutinatus, conſumit, & ipſas coſtas arrodit, quin & viam ſibi in imum ventrem parat. Scatent & glandulæ nigræ illæ, quæ majoribus vaſis circa cor adhæreſcunt, & thymus nunc majore, nunc minore puris copia. Idque vitium qualecunque diu latere poteſt ſine febre, ſine phlegmone & ſine tuſſi, ſicque velut improviſo in pulmone efformatur, neque prius ſæpe ſeſe prodit, quam ipſum hominem internecioni det. Quidam vero anxia & aſthmatica reſpiratione aliquamdiu adfliguntur. Alii juxta ſpirandi difficultatem in atrophiam incidunt. Nonnullis multo tempore ante ruptam vomicam exſcreatio cruenta cum tuſſi e pulmonibus procedit, adeſt-

que ſpiritus gravis & fœtidus, oppreſſio pectoris, corporiſque gravitas; quibus tabes ſe non raro adjungit. Permultis contra vomica repente rumpitur, neque pauci ſic inopinato intra horæ quadrantem e vivis rapiuntur; alii intra biduum ad ſummum (2). Eruptionem aliquando dolor præcedit, & pus ſubſequitur. Præcedit etiam brevi ante anxietas præfocans, quæ ſubito ingruit, nec, ruptura facta, ex toto protinus ceſſat. Alii ante rupturam jam languent ac enervantur, & hac facta extenuati ad mortem ſe componunt cum ſputis nunc cruentis, nunc ſine cruore purulentis ac fœtidis, vel ichoroſis, intermixtis ſubinde quoque membranulis e folliculo diſrupto, diverſæ magnitudinis, molæve ſimilibus corpuſculis. Pauciores lente demum poſthac a febricula conſumuntur. Multo pauciores evadunt quidem, rejecto integro folliculo pure pleno, quod quidem rarius fit, aut excretis per plures hebdomades, quin menſes, ſputis, ulcereque deinceps ſiccato. Enimvero recrudeſcere facile malum poteſt; hinc infidæ induciæ, infidaque ſanatio, omneſque præterea notæ tam ſalutis quam mortis pariter fallaces ſunt. Quin & nullum verum ac indubium ſignum ipſius vomicæ exiſtere ante materiam excretam, ſciendum eſt. Ceterum & dari vomicarum, earumque exitialium ſimulacra in morbis acutis ſuppuratoriis, alibi a me jam fuit demonſtratum (3).

(1) Accidit interdum, ut una fovea, aut forte binæ in pulmone efformentur, parietibus calloſis circumcirca obductæ, ita, ut collecta ibi materies minime parenchyma penetrare aut inficere poſſit, ſed quotidie tota exſcreetur, idque ingenti copia. Ejuſmodi ergo homines fontanellam quaſi in pulmone habent; alias bene comedunt, reſpirant atque dormiunt, neque quidem contabeſcunt. Tuſſis

autem conſtans humida & longa facit, ut, phthiſi laborare eos, nemo fere dubitet.

(2) Perpaucis ita felicibus eſſe contingit, ſicut virgini, cui læto cum ſucceſſu per cachinnum rupta fuit vomica, teſtante *Io. Adrian. Slevogtio* diſſ. *Vomicæ pulmonum & vicinarum glandularum læta & triſtia exempla* Jen. 1708. §. 57.

(3) Diſſ. *de Vomica pulmonum ſine cyſtide*; reſp. *S. H. A. Keiſer*, Gotting. 1762.

§. 646.

In curatione tabis, ſive ſit hectica, ſive phthiſis, ad febrem maxime reſpiciendum eſt, & ad ipſius fomitem in maſſa ſanguinea. Niſi enim hanc ſubigere poſſis, æger certo moritur. Enim vero fruſtra certe plerumque cortice Peruviano contra iſtam pugnabis; ſed alia longe remedia deſiderantur, antihecticum Poterii, puta, & tinctura antiphthiſica Grammanni: quæ duo quidem peſſime vulgo audiunt, ut in perniciem generis humani infeliciſſime reperta eſſe dicantur; at citra omnem experientiam, quæ contrarium mihi haud ſemel demonſtravit. Nec aliena ſunt arcanum tartari, & naſturtii aquatici, itemque cucumerum majorum expreſſus ſuccus, aut hi crude comeſi, vel ex ſingulis, ut & ex portulaca, plantagine, intubo, lactuca, origano, parata acetaria, & conſerva acetoſellæ, atque lac ebutyratum, nec non lenes ſorbitiones ex alica, amylo, oryza, vel, ſi nihil aliud eſt, ex farre, adjecto lacte. Præſtat etiam, fonticulos in utroque brachio excitare, aut ſetaceum ad cervicem ducere: cui vero in phthiſi vulgari non multum fidendum, ſiquidem febrem alere, corpuſque magis extenuare videtur. Præterea vero in hoc valde conducit expreſſus ſuccus bellidis ſylveſtris minoris,

vel, ſi recens is haberi non poteſt, decoctum ejus ſaturatum; nec non infuſum theeforme ex veronica, hedera terreſtris ac ſcolopendrio, atque pulveres ex floribus ſulphuris vel ejus lacte & radice ari compoſiti. Ceterum, ubi inflammationis veſtigia apparent, modo luculenta, modo obſcuriora, quæ fere nunquam non præſto ſunt, huic ſimul minuta ſanguinis miſſione ad quatuor vel ſex uncias, altero vel tertio quoque die, aut paullo ſerius, una cum antiphlogiſticis ſuccurrendum.

In tabe ex ſcirrho ac tuberculo pulmonum crudo, quod utrumque vitium ex communibus his ſignis cognoſcas, ſi tuſſis rara aut frequens, ſemper tamen ſicca eſt; ſi id, quod exſpuitur, paucum, lentum atque craſſum eſt, & ex profundo quaſi magnoque niſu educitur; ſique difficultas reſpirandi levis, quæ ſemper præſto eſt citra ſtertorem, ſub paullo fortiore motu & ſermocinatione increſcit; multum equitatio proficit, atque aeris mutatio, inter reſolventia quidem medicamenta, qualia ſunt radix pimpinellæ, gummi ammoniacum & galbanum, mercurius dulcis, ſulphur antimonii auratum, ſapo Venetus, & tinctura antimonii nigra. Adhæc commendabiles ſunt in iſta phthiſi vapores in pulmones ducti ex emollientibus ſtirpibus, ſicut in ulceroſa ex ſiccantibus; quorum adminiſtrandi rationem *Bennetus* optime edocuit. (1).

Quodſi in humoribus cauſa hecticæ tantum reſidet, aut phthiſis vulgaris ex catarrho orta eſt, antihecticum Poterii iterum omnibus aliis remediis præcellit; deinde pulvis Haly contra phthiſin, pulviſque huic ſimillimus, anonymus dictus, & lac vel ſeorſim, vel cum aqua Selterana potum, itemque juſcula me-

raciora ex contuſis cancris fluviatilibus aut ranarum carne, aut Sagou.

Ubi denique phthiſis ex vomica eſt, frequens exercitatio, inprimiſque equitatio aut vectio ſaltem in rheda, juxta vapores molles ſæpe in pulmones trahendos, neceſſaria eſt, interdumque etiam medicina emetica, quo rumpatur abſceſſus. Iſto vero rupto, ſucci expreſſi ex virgaurea, tuſſilagine, agrimonia, marrubio, veronica, hyperico, aut millefolio, ſeorſim vel conjunctim, ſyrupo diacodii edulcati proſunt, vel ipſarum decocta melle aut ſyrupo diaſulphuris edulcata, aut electuaria ex ipſarum pulveribus parata; ſimulque ſuffitus ex tacamahaca, maſtiche, ſuccino, therebinthina, olibano, ligno aloes, & ſummitatibus pini ac juniperi, ad pulmones frequenter delati.

Tandem, ſi res patitur, in omni hectica & phthiſi coelum utiliter mutatur, ſic quidem, ut modo denſius, quam id eſt, ex quo diſcedat æger, modo rarius petatur, prout nempe quiſque melius vel in hoc, vel in illo habet.

(1) *Theatr. tabidor.* Londin. 1656. 12.

RACHITIS.

§. 649.

Atrophiæ, quam priori capite deſcripſi, Rachitis admodum affinis eſt, quin ipſa atrophia eſt, cum eo, ut epiphyſes articulorum in tumorem eleventur, ipſaque membra ſimul emarceſcant (1).

Adoritur ea infantes lactantes, quum quintum vel ſextum menſem egreſſi ſunt, ſolidiorque cibus ipſis exhibetur: circa nonum vero maxime adoleſcere conſuevit. Aliquando tamen poſt alterum demum annum erumpit. Rariſſime adulti fiunt rachitici : rariſſime quoque tales naſcuntur.

(1) Primus deſcripſit morbum *Arnold. Bootius* L. *de affect. omiſſ.* cap. XII. ſub nomine Tabis pectoreæ; deinde plenius & magis enucleate *Franc. Gliſſonius* Tr. *de Rachitide*, Londin. 1650. 12.

§. 650.

Abdomen, ſaltem hypochondrium dextrum, in hoc morbo tumet, varieque durum eſt: caput majorem juſto amplitudinem conſequitur, reliquum vero corpus maciem : reſpiratio nonnihil difficilis eſt, pectus antice anguſtatur & carinatur, coſtæ inferiores introrſum retrahuntur, & quandam velut ſcrobem utrinque faciunt ac inæquales fiunt & nodoſæ: multis dorſi ſpina extrorſum incurvatur : articulorum tumor nunc ultimo, nunc primo loco ſupervenit: artus inferiores non ſunt apti ferendo corpori; hinc nonniſi ſedent, aut recumbunt, aut geſtari laborantes debent : loquela ſero venit : dentes ſerius quoque erumpunt; aliique ſponte excidunt, atque etiam franguntur : oſſa artuum, ſicut trunci, varie incurvantur, aliquandoque, licet rarius, ſimul emolliuntur: ex ore, ob putredinem gingivarum, halitus fœtidus emanat: in variis partibus, præſertim pulmonibus, ſteatomatoſi tumores generantur, & cervicis glandulæ ſcrofuloſæ, meſenteriique vitiatæ plerumque repeririuntur : per totum fere morbi decurſum febricula lenta adeſt; ac plerique pro modo annorum non ſatis creſcunt; omnes vero ac ſinguli voraces ſunt,

moroſi & ad iram proclives: ingenium ceterum ipſis acutum & memoria feliciſſima contingit.

Ad tertium minimum, deinde ad ſeptimum, imo duodecimum uſque annum morbus fere durat, & tunc demum tabe vel ſimul aſcite aut hydrope pectoris interimit. Si qui vero eluctantur, deformitatem quandam per omnem vitam retinent, ſuperveniente per intervalla quandoque pædarthrocace. Nonnullis circa annum octavum vel ſerius ſine cauſa aliqua externa membrum quoddam, inprimiſque crus longius evadit, ut pro luxatione imponat: quibuſdam etiam excidit. Quod vitium ex laxatis ligamentis, tumidoque nimium femoris capite oritur, nec arte emendari poteſt.

§. 651.

Infeſtat præcipue morbus infantes, qui vel molliter educantur, vel nutricibus imbecillis, lactis defectu vel vitio uteri laborantibus, traduntur, vel vitam agunt otioſam. Sique alteruter parentum imbecillus ex quacunque cauſa vel cacochymicus eſt, ſubinde unus infans rachiticus ab iiſdem procreatur. Eaſdem vero cauſas, quam Atrophia, is agnoſcit; variaque ſimul vitia in corpore adſunt, hepar varie corruptum, aut ſaltem juſto majus, uti etiam lien, glandulæ meſenterii inprimis ſcirrhoſæ ac purulentum quid interdum continentes, interdumque tantopere tumentes, ut magnitudinem ovi gallinacei referant, extuſque tangi queant. In veſicula fellea ſæpe calculi reperiuntur, in inteſtinis, aere nimis diſtentis, ut duplo fere craſſiora reddantur, ex parte vero etiam alicubi conſtrictis, vermes, in medulla ſpinali paſſim loca quædam arida & exſucca, in pulmonibus tubercula cruda, aut abceſſus adeo, cum adhærentia viſceris ad pleuram, aut empyema, inque pectoris cavitate effuſum ſerum.

Cerebrum vel mole tantum peccat, vel colluvie ſeroſa eſt impletum. Internæ carotides arteriæ & jugulares venæ juſto majores, externæ contra exiliores conſpiciuntur.

§. 652.

Quo citius a partu rachitis contingit, quo magis compoſita eſt, eo periculoſior eſt, & viciſſim; itemque, ſi aſthma ſupervenit, aut hydrocephalum, quod letalem eam facit, aut ſpinæ pectoriſve incurvatio, aut ſi rachitis ab aliis morbis oritur, vel congenita eſt. Febris ſimplex intermittens eam quandoque ſolvit; a cachectico vero habitu excitata pertinaciorem reddit. Scabies ſuperveniens, bona. Qui vero rachitici ante annum quintum haud ſanantur, poſtea valetudinarii ac imbecilles manent per omnem vitam, aut phthiſi pereunt, aut deformitatem ſaltem in membris ſuis retinent cum humiliore ſtatura. Et mulieres a rachitide olim deformatæ difficulter pariunt.

§. 653.

Curatio omnino quidem difficilis, at ſine deſperatione; utique, ſi non nimium morbus adolevit.

Non alia vero remedia hic indicantur, quam quæ pituitam nimis viſcidam ac ſuperabondantem ſolvant & lente atque moderate educant, fibraſque juſto laxiores firment, diu quidem ac per annum aliquando uſurpanda, donec nutritio atque incrementum corporis probe emendata fuerint.

In hunc ergo finem laudamus maxime rheum, parca admodum doſi granorum quatuor aut ſex pro anniculo, non quidem ut purget, ſed duntaxat detergat; vel ipſius tincturam aut radicem jalappæ vel ejuſdem eſſentiam, pariter in tantilla doſi, aut infuſum laxati-

vum Sydenhami: quæ ſingula, præter hocce infuſum, mane per unum vel alterum menſem, poſteaque per plures ſingulis hebdomadibus bis vel ter exhibentur. Pomeridianis vero, & veſpertinis horis utiliter datur arcanum tartari, vel eſſentia fuliginis Clauderi, aut ſal volatile oleoſum Sylvii, aut tinctura martis tartariſata Ludovici vel aperitiva Paracelſi, ſingula ad decem vel ſedecim guttas, vel in hujus vicem flores ſalis ammoniaci martiales aut ens veneris Boylei a duobus granis ad ſex; quorum alterutrum etiam rhabarbaro quam utiliſſime admiſcetur. Eſt etiam infuſum radicis rubiæ tinctorum, & ptiſana ex radice Sarſaparillæ proficuum admodum remedium. Ubi colluvies verminoſa apparet, mercurialibus interdum utendum eſt.

Ad hæc vero balnea ex roborantibus plantis bis terve in hebdomade adhibita curationem non parum accelerant, juxta atque fricatio totius corporis pannis laneis, ſuccino, maſtiche ac olibano perfumigatis.

Neque denique victus tenuis, munditics, atque crebriores vectiones in rheda negligendæ ſunt. Subinde etiam pauxillum vini propinetur.

HYDROPS.

§. 654.

Hydropis tres ſpecies ſunt. Una dicitur Anaſarca, altera Aſcites, tertia Hydrops ſaccatus.

Anaſarca ſive *aqua intercus* totum corpus præter naturam tumidum atque molle reddit. Initio pedes ſaltem tument, maxime veſperi, aut cum declives diu fuerint; inque his digiti impreſſum manet veſtigium: mane & poſt quietem diſſipatus tumor ſæpe evaneſcit.

Facies, artus, aliæque partes poſthæc pariter intumeſcunt, indeque corpus æquabiliter molle, laxum, tumidum, pallidumque redditur, ſimulque diſſolutum & quaſi enervatum eſt, ac a minimo labore frangitur cum difficili ſpiritu, omneſque præterea functiones ejus hebeſcunt. Urinæ minguntur albæ, tenues ac ſubvirides, præſertim ſi anaſarca morbum primarium conſtituit. Denique febricula fere aſſidua, ſed lenta conficit, cum pulſu parvo, crebro ac inæquali. In graviore caſu & paralyticæ affectiones, v. c. aphoniæ, & catarrhi ſuffocativi per intervalla accedunt.

§. 655.

Sola magnitudo morbum hunc ſejungit a *Leucophlegmatia* ſive *cachexia phlegmatica*, quod tumidiorem corporis molem adfert. Sed una eademque utriuſque cauſa eſt, vel viſcerum concoctioni ſervientium vitium, vel quorumvis humorum præmagna inanitio. Ex evidentibus autem cauſis, quæ iſtiuſmodi viſcera depravant, maxime ſunt quiſque vehemens & acutus morbus, longæ animi curæ, immanis terror, ſpirituum ardentium, aquarumque frigidarum, calidarum, ut & corruptarum potus immoderatus, naturalia ſanguinis profluvia impedita, & humores excrementitii repulſi.

§. 656.

Pedes ex omni morbo febrili fere intumeſcunt: neque vero id periculoſum, quum ſub exercitatione & recuperatis viribus ſponte rurſus extenuantur.

Ex lenta autem febre intumeſcentes mortem plerumque ſignificant.

In nonnullis morbis longis manus vel alterutra vel utraque tantum intumeſcit; idque fere in ſcabie, in

hydrope pectoris, inque paralyſi accidit. Si in ſcabie, eryſipelas interdum accedit & ipſa cutis rumpitur, neque tumor diſſipari ſe ſinit, priuſquam omnis ſanguis depuratus fuerit. In hydrope pectoris certum ſignum letalitatis eſt, & ipſe hydrops ille, difficulter alias cognoſcendus, inde probabiliter deprehenditur. In paralyſi denique incrementum ac pertinaciam morbi teſtatur.

Et palpebræ quibuſdam, inprimis infantibus, quandoque ex œdemate intumeſcunt, oculoſque tam arcte occludunt, ut intra plures hebdomades interdum aperiri nequeant. Ancyloblephari hoc genus eſt, quod a dyſcraſia pituitoſa proficiſcitur, & magis pertinax, quam periculoſum eſt.

§. 657.

Aſcites eſt abdominis ex ſubdito ſeroſo humore diſtenſio. Pedes primum intumeſcunt, deinde venter paullatim repletur, reliquum corpus vero contabeſcit. Quodſi abdomen impellitur aut corpus in alterum latus convertitur, humoris fluctuantis ſonus obaudiri poteſt. In viris ſerum etiam in ſcrotum atque colem ſibi viam parat, indeque præputium in modum veſicæ intumeſcit, ac ipſe coles incurvatur & quaſi retrahitur. Urina admodum pauca mingitur, rubra aut flava, in eaque multa craſſa ſubinde deſident. Reſpiratio pro modo tumoris plus minus difficilis eſt.

Morbus tam per ſe incipit, quam alteri vetuſto morbo ſupervenit.

Viros plerumque ingraveſcente ætate, feminas autem, ubi parere deſierunt, adoritur. Idemque ſæpe etiam

etiam cum alio hydropis genere, imo pluribus ſimul conjunctus eſt.

§. 658.

Febres acutæ, liberalior vini & ſpirituum ardentium uſus, ſcorbutus, quartana febris, humores excrementitii repulſi, & ſubitaneus terror aſciten producunt; itemque vomitiones cruentæ aut dejectiones ſimiles, ac icterus. Prætereaque his fere ille accedit, quibus ſtomachus, inteſtina, lien, jecur, meſenterium, ovarium aut uterus ſcirrho obduruerunt: quamquam, ii turpiter hallucinantur, qui omnem aſciten a ſcirrhoſo viſcere oriri contendunt; ſiquidem non raro vel pertinaciſſimi ſcirrhi reperiuntur ſine ullo hydropis veſtigio. Et embryones jam variis hydropis generibus occupantur.

Proxima hydropis qualiſcunque cauſa pleriſque hodie quidem eſſe creditur atonia ſive laxitas totius corporis omniumque viſcerum: idque omnino quidem recte colligitur ex remediorum tonicorum energia, quæ in omni hydrope præ ceteris proficiunt. At neſcio tamen, annon in languorem ſpecialem vaſorum arterioſorum, venoſorum, aut lymphaticorum cauſa melius conjicienda ſit. Multos enim cachecticos ab hydrope prorſus immunes eſſe video; viciſſimque hydrope ſaccato laborantes ſatis alacres omniſque cachexiæ, certe per longum admodum tempus, expertes. Hæc omnia vero vulgarem ſententiam refellunt. Quid ergo? Si languor ſaltem illis vaſis incumberet, quæ ad dimittendos humores ſeroſos deſtinata ſunt? Certe non difficile eſt intellectu, quomodo hoc in caſu oriri hydrops poſſit. Quodſi enim illis denegare vim vitalem haud liceat, numne ea aliquando deficiet? Et quemadmodum ſingulares corporis partes, ventriculus, pulmones, in-

teſtina, in optimo ceterarum robore, imbecillitatem aliquam obtinent; quidni & hæc in lymphatica vaſa ſeorſim incidat? Utque particularis languor ſeſe facile in omnes partes diffundere poteſt; ita res ſe quoque in vaſis illis languidis habebit. Progreſſu temporis imbecillitas iſta in alias partes ac in totum corpus progreditur, ſicque omnes hydropici demum cachectici fiunt & tabe pereunt. Neque vero neceſſe eſt, ut omnia vaſa in toto corpore imbecillitate iſta laborent. Poteſt illa in ſingularia cadere; indeque nunc tot hydropes particulares, in optima etiam viſcerum ac humorum conſtitutione, generantur. Obſervavi olim in matrona, cui brachium ex apoplexia paralyticum factum, ſpecialem ejuſmodi arteriæ brachialis languorem, dum per plures dies nullus pulſus in carpo percipiebatur, licet jam paralyſis finita fuerat. Occaſionales cauſæ ac injuriæ externæ hydropes particulares ingenerare poſſunt: hæque omnes pene ſic agere videntur, ut vaſis inde notabilis inducatur imbecillitas. Hydrocelen & hydrocephalum a contuſione fieri, certe non infrequens eſt. Ceterum & repulſi humores excrementitii hydropem producunt, quum alicubi congeſti vaſa nimium dilatando debilitarunt.

§. 659.

Quamquam aſcites univerſim curatu difficilior eſt, quam anaſarca; non omnem tamen adſpernatur curationem; quæ in longum vero trahitur, multumque negotii medentibus faceſſit. Neque prius de recuperanda ſalute deſperandum, quam multa ſitis, pertinaxque tuſſis cum febre lenta ægrum vexent; aut hinc inde in cute maculæ latæ purpureæ aut lividæ effloreſcant; aut virium lapſus una cum tabe quotidie increſcat; ac urina multa craſſa dimittat; alvuſque teneſmodes ac fluxilis ſit, neque, veluti nec vomitiones aliquando ſuper-

venientes, ullum allevamentum præſtet; neque purgantia, nec diuretica quidquam evacuent; aut denique lethargus accedat. Rariſſime aſcitæ & anaſarcæ melancholia ſupervenit, & ancipitem eventum habet.

Quodſi hydropi inter cutem paralyſis linguæ, aut catarrhus ſuffocativus, aut convulſiones ſe intermiſcent, lethalitatis hoc ſignum eſt; niſi has copioſus urinæ fluxus excipiat.

Solvit interdum natura aſciten diarrhœa, vel urinæ aqueæ liberaliore mictu; quem, quemadmodum etiam anaſarcam, in junioribus ſubinde convulſiones haud exitiales præcedunt. Interdum, licet rarius, morbus etiam ſolvitur profluvio ſanguinis, exanthematibus, vomitu & ſpontanea ruptura umbilici, pedis, cruris, ſcroti: verumtamen ejuſmodi rupturæ letalem quoque exitum habere poſſunt. In tumida aliqua parte nonnunquam etiam veſiculæ oriuntur, quæ diu noctuque aquam fundunt; unde tumor ventris ſenſim ſubſidet. Quodſi vero iſtæ in ulcuſcula abeunt, & cutis cum rubore vehementer ardet, letiferum eſt.

§. 660.

Iiſdem auxiliis, quæcunque ſpecies eſt hydropis, ſi nondum nimis occupavit, opus eſt. Curatio autem, ad ipſum naturæ ductum, purgantibus inprimis, ac diureticis, ſeorſim & conjunctim, interpoſitis tonicis, exſequenda. Quidam ægri melius tamen purgantia ferunt & ab his probe evacuantur; alii a diureticis præſidium majus conſequuntur. Purgantia vero eligi hic debent paullo valentiora, eademque brevibus intervallis, altero, puta, vel tertio quoque die, dari. In hunc finem ergo exhibendæ pilulæ hydropicæ Bontii ad duodecim grana & ultra, aut pulvis ex gummi guttæ

granis quatuor, ſenſim augendo pondus, & tartari tartariſati ſcrupulo: quibus per intervalla mercurii dulcis grana ſex circiter admiſceri poſſint. Recte etiam dantur catapotia, facta ex extracti panchymagogi Crollii ſcrupulo, elaterii granis quindecim, olei diſtillati cinnamomi guttis duabus; aut mixtura ex eſſentiæ jalappæ, cinnamomi, ſingularum uncia dimidia, elaterii drachma, ſalis abſinthii ſcrupulis duobus, ad guttas quadraginta & ultra, mane ac veſperi; aut ſolus tartari cremor, per plures dies, donec corpus extenuatum fuerit.

Ex diureticis prodeſt lixivium cinerum geniſtæ, vino Rhenano factum, tinctura ſalis tartari & aqua diuretica e nucleis, pilulæ ſaponaceæ, quibus pro re nata mercurius dulcis admiſcendus, pulvis bufonis combuſti, ſuccus ireos noſtratis, roob ebuli, cujus uncia in ſex partibus aquæ petroſelini ſoluta, adjectis ſalis abſynthii & cremoris tartari aliquot drachmis; quæ mixtura ad duo cochlearia plena ter in die ſumitur. Porro hic conferunt ex ſimplicioribus decoctum baccarum juniperi ex lacte, foliorum pini ex aqua, radicis ononidis ex aqua & vino. Enimvero diureticis illis non temere inſiſtendum, niſi lotium copioſe excernatur.

Ceterum compoſitum quoddam apozema ex tonicis atque purgantibus, veluti centaureo minori, carduo benedicto, abſinthio, artemiſia, matricaria, ſerpillo, cortice Peruviano, rheo, foliis ſennæ, agarico, & ſale tartari valde proficit. Interdumque multo ſimpliciora, velut infuſum vinoſum matricariæ, aut abſinthii, aut artemiſiæ, itemque infuſum theeforme ſerpilli, veronicæ, aut chelidonii, denique theriaca, ab hydrope liberant.

Interdum venæ ſectio utilis eſt, maxime ſi a ſup-

preſſo quodam ſanguinis fluxu naturali initium mali fuerit.

Utiliter etiam oleum olivarum in aſcite mane & veſperi abdomini, in λευκοφλεγματία vel ἀνασάρκα iis partibus, quæ tument, infricatur: quod antiquis jamdum in more fuit (1). Uti etiam licet fricatione ſimplici cum panno laneo, aut madefactis manibus aqua, cui ſal & nitrum & olei paulum ſit adjectum. Idque, ſi vires patiantur, ante meridiem, tota hora, poſt meridiem, ſemihora fieri oportet.

Nec alienum eſt, in aqua inter cutem, æque ac in aſcite, ſuper talum quatuor fere digitis leviter incidere; quo per aliquot dies frequens humor feratur: crus autem interea fovere oportet aqua calida, in qua plantæ emollientes decoctæ, adjecto pauxillos ſpiritus matricalis vel anhaltini. Sed, ne id immodice fiat, & in magno virium lapſu, inque malo complicato, proſpiciendum. Simulque etiam nôſcendum, aliquando gangrænam inde periculoſe excitari.

Quodſi per remedia ſuperius commendata, purgantia, diuretica atque tonica, venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriore via ſuccurrere oportet, ut is per ventrem ipſum emittatur. Mature tamen hoc fieri debet, & repeti quoque, quoad opus. Etſi vero morbus per iſtam rationem haud ſubmoveatur; multum tamen allevamenti ea ægris præſtat. Illi enim, quorum malus corporis habitus eſt, aut quorum ſtomachus eſt corruptus, quive ex atra bile in ὕδρωπα deciderunt, aut ex toto febre non carent, in hoc morbo ſic curari non poſſunt.

Ligaturæ denique poſſunt etiam locum in eadem habere.

Si ſitim tolerare æger poteſt, id etiam valde proficit ad ſanationem. Alias ea fallenda eſt aceto aut aqua frigida, ſpiritu vitrioli acidulata, quibus os colluitur, aut malo citreo vel Sinenſi, quod manducatur. Potio vero ipſa, ſi ſitim æquo animo ſuſtinere non licet, non ultra danda eſt, quam ut vitam ſuſtineat: optimaque eſt, quæ urinam movet.

Dyſpnoeæ moleſtæ optime ſuccurrit linctus ex æquali portione ſpiritus therebinthinæ ac mellis, ad minimi cochlearis copiam oblatus.

Sanato morbo, aliquamdiu corpus cortice Peruviano alendum eſt. Nec reſtitutus vero æger periculi expers cenſendus eſt, quum morbus facile redeat: quapropter bona ſua habere ſuſpecta debet, maximeque ab ardente ſpiritu abſtinere. Recurrens enim morbus priori deterior eſt, hominemque certiſſime jugulat.

(1) Vid. *Dioſcorid. L. I. c.* 135.

§. 661.

Proximum eſt, ut alia hydropis genera enumerem. Noſcendum enim eſt, etiam in alias ſedes, quam inter cutem ac in abdominis cavum, aquam contrahi, eandemque interdum peculiaribus ſaccis ac veſiculis eſſe incluſam: unde malum nunc *hydropis ſaccati* ſive *cyſtici*, nunc *hydatidum* nomine ſignificatur.

Ex ſpecialium ergo hydropum cenſu primo eſt *Hydrocephalum* (1), id vero eſt, aquæ in caput col-

lectio, quæ fit vel inter ipſa ejus integumenta, vel inter pericranium & calvariæ oſſa; quod utrumque *externum* cognominatur; vel inter hæc & cerebri membranas, inter harum duplicaturas, inter membranas atque cerebrum, inter hujus plicas, in ipſis ventriculis, vel denique in peculiaribus ſaccis intra cerebri ſubſtantiam; ubique quidem magna copia ad plures libras. Quodſi humor in anterioribus cerebri ventriculis increſcit, ſpina bifida in cervice vel infima oſſis ſacri parte inde nonnunquam naſcitur (2). Utrumque vero vitium maxime in infantibus oritur, ſæpeque a nativitate eſt. Utrumque ſeorſim vel conjunctim, & hoc quidem paullo frequentius, obſervatur. Externum perſæpe producitur ab interno. Utrumque lente plerumque increſcit, & plures menſes, imo annos tenet.

Spectat huc etiam *Hydrophthalmus*, ſive oculorum hydrops: de quo vero in Chirurgia ſpecialiter tractatur.

In collo ac thorace variæ omnino partes humore ſeroſo obſidentur, tracheæ pars anterior, pulmones, mediaſtinum, pleura, pericardium. Et pulmones quidem modo in externa ſuperficie, modo in interioribus hydatides oſtendunt. Simileſque etiam in pleura, tranſverſo ſepto & externa cordis ſuperficie naſcuntur. In pectoris hydrope, quem ſtricte ſic appellant, ſerum vel in alterutrum ejus cavum, vel in utrumque contrahitur; eſtque is hydrops perſæpe cum anaſarca, aſcite, ac hydrope pericardii conjunctus. Præter huncce vero in vulgus cognitum hydropem ſciendum eſt, dari etiam aliquem ſaccatum pectoris, ubi aqua vel in duplicis pleuræ intervallo (3), vel inter muſculos intercoſtales atque

pleuram effuſa eſt, eaque membrana a coſtis tantopere diſcedit, ut ſaccum, totam caveam pectoris ſubinde replentem, efficiat (4).

In abdomine autem hepar, lien, omentum, uterus, ovaria, tubæ, renes, diaphragma, hydrope veſiculari interdum obſidentur: ut multis etiam hydatidibus obſeſſa viſa ſit interior ventriculi membrana. Et ejuſmodi hydatides libere quoque in inteſtinis uteroque interdum fluctuant, dataque occaſione excernuntur. Sed & in utero genuinus hydrops oritur, iſque interdum cum graviditate complicatus. Tubæ uteri, ovaria, omentum, meſenterium, aliquando in immenſum ſaccum ab effuſo ſero diſtenduntur, cujus copia ad triginta & multo plures libras adſcendit: *Hydropem ſaccatum* talem nominant (5). Denique & ſerum inter peritonæum & abdominales muſculos (6), itemque inter hos & integumenta colligitur (7), moleque ſua priori non cedit. Cum iſtiuſmodi autem hydrope abdominis qualicunque ſæpenumero conjunctus eſt aſcites, & partes illæ in ſaccos diſtentæ ſcirrhoſæ ſæpe hinc inde reperiuntur. Atque ejuſmodi hydropes omnes ſaccati lente admodum increſcere ſolent, adeoque in feminis ſuſpicionum prægnationis movent. Interdumque in ſero iſto & aſciticorum (8) multæ, imo myriades hydatidum innatant diverſæ figuræ & magnitudinis. Rariſſime aqua in vaginas muſculorum abdominis rectorum contrahitur.

(1) Inter antiquos *Paulus Ægincta* optime de iſto expoſuit *L. VI. c.* 3.

(2) Vid. exempla apud *Tulp. L. III.* obſ. 30. *Ruyſch Obſ.* 34. 35. 36. Ill. *Bœhmeri Faſc. II. de Utero*, & alios.

(3) Caſus eſt apud *Bergeran* in *Tr. ſur l'hydropiſie de la poitrine.* Par. 1736.

(4) Vid. *I. H. Schulzii* diſſ. de *hydrope pectoris ſaccato.* Halæ 1742. Ill. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ. XII.* & *Benj. Gooch Caſes and remarks in Surgery.* Vol. II. p. 37. edit. II.

(5) Hydropis omnis ſaccati hiſtoriam egregie excuſſit Ill. *de Haen Rat. med. T. IV.* c. 3. Mirabilis maxime eſt ille ſaccus hydropicus, hydatidibus ſimul refertus, qui totam veſicam urinæ ambiiſſe legitur in *Act. Uratisl. Tentam. XXXII.* p. 428.

(6) Vid. Commentat. noſtr. *de hydrope peritonæi ſaccato, memorabili caſu confirmato.* Gotting. 1761.

(7) Vid. *Act. Uratisl. l. c.*

(8) Vid. *H. P. Iuch* & *Ge. Cph. Beat. Brem.* diſſ. *de Hydatidibus.* Erf. 1745.

§. 662.

Notæ horum ſpecialium hydropum ex parte valde ſunt obſcuræ, nec niſi in cadaveribus demum reperiuntur.

Hydrocephalum externum vel totam capitis cutem ſubit, vel partem ejus ſaltem occupat, aut minutos plures ac disjunctos tumores repræſentat. Quodſi aqua inter cutem atque pericranium effuſa eſt, tumor ſequitur mollis, indolens, prementi digito facile cedens, rurſuſque aſſurgens; interdumque etiam palpebræ intumeſcunt, quin etiam connivent prorſus. Tumor cutis capitis aliquando ad inſignem magnitudinem adſurgit, ut de capite propendeat: atque humor in contextu ejus celluloſo hærens per eandem tanquam per cornu aut vitrum tranſlucet. Quodſi vero humor

inter pericranium ac calvariam exiſtit, tumor non ita quidem elevatus eſt, ac in priori caſu; at multo tamen durior eſt ac impreſſioni digitorum tamquam uter repletus renititur; neque omni dolore caret, qui ipſo tactu alioquin ingraveſcit.

In *hydrocephalo interno* monſtroſa capitis figura & magnitudo eſt; caput per omnem circumferentiam, aut media duntaxat parte tumidum prementi non cedit, niſi oſſa admodum tenera ſint aut plane deficiant. Suturæ vel omnes vel aliquæ ſaltem in pleriſque patent; oſſa extenuantur; frons inprimis extuberat; oculi torvi ſunt, eminentes aut retracti; caput in recto ſitu præ gravitate teneri vix poteſt; corpus pro ætatis ratione plerumque haud creſcit; loquela & ſenſus tam interni, quam externi non recte ſe habent; multis ſaliva ex ore profluit, & convulſiones vel tetani per intervalla ingruunt; interdumque etiam paralyſis. Malum letiferum eſt. At cave ſis, ne iſtud cum *hydrope cerebri* confundas. In hoc enim, licet magna vis aquæ intra encephalon effuſa eſt, caput nequaquam tumet, ſed naturalem ſuam obtinet capacitatem.

Hydrops pectoris ex fluctuatione quadam cognoſci poteſt, quam & ipſe æger concuſſo pectore, & qui iſtam ſuſcipit concuſſionem, perſentit, ſique ille in latus ſe convertit. Cetera ſigna ab autoribus tradita (1), velut aſthma nocturnum, tuſſis ſicca, pedum manuumque œdema, abdomen tumidum, anxietas circa ſcrobiculum cordis ac digeſtionis tempore, ſitis nulla, urina parca, labia & lingua pallida aut ſublivida, & quot non plura (2), valde ambigua ſunt & non ſemel Medicos fefellerunt (3); ut adeo abſque ullo ſigno is hydrops poſt mortem detectus fuerit (4).

An viſcera abdominalia *hydrope veſiculari* aut *ſaccato* laborent, non niſi ex probabili conjectura in-

telligitur, ſi nempe tumorem ventris inæqualem, fluctuantis aquæ abſentiam, & dolores tenſivos in lumbis aut inguine frequenter incidentes trahere velis in conſiderationem. Solent etiam in ejuſmodi hydrope pedes parum duntaxat, vel nihil tumere. Solet quoque ejuſmodi ὕδρωπς omnium diutiſſime ad multos annos trahere. Quæ omnia quoque valent de *hydrope peritonæi ſaccato*; quem cave, ne pro tympanite, aut aſcite, aut graviditate habeas, quibuſcum facile ex ſymptomatum ſimilitudine confundi poteſt. Varia diſcrimina ceterum is hydrops recipit in univerſalem, particularem, ſimplicem, cyſticum, compoſitum & complicatum (5). Quemadmodum vero hydrops qualiſcunque ſaccatus magis familiaris eſt mulieribus, quam viris, neque graviditatem in illis impedit; ita hydrops peritonæi illis proprie competit, docente rerum uſu.

Aliquando venter enormiter expanſus hydropis ſaccati ſuſpicionem movet; tumor vero non niſi a ſano, at mole inſigniter aucto hepate, aut ſplene, aut rene proficiſcitur.

Hydrops uteri aſciten facile mentiens, perinde ut graviditatem, quæ ipſum etiam comitari poteſt, ſequentibus fere notis ſe manifeſtat: tumor mollis non æque totum ventrem, ſed fundum ejus potiſſimum occupat: ſi corpus validius movetur, quædam portio ſeri ex natura effluit, niſi humor hydatidibus incluſus ſit, quarum præſentiam ex eadem excretione demum cognoſcas: ſæpeque uno impetu aqua omnis erumpit, prægreſſis vehementiſſimis quaſi ad partum doloribus; interdum vero periodice & ante menſtruum fluxum: os uteri interdum accuratiſſime clauſum eſt, & muco quaſi obſtipatum: menſes modo copioſiores, modo pauciores & deteriores contingunt, quin ante tempus deficiunt; mammæ ſolidæ flacceſcunt: quoque longius

tempus proceſſit, febris invadit, & dolor imum ventrem, lumbos, coxendices, ipſaque pudenda detinet: in reliquis etiam mulieres mala habent, & fluor albus alioquin apparet. Tumor crurum œdematoſus tardius hic, quam in aſcite, accedit.

(1) Vid. *Obſervationes practicæ de hydrope pectoris a collegis Ac. Nat. Cur. editæ.* Uratislav. 1706. 4.

(2) Cf. Cl. *Leop. Auenbrugger Inventum novum ex percuſſione thoracis humani, ut ſigno, abſtruſos interni pectoris morbos detegendi.* Vienn. 1761. 82. ſeq.

(3) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. I. obſ.* 3.

(4) Vid. *Sam. Schaarſchmidt Medic. Nachrichten, Part. I.* p. 107. *Commerc. Nor.* 1733. p. 85. *Crendal* Tr. *de quelques maladies de la poitrine*, p. 290. obſ. 8. cf. etiam Ill. *de Hænrat. med. T. V. VI.*

(5) Quæ a me primo conſtituta & explicata legas in *Deſbans Commentat. cit.* §. VII.

§. 663.

Hydrocephalum externum non omnem reſpuit medelam, ſicuti quidem internum; utique ſi recens adhuc eſt, atque ſimplex, & a cauſis ortum, quæ extrinſecus accidere ſolent. Sponte natura adeo iſtud interdum diſpellitur, aut copioſo ſeri ex auribus, oculiſque, & naribus effluxu. Præſidia vero, quæ medicina offert, ſunt topica, roborantia atque reprimentia medicamenta, quæ diu capiti ſuperhaberi oportet, in ſacculis ex aqua calcis vivæ aut vino expreſſis. Ejuſmodi vero ſunt inprimis majorana, ruta, thymus, pulegium, ſabina, baccæ lauri & juniperi, radix bryoniæ, biſtortæ, tormentillæ, alchymilla, verbena, gallæ. Similiter valent, juxta ſacculos, liquores ſpirituoſi roſmarini, ſalis

ammoniaci cum balſamo ſulphuris therebenthinato, capiti illiti: quod præterea arctius faſcia, Capelline dicta, comprehenditur. Quodſi vero tumor per iſta auxilia haud diſcutitur, ſcalpelli opera neceſſaria eſt, quo humori exitus concilietur, aut, in ipſius vicem, ferramento candente, quo occipitium aduritur, præſertim in illa ſpecie, ubi humor inter perioſteum & calvariam contrahitur. Æquale fere eſt, per cutem perforatam ſetaceum trajicere.

Hydrops pectoris difficillime remediis evacuantibus ex diureticorum & purgantium claſſe obtemperat: moderata hydrargyroſis paullo plus præſtat. Aliquando etiam paracenteſis, ſed rarius tamen, cum euphoria inſtituitur.

Omnis *hydrops ſaccatus* fere inſanabilis eſt; fere inquam, quum mihi ſemel contigit, hydropem peritonæi ſtupendum, qui jam duodecim annos duraverat, oxymelite de Colchico (1) feliciter ſanare, quod fere incredibilem diureſin per aliquot dies excitaverat.

Hydropem *peritonæi* & *abdominis* ſaccatum natura interdum, licet rariſſime, tollit vel per inflammationem, indeque factam ſuppurationem, vel poſt lapſum aliquem in terram, quo neſcio quæ repagula in corpore ſolvuntur & ſerum copioſe admodum & per plures dies ſive per alvum, ſive per urinæ vias excernitur. Paracenteſi nullus adhuc æger ab hydrope tali liberatus fuit; ſerum potius poſthæc immaniter increvit atque mortem acceleravit. Quodſi vero hydrops non totum abdomen occupat, tum quidem in longiore inciſione cutis plerumque gratia eſt ad juvandum; ſiquidem per hanc facile totus ſaccus, emiſſo humore, qui tandem in pus aut ichorem convertitur, mediante injectione ex aqua hordei mellita repurgari & conſolidari poteſt.

Similiter *hydrops ovarii* per inciſionem aliquando forte curationem admittere poteſt.

Hydrops uteri haud inſanabilis eſt eademque ſubinde remedia admittit, quam aſcites. Præterea graviore lapſu quoque nonnunquam ſolvitur.

(1) Erat hoc ex duplo majore doſi radicis paratum, quam Ill. *Stœrkius* L. *de Colchico* recipi præceperat, & quantatite cochlearis majoris mane & veſperi offerebatur.

TYMPANITES.

§. 664.

Tympanites eſt abdominis ex multo flatu diſtenſio permanens & diuturna. Flatus autem vel intra ipſius cavitatem incluſus eſt, vel intra inteſtina, tenuia aut craſſa, ſeorſim vel conjunctim, eorumque etiam membranas hærent, vel denique utrimque tam in abdominis, quam inteſtinorum, & nonnunquam ſimul ventriculi cavitate. Interdum vero ventriculus ſolus ære nimis diſtentus eſt (1). Unde tot ſpecies Tympaniæ, quod ſedes, conſtituendæ.

At tumor ventris durus, tenſus ac elaſticus eſt, & ex ægri poſitura haud mutabilis, ſurſum ad umbilicum verſus elatus, manuque percuſſus tamquam tympanum ſonans. Idem gravem ponderis ſenſum non exhibet, uti quidem aſcites & hydrops ſaccatus. Moles ventris nunc major, nunc minor, quam in aſcite eſt. Tumor plerumque æqualis eſt; alias unum vel plura tubera prominentia oblonga, globoſa, vel inæqualia tactu paſſim ſub integumentis ſimul deprehenduntur.

Si intra inteſtina aut intra ſtomachum ſubſiſtit tympanites, flatus frequenter obmurmurant, & copioſe quoque ex alvo, interdum etiam ex ſtomacho exturbantur. Ægrique magnum inde levamen accipiunt; interceptis vero illis, anxietates experiuntur inſignes, cum majori ventris diſtenſione, reſpiratione difficili, pulſu inæquali; ſimulque ſtercora & urina retinentur. Tympaniæ abdominalis notæ omnes æquivocæ ac incertæ ſunt; pariterque utriuſque ſimul præſentis.

Ceterum in hoc morbo dolores ſæpe atroces adſunt, quin ipſum etiam aliquamdiu præcedunt (2). Alvus inter initia nonnullis fluida & facilis eſt, ut tamen venter inde non emolliatur; id quod nec confirmato jam malo, ſin alvus forte mediocriter libera ſit, contingit. Hinc nullum levamen inde expectandum. Pleriſque vero alvus valde eſt adſtricta atque dura; ſtercora exſucca & caprino ſimilia; ſpiritus difficulter ducitur; corporis habitus emarceſcit ac in icteritium vertitur; crura œdematoſo tumore ſenſim demum occupantur. Inteſtina ex ſitu ſuo varie diſturbantur. Præterea palpitatio cordis, anxietas præcordiorum, anorexia, oculorum caligo ac vertigo accidit.

Viſcera tumida & adjunctus aſcites morbum plerumque augent: qui in ſe imperitos facile fallere poteſt, ut adeſſe credatur, quum minime adſit (3). Multæ præterea ſunt tumorum abdominis & mire variæ ſpecies ſine fluctuatione ſæpe ulla, cum ingenti expanſione atque ponderis gravitate notabili: ubi modo aſcites, modo hydrops aliquis ſaccatus demum detegitur, quando ſolius tympanitæ ſuſpicio fuit: modo aliæ morbi rationes per anatomen ſe manifeſtant (4).

(1) Vid. *Act. Vratiſlav. Cent. XXIV.* p. 314. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obſ.* 49. *Alb. Walraven* diſſ. *de Tympanite*, Ultraject. 1760.

(2) *Hippocrat. Coac.* 304.

(3) Referri huc poſſe videtur ſingularis illa obſervatio *Bæumlini* in *Commerc. Noric.* 1738. p. 181. de Tympanite epidemica, ex aëris conſtitutione.

(4) Vid. *Comment. Ac. Sc. Petrop. T. V.* p. 213.

§. 665.

Tumoris principalis cauſa aer eſt: hujus vero generatio, ſi in abdominis cavitate hæret, quod quidem raro admodum incidere conſuevit, tum corrupto, putrefacto, aut cancroſo qualicunque imi ventris viſceri, aut eroſo inteſtino, aerem illinc dimittenti, tum effuſo humori inquilino, in putredinem delapſo, aut lymphæ putridæ ſtagnanti in ventris cavo debetur; ſin intra inteſtina aut ventriculum, modo pituitoſæ colluviei, modo corruptæ bili; unde ex ictero ac diarrhoea larga aut ſuppreſſa tympanites naſcitur; modo denique inſigni atoniæ alimentarii canalis, ad paralyticam relaxationem quam proxime accedenti: quapropter flatulentia, cujus cauſa atonia eſt, ſi diu durat, in tympaniam tandem abit.

Quantacunque vero eſt inteſtinorum diſtenſio, hæc tamen nonnullis locis ſæpe nimis convoluta, contorta, & conſtricta quoque reperiuntur, ut neque ſtercori, neque flatibus via pateat.

§. 666.

Tympanites autem vel per ſe oritur, vel ex alio fit morbo. Initiumque tardum, & ſubinde clande-

clandeſtinum ſumit, præſertim primarius, qui ipſe quoque ſimul tardior eſt, & in quartum uſque annum durare poteſt, nec ante ſextum menſem facile finitur. Alter vero ex alio morbo natus declivi omnino tramite in mortem tranſmigrat. Prior etiam, idemque inteſtinalis, feminis quam viris eſt familiarior (1); conceptionem vero in illis non impediens.

Utrumque morbi ſpaſmodici frequentiſſime producere conſueverunt, ut obſervatus ſit colicæ hyſtericæ ſæpius revertenti, convulſionibus, aſthmati hypochondriaco, tuſſi convulſivæ, febrique intermittenti male ſuppreſſæ ſucceſſiſſe.

Præterea tympanites ex adſtricta diu alvo, febre continua, aſcite, corrupto viſcere, fluxu alvi qualicunque longo, eoque etiam ſuppreſſo, fluore albo, rachitide, ictero, nimio lochiorum & menſtruorum profluvio naſcitur, eoque etiam impedito.

Quiſquis autem ſubito invadere dicitur, referendus potius eſt ad *Meteoriſmum:* qualis v. c. a venenis mortiferis, a ſubſiſtente lochiorum fluxu, in febre maligna atque ileo excitari conſuevit. Tumet & interdum in paroxyſmo febris intermittentis ſubito venter & totum corpus, ut ſuſpicio veneni dati inde ſubnaſci poſſit.

(1) Minus recte ſolis feminis eum adſcribit *Dover* in *Legacy* p. 61.

§. 667.

Ex corrupto viſcere ortus tympanites, aut cum hydrope aſcite vel anaſarca complicatus, nullam plane medelam recipit. Non ita quidem rebellis eſt ex atonia, depravata bile atque multa pituita natus; ſed plures tamen ex hoc quoque pereunt, quam ſervantur.

Nil varices hic quidquam proficiunt, nil flatuum exitus, nil alvi fluxus; qui potius exitium in propinquo eſſe ſignificat, inprimis, ſi ſubitaneus ac frequens fuerit. A mictu cruento autem ſolutio morbi aliquando expectanda.

Venter interdum nonnihil detumeſcit, & ſanationis ſpem lætam facit, utique, quum ipſi ægri jam melius habere videantur: at brevi tamen recrudeſcit tumor, ægrique tandem ſuperveniente plerumque ſanguinis vomitu, animique deliquiis exſtinguuntur.

Curationem reſpuens morbus tranſit tandem, ſub aucto ſenſim virium decremento, in febrem acutam erraticam ac in tabem.

Certiſſimum mortis ſignum in quibuſdam eſt umbilici vel muſculi cujuſdam abdominalis inflammatio, crurumque jam pridem ante exulceratorum, aut œdematoſorum ſphacelus.

Superveniens ileus, aut ſtranguria & iſchuria, aut febris, dolorque acutus inteſtinorum ingraveſcens mortem pariter præſignificant.

§. 668.

Ad curationem vero multa omnino ac diverſa, imo contraria remedia requiruntur, pro diverſa ac multiplici humorum corruptione. Etenim experientia ſatis luculenter monſtrat, alium per medicamenta acida, v. c. ſpiritum ſulphuris aqua dilutum, reſtitui, alium contra per alcalina, alium rurſus per purgantia ac emetica, alium per ſtimulantia, clyſteres, puta, e fumo nicotianæ, iterum alium per roborantia; quid? quod unica venæ ſectione in pede pertinacem tympaniticam in-

flationem in femina ſanatam legimus. Quapropter non promiſcue quævis remedia, alias bona, exceptis roborantibus, decernenda ſunt; ſed indagandum prius, ſi fieri poteſt, an hæc vel illa cauſa morbifica præſto ſit.

Omnium minime vero clyſteres ex carminativis ſtirpibus parati opem ferunt, licet ubique commendati, ſiquidem eorundem calidi vapores nonniſi copioſiori flatuum proventui favent, adeoque incommoda inde orinda vehementer augent.

Ad adſtrictam alvum ergo referandam multo tutius laxantia, quam clyſteres, niſi frigidi ſint, adferuntur. Et tametſi iſta quidem a nonnullis medentibus, tamquam res ſumme nocivæ, etiam damnantur; ab aliis tamen enixe rurſus prædicari ſolent; ac utrumque quoque conſiſtere poteſt, pro diverſa morbi indole. In eo nempe caſu, ubi morbus ab humoribus corruptis proficiſcitur, ea ſemper proſunt, quemadmodum etiam vomitoria: in alio vero, ubi cauſa ejus ab atonia vel a corrupto viſcere repetenda, valde omnino nocent. Clyſteres vero ex tabaci fumo maxime opem ferunt, ubi atonia morbi cauſa eſt. Sive vero hæc, ſive corruptus humor morbum facit, flatuum eductio frequens ope ſyringæ ſtanneæ majoris maximopere prodeſt. In tympanite abdominali paracenteſis quidem non videtur aliena eſſe; tantum vero abeſt, ut vere proſit, ut mortem potius acceleret.

Inter roborantia maxime commendanda veniunt cortex Peruvianus & martialia; ad ſolvendam alvum manna cum cremore tartari, aut magneſia alba cum pauxillo radicis jalappæ & olei aniſi guttula, vel elixir ſalutis ſive ſolum ad cochlear, ſive cum elixir viſcerali Hoffmanni remixtum; ad levandas inflationes, fla-

tuumque expulſionem oleum diſtillatum carvi vel cumini ad quatuor vel ſex guttas cum vino datum; ad acidum, ſi præſens fuerit, infringendum, ut & ad humores pituitoſos reſolvendos liquor præcipitans Clauderi ad cochlear plenum aliquoties de die, aut ſal tartari ad dimidiam unciam in unciis ſex aquæ aniſi, abſinthii & carminativæ Dorncrellii ſolutum, atque ſyrupo corticum aurantiorum edulcatum; cujus mixturæ quovis trihorio cochlear plenum ſumendum; itemque ſpiritus ſalis coagulatus Mynſichti, ad duodecim grana bis in die.

Si alvus frequens & cruda fuerit, eam optime moderatur mixtura alterans Riverii, cui recte quoque pauxillum eſſentiæ theriacalis admiſcetur.

Stricturas ſpaſticas inteſtinorum, unde dolores æque atque tumor ipſe ventris increſcunt, oleum amygdalarum cum laudano liquido hauſtum optime iterum relaxat.

In tympanite autem ex impedito menſtruorum fluxu neceſſaria eſt ſanguinis miſſio cum ſelectis emmenagogis.

Ceterum in omni tympania, quatenus curationis capax eſt, abdomini roborantia atque ſtimulantia medicamenta ſub emplaſtri, linimenti, ac fomenti forma ſuperhabenda ſunt. Pro emplaſtro itaque ſequens compoſitio inſervit: Pulpæ colocynthidis, ſcammonei, ſingulorum drachmæ tres, radicis ireos noſtratis, fellis bovis, ſingulorum uncia dimidia, euphorbii drachma, ceræ citrinæ, olei olivarum, ſingulorum ſeſquiuncia; quæ omnia lege artis in unum miſcentur: pro linimento autem unguentum Agrippæ, aut hæc compoſitio; quæ ex butyri majoranæ & olei laurini partibus

æqualibus, adjecta octava parte olei petræ paratur. Simpliciſſimus juxta atque præſtantiſſimus fotus fit ex aqua frigida (1); quæ ſaluberrime etiam non ſolum potatur, ſed & per clyſterem injicitur; alius fieri ex urina poteſt, in cujus libris duabus decoquitur ſalis prunellæ uncia dimidia vel integra. Nec frictiones negligendæ ſunt. Nec ligare ventrem, alienum eſt.

Nonnulli ex antiquis ventri etiam imponi cucurbitulas præcipiunt, tam coecas, quam cum ferro, atque, ſi hæc nihil profecerint, ſinapi, donec cutem erodat. Verum hæc præcepta non niſi effictæ theoriæ circa ſedem morbi innituntur, adeoque nobis non æque obſervanda ſunt.

Abſtinendum præterea eſt, etiam diu poſt finitum morbum, ab omnibus inflantibus.

(1) Vid. *Franc. de Paul. Combaluſier Pneumato-Patholog.* §. 398. 399.

§. 669.

Ignorare jam haud fas eſt, uterum muliebrem tympanite etiam aliquando affici, præſertim, quum virus venereum hoc viſcus ſubierit, aut exulceratum iſtud fuerit. Ardor conſtans cum dolore roſivo ac pungente in hypogaſtrica regione percipitur: teneſmus aliquis per intervalla uterum comprehendit, ex eoque deinceps fœtidiſſimus aer cum ſonitu exploditur, humore ſanioſo ac rodente pediſſequo (1). Idem fluxus poſthæc ceſſat, iterumque ſæpius redit cum iiſdem ſymptomatibus. Elapſo ſic aliquot hebdomadum ſpatio, uterus ſenſim in tumorem durum ac ſub-

rotundum elevatur; eoque rarius nunc flatus erumpunt, quo majus ille incrementum ſumit: Lotium fœtens cum difficultate redditur; denique lenta ac letifera febris accedit. Gravis autem hic morbus eſt, paucæque ex eo evadunt. Idemque & tympanitæ inteſtinali nonnunquam ſe adjungit.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier.* p. *662.*

SCORBUTUS.

§. 670.

Scorbutus & (1) vetus & gravis & longus morbus eſt, permultis ac diverſis ſymptomatibus ſtipatus, accolis maris ſeptentrionalis, & his, qui longa itinera per mare ſuſcipiunt, & militibus in caſtris quam maxime familiaris.

(1) Cf. Ill. *G. G. Richteri* Progr. *in Hippocraticas ſcorbuti antiquitates*, Goetting. 1744.

§. 671.

Morbus lente obrepit ac ingraveſcit, ſicque quædam quaſi ſtadia gradatim obſervat. Sub initio inſignem gravitatem atque laſſitudinem homo ſentit, atque pallidam & ſubtumidam faciem præ ſe fert. Quidam de dolore vermiculari in artubus ſimul conqueruntur. Sub quocunque motu reſpiratio anheloſa fit. Gingivæ molliter intumeſcunt, pruriunt, liveſcunt, & ad leniſſimam frictionem ſanguinem fundunt; progreſſu temporis, nunc citius, nunc tardius, eædem ſpongioſæ fiunt, atque putridæ: unde anima ſimul valde fœtet: ςομακάκην nunc appellant.

Multis præterea cutis prurit, in eaque maculæ erumpunt aliis flavæ, aliis rubicundæ, purpureæ, lividæ, nigræ, a lentis magnitudine uſque ad manus ambitum: hæque omnes ac ſingulæ modo evaneſcunt, modo iterum erumpunt, ac præſertim in artubus viſuntur, rarius in trunco, rariſſime in facie. Aliquando etiam tumores & tubercula in variis corporis partibus oboriuntur, aut puſtulæ majores & minores, rubræ, ulceroſæ cum febricula, iis ſimiles, quæ per ambuſtionem excitantur (1). Crura multis, neque raro cum dolore, intumeſcunt. Non paucis ſaliva copioſe fluit. Pectus doloribus vagis per intervalla occupatur, perinde ac caput, cervix & artus; rheumatiſmum ſcorbuticum vocant, & arthritidem vagam ſcorbuticam. Atque iſtiuſmodi cruciatus ſæpe ante macularum eruptionem adfligunt ægros, nec pro ſcorbuti latentis ſymptomate ideo facile habentur. In abdomine etiam valde notabiles ſunt dolores colici, lancinantes, longi, immorigeri, in paralyſin frequenter deſinentes. Appetitus aliis dejectus, aliis auctus contingit. Ructus acidi, nidoroſi, fœtidi, amari frequenter erumpunt. Multos cordis palpitationes vexant. Alvus in pleriſque fuſa eſt per vices & male olet. Urina cito in putredinem ruit, ſuperficiemque ſpumoſam, ſalinam atque pinguem exhibet: aliquando eadem livida atque nigra apparet. Mentem triſtitia per totum morbum occupat.

In altero ſtadio omnia iſta ſymptomata graveſcunt, aliaque ſuperveniunt; ſiquidem ad leviſſimum motum nunc animo facile linguuntur ægri, ulcera fungoſa, putrida & ſanguinolenta in cruribus erumpunt, gingivæ gangræneſcunt, earumque ulcera nonnunquam maxillam erodunt ac ſerpunt, dentes ſæpe dolentes procidunt, dolor obtuſus tenſivus, oſteocopus dictus, oſſium medullas occupat, gangrænæ in pedum potiſſi-

mum digitis contingunt ſine prægreſſa inflammatione; lenteque ſerpunt & tarde jugulant. Sanguinis etiam profluvia immoderata ingruunt, & crurum flexores fere obrigeſcunt, σκελοτύρβη Græcis dicitur.

Tertium ſtadium novis iterum atque extraordinariis ſymptomatibus, recenſitis ſe adjungentibus, conficitur. Sanguinis profluvia frequentius ſe efferunt, & ex pluribus locis contingunt. Membra integra liveſcunt, nigreſcunt, indurantur ac putidiſſimum fœtorem ſpargunt. Hydropes, icteri, melancholia, paralyſes, ac diſtenſiones nervorum accedunt. Nonnulli ſubito animam exhalant; alii in acutam febrem malignam conjiciuntur; alii denique tabe pereunt.

(1) Cf. *Fr. Hoffmanni* diſſ. *de ægra affectu raro ſcorbutico puſtulari laborante.* Halæ 1704. *I. Phil. Eyſel* diſſ. *de febre ſcorbutico-exanthematica.* Erford. 1704.

§. 672.

Hæc igitur ſunt præcipua ſcorbuticorum pathemata: quæ quidem non omnia in omnibus ac ſingulis ſimiliter occurrunt, ſed in aliis plura, in aliis pauciora, itemque vel graviora vel mitiora, pariterque intuitu durationis diverſa. Propria autem ſcorbuti ſymptomata ſunt hæc: gingivæ relaxatæ, maculæ, ulcera putrida & ſumma corporis laſſitudo: quæ hunc morbum nunc quoque ab hypochondriaco malo, quicum interdum etiam complicatus eſt, itemque ab ictero, a melancholia, atque purpura rubra chronica, quibuſcum pariter multam habet affinitatem, facillime diſtinguunt.

Ex hiſtoria ſcorbuti ſimul apparet, quod is juxta

hypochondriacum morbum maxime omnium ſit compoſitus, a ſumma ſanguinis humorumque vitalium dyſcraſia & corruptione proficiſcens.

§. 673.

Enimvero humidus atque frigidus aer ſcorbutum inprimis ingenerat; utique in ejuſmodi corporibus, quæ curis, otio, vel ex prægreſſo morbo, ſpeciatim ſanguinis nimia jactura, febre intermittente ſuppreſſa, febre continua, affectione hypochondriaca & hyſterica, inſignem languorem adepta ſunt. Gravior hinc ſemper morbus in frigidiore regione, quam calidiore eſſe conſuevit, itemque hyeme, quam æſtate.

In locis maritimis ob denſas nebulas & copioſam pluviam, ipſoque in mare vehementius idem ſemper ſævit, quam in ſiccioribus regionibus. Addam defectum vegetabilium, & duri atque ſalſi victus longum & quotidianum uſum, non minus quam corruptos cibos, quibus navicolæ haud raro uti ſunt coacti; itemque ex potulentis aquas graves & ſtagnantes, quibus milites, inprimis tempore belli, ſcorbutum ſibi conciliant.

§. 674.

Leviſſimis vero, ac ſimpliciſſimis remediis is morbus optime tractatur, inprimis vero acidis; cujuſmodi ſunt oleum vitrioli, ſpiritus ſalis & ſulfuris, elixir acidum Dippelii, ſuccus pomorum aurantiorum ac limoniorum, elixir proprietatis cum acido, conſerva acetoſæ & acetoſellæ; quibus tonica, amara, velut mars, cortex Peruvianus, extracta abſinthii, fumariæ, ſcordii, zedoariæ, cardui benedicti, elixir amarum anti-

ſcorbuticum, ſpiritus antiſcorbuticus Drawitzii, & ſpecifica quaſi quædam, nempe allium, armoracia, cochlearia, & cortex Winteranus, interponenda.

Ceterum probe muniri corpus adverſus frigus debet non minus, ac moveri.

Adventitius morbus, nec diu jam præſens, præter vegetabilem victum ſine ullo fere medicamento expugnatur, dummodo ex frigida regione eatur in calidam.

Ad diſcrimina in calidum, frigidum & muriaticum ſcorbutum in curatione non eſt attendendum; utpote quæ nunquam experientia fida, ſed imaginatio docta tantum ſtabilivit. Neque recte morbus ad contagioſos pertinet, ut quibuſdam viſum.

Interdum ſuperveniente ſcabie ſolvitur.

§. 675.

Enimvero, ut eo tolerabilior reddatur ægrotanti morbus, ſymptomatibus etiam ſuccurrendum.

Os ergo propter gingivas putridas decocto hordei cum melle roſato & ſpiritu ſalis dulci, aut aceto, aut elixir vitrioli Mynſichti crebro colluatur. Ulceribus oleum vitrioli multa aqua dilutum, aut phlegma ejus ſaltem, cum emplaſtro ſaponato, applicetur. Gangrænæ metus aqua calcis vivæ cum ſpiritu vini camphorato atque ſale ammoniaco avertatur. Profluvia ſanguinis cortice Peruviano coerceantur, & ſpiritibus acidis mineralibus, aut ſero lactis aluminato. Crura vero tumida crebro pannis, accenſorum gummatum fumo imbutis, perfricentur. Articuli rigidi denique aqua calida,

in qua ſal ammoniacum ſolutum, foveantur; deinceps oleo palmæ vel ſimili perungantur.

Diarrhoeæ nonniſi leniter tractari debent, & diaſcordio vel theriaca paullatim coerceri; alias præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, inflationes torminoſas atque viſcerum infarctus poſt ſe relinquunt.

Ad dolores lancinantes inteſtinorum nulla carminativa calidiora quadrant, ſed clyſteres emollientes & liquor mineralis anodynus Hoffmanni vel ſolus, vel eſſentia croci & caſtorei remixtus.

Pectoris dolores & aſthmata leniunt oxymel ſquilliticum, & brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & ſpermate ceti adſumta: perfectam enim curationem haud admittunt.

Rheumatiſmus ſcorbuticus ſudoribus maxime levatur, & decocto ex ſedo acri extus partibus laborantibus applicato, aut fotu ex lixivio cinerum, cui abſinthium, ruta, cortex aurantiorum, floreſque ſambuci & chamomillæ incocti. A ſpirituoſis topicis cavendum eſt, quippe quæ materiem vitioſam ad interiora repellendo, graviſſima ſæpe ſymptomata producunt; itemque a veſicatoriis, quæ gangrænam accerſere poſſunt.

Quodſi morbus jam inclinat, balneum aquæ dulcis, diutule uſurpatum, apprime conducit.

Relicta ulcera requirunt, præter regimen antiſcorbuticum, æthiopem mineralem & moderatum decocti lignorum antimoniati uſum. Utilia quoque ſunt balnea fontium mineralium, martiali ochra inſtructorum.

Si hydropes ægrum adflixerunt, is, licet ſanitati reſtitutus, rheumatiſmo artuum, doloribus ac rigori facile obnoxius manet per omnem vitam.

MORBI VENEREI.

§. 676.

Tum ex ſolo immoderatæ Veneris uſu naſcuntur venerei morbi, tum ex congreſſu cum ſordidis, tum vero etiam generatione æque ac contagione per multiplicem contactum, præſertimque per lactationem (1) atque oſcula. An quoque ex communi lecto, ex infecta veſte, ex poculis, ex ejuſdem latrinæ uſu, & per manus obſtetricis venereæ illi propagentur, de hoc valde dubitamus, perinde ac de eo, quod interdum diu & ad multos annos lateant in corpore ſine ulla nota manifeſta. In ejuſmodi enim caſibus, qui ipſi oppido rari, tum ægri, tum medentes facile falluntur, non ſolum quod ab utroque morbus pro venereo habetur, qui talis non eſt, ſed & illi verioris morbi origines ad juveniles annos ſubdole referunt; qua in re tanto facilius medentes illis credunt, quod non ſine experientia tale quid fieri poſſe exiſtimant.

Plerumque vero ſyphiliticum virus eas partes primum adficit, per quas admittitur, naturales ſcilicet, ſi concumbendo, mammarum papillas, ſi lactando, gingivas, buccas, fauces in alumno, ſi ſugendo fuit receptum: indeque paullatim per totum corpus diſſipatur; ſanguinemque totum inficit, ſeſeque ſimul, ut plura alia miaſmata, multiplicat.

Enimvero non unum vitiorum genus a miaſmate iſto produci ſolet; ut adeo commode in duas claſſes,

topicorum ac univerſalium, diſpeſcantur. De ſingulis vero nunc ſeorſim agam, orſus a topicis; cujuſmodi ſunt gonorrhoea virulenta, tumor teſtium, bubones, phimoſis, paraphimoſis, ulcuſcula in cole, excreſcentiæ in obſcœnis, & nulla alia.

(1) Ita viciſſim quoque conſtat, a muliere infecta multis aliis feminis, quibus poſt partum lac e mammis ſuxerat, venereum virus fuiſſe communicatum. *Eſſays of Edimb. III.* 21.

§. 677.

Sic vero in viris deprehenditur *gonorrhoea virulenta:* Quarto, octavo, aut duodecimo demum die a concubitu impuro primum guttulæ quædam humoris viſcoſi non ſine quodam voluptatis ſenſu per urinæ iter deſtillant, extremaque ejus rima præter modum non ſolum hiat, ſed etiam rubet & caloris quendam infert ſenſum; qui inter mingendum quoquo percipitur cum inſueta titillatione, indieſque propius ad dolorem accedit. Coles poſthæc præter arbitrium & cum dolore obrigeſcit, interdumque etiam incurvatur. Morboſus humor multus exſtillat, maxime cum a mictu veſica fortius comprimitur. Urinæ difficultas in dies increſcit cum mordaci acrimoniæ & caloris ſenſu per totam urethram. Perinaeum compreſſum dolet & parumper calet. Teſtes in ſocietatem morbi ſæpe rapiuntur, pariterque & tument & dolent. Morboſus humor ſenſim acrior fit ac tenuior, coloremque habet modo cinereum, modo flavum, viridem, ac vere purulentum; modo etiam filamentis, ſtriis aut punctis ſaltem, ſanguineis permiſtus eſt. Denique omnia iterum paullatim mi-

teſcunt, humor ſpiſſior ac albidior moderatius exſtillat, tandemque penitus ceſſat, ejectis prius albicantibus ramentis in urina conſpicuis. Subinde gonorrhoeam iſtam virulentam benigna excipit, ob partium affectarum laxitatem.

Eademque omnia fere mulieribus ſic contingunt. Paucis nempe poſt diebus a concepta labe frequens oritur in vulva pruriginis ſenſus cum calore conjunctus, qui ad ſtranguriam in dies propius accedit. Dein aucto ardore & rubore ejus, admiſſio colis vix toleratur, inter mingendum dolor ardens corripit, humorque morboſus acris, puriformis, flavus, putidus, aut ſanguinolentus copioſe effluit. Denique vulvæ ardor ac dyſuria ſenſim iterum imminuitur, magis candidus evadit humor, ac paullatim demum ceſſat, poſt emiſſos floccos tenues, qui urinæ velut ramenta albicantia inhærent.

Gonorrhoeam virulentam a ſimplici, quæ immoderato veneris uſui, etiam puræ, ſubinde ſuccedit, in viris eo maxime diſtinguas, quod in hac nullus dolor, nec erethiſmus vexat, quod ſponte atque cito deſinit, neque ulla malignitate ſtipata eſt. Et per hæc recte quoque in feminis fluor albus malignus a benigno diſtinguitur.

§. 678.

Veſiculæ ſeminales, proſtatæ, glandulæ Cowperianæ, cellulæque urethræ in viris, inque feminis ſimul glandulæ botryformes per vaginam conſitæ, ſedem gonorrhoeæ malignæ conſtituunt; nuncque vel ſingulæ iſtæ partes ſeorſim, vel plures harumdem

ſimul, vel denique omnes ita in hoc malo adficiuntur, ut modo inflammationem duntaxat experiantur, modo, quod pejus, ſuppurationem ac exulcerationem idque diverſo omnino gradu (1).

(1) Vid. *Mém. de l'Acad. des Sc. de Par.* 1711.

§. 679.

Gonorrhoea itaque nil eſt, niſi inflammatio dictarum partium; adeoque etiam ad modum inflammationis judicatur vel reſolutione, quæ raro quidem, nec niſi in leviore gradu, ſuccedit; vel ſuppuratione, quæ tantum non ſemper contingit; vel ſcirrho, unde ſtranguria habitualis; vel denique gangræna, quæ quidem rariſſime ac non niſi tum accidit, ubi inflammatio admodum vehemens, omniaque auxilia omiſſa, vel pars inflammata immodico concubitu aut diuturna equitatione nimis vexata fuit.

Interim ſub legitimo remediorum uſu atque exercitii venerei evitatione omnis periculi expers gonorrhoea eſt; tardius tamen nunc, citiuſve finitur pro diverſa ſymptomatum vehementia. In feminis tolerabilior eſt, quam in viris; contra vero curatu difficilior. Veneream luem nunquam inducit, niſi temere ſuppreſſa, aut repetito nimis coitu in pejorem indolem mutata. Involuntarium & habituale ſtillicidium humoris ſeminalis graviori plerumque ſuccedit; eademque ſtranguriam etiam relinquit ſub curatione haud perfecta, ob cicatriculam duram aut fungoſam, qua urinæ iter anguſtatur.

§. 680.

Curatio gonorrhoeæ virulentæ initio abſolvitur

ſanguinis miſſione, ſemel vel pluries inſtituta, liberaliore ptiſanæ uſu ex radicibus bardanæ & ſarſaparillæ atque herba ſaponariæ, ac leniente antiphlogiſtico aliquoties ſexto quoque die exhibito, interpoſitis pulveribus ex nitri depurati drachma dimidia atque camphoræ grano uno vel duobus, qui mane & veſperi octo dies & ultra ſumuntur. Ceterum vero tertio vel quarto quoque die unguenti Neapolitani drachma una ad duas perinæo, genitalibus ac inguinibus per duas vel tres hebdomades aut per menſem utiliter infricatur. Quodſi urina cum magno ardore mejitur, expedit emulſionem temperantem ex ſeminibus papaveris albi & cannabis intus dare, extus vero colem lacte calido, in quo pauxillum ſeminis lini coctum, fovere.

Denique ſedato genitalium ardore, ac lenita dyſuria conſolidante atque detergente remedio, ſub protracto ptiſanæ uſu, ſuccurrendum eſt; cujuſmodi eſt aqua ad gonorrhoeam Riverii vel Hoffmanni, quæ ad duo cochlearia mane & veſperi exhibetur; aut maſſa pilularum de therebinthina, iiſdem temporibus ad dimidium drachmæ data; vel pulvis olibani, maſtiches, aut gummi anime eodem pondere ex ovo ſorbili.

Quodſi iſta omnia debellando malo haud ſuffecerint, oportet adhuc liquorem mercurialem, ex aquæ calcis vivæ unciis octo & mercurii dulcis drachmis duabus, ad unciam unam ter de die in urethram injicere. Quodſi vero nec huic remedio morbus obtemperat, id quod tamen fere nunquam fit, niſi maxima ægri intemperantia, &, ſi urethra graviter inflammata, & ſanguis effluit, & ipſum perinæum inflammatione tentatum; tunc præter iteratas venæ ſectiones atque liberaliorem ptiſanæ potum ad externa remedia confugiendum eſt,

atque

atque genitalia non ſolum lacte tepido fovenda, ſed perinæo etiam cataplaſma ex mica panis triticei, lacte & croco admovendum, ſimulque decoctum radicis altheæ ex ejus uncia una & aquæ fontanæ octo paratum, cum pauxillo ſacchari ſaturni in urethram injiciendum eſt.

Alias ab injectionibus adſtringentibus, ac potiſſimum ſaturninis in hoc morbo abſtinendum; utpote quæ excretionem humoris maligni ſalutiferam cœrcendo, longe pejora ſymptomata producunt, tumores teſtium ſcirrhoſos, bubones, arthritidem veneream, dolores rheumaticos, tumores & ulcera rheumatica, ac ipſam luem.

Gonorrhœam benignam a virulenta relictam, ob nimiam affectarum partium laxitatem, tollit demum infuſum vinoſum ex corticis Peruviani, cinnamomi, limaturæ martis ſingulorum uncia dimidia & vini albi libris duabus confectum; cujus cochlear plenum ter in die ſumitur, ſenſim augendo doſin uſque ad tres uncias.

§. 681.

Alia eſt urethræ adfectio venerea, eaque rarior, ad gonorrhoeam quodammodo referenda, in qua paucis diebus a coitu impuro, in utroque ſexu, gravis atque urens dyſuria hominem diſcruciat ſine ullo humoris effluxu, aut ſaltem pauciſſimo: *dyſuria venerea ſicca* & *gonorrhoea ſicca* vulgo dicitur. Ea priori periculoſior eſt, inprimis ſi perinæum vel totus coles inflammatione ſimul occupatur; quo in caſu ea interdum in ſuppurationem, interdum quoque in gangrænam abit.

Oportet ſanguinem iterato mittere, colem cataplaſmate ex ſpeciebus emollientibus ſæpe fovere vel ex his etiam inſeſſus parare, alvum lenientibus ducere, ptiſanam ex radice dulcamaræ, bardanæ ac liquiritiæ affatim bibere, emulſionibus nitratis etiam uti, decoctum radicis altheæ vel lac aqua dilutum calide in urethram, ſi præ doloris vehementia fieri poteſt, immittere, denique, mitigata ſymptomatum atrocia, unguentum mercuriale perinæo diu illinere per intervalla ſupra jam indicata. Quibus auxiliis ubi vehementia morbi poſt tres, quatuor vel ſex dies lenita fuerit, vel optatus ſequitur humoris putridi fluxus, vel ſine eo phlogoſis ſenſim reſolvitur. Quodſi vero eadem atrocia pergit morbus, & hoſce dies ſuperat, tum ſuppurationis vel etiam gangrænæ periculum oritur: quamobrem cataplaſmata maturantia in priori cauſa, in altero ſcarificationes perinæi adminiſtrandæ.

Ceterum noſſe refert, gonorrhœam ſiccam non ſolum præcedere vehementiorem virulentam, ſed eædem quoque, ubi ſuppreſſa fuerit, ſuccedere.

§. 682.

Aliud gonorrheæ genus in viris haud raro occurrit, intuitu ſedis a priori diverſum (§. 680.); ubi nempe non ab urethra, ſed a corona glandis cum præputio inflammata, illiuſque glandulis ſebaceis humor ſubviſcidus atque fœtidus lymphaticus, inſignem pruritum excitans, promanat: *gonorrhœam ſpuriam* adpellant.

Eadem in feminis haud raro obvia, in his non ex vagina, nec ex glandulis proſtatæ vel Cowperianis, ſed ex ipſa vulvæ facie ſola oritur, cujus glandulæ pa-

riter ac in viris coronæ glandis veneno acri venereo irritatæ ac inflammatæ talem humorem ſuggerunt; cui aliquando quædam puris guttæ ab eroſa glandis vel præputii facie in viris, aut vulva in feminis, admiſcentur.

Hæcce gonorrhœa modo ſeorſim adfligit, modo cum humidæ aut ſiccæ ſpecie copulata eſt. Repeto, quod etiam citra miaſma venereum in juvenibus perſæpe oriatur (§. 369.), interdumque etiam in conjugibus.

Periculo plerumque vacat. Ubi vero remedia congrua omittuntur, poſſunt facile ulcuſcula inde naſci aut calli, & tunc phimoſis, paraphimoſis, & veſiculæ criſtallinæ.

Præmiſſa ſanguinis miſſione, oportet affectas partes decocto ligni guajaci ex lacte & aqua ſæpius fovere, & ſubinde etiam eluere; &, ſi hoc non ſufficit, hoc ipſum lignum ex aqua calcis coquere, eidemque nonnihil ſpiritus vini & aliquot grana mercurii ſublimati admiſcere, & ſic applicare; deinde ſedato inflammationis æſtu, omnia illa, quæ adverſus gonorrhœam virulentam propoſui, in uſum trahere.

§. 683.

Venereus *teſtium tumor* inflammatoriæ indolis eſt, & modo alterutrum vel aliquam ejus partem duntaxat, præſertimque epididymides occupat, modo utrumque teſtem, ac moleſtum ponderis ſenſum infert, qui ad inguina uſque protenditur.

Hunc vero tumorem vel a ſuppreſſa gonorrhœa virulenta, vel ab ultronea teſtis inflammatione, a miaſ-

mate venereo ſuſcitata, produci ſciendum eſt. Prior ſpecies magis acuta ac inflammatoria eſt, quam altera; quæ ideo vero difficilius reſolvitur ac in longum trahit. Utrique aliquando febricula ſupervenit, & plura graviora mala ſuccedunt, hydrocele, ſarcocele, abſceſſus, indeque fiſtuloſum ulcus, carcinoma.

Curatio a venæ ſectione incipit, alvus enemate cum medulla caſſiæ ſolvitur, ptiſana, qualem jam aliquoties præſcripſi, liberaliter bibitur, cataplaſma ex foliis malvæ, hyoſciami, radice liliorum alborum, ac ſeminibus lini & fœnugræci cum oleo liliorum alborum vel lacte conſtanter ſuperhabetur: remittente inflammatione alvus leni carthartico rurſus ſolvitur; denique ad duritiem teſtis paullatim reſolvendam unguenti mercurialis pauxillum quotidie illinitur, aut emplaſtrum de ranis cum mercurio vel diachylon ſimplex ſuperimponitur, intuſque remedia exhibentur, quæ humoris venerei ſtillicidium ex urethra reſtituant. Cum his vero neceſſaria eſt faſcia, quam ſuſpenſorium vocant chirurgi, qua teſticulus excipiendus, ſemperque ſuſtinendus eſt.

§. 684.

Abſceſſus in perinæo ad ani confinia aut ad radicem colis ſupervenit gonorrhœæ, ſi nimis virulenta eſt, ſi præpoſtere tractata, ſi veneris uſu, equitatione, potuve ſpirituoſo exaſperata; utique in homine, cujus acrior humorum qualitas eſt.

Talis abſceſſus difficulter ſolvitur, eoque periculoſior eſt, quo profundior & major; periculoſiſſimus vero, ſi pus diu concluſum fuit; ex quo quippe varii ſinus calloſi circa urethram, podicem, & perinæum orium-

tut, quin ipſa urethra ac interdum quoque inteſtinum rectum ſimul eroditur.

Initio omnem operam adhibere oportet, ut ſuppuratio avertatur: quod fit venæ ſectione, cataplaſmatibus reſolventibus, clyſteribus atque ptiſana. Quodſi vero iſta haud ſuffecerint, quandocyus puri inciſione via paranda eſt, ne cuniculos ſibi pariat. Ulcus deinceps accommodatis remediis expurgatur. Calli autem vel forfice abſcinduntur, vel ſcarificatione aut catħæreticis tolluntur. At quo plures ſinus jam formati adſunt, eo difficilior eſt curatio, quin nec ubique quidem prudenter ſuſpicitur, quandoquidem ulcera cum urethra ac inteſtino recto communicant, nec eorumdem intimos receſſus perſcrutari licitum eſt, ſaltem nonniſi cum maxima partium deperditione & inciſione multiplici, quod ſemper periculoſum, præſertim in ægrotis jam valde emaciatis & in quibus ſanguis vitiatus eſt. Satius jam hinc eſt, palliativam curationem in hiſce caſibus duntaxat adhibere, ne operationi infamia concilietur.

§. 685.

Non raro gonorrhœam virulentam pertinax *Stranguria* excipit, in qua urina non pleno alveo, ſed tenui ac interrupto filo, eoque plerumque bifido, non ſine magno ac frequenti ſtimulo, niſuque redditur; quemadmodum etiam ipſum ſemen in concubitu. Sub mictionis finem interdum pus vel ſanies exſtillat. Ipſaque ſtranguria interdum prorſus in iſchuriam tranſit cum inflammationis metu, interdumque etiam in urinæ incontinentiam. In feminis ea raro admodum occurrit.

Sunt autem varii obices, urethram obſidentes &

anguſtantes, ipſius cauſæ, quos quidem frequens inprimis coitus & ſuppreſſa gonorrhœa virulenta producit: ulcuſcula nimirum calloſa in proſtatarum aut veſicularum ſeminalium emiſſariis, cicatrices item calloſæ, ab ulcuſculis ſanatis in urethra relictæ, nec non carunculæ ab iiſdem ulcuſculis, veru montano prætumido, proſtatis aut veſiculis ſeminalibus calloſis, induratis aut ſpongioſa carne plenis; iiſdemque omnibus vel ſolitariis vel varie inter ſe conjunctis.

Enimvero, ejuſmodi obices exſtirpare h. e. abſumere, maturare, complanare, retundere, difficile eſt. Proficiunt tamen ad id maxime virgulæ ceraceæ contortæ decem pollices longæ, calamique ſcriptorii quaſi craſſitie majori & minori, *Bougies* vulgo dictæ. Quarum aliqua ex tenioribus primum in urethram immittitur, rectoque tramite uſque ad obices adigitur. Optimum eſt, ſi jam primo die veſicam attingat; ſolet tamen intra medios obices plerumque perſiſtere. Sequentibus interim diebus ulterius promovenda eſt, donec ad veſicam perveniat. Quolibet die virgula tres vel quatuor horas in urethra relinquitur; idque tam diu repetitur, donec tum libere immitti, tum etiam eximi ſine omni dolore queat. Tum vero alia paullo plenior uſurpanda & per intervalla pariter immittenda eſt, deincepſque alia adhuc craſſior, quoad urinæ iter optime pervium eſſe intelligatur. Etiamſi vero urina nunc pleno alveo redditur; curationi tamen nequaquam fidendum eſt, ſiquidem brevi compreſſi obices reſurgere conſueverunt. Quapropter diutiſſime huic operi inſiſtendum, & primum quidem nunc quotidie per unam alteramve horam, deinde bis terve in hebdomade, denique ter quaterve in menſe (l). Ipſæ autem virgulæ ſequenti ratione parantur: Linteamina tres circiter pollices lata & decem longa im-

merguntur in liquatam maſſam, quæ fit ex emplaſtri diachylon ſimplicis, picis Burgundicæ, mercurii vivi, balſamo ſulphuris ſubacti, ſingulorum uncia una, antimonii in pulverem contriti dimidia: quibus cunctis in unum miſtis & colliquatis lintea immittuntur, & educta in ſex partes diſſecantur, ſic, ut quodlibet fruſtum figuram conicam obtineat, cujus extima ſuperficies rurſus eadem maſſa liquata mediante ſpathula obducitur, jamque ad calorem ſuper aſſere contorquetur, ut figuram cerei obtineat.

Hæc ratio curandi multo tutior eſt, quam quæ injectione oleorum expreſſorum aut decocti ſtirpium mucilaginoſarum in urethram ſecundum Cl. *Lapy* perficitur (2).

(1) Plures cautelas circa horum cereorum uſum tradiderunt. *Jac. Daran* in *Obſervat. des maladies de l'Urètre*, Avig. 1748. Et *Sam. Sharp.* in *critical Enquiries into the preſent State of Surgery*, p. 172. ſeq.

(2) *L. de curatione ſtranguriæ contumacis, frequenter maleque tractatam gonorrhœam conſequentis.* Rom. 1754.

§. 686.

Nunc ad *Bubones* venio: qui ſunt tumores glandularum inguinalium duri ac dolentes, quorum modo plures, modo pauciores in alterutro vel utroque inguine naſcuntur, vel immediate aliquot diebus poſt impurum concubitum, vel mediate a ſuppreſſa aut parcius fluente gonorrhœa, aut in conſortio cum ulcuſculis penis venereis. Ipſorum figura eſt orbicularis, oblonga, teres; magnitudine vero ad ovi columbini, gallinacei & pugni molem accedunt. Alii multum dolent & calent; alii modice ſaltem, & ſatis molles

ſunt; alii contra valde duri, nullum prorſus dolorem creant. Illos phlegmonodeos vocant, iſtos œdematodeos, hos ſcirrhodeos. Alii ſenſim reſolvuntur, alii in pus vertuntur, alii omnem tum reſolventium, tum maturantium vim eludunt. Minores ſæpe ſponte iterum evaneſcunt.

Non ſolum vero bubones præcurrunt luem veneream, ſed & interdum iſtam ſubſequuntur. Si longo poſt impurum concubitum intervallo oriuntur, immiſſa jam altius lues intelligitur: quare poſt maturationem atque tempeſtivam inciſionem integra luis curatio inſtituenda eſt. Sin autem paucis diebus poſt apparent, & ſine inflammatione ſunt, tum unguentum mercuriale ad dimidiam drachmam alternis diebus illis illinitur, ſuperimpoſito emplaſtro de ranis cum mercurio; &, ſi ſalivationis indicia appareant, remedium purgans exhibetur, pacatoque orgaſmo frictiones repetuntur, donec reſolutio contigerit: ubi vero ad ſuppurationem inclinant, eo deducendi ſunt per maturantia, qualia ſunt emplaſtrum diachylon ſimplex & compoſitum, & cataplaſmata, quæ ex ex ſapone nigro, cepis coctis & unguento baſilico componi poſſunt, aut ex ſpeciebus officinalibus pro cataplaſmate, quibus ad pulticulæ formam coctis fermentum panis additur cum unguento baſilico atque oleo liliorum alborum.

Bubones phlegmonodei ceteris curatu faciliores ſunt.

Nec vero in inguinibus duntaxat bubones oriuntur, ſed aliquando etiam in collo, ſub axillis, & ad inferiorem maxillam: qui cum prioribus ejuſdem naturæ ſunt, iiſdemque remediis tractantur.

§. 687.

Ex contagio venereo ſuccreſcunt etiam in partibus obſcœnis ulcuſcula exigua ſuperficialia, quæ Gallis *Chancre* appellantur. Sub initio levis papula miliaris, rubra, calens atque pruriens enaſcitur, cujus apex ſenſim albeſcit & complanatur, tandemque dehiſcit & ichorem plorat. Ulcus paulatim creſcit, excavatur & callis cingitur.

In viris frequentiſſime inſident ejuſmodi ulcuſcula coronæ glandis, freno, aut præputio tam intus, quam extremo ejus margini, ut & lateralibus partibus glandis & extremæ urethræ: in feminis internæ faciei labiorum vulvæ, clitoridi ejuſque præputio, nymphis, carunculis myrtiformibus ac extremæ urethræ. Horum autem morbo pauca adſunt & diſcreta, modo numeroſa, conferta ac confluentia. Alia vero benigniora ſunt, alia maligniora. Illa ſunt rotunda, ſuperficiaria, atque labra nec tumida, nec rubra habent, & pus laudabile fundunt ac in fundo albicant: hæc figura irregulari, anguloſa, cavitate nigra aut liveſcente, labiis duris, calloſis, rubris ſeu inflammatis conſpicua, ſanioſi quid fundunt & latius ſerpunt. Atque hæc ulcera qualiacunque vel jam præſentem luem comitantur vel futuram præſignificant (1).

A confertis atque denſis ulcuſculis conſuerunt partes naturales tumere ac inflammari; unde phimoſis, paraphimoſis, veſiculæ criſtallinæ, gangræna & ſphacelus.

Curatio innititur ſequentibus indicationibus. Primo phlogoſis venæ ſectione, ſi opus, coercenda eſt:

deinde partes laborantes frequentius eluendæ decocto ligni ſancti cum aqua calcis vivæ parato, aut obtegendæ, aqua phagedænica aut unguento apoſtolorum, quæ callos etiam reſolvunt & conſolidationem perficiunt: quæ, deterſione facta, etiam balſamo Arcæi, unguento baſilico, aut elixir proprietatis ſine acido obtinetur: denique virus ſpecificis internis corrigendum.

(1) Solent quidem in hiſce partibus etiam citra contagium venereum excoriationes & ulcuſcula in viris interdum accidere, ſi cum muliere rem habent, quæ fluore albo acriori laborat; imo etiam ſine coitu, ſi nimis fuerit acrimonia humoris, qui e vaſculis ſebaceis ſcaturit, & & ſub præputio hærens haud tempeſtive abſtergitur; itemque ex hæmorrhoidum vitio. Similiter in feminis, nulla prorſus labe venerea infectis, exulcerantur interdum horrendo modo, ac ſimul intumeſcunt labia vulvæ & tota perinæi regio, ut nec commode ſedere queant; quin & circa anum excreſcentiæ molles, albicantes, madidæ ac dolentes in utroque ſexu, ſimul vel ſeorſim enaſcuntur. Hujuſcemodi autem vitia facile eſt ab ulceribus venereis diſtinguere, quod ſolis abſtergentibus atque cathæreticis ſedulo applicatis ſanationem haud ægre admittunt; illa quidem in obſcœnis partibus virorum decocto ligni guajaci ex aqua calcis vivæ, cui parum ſpiritus vini & mercurii dulcis eſt adjectum; hæc, ut & verrucæ ani, unguento populeo, cujus unciæ grana duo ad quatuor mercurii præcipitati rubri admiſcentur.

§. 688.

Ubi præputium in extremo limbo rubet, aut ſaltem tumet, glandemque ita comprehendit, ut ſuper eam duci ſe haud patiatur, φίμωσις vitium dicitur: contra vero παραφίμωσις, ubi pone coronam glandis tumet, eamque nudam ita conſtringit, ut hæc

rurſus induci non poſſit. Prius fere accidit, ſi præputium ulceribus eroſum eſt vel circa frenum vel ad extremum marginem; ſi tumor ejus præcedit tumorem glandis; ſi hæc vel præputium verrucis ſubduris aut calloſis ulcerum oris obſeſſum eſt; aut ſi denique purulentus & acris humor, qui gonorrhœa laborantibus ex urethra fertur, inter glandem atque præputium aliquamdiu ſtagnando has partes rodit, ac inflammationes cum exulcerationibus excitat: poſterius, ſi ulcera juxta poſticam præputii ſedem, vel in glande, & ultra eam in cole exiſtunt, aut ſi tumor præputii tumorem glandis ſubſequitur (1).

In phimoſi urina ſub præputio interdum obhæreſcit, parteſque vicinas rodit ac inflammat. In paraphimoſi dyſuria atque ſtranguria vexat, & inflammatio præſto eſt.

Utrique vitio, præſertim poſteriori, ſi gravius eſt, febris ſupervenit, quid? quod gangræna & ſphacelus colis.

Communis eſt utriuſque medela: quam nonnunquam medicamenta præſtant ſive emollientia, ſive reſolventia. Ex priori claſſe huc ſpectant folia malvæ, flores ſambuci, meliloti, radices altheæ, liliorum alborum cum ſemine lini atque fœnugræci, quæ ex lacte vel ex hoc & aqua fontana coquuntur, & ex quorum decocto expreſſi panni bene calidi per plures horas ſuper colem collocantur: ex altera valet aqua calcis vivæ, cui aliquot grana ſacchari ſaturni admiſcentur, ſimiliter ſic applicata. Ad levandam inflammationem interdum etiam venæ ſectio neceſſaria eſt. Si vero medicamentis illis ma-

la non cedunt, manu curanda ſunt; quod, quomodo fieri debeat, chirurgia docet.

Gangrænam & ſphacelum nil melius ſiſtit quam inſperſum minium, & ſanguinis miſſio, & præputii ſcarificatio. Si vero his parum profectum eſt, coles amputandus eſt.

(1) Sermo hic tantum eſt de illis vitiis, quatenus ex venereo tabo naſcuntur. Interim hoc loco non ignorandum, utrumque etiam ex aliis occaſionibus incidere; & phimoſin quidem multis a nativitate eſſe, prætereaque ex humore glandularum ſebacearum in glandis circulo poſitarum, ſi is voluptate aut ob æſtum venereum juvenibus ſolemnem acrior fit, itemque ex calculis inter glandem ejuſdemque cutim concretis excitari: paraphimoſin vero, ſi coles ex inflammatione intumuit, aut ex tentigine, ſique præputium, quod in juvenibus quandoque valde anguſtum, vi adhibita diductum fuit.

§. 689.

Veſiculæ criſtallinæ h. e. hydatides ſeroſæ phimoſi & paraphimoſi ſuperveniunt. Earum una vel plures adſunt prominentes, planæ, anguſtæ vel latæ, pro effuſi ſeri copia; quod ipſum limpidum vel craſſum, tenue vel opacum eſſe ſolet. Eædem progreſſu temporis ex parte inanitæ corrugantur.

At multis ac diverſis genitalium locis inſident, in phimoſi externæ præputii faciei, ſupremo ejus limbo, aut ſummo balani apici; in paraphimoſi nudæ glandi, ipſius elatiori margini, vel præputii freno, illiuſve rugis. In feminis autem ex tumidis vulvæ labiis, nymphis, clitoride ejuſque præputio, & carunculis myrtiformibus prodeunt.

Abſumit eas aqua calcis vivæ, cui pauxillum ſpiritus vini camphorati ac tinctura myrrhæ vel croci eſt adjectum, ſi penicillo veſiculis illinitur per intervalla, aut in linteolo ſuperimponitur.

§. 690.

Ab ulceribus profundioribus æque ac tumoribus præputii, glandis atque vulvæ calli interdum duri ac renitentes remanent, qui, ſi conglobati & quaſi nodos formant, φύματα ſive tubercula, ſi vero inſtar funiculi in longum producuntur, *chordæ* appellari ſolent.

Singula plerumque indolentia ſunt. Si nimis dura ſunt & magna, phimoſin & paraphimoſin habitualem creant. Ex venereo æſtu carcinomatoden naturam induunt, & nunc quoque aucta in dies mole valde dolent ac mutata figura in faſtigiatum apicem extuberant, cute tenſa atque ſplendida obtecta.

Non aliis medicamentis hæc mala removentur; quam quæ ſupra ad tumorem teſtium venereum fuerunt præſcripta (§. 682.). Si in carcinoma jam abierunt, exſcindi debent, & ſola quidem, ſi ab omni nexu libera; ſi vero corpora cavernoſa contigua in conſortium duxerunt, & hæc ſimul amputari, quantum morbo affecta ſunt. Si ad radicem colis uſque extenduntur, de ſalute conclamatum eſt, quum radicitus exſtirpari nequeant.

In iſtis malis cicutæ vires adhuc experiri licet, ſi in carcinoma inclinare videantur.

§. 691.

In obſcœnis utriusque ſexus naſcuntur etiam *verrucæ* ab impuro coitu æque, ac a prægreſſis maleque curatis ceteris adfectionibus venereis: quæ quidem ob diverſam figuram ac ſitum, diverſis nominibus a quibuſdam appellantur, *verrucarum*, ſi excreſcentias exiles aut planas repræſentant; *porrorum*, ſi teretes & oblongæ; *condylomatum*, ſi rotundæ & magis adhuc complanatæ ſunt, quam verrucæ; denique *criſtarum*, ſi criſtis gallorum quadantenus ſimiles & laciniatæ.

Singulæ iſtæ excreſcentiæ vel dolent, vel non dolent, ſimulque vel duræ ſunt, vel molles, humidæ vel ſiccæ. Sæpenumero etiam finduntur, & nonnihil ſanguinis fundunt. Quædam ſponte exareſcunt atque decidunt, deinceps vero e radicibus repullulant.

Noſcendum vero eſt, etiam citra tabum venereum iſtiuſmodi excreſcentias in obſcœnis enaſci conſueviſſe.

Ubi ex concubitu impuro ortæ, levioribus inunctionibus mercurialibus utendum eſt: ubi a ſeminio jam dudum in ſanguinem dilato, internis antiſyphiliticis. Complanatæ tolluntur aqua phagedænica, aut pulvere ex alumine uſto & ſabina inſperſo, aut illito oleo philoſophorum, aut denique unguento populeo, cui unum vel alterum granum mercurii præcipitati rubri eſt admixtum. Niſi vero vitium, quod in humidis eſt, idoneis medicamentis elidatur, facile revertere ſolent.

Ad tollendas verrucas, quæ ex venereo morbo

non enatæ, cathæretica dicta ſola ſufficiunt; verum tamen & hæc aliquando revertuntur.

§. 692.

Similes excreſcentiæ etiam juxta anum ac in perinæo, tam in morbo venereo, quam extra illum, ſubinde enaſcuntur, quarum minores *Thymos*, majores *Mariſcos* vulgo appellare ſolent. Singularum figura globoſa eſt, interdumque tenui pedunculo cuti adhæreſcunt. Sunt etiam modo molles vel duræ, aſperæ aut leves, dolentes vel inſenſiles.

Præterea in fundo ſulcorum, anum radiatim ambientium, *Rhagades* ſeu *fiſſuræ* aliquando etiam oriuntur, ejuſdem indolis ac priores, quæque inſignem dolorem ſub excretione alvi inferunt.

Harum omnium vero curandi ratio a priori (§. 691.) non differt.

§. 693.

Hactenus de morbis venereis topicis præceptum eſt, qui ſunt velut prima incipientis luis rudimenta. Nunc de ipſa lue confirmata dicam, qua ſingula fere corporis loca inficiuntur, genitalia morbis ſupra recenſitis (§. 676. ad 692), cutis ſcabie, impetigine, tuberculis, herpete, os internum atque oſſa tam hujus loci, quam aliorum, inflammatione ac ulceribus, non minus, quam tumoribus, & nonnunquam etiam mollitie præternaturali (1), glandulæ tumoribus, ungues & pili (2) corruptione, quæ defluxum infert, oculi ambyopia, coecitate, inflammatione & exulceratione, aures ichores effluxu: porro ipſæ corporis functiones multiplici vitio adficiuntur, ut fiat vertigo, cephalæa,

aſthma, hæmoptyſis, anorexia, alvi profluvium &c.; denique totum corpus languet & marceſcit cum livore & pallore vultus. Quamquam nec omnia iſta mala in uno homine adparent, ſed ſingulos modo plura, modo pauciora ſub diverſo conſortio adfligunt (3). Enimvero, quum & ab aliis humorum vitiis hæc cuncta producantur; circumſpiciendum probe eſt, ne a venereo tabo ſemper iſta derivemus.

Hinc ipſa gravitas morbi, quam in ſe multo leviorem quidem hodie ſibi Medici fingunt, quam ab ingreſſu ſuo adparuit (4), non in omnibus eadem eſſe ſolet, ſed diverſa admodum, tam pro ſymptomatum numero eorumque gradu, quam pro ipſius morbi novitate vel diuturnitate, ægrotantium ætate, ſexu, partiumque affectarum habitu ac conſtitutione. Ea tamen ſpecies graviſſima, & plerumque inſanabilis ac letifera eſt, ubi pars corporis nobilior & ad vitam neceſſaria gravi vitio adfecta, aut quævis ignobilior immedicabili labe corrupta, aut peſtiferum aliud vitium, velut ſcrofuloſum ac ſcorbuticum, cum venereo conjunctum eſt. Multoque difficilius etiam hæc ſyphilis curatur, in qua dolores venerei, arthritis venerea habitualis, oſſiumque ulcera & tumores adſunt, quam ſi iſta deficiunt.

(1) Oſteoſarcoſin dicunt hoc malum, quod quidem rariſſime omnium incidit, & notatum eſt ab *Holler. Obſ.* 7. *Welſch. Obſ.* 82. *in Act. Hafn. T. III.* 24. & *Petit Tr. des malad. des Os. T. II. c.* 17.

(2) Vid. *Jo. Bona Hiſtor. aliquot curationum ope mercur. ſublim. corr. perfectarum*, *Obſ.* 7.

(3) Elegantem totius morbi hiſtoriam inter primos tradidit *Hier. Fracaſtorius L. II. de morb. contag. Cap. XI.* & *Carmine*

Carmine de ſyphilide ſive morbo gallico, Opp. T. I. p. 615. ſq.

(4) Vid. *Jo. Aſtruc de morb. vener.* p. 12. cui cum multis aliis adeo ſperat, totam luem tandem prorſus finitum iri: de quo vero potius deſperandum.

§. 694.

Ad ſanandam luem veneream unum ex his tribus, lignum guajacum, mercurius vivus, & quædam ejus præparata, dulcis & corroſivus dictus, legitime uſurpata, ſufficiunt, ceu multiplici experientia compertum eſt: ut adeo qualibuſcunque arcanis vel hodienum per omnes Europæ provincias divendi ſolitis, & qualicunque alio hydrargyri præparato, præter illa paullo ante memorata, & ægri & medentes carere commode queant. Inter potiora vero antiſyphilitica merito adhuc Camphora ac Lobelia referenda ſunt.

§. 695.

Lignum guajacum uſurpatur in decocto ſic, ut quotidie mane per tres quatuorque hebdomades & ultra uncia ejus dimidia ad integram in aquæ fontanæ libra una ad duas coquatur, donec quarta pars conſumta ſit. Hocce decoctum colatum æger calide bibit vel in lecto vel ſaltem in hypocauſto, quod neque aer, neque frigus penetrare poſſunt; cum eo, ut tam initio, quam ſub medium, & in fine curationis cathartico blando purgetur, ac per omne illud tempus a frigore probe ſeſe muniat, nec niſi blandis cibis nutriatur.

Ligno, quod in olla ſupereſt, affunditur denuo eadem aquæ quantitas & lento igne coquitur uſque ad ebullitionem: quo decocto ſecundario æger pro ordinario potu utitur.

Hiſce decoctis peſſima luis ſymptomata, ulcera, tophi, & caries oſſium ſanantur (1); quin & lignum in pulvere datum iiſdem mederi dicitur. Inprimis vero utiliſſimum Guajacum eſt in illa lue, quacum ſcrofuloſa aut ſcorbutica cachexia conjuncta eſt; & adverſus dolores, qui ab hydrargyroſi relinquuntur, ex impura Venere olim orti.

Pari ſucceſſu non raro alia decocta ex hoc ligno cum juniperino, ſaſſafras, radice chinæ, ſaſſaparillæ, antimonio crudo & hydrargyro ſacculo incluſis adhibentur (2); & quod ego in uſu habeo ex radice dulcamaræ, ſaponariæ, ejuſdemque foliis.

(1) Vid. *Ulric. ab Hutten L. de Guajaci medicina & morbo gallico*, Mogunt. 1519. 4. cap. 26. & *Herm. Boerhaave* Præfat. ad *Aloys. Luiſ. Aphrodiſiac.*

(2) Vid. *Dav. Avercrombi tuta ac efficax luis venereæ, ſæpe abſque mercurio, ac ſemper abſque ſalivatione mercuriali curandæ methodus.* Lond 1684. 8. & *Neue Mediciniſche Bibliothec*, quæ me curante prodit. vol. II. p. 78. ſeq.

§. 696.

Hydrargyro hactenus dupliciter medentes ad ſalivationem uſi ſunt, vel extus in linimento, vel intus: inque poſteriore caſu quidem uſurpant mercurium dulcem a duobus granis ad viginti adſcendendo paullatim ſic, ut quotidie unum granum vel ad ſummum duo prioribus adjiciantur, deincepſque eodem ordine iterum demantur, donec ſufficiens ſalivæ fluxus excitetur; quem dein paucis granis altero vel tertio quoque die datis aliquamdiu conſervant. Ipſum vero mercurium dulcem conchis vel millepedibus præparatis admiſcent, vel etiam pilularum forma exhibent. Extus autem

mercurius crudus uſurpatur therebinthina ſubactus & axungia porcina temperatus: qualis compoſitio ſub nomine Unguenti Neapolitani latet. Hujus itaque drachma una quotidie ſemel vel bis articulis artuum, modo ſuperiorum, modo inferiorum, illinitur, ad carbonarium quidem & in conclavi calido; quo ceterum per omne curationis tempus æger continendus. Sicque exſpectatur ſalivæ fluxus aut ſaltem alvi; ſiquidem ille non ſemper, nec ad externum uſum, nec ad internum conſequitur.

Inter hæc vero æger tenuibus cibis alitur, atque potionem ex ligno ſancto aut radice ſaſſaparillæ ad libram quotidie, tam calide quam frigide, adſumit. Quibus remediis per duas, tres, quatuorve hebdomades uſurpatis lues cum ſymptomatibus ſuis plerumque eradicatur.

Neque ſemper vero neceſſe eſt, ut eo uſque illinatur mercurius vivus, donec ſalivatio inciderit. Quodſi enim per menſem quotidie dimidia drachma unguenti tantum infricatur, haud raro morbum citra ſalivæ fluxum finiri, obſervationes docent.

Interim non ignorandum eſt, quod curatio per hydrargyroſin interdum fallat; quum ſint, qui non ſemel eandem perperam experti, per alia demum remedia ſanationem acceperunt. Id quod tamen ipſius virtuti nihil derogat, quum permultis aliis eadem ſalutem attulerit exſpectatam.

Neque vero omnis æger hydrargyroſin ferre poteſt; ſed abſtinendum eſt ab ea, primo, ubi morbus acutus aut longus præſens eſt, niſi probabile ſit, hunc ipſum a ſordida lue fuiſſe ſuſcitatum: deinde, ubi vires

nimium exhauſtæ; ubi oſſa palati atque narium carie jam affecta; itemque in mulieribus gravidis, & quibus menſtruorum fluxus inſtat. Adfert tamen etiam in his, quibus alias accommodata eſt, haud raro prava ſymptomata, tumorem & dolorem capitis, inflammationem oris & gingivarum, febrem acutam, hæmoptyſin, hæmorrhagiam uteri, paralyticas affectiones, ulcera oris, conglutinationem linguæ cum gingivis aut gingivarum cum buccis: quæ ergo protinus intermittere eam, & hiſce malis ſuccurrere, medentes jubent.

Tardantem ſalivationem incitat emeticum aut ſal abſinthii ad dimidium ſcrupuli bis die per triduum datum.

Ceterum omnis exceſſus tam caloris, quam frigoris, ſub hydrargyroſi vitandus eſt; ſiquidem ab utroque dira ſymptomata proficiſcuntur. Oportet etiam ſputantem, antequam bibat, os ſuum aqua eluere.

Quod camphora unguento mercuriali admixta actionem mercurii in glandulas ſalivales impediat (1), obſervationibus noſtris plane non reſpondet; ut potius aliis cauſis hocce phænomenon, ſi forte inciderit, quam camphoræ, adſcribere fas ſit. Non ideo vero hanc rejiciendam, ſed potius retinendam ſuademus, ſiquidem egregia omnino facultate adverſus hanc diram luam inſtructa eſt.

(1) Vid. *Jos. Raulin obſervat. de Médecine*, p. 261. ſeq. *Henr. Mich. Miſſa* Qu. med. *Ergo lui venereæ hydrargyrus camphoratus.* Paris 1756. & *Recueil periodique d'obſervat. de Médec.* par *Vandermonde.* Mart. & April. 1756.

§. 697.

Eximia denique gratia ad juvandum ineſt mercurio ſublimato corroſivo, atroci alias veneno: quem

priori ſeculo quidam inter arcana ſua habuerunt (1), noſtro vero Ill. van Swieten inprimis tali ratione adhibendum propoſuit (2), ut quam tutiſſime & cum maxima euphoria, ſine ullo moleſto ſymptomate, uti eo liceat. Solvuntur nempe ejus grana duodecim in ſpiritus frumenti libris duabus; & hujus mixturæ datur mane & veſperi cochlear plenum, ſuperbibendo libram dimidiam vel integram decocti hordei cum glycirrhiza aut altheæ radice. Ægroti ſub hujus remedii uſu non coguntur ſe hypocauſto calido includere, ſed exeuntes rebus ſuis vacare poſſunt: non enim ſenſibiles excretiones per cutim movet, niſi laborantes ſe domi in hypocauſto calido contineant; urina vero pleriſque copioſe profluit; interdumque etiam, licet rariſſime, ſalivatio inde excitatur. Curatio autem vel primo jam menſe, vel ſecundo aut tertio abſolvitur. Tametſi vero remedium iſtud etiam tum juvat, ubi fruſtra ſalivatio tentata fuit; non omnis tamen lues eidem ſemper obtemperat, ſed aliis remediis mercurialibus aut decoctis facilius curatur: quin abſtinendum prorſus ab illo eſt in ægris, qui tuſſim ſiccam habent, aut quibus ea cum ardore in ſterno inde excitatur, itemque in his, qui hæmorragiis ſunt ſubjecti, & in quibus ſitim ac dolores capitis torminave movet.

(1) Vid. *Steph. Blancardi Chirurg.* p. 430. *Rich. Wiſemann Treat. of Lues venerea*, Cap. III. p. 10.

(2) In duabus Epiſtolis ad *Joſeph Benevenuto* datis, qui eas inſeruit diſſertationi ſuæ de *Febribus epidemicis in Luccenſi dominio graſſantibus*, Lucc. 1754. & in alia epiſtola ad *Hundertmarckium*, in ipſius Progr. *de Ozaena venerea* excuſa, p. 20. not.

S C A B I E S.

§. 698.

Fœdum, longum & contagioſum cutis vitium Scabies eſt, quod nulli ætati parcit, ex ſero acri, mucoſo, & haud raro ſimul putrido, interdumque comparate venereo vel ſcorbutico prognatum.

Ex dura atque rubicundiori cute puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores, quæ inprimis noctu ſub ſtragulis vehementer pruriunt (1). Ex quibuſdam ſanies exit, & continuata fit exulceratio, maxime in manibus atque cruribus, quæ inde ſæpe quoque tument, aliquamdiu etiam ante puſtularum eruptionem. Malum autem modo totam cutim occupat, ſola facie excepta, modo ſingulares partes, præſertimque artus. Corpus friget ac extenuatur. Facies plerumque pallet. Adpetentia ciborum magna eſt.

(1) Vermiculos mobiles in puſtulis reperit *Dover*, *Legacy* p. 76. Hoc ipſum ab Ill. *a Linné* confirmatur, cum eo, ut alii acari in humidioribus ſint, alii in ſiccioribus. Diſſ. *Exanthemata viva*, p. 7.

§. 699.

In quamplurimis ſcabies quidem ex toto deſinit; in aliis certo anni tempore revertitur.

Subinde ea tamquam metaſtaſis febres tam acutas, quam intermittentes ſubſequitur. Inque idem præſidium tempore vernali in quibuſdam oritur.

In orphanotropheis, noſocomiis, & caſtris perpetuo fere [illegible] eſt. Deinde & capillamentariis valde familiaris eſt, & his, qui cum pannificiis rem habent ac in opere textorio verſantur.

§. 700.

Humida ſcabies, quam rectius purulentam dixeris, quemadmodum ſiccam ſanioſam, faciliorem plerumque curationem, quam hæc, recipit. Sed optima utrobique remedia ſunt purgantia mercurialia & alterantia: inter quæ maxime proſunt cortex Peruvianus atque Winteranus, lac ſulphuris, eſſentia alexipharmaca Stahlii, elixir vitrioli Mynſinchti, tinctura martis tartariſata Ludovici, elixir acidum Dippelii, &, quod ceteris valentius, oleum vitrioli ad duas guttas bis in die ex patella aquæ ſumtum. Si manus vel pedes tantum ſcabies infeſtat, eam optime citoque tollit herba bona Henrici recens bis die impoſita, quæ quaſi magnetis inſtar omnem humorem morboſum copioſe & cum maximo fœtore ex ſanguine extrahit: unde brevi quoque tumor harum partium evaneſcit.

Decocta lignorum reſinoſorum & radicum acriorum & tincturæ alcalinæ, tam vulgati uſus in ſcabie, tantum abeſt, ut eam tollant, ut potius, depravando adhuc magis humores, ipſam quam diutiſſime fervent ac foveant.

Ceterum ad hanc cito ſanandam valde idoneum eſt linimentum, quod fit ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi drachma, & magnitudine aliquot piſorum vel nucis avellanæ articulis cubiti, carpi, ac inter digitos alternatim ſemel in die infricatur. Hocque linimentum ſtatim tuto ac feliciter adhiberi poteſt, ac poſt unam vel alteram hebdomadem opitulatur.

Quiſquis autem ſcabie infeſtatur, illum ab omnibus acribus, ſalſis, fumo induratis, & a pinguiori carne, maxime ſuilla, deinde quoque a caſeo, butyro,

leguminibus atque ſpiritu ardente abſtinere oportet, ſimulque munditiei ſtudere; minimeque ſubucula aut tibialibus ex lana confectis uti, utpote quæ morbum aperte augère obſervantur.

§. 701.

Ex repulſa aut regreſſa ſcabie multi graves morbi propullulant, ulcera ac tumores glandularum, catarrhi ſuffocativi, tuſſes acres, aſthmata, hydropes, phtiſes, inſaniæ, convulſiónes, cœcitates, febres continuæ, inflammatoriæ, apoplexiæ.

In hoc ergo caſu quandocyus materies ſcabioſa, quoad ejus licet, ad cutem propellenda eſt: id quod interdum præſtat fuligo ad ſcrupulum ſaccharo admixta & quotidie bis devorata; aut betulæ ſuccus per menſem ad libram quotidie epotus, itemque pulveres ex antimonio diaphoretico & ſulfure, emulſiones camphoratæ, oleum animale Dippelii, veſicantia & electricus ignis; ex quibus, quidquid morbo præſenti maxime conveniat, ſeligendum. Ad hæc imperandus eſt homo, ut quotidie manus ac pedes in fluviatilem aquam cum chamomillæ atque meliloti floribus & ſapone Veneto coctam per dimidiam horam demittat, deincepſque articulos abſterſos panno ex craſſiore lana vehementius fricet. Si nihil ſic proficitur, per arctius commercium cum homine ſcabioſa lue jam infecto alteri repreſſa ſcabies reddenda eſt, dum communi lecto, veſtibus, induſiis & laquearibus ad detergendas manus utitur; aut hæc velut miaſma varioloſum illi inſerenda. Verum nec hæc auxilia effectum ſperatum ſemper exſerunt.

LEPRA GRÆCORUM.

§. 702.

Proximum eſt, ut de λέπρα dicam, utpote quæ atrociſſima ſcabiei (1), aut impetiginis (2), aut ſi mavis, modo hujus vel illius ſpecies habenda eſt; ſiquidem utraque in lepram omnino tranſire poteſt. Cutis in una parte vel in pluribus, earumque etiam disjunctis tantum locis vehementer prurit, dura & aſpera fit, ibidemque papillæ maculas formantes rubicundas diverſæ magnitudinis ab ambitu monetæ argenteæ minoris ad palmæ latitudinem, gregatim effloreſcunt, quæ vel cito vel tarde humorem viſcidum exſudant, ex quo cruſtæ denſæ atque aſperæ, coloris ſubalbidi aut cinerei, vel, quod pejus, ſubnigri, formantur: quibus ſolutis aut demtis mox novæ ſuccedunt, & ſanguis nonnunquam profluit. Malum in quibuſdam eroſione latius procedit. Cutis in circumferentia exulceratorum locorum ac in interpoſitis ſpatiis vel integra & levis apparet, vel aſpera eſt, & ſquamas emittit, ac utrobique pruritum excitat non mediocrem. Alias cutis aſpera & pruriens ſquamas ſaltem facit, ſicut ſquamas piſcium, quæ ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus quotidie magna copia decidunt. Quod genus lepræ ſingulare quidam ad Impetigines referunt, & Plinio mentagra dicitur (3).

Horrendum viſu & abominabile malum eſt, ſi totam ſuperficiem corporis occupavit: quandoquidem & reliqua cutis, quæ cruſtis non eſt obſeſſa, in ſquamas albicantes reſolvitur & farina quaſi denſe conſperſa apparet. Tument ſimul eminentes partes corporis; & ex manibus, pedibus, ut & ex cole, ſi ſquamis ſaltem obſidentur, cuticula fere in modum

chirothecæ deglubi ſe patitur, idque non ſemel per intervalla. Ægri nec ſtare, nec incedere poſſunt; & quotidie magna ſquamarum quantitas in lecto colligitur. Ad hæc ungues tum pedum, tum manuum ex parte etiam depravantur, ſic, ut aſperiores fiant, & abs calcarea quaſi materie ſubjecta eleventur, demumque abſcedant, novis in eorum vicem ſuccreſcentibus. Neque vero vitium in extima ſuperficie tantum ſubſiſtit; ſed & alia ſymptomata inde producuntur, velut artuum rigores, alvus nunc adſtricta, nunc laxa, dolores capitis, vigiliæ, ſitis, ancyloblepharon, pectoris oppreſſio, raucitas, auditus difficilis, dolores ventris, febricula, viſus hebes, tactus imminutus, cum odore admodum tetro atque nauſeoſo. Quidam paullatim contabeſcunt.

(1) *Paul. Aeginet L. IV. c. 2. Dan. Sennert. Pract. Med. L. V. P. I. Cap. XXVIII.*

(2) Huc eam refert *Celſus L. V. c. 27. art.* 17. ipſiusque impetigo nihil aliud eſt, quam lepra Græcorum. Alii ſic pariter ſentiunt, ut *Williſius Pharmac. rat. P. II. Sect. III. c. 7. Hoffmann. Med. rat. T. IV. P. V. c.* 5. Ill. *Caſ. Cph. Schmidel.* diſſ. *de Leprâ*, Erlang. 1750.

(3) *Hiſt. Natur. L. XXVI. cap. I.*

§. 703.

Ultroneæ cauſæ ac inquilinæ & obſcuræ malum hocce multo frequentius ingenerant, quam evidentes præternaturales, multoque minus non naturales. Ex præternaturalibus autem accuſantur ſcabies ſicca, quæ ſubinde præcedit lepram, itemque cruſta lactea, ſingulæ præpoſtere ſanatæ, nec non febres intermittentes ſuppreſſæ, ulcera antiqua intempeſtive conglutinata, hæmorrhoides & menſtrua

retenta, hæmorrhagiæ narium in juvenili ætate ſuppreſſæ, morbilli, lues venerea, ſcorbutus. Vulgo etiam creditur, quod ex contagio oriri poſſit.

§. 704.

Morbus haud prorſus quidem inſanabilis eſt, curationem tamen admodum difficulter vel omnino non admittit, ſuamque tyrannidem per plures annos exercet. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo anni tempore revertitur.

§. 705.

Haud alia vero remedia is requirit quam ſcabies (§. 700); quibus teſtas ovorum calcinatas, ad drachmam unam bis die ſumendas, duntaxat adjiciam, aut conchas præparatas ad dimidiam, cum mercurii dulcis granis tribus, ſingulo triduo exhibendas, ſubjuncto purgante quavis hebdomade. Præter hæc vero, quidquid extus ad abſtergendam atque lævigandam cutim aptum eſt, ſimul adhiberi debet. Quapropter balnea aquæ dulcis tepida, cui herbæ emollientes & abſtergentes incoctæ, inprimis frequentanda ſunt; aut ex fontibus mineralibus parata; quibuſcum recte quoque internus uſus aquæ martialis combinatur. Poſt egreſſum e balneo totum corpus utiliter butyro inſulſo perungitur. Reliquias tollit aqua fontana, in cujus libra ſoluta eſt mercurii ſublimati drachma & cremoris tartari uncia dimidia.

Cura mercurialis, tametſi in ſe haud inepta, nec pernicioſa, non ubique tamen ſatis valet, ſed perperam omnino adhibetur, haut ad tempus duntaxat juvat, nec repetita morbum ex toto ſanat. Interim

cum is lui venereæ ſupervenit, tamquam potentiſſimum remedium ſpectari debet.

Denique eadem victus ratio, quæ ſupra (§. 700), in hac quoque neceſſaria eſt.

Si æſtus remittit, ſi corpus detumeſcit, ſi ſquamæ copioſe decidunt, ſi rigidi artus flexilitatem ſuam naturalem recuperant, ſcire licet, malum ad declinationem proceſſiſſe. Sudores tum etiam multi erumpunt, & urina hactenus cruda & ſubrubra, nunc turbida mejitur & ſedimentum copioſum atque olidum dimittit, ſquamulis furfuraceis in medio ſuſpenſis.

IMPETIGO.

§. 706.

Impetigo, λειχὴν Græcis dicta, maculoſum cutis vitium eſt, quod in ſquamulas reſolvitur. Maculæ ipſæ plus minus rubent, & ſiccæ & aſperæ ſunt, atque pruriunt. Demtis ſquamulis mox novæ ſuccreſcunt. Vitium tarde ſerpit, modo ſingulares partes, modo plures infeſtat.

Ejus vero ſpecies ſunt tres. Minime mala eſt, quæ ſolitaria, leviterque tantum prurit ac rubet, minimaſque ſquamulas furfuraceas ſcalpendo dimittit. Certis temporibus ea oritur & deſinit.

Alterum genus eſt pejus. Nam & craſſior cutis eſt, & durior, & magis tumet, rubet ac prurit. Ipſa quoque leviter humeſcit, & ex humore albido ſquamæ fiunt albæ, craſſitie papyrum tenuiſſimum æquantes, quæ tam digitis auferri poſſunt, quam per ſudores decidunt: quibus demtis profluit ſanguis

nonnunquam. Hæc impetigo etiam unguibus digitorum infenſa eſt, eosdemque ex parte deſtruit; quemadmodum etiam in lepra fieri, ſupra retuli (§. 702.) Nec cuti capitis parcit, unde in quibuſdam incipit. Maculæ latius ſe paullatim diffundunt; & plures earumdem etiam confluunt.

Tertia etiamnum deterior eſt, quod omnem cutim obſidet, a facie aut collo fere orſa. Maculæ non tam latæ ſunt, quam in altero genere, ſed aſperiores; ſquamulæ tenuiores.

§. 707.

Cauſa eſt ſeroſus, tenuis & acris ſuccus, cum craſſiore humore mixtus: quem prava victus ratio, cibi ſalſi & acres, tempeſtas humida & frigida, impeditum ſanguinis profluvium naturale, miaſma venereum, ſcorbutus, multæque aliæ morboſæ cauſæ in corpore latentes ingenerare valent.

§. 708.

Ad affectus autem longos omnis impetigo, quemadmodum ſcabies & lepra, pertinet; non æque tamen pro diſcrimine ſuo periculoſa eſt. Primum genus leviſſimum vitium eſt, quod omnium facillime toleratur, & pro præſidio potius eſt corpori, nec ullum alias incommodum eidem adfert; hinc benignum appellandum. De reliquis contra aliter judicandum eſt, utpote quæ maligna dicenda, dum ab humore pejore orta difficillimam recipiunt curationem. Et alterum quidem ad cachexiam hydropicam lente ducit; tertium vero vel teterrimam luem veneream prodit, ejuſdemque ſymptoma eſt, vel ele-

phantiaſin præſignificat; in quam protinus tranſit, quum maculæ extuberare, dolere & exulcerari inceperint.

§. 709.

In curatione itaque ad genus impetiginis quam maxime reſpiciendum eſt; ſiquidem non eadem remedia ubique conveniunt, neque omnino ſufficiunt.

Curatu facilis prima ſpecies vel jam ſaneſcit, ſi jejunia ſaliva quotidie defricetur; aut certe lenioribus adurentibus brevi tollitur, quale eſt, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati rubri granis quatuor aut albi decem paratum, bis die ad piſi magnitudinem illinitur.

Alterum genus ejuſmodi remedia deſiderat, qualia ad ſcabiem & lepram propoſui (§. 700. 705.)

Tertium antiſyphiliticis curatur, ſin ex tabo venereo ortum; ſin autem ex humore, qui demum elephantiaſin progignit, protinus ea, quæ huic apta, adhibenda ſunt.

ELEPHANTIASIS.

§. 710.

At omnium maxime triſtis ac dirus, verum tamen, quod gaudemus, in noſtris regionibus valde infrequens ac ignotus pene is morbus eſt, quem ἐλεφαντίασιν Græci, Lepram Arabes adpellant; iſque etiam longis adnumeratur & corpus adficit.

Initium autem fit a crebris maculis, tertio genere impetiginis (§. 705), quæ aliquamdiu ante

temporibus certis & fiunt & deſinunt; aut certe a vitiliginoſis quibuſdam defœdationibus, aliquamdiu pariter prægreſſis. Poſthæc ſenſim lenteque ſumma cutis, primum in facie & collo, quod plerumque fit, vel in alia parte corporis, ac deinceps in pluribus aſpritudine quadam, & ſcabritie pruriente non ſolum adficitur, ſed & inter maculas diverſæ magnitudinis, partim rubentes, partim fuſcas, tubercula crebra oriuntur, orbicularis & convexæ figuræ, rubra aut fuſca, quæ ſenſim magis elevantur ac vehementer dolent. Exulcerantur nunc quoque, utut diverſis temporibus, tum hæcce tubercula, tum iſtæ maculæ, ſic, ut ex illis purulentus aliquis humor, idemque ſumme fœtidus, ex his autem magis ſanies exeat. Exulceratio utrobique quam lentiſſime procedit, humorque putidus ſuper tuberculis in cruſtas duras atque denſas abit, ſuper maculis vero in ſquamas; idemque ſub cruſtis, antequam decidunt, diu hæret, ipſaſque ſibi ſubjectas partes erodit. Inter hæc autem os, ſuræ, pedes manuſque intumeſcunt, & corpus lente emacreſcit. Accedunt malarum rubor, aſpritudo & exulceratio earundem ſcabioſa, ſomnus turbulentus, vigiliæ, anorexia; &, ubi jam vetus morbus eſt, atque unum vel alterum, imo plures annos duravit, oppreſſio pectoris, dolores graves in artubus, ſtupor atque rigor crurum, alvi profluvium, tandemque febris, quæ facile tot malis obrutum hominem conſumit ac interimit.

Atque ſic deſcriptum morbum egomet ipſe bis in mare & femina obſervavi; nec volui quidem iſtum majore ſymptomatum numero, tum ab antiquis Medicis (1), tum a recentioribus nonnullis (2) memoriæ mandatorum, in meis vero ægris haud obviorum, augere; veluti ſunt prægmagnæ in fronte ru-

gæ, inexplebilis cœundi libido, ſpiritus fœtidus, frigus corporis, raucitas, adſtricta alvus, glabrities menti, pubis & ſuperciliorum, calvitium, fiſſuræ altæ ac frequentes cutis, lingua grandinoſis varis exaſperata, ozæna, oſſium caries, diverſorum membrorum caſus: utpote quæ vel in ceteris tantum regionibus, præterquam Europæis, incidere conſueverunt, vel & in illis aliquando deficiunt, ut naſi, verbi cauſa, genitalium, pedum, manuum, digitorumque corruptio ſphaceloſa & caſus. Quandoquidem nec in meis binis mortalibus omnia illa, quæ memoravi, ſymptomata eadem ubique fuerunt, quum, quod in mare obſervavi, præmagnum pedum œdema & copioſus ſeri fœtidi ex eodem effluxus, una cum ſingularibus vermibus ibidem obviis (3), in femina prorſus defuit, nec in prolixa adeo deſcriptione morbi, quam Aretæus tradit, memoratur; hæc contra vero profluvio alvi torminoſo, non minus quam ſtranguria, per aliquot hebdomades ante obitum vexata fuit.

Quapropter ad conſtituendam rite atque cognoſcendam elephantiaſin, eamque a Græcorum lepra, qua multo pejore ac funeſtior, diſcernendam (4), nihil aliud requiritur, quam ut cutis aſpera atque pruriens non ſolum crebris maculis, ſed & tumoribus crebris, iiſdemque ex rubro lividis vel atris, inſimulque duris & valde dolorificis, inque longam & tardigradam exulcerationem pronis obſeſſa ſit.

(1) *Aretæo* præſertim *de cauſis & ſignis morbor. diuturn. L. II. c XIII.* p. 67. edit. Boerhaav.

(2) In *Miſcell. Nat. Cur. Dec. II. ann.* 2. *obſ.* 5. *Philoſoph. Tranſ. vol. L. P. II. obſ.* 7. *& Medical obſervat. and inquiries by a Society of Phyſicians in London obſ.* 19. *p.* 201.

(3) Hos

(3) Hos accurate ac ſummo ſtudio jam deſcriptos dedit Cel *Jo. Andr. Murray*, amicus noſter & collega conjunctiſſimus, libro ſingulari, *de Vermibus in lepra obviis, juncta leproſi hiſtoria*, etc. Gotting. 1769. 8. c. f.

(4) Quam male hæc cum illa confundatur, etiam a doctis viris, intelligi poteſt ex Cl. *Steph. Weſzprenii* diſſ. *Obſervat. med. n. XII.* Traj. ad. Rhen. 1756.

§. 711.

Quantumvis fœdus ille morbus ab interna humorum corruptela dependeat; ſpecifica tamen cauſa omnino hic quærenda eſt; quæ vero tam facile inveniri atque explicari non poteſt, ſed in occulta malignitate duntaxat poni debet.

Etiamſi vero putrida morbi indoles, humorumque corruptorum vis multiplicativa nulli dubio eſt ſubjecta; contagioſa tamen ipſius facultas ex conſortione cum ejuſmodi ægrotis, multoque magis ex concubitu, licet perquam credibilis, nec a quoquam facile in dubium vocetur, tantum tamen abeſt, ut obſervationibus veris atque fidis ſtabilita ſit, ut per illos, quos ego vidi & cognovi, ægros ex toto potius refellatur. Nec ullum Medicum aut Chirurgum novi, qui ex converſatione cum iſtis, & ex ulcerum effluviis fœtidis eandem labem ſibi unquam contraxiſſet. Quapropter medentes omnem contagionis metum velim in viſitationibus ſuis abjiciant.

An denique ex parentibus elephantiaſi correptis in prolem tranferatur morbus, ut vulgaris quoque fert opinio; hoc pariter tam certo nondum eſt probatum, ut nulla ſuper eo dubitatio oriri queat.

§. 712.

Hactenus autem, niſi ſtatim in ipſo ortu & ad debiliſſima initia herculei morbi vis adhibeatur, nullum ſane remedium eſt repertum, quod ipſius magnitudinem ſuperare poſſit. Etenim, ſi tumores jam ulceroſi, ſub optimorum medicamentorum diligenti etiam uſu ille nihilominus increſcit, & inevitabilem demum adfert interitum. Neque enim, ſive evacuando per quaſcunque vias (1) minuere velis corruptorum ſuccorum copiam, ſive corrigendo eorundem pravam indolem deſtruere, ſalutarem effectum unquam inde conſequeris, etiamſi exanthemata aliquando minui atque reſiccari videantur: nova enim poſthæc ſemper iterum propullulant.

Ut tamen ſciatis, o boni, quibus remediis maxime utendum ſit; ex purgantium claſſe elleborus niger, folia ſennæ, jalappæ ac polipodii radix, atque ſcammoneum ſeligenda ſunt; ex diureticis inprimis cantharidum tinctura; ex alterantibus autem aquæ martiales, viperæ, ſaſſaparilla, taraxacum, agrimonia, fumaria, ſaponaria, radix dulcamaræ, bardanæ & lapathi acuti, atque antimonium crudum in decocto, ſucci item dictarum ſtirpium, earumque extracta, cortex Winteranus & Peruvianus, aqua calcis vivæ lacte temperata, vitriolique oleum.

Hydrargyrum nullam commendationem meretur, quoniam, teſte experientia, niſi malum deterius reddat, uti quidem nonnulli obſervarunt, illud certe non tollit, niſi evidenter a venereo tabo fuerit profectum.

Extus ſumma cutis commodis locis mane & veſperi obtegitur recentibus foliis boni Henrici; quo, mirum dictu, quanta ſaniés, & quanto fœtore ea ex

tumoribus atque maculis cruſtoſis eliciatur, & quam bene omnia videantur ſuccedere, dum exanthemata ſenſim ſub illis pura evadunt ac reſiccantur, ſanaque cutis ſeſe rurſus demum repræſentat.

At nihilominus malum inde proh! dolor haud finitur, ſed & priſtinis locis exanthemata renaſcuntur, & in aliis, ubi antea non percepta, pariter propullulant.

Plantaginis folia videntur etiam coercere malum, dum inſignem quantitatem ſuccorum impurorum, licet minori vi ac fœtore, ut priora, ex ulceribus extrahunt, eorumque cruſtas duras brevi emolliunt ac reſolvunt. Enimvero nec per hæc curatio perfecta obtinetur, ſed malum nihilominus ad interitum procedit.

Ubi folia iſtarum plantarum applicari nequeunt, ſicut in facie; hujus ulceribus utiliter aqua quædam phagedænica ex aquæ calcis vivæ unciis duabus & turpethi mineralis drachma inter ſe mixtis parata bis die ope plumulæ illinitur.

Ad victum autem maxime confert, quidquid refrigerat & humectat. Nec Balneum inutile eſt; inprimiſque thermæ ſulfureæ proficiunt.

(1) Nolim quidem ſanguinis miſſionem frequentem atque iteratam, ab *Aretaeo* inprimis tam enixe commendatam, huc referre; ſiquidem non experientia, ſed ratio duntaxat, antiquos medicos deduxiſſe mihi videtur ad hoc auxilii genus. Idque de emeticis pariter valere exiſtimo.

ACHORES. FAVUS. TINEA.

§. 713.

Ex veterum mente ἀχῶρες ſunt manantia capitis ulcera, ex tumoribus in ipſius cute excitata; quæ foraminulis plurimis pertuſa humorem tenuem & glutinoſum effundunt: qui ipſe, non ſine fœtore, pilos etiam conglutinat. Ulcuſcula autem iſta in diverſis ac ſejunctis capitis locis erumpunt, & nonnunquam etiam ad faciem proſerpunt. Interdumque non ex tumoribus oriuntur, ſed ex veſiculis, ut in herpete miliari, ad capillorum radices, denſiſſimis, e quibus humor rodens emanat.

Ab his non multum differt Favus, κήριον Græcis dictus, niſi quod hic ex tuberculis piſum magnitudine non ſuperantibus, ſuperque cutem capitis vix eminentibus ortus, majora habet foramina, humore melleo, fœtido atque glutinoſo referta, qui in denſiores ac aridiores cruſtas abit, unde ſenſim ſimul innumera granula capillitio adglutinata proveniunt; quæ quidem etiam in achoribus conſpiciuntur. Foramina favi interdum obſeſſa ſunt exilibus excreſcentiis, magnitudine granorum ficus, ſubrotundis atque flavis; σύκωσις a Græcis id genus appellatur.

Hæcque qualiacunque capitis ulcera infantibus, pueris ac juvenibus præſertim eveniunt & certis anni temporibus denuo erumpunt, donec natura pituitam copia & qualitate peccantem, quæ ipſorum cauſa, elaborare deſierit.

Velut autem achores in capite exiſtunt, ita aliud ulcerum manantium genus in facie oritur; quod re-

recentiores quidem vulgo achorum nomine ſignificant, ſed melius tamen Cruſta lactea appellatur. Cutis in mento, fronte, aliave parte rubet & per minimas puſtulas exaſperatur, ſaniem viſcoſam atque tenuem effundentes, ex qua cruſtæ fiunt modo pallidæ, modo flavæ. Idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit, tardeque etiam ſerpit. Lactentes & bimuli eodem potiſſimum afficiuntur. Singula hæc ulcera porro ingenti cum prurigine & ſcalpendi cupiditate ſunt conjuncta, & duo priora etiam cum phthiriaſi ſæpeque etiam cum ſcrofulis, pallore faciei atque macie.

§. 714.

Enimvero ad ſecundam valetudinem profecto faciunt iſtiuſmodi excretiones, & a variis morbis infantes & pueros præmuniunt atque liberant, quin & interdum in acutis criticarum vicem ſuſtinent. Contra vero, quum vel nimis præmature per ſe finiuntur, aut inconſulto reprimentibus exſiccantur, periculoſos morbos poſt ſe trahunt, aſthmaticos, convulſivos, tuſſim ferinam, rachitidem, cœcitatem, & complures alios.

§. 715.

Ex vulgari quidem methodo officium medici eſt; per alvum exturbare, quidquid vitioſorum eſt humorum, pharmacis ex mercurio dulci, jalappa aut rhabarbaro iterate datis; itemque per urinæ vias, propinatis tincturis antimonii. Verum nimis longa eſt per hæc curatio, nec ſeminium morboſum decenter ſic deſtruitur, ſed potius a tincturis alcalinis fovetur. Quapropter alia remedia aptiora ſeligenda ſunt; quæ vero non alia, quam quæ ad ſcabiem pertinere retuli;

inprimis vero huc quadrat pulvis cachecticus. Quercetani, infantibus bis die ad quindecim grana datus, aut tinctura martis tartariſata, vel per ſe vel cum elixirio vitrioli Mynſichti, a guttis ſedecim ad quadraginta.

Inter hæc vero cruſtæ lacteæ ſemel quotidie, magnitudine piſi, illinitur linimentum, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi ſcrupulo componitur.

Ubi metus eſt, ne nobiliores faciei partes, velut oculi, lædantur, aut muſculi vel cranium erodantur; tum inungendus eſt locus ſemel quotidie unguento, quod fit ex olei roſati uncia, lapidis calaminaris præparati, tutiæ præparatæ ſingulorum drachma, myrrhæ ſcrupulis quatuor; vel hoc liquore, qui conſtat ex aquæ fontanæ unciis quatuor, lapidis medicamentoſi Crollii totidem ſcrupulis, & mercurii dulcis octo granis.

Denique citius ſaneſcunt achores & favus, ſi capilli ex toto vel ex parte abſcinduntur & φθειρίασις quovis modo prohibetur. Nutricibus ſimul bona diæta, ut & ipſis infantibus, præſcribenda eſt, illiſque etiam ptiſana pro potu ex radice bardanæ, liquiritiæ & ſemine fœniculi exhibenda, una cum tinctura martis tartariſata: infantes præterea a nimia voracitate, corporiſque refrigeratione arcendi ſunt. Videndum quoque, an ablactatio aut mutatio nutricis aliquid conferre queat ad ſanationem.

§. 716.

Ex diuturnis achoribus & favo, nec non per ſe & ex febre, itemque ex tabo venereo oritur Tinea; in qua cruſta aridiſſima, pollicem interdum craſſa, caput

ex toto vel ex parte obtegit, materiem præbente ulcere, quod paulo altius in cute, quam priora, hæret, & pilos prorſus deſtruit, ipſamque cutem aliquando erodit: quæ, demtis cruſtis, rubra, humida, atque glabra apparet. Cruſtarum color differt, ut modo croceus ſit, modo virideſcens, niger, griſeus aut albus. Ulcus ex parvis initiis fit, ſi per ſe oritur, & deinceps latius procedit, quandoque etiam ultra cutem capillatam. Nec ab hoc ulcere fœtor & pruritus abeſt; idemque per contagium facile transfertur; & peculiari pertinacia ac malignitate a favo & achoribus ſe diſtinguit, ſiquidem per plures annos durat & ſine medicamentorum adminiculo haud finitur: licet interim nulla pene offenſam reliquo corpori pariat. Ceterum nulli ætati parcit, facileque etiam revertitur.

§. 717.

Expeditiſſima curatio, quæ alias difficilis atque tædioſa, fit per remedia adverſus achores commendata (§. 715.), inunctis ſimul linimentis, quæ paullo infra deſcribam, aut in horum vicem capiti impoſitis foliis boni Henrici. Dropaces vulgo commendatos, tamquam veram carnificinam prorſus abhorremus: quibus teneri infantes & qui dentitione difficili aliove morbo laborant, alias quoque prorſus ſubjici non debent. Sufficit, oleum philoſophorum; ovorum oleo nuptum, aut balſamum ſulfuris frequenter cruſtis illinere.

Omnia topica, quæ reprimunt, maximopere nociva ſunt, dum peſſimis affectibus, de quibus ſupra jam retuli (§. 714), generandis occaſionem præbent.

At exitialia prorſus habenda ſunt arſenicum & remedia inde parata, quæ ad erodendas cruſtas temere abs nonnullis adhiberi ſolent. Convulſiones enim leta-

les inde concitari, tentamina plus ſimplici vice docuerunt.

Adverſus tineam ſyphiliticam non alia remedia proſunt, quam quibus virus venereum eradicari ſcripſi; extus vero litus mercuriales inprimis conveniunt.

SCROFULÆ.

§. 718.

Ex humore lymphatico tum vitio, tum copia peccante, pueris uſque ad pubertatis annos haud raro glandulæ colli tumeſiunt: Scrofulas, Græce χοιράδες, malum appellant. Ipſi tumores quoad magnitudinem differunt, & nunc piſo, nuci avellanæ, mochatæ, aut juglandi æquantur, nunc hujus magnitudinem adhuc ſuperant. Perraro unica tantum glandula tumet, ſed plerumque plures, unde inæqualitas exſiſtit, dum una præ altera eminet. Porro glandulæ vel diſperſæ ſunt, vel in acervum collectæ: quarum illæ fere mobiles, hæ immobiles obſervantur. Color earundem idem eſt cum colore cutis, niſi inflammatio accedat, quæ ruborem adfert; durities modo major, modo minor. Interdum & aliæ glandulæ vicinæ, ſublinguales, parotides, tonſillæ, ſimul intumeſcunt, quin & muſculi, & totus vultus.

Interdum ſcrofulæ in ſcirrhos & ſtrumas degenerant, aut inflammantur, ac in ulcera non ſemper benigna abeunt.

Ubi longum malum eſt, ægri in cachexiam tandem incidunt, & febris quoque accidit per intervalla, quæ ephemera, aut catarrhalis, aut inflammatoria, tandemque lenta fit.

Aliquando ſponte ſcrofulæ evaneſcunt, ſine ulla

ſenſibili evacuatione; ut tamen poſthæc redeant. Aliquando ceſſant humiditate pone aures orta, vel ichoris effluxu ex aure, ſuccedente item hæmorrhagia narium, catarrho, aut alvi profluvio.

Verum promtuarium dicere illas poſſis tum ulcerum capitis & faciei (§. 713. ſeq.), tum lippitudinis.

§. 719.

Æthiope minerali aut antimoniali per aliquot hebdomades a granis quinque uſque ad drachmæ medium quotidie uſurpato, aut tinctura martis tartariſata Ludovici cum elixir vitrioli Mynſichti ter de die ſumta eædem optime reſolvuntur; utique, ſi cum iiſdem medicamentis decoctum ex ligno ſancto, foliis roſmarini & glycirrhiza conjungitur.

Nimis magnis & duris recte emplaſtrum ſaponatum cum camphora & diachylon compoſitum, quibus inter ſe mixtis octava circiter pars olei petræ rubri eſt adjecta, imponitur: exulceratis autem emplaſtrum diaſulphuris Rulandi.

Ubi aures vel oculi ſimul affecti ſunt, fonticulos excitare oportet, & diu quoque alere, interdumque uſque ad pubertatis annos.

PLICA.

§. 720.

Plica ſive Trichoma fœdum ac turpe eſt pilorum, præſertim in capite, vitium, quo illi in ſcirrhos, tricas & funiculos, diverſæ magnitudinis & figuræ, ope humoris viſcidi morboſi tam mirifice inter ſe concreſcunt,

atque complicantur, ut omnem pectinandi juxta atque extricandi conatum penitus eludant.

Hoc malum vaſtiſſimæ Sarmatiæ eſt endemium (1), in aliis regionibus vix conſpicuum; eodemque omnis ætatis ac ſexus homines corripiuntur.

Initium aliquando fit a ſudoribus capitis viſcidis, porrigine aut phthiriaſi, tumque unus vel alter ſcirrhus in ſyncipite aut occipite cum vicinis pilis complicatur, denſamque maſſam format, quæ aliis inſtar cucuphæ totum caput tegit, aliis vero inſtar panni lati craſſioris aliquot librarum pondere, aut inſtar unius vel plurium funiculorum inde uſque ad dorſum propendet, quin & aliquando ad calcaneum uſque extenditur (2).

Antequam vero ſe plica effert, aliam ſcenam per plures menſes in corporibus ludit ſub larva diverſorum morborum, dum præter porriginem & phthiriaſin & ſudores capitis jam allegatos, aliis hemicraniam aut torpores & dolores atrociſſimos in cervice, dorſo, ſcapulis & juncturis artuum arthritidem ſimulantes, infert, in aliis vero ſimul tumores & ulcera, aut ſcrofulas, exoſtoſes & cariem, velut in lue gallica, excitat; permultis etiam viſus hebeſcit aut prorſus perit, itemque ungues manuum ac pedum corrumpuntur; quod ſymptoma cum doloribus artuum fere perpetuum; alii denique ſpaſmis & contracturis artuum afficiuntur. Obſervantur etiam palpitationes cordis, deliria, & ipſa mania, nec non febres intermittentes, & acutæ, epiphora, aurium tinnitus, & ſurditas. Quibus malis nunc derepente plerumque & unica ſæpius nocte inter febrem & levioris frigoris aut venti ſenſum in vertice complicatio pilorum, cum perfecta ſæpe dolorum aliorumque prægreſſorum affectuum ceſſatione, ſuccedit (3). Plica

etiam nonnulli ante eruptionem, ut & in ſtatu morbi, laborant. Feminæ autem inordinatum fluxum menſtruorum a latente plica adhuc experiuntur, ſpeciatimque etiam ſub ſterno dolorem lancinantem percipiunt.

(1) vid. *Erndtel. Warſav.* p. 153. Hinc Cl. *Landenttc* valde errat, ſi Ruſſiam & Tartariam excipit, in *Journ. de Médec.* par *Vandermonde*, *M. Oct.* 1761. p. 332.

(2) Ejuſmodi enormis plica deſcripta eſt in *Phil Tranſ. N.* 417. *Vol.* 37. Frigora vid. in *Commerc. Nor.* 1733. *Tab. IV. fig.* 4. Alia in *M. N. C. Cent. X. obſ.* 81. & *Dec. II. ann.* 2 *obſ.* 1.

(3) vid. *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. an.* 6 *&* 7 *obſ.* 138. p. 197. *Erndtelii Warſav.* p. 160 *Primit. phyſ. medic. ab iis, qui in Polon. & extra eam medicinam faciunt, collecta, vol. I.* p. 168. ſeq. & p. 188. ſeq.

§. 721.

Cauſa plicæ tam proxima, quam occaſionalis imperſcrutabilis eſt: certeque hæc perperam in aquis ſalſis, bituminoſisve: aut alimentorum viſcidorum & acriorum uſu, aut ſorditie & neglecta pectinatione (1) quæritur.

Mirabile autem omnino eſt, quod in corpore deliteſcens morboſus humor, qui tanta tamque multa mala parit, per nullum aliud organon ſecretorium, niſi per cutim capillatam, ſecernatur. Quumque priſtina iſta mala ab ipſius eruptione plerumque ceſſant; ſequitur, comprobante experientia, in præſidium corporis datam eſſe plicam, tamquam ſingularem excretionem criticam; ipſiuſque adeo reſectionem ſumme eſſe exitialem, niſi velis, ut priſtini affectus ocyus vel ſerius recrudeſcant, aut ſimul

alii novi ſubſequantur. De ſpontaneo caſu, qui etiam interdum, licet raro, accidit, aliter ſentiendum eſt (2).

(1) Poteſt quidem ab hac cauſſa omnino Plica oriri; ſed hæc *ſpuria* dicenda eſt. Vidi talem in homine plus ſimplici vice ortam, qui capillamentis uſus vix ter in anno capillos pectine explicare ſolebat. Is vero nullo ſymptomate plicam in textu deſcriptam comitante unquam afflictus fuit, nec a reſectione unquam noxam tulit. Nullo fere etiam humore viſcoſo erant pili concreti. Exemplar hujuſmodi plicæ, quod longitudinem aliquot pollicum habet, apud me ſervatur.

(2) vid. caſum in *Act. Nat. Cur. Vol. III. obſ.* 102. ſeq. cf. *Dec. III. ann.* 10. *obſ.* 19. & *Act. Vratisl. Tent. XIV.* p. 403.

§. 722.

Malum ceterum perenne eſt, quod plurimi citra noxam, quoad vivunt, circumferunt, & hereditarium, & contagioſum. Exteri vero, etiamſi per plures annos alicubi in Sarmatia commorati, eodem prorſus non afficiuntur, niſi cum muliere plicata, aut hæc cum plicato mare rem habeant, aut per communem uſum ſtragulorum aut veſtimentorum, ſudore plicati conſpurcatorum, inquinentur.

Abſciſſa aut decidua plica interdum ſponte renaſcitur.

§. 723.

Ars nullum remedium novit, quo miaſma Plicæ radicitus exſtirpari queat. Compeſcere vero malum, non impoſſibile eſt.

Vera autem medela in eo verſatur, ut ſecretio &

excretio miaſmatis promoveatur & ſervetur, ſique turbata fuerit, reſtituatur.

Quoad itaque Plica adhuc latet, organum ſecretionis, caput ſcilicet & pilos, ad expellendam materiam noxiam per abſtergentia & emollientia oportet adaptare; inter quæ unicum fere idoneum eſt Lycopodium, cujus decoctum ex aqua vel cereviſia paratum capiti bis terve de die calide, mediantibus linteis hoc ipſo imbutis, applicatur: quo fotu dolores & ſpaſmi ſopiuntur, cutis rigida & arida emollitur, porique obſtructi ac conſtricti reſerantur.

Corrupti autem per Plicam in corpore humores corrigi & ad excretionem criticam ulterius promoveri debent diaphoreticis, junctis ſalibus ſuccini aut viperarum: in quorum uſu per aliquot hebdomades ac menſes pergendum, uſque dum mitigata fuerint ſymptomata. In graviore caſu, ubi, ob turbatum excretionis negotium, aſthmata, ſuffocationes, dolores colici, diarrhœæ, vomitiones apparent, ad valentiora deſcendendum, theriacalia, ſcordiata, abſorbentia diaphoretica, tincturam metallorum, decoctum ſarſaparillæ, pulverem contra ſtrumas Auguſtanorum, & radicis ſerpentariæ Virginianæ.

De purgantibus valentioribus, emeticis, ſalivatoriis, nitroſis copioſe datis & venæ ſectione obſervatum eſt, quod morbum valde exaſperent.

Quodſi Plicæ exitus retardatur, veſicatoria in nucham conjecta locum habent.

Camphorata remedia, bezoarticis juncta, retrogreſſam præcipue Plicam optime expellunt.

CANCER.

§. 724.

Cancer, *καρκίνωμα*, *καρκίνος*, peſſimum tumoris vel & ulceris genus eſt, quod non modo ægrum diu atque miſerabiliter adfligit, ſed & Medicum ac Chirurgum maximopere exercet, dum omnium pæne remediorum vim pertinaciter eludit.

Id vitium maxime fit in ſuperioribus partibus circa faciem (1), nares, aures, labra, mammaſque mulierum; deinde quoque in lingua, faucibus, ſub axillis & in inguinibus: ibidemque unum aut plura tubercula dura, variæ magnitudinis, oriuntur, quæ quam diu nullum dolorem & calorem præternaturalem habent, vel torporem adeo inferunt, *Scirrhi* appellantur; ſimulac vero pruritum excitare & deinceps quoque dolere, cum ſenſu lancinante, urente ac pungente, idque per intervalla duntaxat, incipiunt, & colorem ſuum nativum in rubellum, rubrum, purpureum, coeruleum, lividum, atrumve mutant & ſimul ampliora fiunt, *Cancri* nomen generatim accipiunt; qui, quamdiu integumenta adhuc integra habet, *occultus* cognominatur; ubi vero iſta rumpuntur & ulcus omnia erodens ac depaſcens ſanioſum atque putridum, fœtore cadaveroſo & retortis tumidiſque labiis, accedit, cancer *apertus* vocatur. Utrobique inflatæ venæ intercurrentes conſpiciuntur, quæ vel pallent aut livent, nonnunquam etiam in quibuſdam deliteſcunt. Verum tarde admodum fieri ſcirrhi tranſitum in cancrum, noſcendum: itemque aſſiduos fere ac ſæviſſimos dolores a carcinomate aperto generari.

Scire etiam oportet, hepar, pancreas, ſplenem uterum muliebrem, ventriculum ac inteſtina cancro ſimiliter adfici; cujus notæ vero, ſi ab uterino quidem

diſceſſeris, non ita manifeſtæ ſunt, ut partium externarum, de quibus proprie hoc loco præcipitur.

(1) Obſervatione hic maxime dignum cenſeo, a multis Medicis ac Chirurgis, multoque magis ab ipſis ægris atque vulgo quævis ulcera ſerpentia ac depaſcentia circa hanc partem perſæpe pro cancroſis haberi atque venditari, quum tamen vel φαγεδαίναι tantum ſint, vel νόμαι: ſingula quidem ægre quoque ſanabilia, at nequaquam tam immorigera ac exitioſa, neque tam dolorifica atque putrida, quam cancroſa. Si quis vero in diagnoſi hic erraverit, næ alium mox novum errorem patraturus eſt, ut ſcilicet, curatione feliciter peracta, cancrum ſe curaſſe putet, neminique non perſuadeat, remediaque ſua adhibita, v. c. Phytolaccam, Carduumve tomentoſum tamquam ſpecifica probata contra cancrum in cœlum uſque perperam attollat.

§. 725.

Quatenus cancer ex ſcirrho naſcitur, omnis cauſa, quæ hunc facit, conſiderari poteſt ut illius cauſa remota: ſed eadem hæc cauſa dum agere pergit, poteſt ſcirrhum augere, adeoque & in cancrum convertere.

Scirrhi vero non ſolum fiunt a retentis menſtruis, hæmorrhoidibus & quacunque alia hæmorrhagia; verum etiam, ſi ante adfuerint, brevi in cancrum mutari poſſunt. Inprimis vero a ſuppreſſis menſtruis irritantur in mammis & circa uterum.

Porro a materie atrabilaria & ſcirrhi fiunt & augentur, & ad cancri malignitatem diſponuntur, itemque a triſtitia, terrore & ira.

Præterea ſcirrhum maxime in carcinoma con-

vertunt ſpontanea & morboſa materiæ ipſius ſcirrhi corruptio, & irritatio quælibet externa, quæ fit vehementi corporis exercitatione, preſſione, attritu, frictione, emollientibus, ſuppurantibus, exedentibuſque ipſi applicatis.

Inter quadrageſimum quintum & quinquageſimum ætatis annum mulieres maxime cancro laborant; frequentiſſimeque moniales eodem corripiuntur.

In vetuſtis, ſcirrhis, præſertim in mammarum cancro, glandulæ ſubaxillares tantum non ſemper in conſortium trahuntur, ut cum duritie intumeſcant & in cancrum occultum degenerent.

In ſterilibus feminis ſæpe circa uterum generantur ſcirrhi, qui tempore malignitatem contrahentes in cancrum tranſeunt.

§. 726.

Non ſolum vero cancer ex ſcirrho oritur, licet hic illum plerumque præcedat; ſed & ex nudatis, eroſis vel quacunque alia cauſa læſis papillis nerveis, tam in qualibet parte cutis, quam & præcipue in palpebris, oculis, lingua & cole. Hujus vero proprietas alia eſt, quam cancri ex tuberculis ſcirrhoſis. Repræſentat enim ille tumorem fungoſum, ad tactum ſæpe mollem, qui in magnam molem increſcit, & tam ob manantem ichorem acrem atque fœtidum, quam ob ingentem dolorem & rebellem ad quævis remedia indolem veri carcinomatis naturam atque indolem oſtendit. Talem cancrum a priori (§. 724.) merito diſtinguemus, & cum Ill. *van Swieten* fungoſum appellabimus (1).

(1) *Comment. in Bœrhaav. aphoriſm.* §. 496.

§. 727.

§. 727.

Scirrhus metum faciens occulti cancri, modo quieſcat, nulliſque remediis (§. 725.) vel contentione animi aliove modo irritetur, poteſt per plures annos in corporibus euchymis ſine ruptura aut ulla gravi noxa tolerari.

Omnis autem cancer manifeſtus h. e. exulceratus ægrum lente opprimit & conſumit, inter ſæviſſimos cruciatus, hecticamque febrem; eundemque primo, ſecundo, tertio aut quarto demum anno vita ſua privat, ſummo cum tædio & animi luctu hucuſque tranſacta, antegreſſis ſæpe convulſionibus, ſpaſmis, deliquiis animi, & nonnunquam etiam ſanguinis profluviis ex ipſo ulcere (1); quæ &, nimiopere & fundendo vitalem laticem, ſubitæ interdum mortis cauſam adferunt. Ubi vero ad ſummum ventum eſt, acerrima ſanies & in profundum ſe demergit & vicinas partes indurat, denique etiam erodit; id quod & linteis applicatis contingere ſolet.

(1) Excipienda hic eſt illa hæmorrhagia, quæ in mulieribus, quibus menſtrua ſuppreſſa, ex papilla cancroſæ mammæ ſingulis menſibus forte contingit, quæque nec immoderata, nec pernitioſa eſt, ſed quam maxime potius ſalutaris, dum ad bonam curationem cancri permultum confert.

§. 728.

Enimvero pedifficilis non ſolum eſt carcinomatis tam occulti, quam multo magis exulcerati curatio; ſed & perpauca ſunt adhuc reperta medicamenta, quæ diriſſimum malum ſuperent; idque adeo non niſi lente admodum, nec in omni quidem ægro.

Jam vellem quidem, ut cicutam ex periculis meis dilaudare hoc loco poſſem, niſi Medicos tam ſæpe, ut me ipſum jam deſtituiſſet, quin & lugubres effectus in corporibus nonnullis edidiſſet!

Præſtantior viſa eſt Belladonna, & potentior in ſchirrhorum, tectorum inprimis, curatione, quos non valde longo tempore vel reſolvere, vel emollire & in benignum ulcus mutare perhibetur, ſi folia ejus in pulvere ad duo, quatuor, ſex uſque viginti grana ſemel aut bis in hebdomade exhibentur, interpoſitis pilulis balſamicis Beccheri vel alia purgante medicina (1). At quum hæc planta juxta egregiam illam virtutem reſolventem non mediocrem virulentam qualitatem poſſidet, cicumſpiciendum eſt quam prudentiſſime in ipſius uſu, ut ne nimia doſi noceat, qua ſopores, deliria, amentiam, & coecitatem excitare valet.

Exoptatam præterea virtutem ſubinde exſerit aqua calcis vivæ ad ſex vel octo uncias mane & veſperi cum totidem unciis decocti radicis ſarſaparillæ vel ligni guajaci, aliorumque depurantium ſanguinem lignorum & radicum, ſi placet, per aliquot menſes exhibita, decocto ſecundario ſpecierum pro potu ordinario ſimul uſurpato, ſinguloque quatriduo vel octiduo aſſumtis pilulis balſamicis Beccherianis (2).

Huic curatione ſuppar eſt, quæ fit ope mercurii ſublimati, cujus quatuor grana in ſpiritus frumenti unciis octo & quadraginta ſolvuntur, exhibito deinceps liquore mane & veſperi ad unciam unam, & ſuperingeſto decocto ex radicis ſarſaparillæ unciis quatuor, altheæ una, ligni ſaſſafras drachma, ad pondus ſex unciarum, obſervato ſimul regimine calidiore, quo ſudores in corpore moveantur. Verum & hæc curatio longa eſt (3).

Plura his addere remedia pro interno uſu n[illegible]can-bet, nec operæ pretium videtur. Que[illegible]cura ſunt. crum hæc non curant, alia certe h[illegible]riorum conſortio Tranſeo igitur ad externa, [illegible] non parum adjuvant. adhiberi oportet, qu[illegible] obſervabimus. Sed & in his d[illegible]

(1) [illegible] utendi modum in decocto ac infuſo poſt *Iunckerum* adhibuit Cel. *Tiber. Lambergen* & deſcripſit in *Orat.* ſiſtente *Ephemeridem perſanati carcinomatis*, Gronig. 1754; quem legeris in noſtra *Mater. med.* p. 59. cf. Cel. *Theod. Gerh. Timmermanni* Progr. *Periculum medicum Belladonnæ.* Rintel. 1765.

(2) Vid. *Chriſti. Peter Hiſtoriam rariorem mammæ cancroſæ, ſanguinem menſtruum fundentis, methodo ſimpliciore ſanatæ*, ſub præſid. Ill. *G. Fr. Sigwart*, Tubing. 1763. & *G. M. H. Baumbach.* diſſ. *de curatione cancri occulti & aperti per aquam calcis vivæ potam præſtita*, ſub noſtro præſidio habitam, Gotting. 1769.

(3) Vid. Perill. *v. Swieten* epiſtolas ad *Ioſ. Benevenutum*, jam alibi citatas; & *Achat. Gaertneri* diſſ. ſub *P. F. Gmelini* præſidio habitam *de ſpecifica methodo recentiore Cancrum ſanandi*, Tubing. 1757.

§. 729.

Sunt autem extus ejuſmodi remedia adhibenda, quæ tranſitum ſcirrhi in cancrum prohibeant, huncque, ſi ſe jam manifeſtavit, ac tectus adhuc eſt, demulceant ac leniant, ejuſque ulteriorem malignitatem impediant.

Omnis ergo irritatio externa vitanda eſt, adeoque quam maxime cavendum ab attritu & adſtrictione affectæ partis. Deinde neque ſcirrhus, neque cancer occultus emollientibus aut ſuppurantibus [illegible]ctandus eſt, utpote quæ illum brevi in cancrum tectum, hunc

[illegible]

optime convertunt. Ad attritum autem avertendum aut pellis tarpi molliſſima aluta, qua tumor tegitur, ſtat emplaſtrum ſa[illegible]noris. Lenimentum denique præ- admixtum eſt, quale eſt m[illegible] cui narcotici quidquam [illegible]pholygos officinarum.

Exulceratus autem cancer ejuſmod[illegible] deſiderat, quæ peſſimæ putredini reſiſtunt, acerrim[illegible] [illegible]rem leniunt, ſuppurationem bonam & conſtant[illegible] efficiunt, & dolores, quoad fieri poteſt, conſopiunt.

Remedia autem, quæ id præ ceteris præſtant, ſunt hæc: Unguentum nutritum, ſolutio myrrhæ in aqua calcis vivæ, plumaceolis excepta, ſuperimpoſito emplaſtro diapompholygos; porro aqua calcis vivæ ſola, aut acetum lithargyrii in fotu; item decoctum foliorum belladonnæ aut ſolani, vel ipſius ſuccus, radices ſtaphylini vel raparum raſæ. Nec quæ ad Cl. *Sanchez* autorem pertinent, epithemata ex aquæ roſarum & ſambuci, ſingularum libra dimidia, aceti ſambuci uncia dimidia, ſpiritus matricalis drachma una, vitrioli de Cypro granis quinque, & ſalis ammoniaci drachma dimidia parata, ac linimentum, quod ex aceti lithargyrii uncia, ſucci ſempervivi majoris recens expreſſi tantundem, ſacchari Saturni ſcrupulo dimidio, & unguenti nutriti ſeſquiuncia componitur, ob egregias facultates, quas ipſi autori jam monſtrarunt, ſub connubio quidem interno mercurii ſublimati, commendatione ac encomio indigna ſunt (1). Quibus forte adhuc adjiciendum remedium ex vitro antimonii puriſſimo paratum, & tam a *Baſilio Valentino*, quam ipſius commentatore *Theodoro Kerkringio* deſcriptum (2): quod dignum omnino videtur, ut ne prorſus tradatur medentium oblivioni.

Niſi vero ſub iſtorum remediorum tam interno-

rum (§. 728), quam externorum uſu adſiduo intra ſpatium ſemeſtre ad ſummum curationem admittat cancer ſive tectus, ſive exulceratus; ſed in eadem malignitate perſeveret vel & adeo increſcat, & vicina loca inficiat, aut profundius dimittat malignas radices: tunc quantocius exſtirpare iſtum oportet; verum non aliter, quam ſi ſolus eſt in corpore ſano, & liber, & non nimis magnus. Sin adhuc recens, & ab externa cauſa ortus, tanto feliciori cum eventu amputari poteſt. Alias metus eſt, ne exciſus poſt inductam cicatricem aut revertatur, aut in alia corporis parte forſan periculoſiore, ſive externa, ſive interna, imo & hac repurgata, in tertia quartave acrius reſurgat, cauſamque mortis adferat.

Cancer fungoſus (§. 726.) nullam fere curationem per remedia admittit, ſed ferro exſcindendus eſt. Inter remedia vero maxime a rodentibus abſtinendum eſt, utpote quæ pernitioſe irritant ipſum, ac in maligniorem ſtatum redigunt.

Æger per totum morbum, qualiſcunque ille fuerit, molliſſimis cibis ac tenuiſſimo potu uti debet; omnes vehementes corporis exercitationes æque atque animi commotiones, præſertimque triſtitiam, vitare; natas prudenter compeſcere.

Nec facta exſtirpatione commode jam ſatis valens iſtiuſmodi præcepta negligere debet, ne remedia fugere, quæ laudabilem ſuccum ſanguinemque vitalem aut conſervare, aut denuo ingenerare valent, ſed diu admodum medice vivere, ne ſcilicet poſt aliquot menſes aut annos renaſcatur malum, omni deinceps arte valentius, certeque letiferum. Quod durum atque triſte fatum, omnibus his

licet prudenter obſervatis, nihilominus pauci eheu! effugiunt (3).

(1) Primum deſcripta hæc exſtant in Cl. *Gaertneri* diſſ. allegata.

(2) Vid. hujus *Anmerkungen über Baſil. Valent. Triumph-wagen des Antimonii*, p. 136. ſeq.

(3) Cujuſmodi caſus permultos ex autoribus indicavit, & de ſuis etiam tres luctuoſos addidit Ill. *D. W. Trillerus* in elegantiſſima diſſ. *de nociva cancri inveterati exſtirpatione, novis exemplis demonſtrata*, vol. I. *Opuſc. medicor. ac medic. philolog.* p. 46. ſeq.

DE VERMIBUS.

§. 730.

Vermes corporis humani innumerarum ægritudinum autores exſiſtunt. Neque in inteſtinis ſolum nidulantur, ſed & in aliis tam externis, quam internis partibus aliquando reperiuntur, ut in cerebro, ſinu longitudinali duræ matris, ſinu frontali, pulmone, pericardio, corde, hepate, ſplene, renibus, veſica urinaria & fellea, ductu choledocho, utero. In oſſium equidem medulla etiam exuviæ vermium a *Ruyſchio* ſunt repertæ (1); magis vero credibile eſt, vermiculos iſtos per foraminula oſſium præparandorum ſibi viam feciſſe.

Porro vero in humoribus, ſaliva, ſanguine, urina & in dyſentericorum excretis interdum reperiuntur.

Quoad externas partes autem obveniunt aliquando in naribus, auribus, dentibus, mammillis, palpebris; deinde quoque in vulneribus, ulceribus, tumoribus, omnibuſque fere puſtulis cutaneis, præſertim purulentis.

Unde Pathologiæ illius animatæ, maximam quidem partem erroneæ, non prorſus tamen e foro medico exterminandæ, origo intelligitur.

In aëre & aquis regionum extra Europam ſitarum hoſpitantur quædam vermiculorum genera, corporibus humanis nimiopere infenſa; de quibus, data hac occaſione, breviter ſaltem dicendum. Atque inter hæc jam dudum nomine quidem cognitus eſt *Dracunculus*, quem & *Gordium*, *Venam Medinenſem* & *Culebrillam* vocant, vermiculus aquaticus acuto capite & corpore filiformi, ab *Avicenna* primum deſcriptus, Africæ, Æthiopiæ atque Indiæ incolis infeſtus, quorum cruribus ſeſe inter lavandum clanculum inſinuat, ſubter cutim prorepit & membranas muſculorum depaſcendo ſenſim mole ac longitudine increſcit, moxque rodendo cutim inflammationem cum tumore excitat, eodemque, in ſuppurationem deducto caput exſerit, duos ſæpe, aut tres, quin plures pedes longus. (Vid. inprimis *Engelb. Kaempferi Amoenit. exotic.* p. 544. ſeq.) Aliud inſectum, *Chegis* dictum, Teredinis ſpecies, Iamaicenſes torquet, dum ſe pariter, ut Gordius, inter cutim pedum ſubducendo maximos ibi dolores excitat, digitos arrodit, ac per totum pedem, quin & univerſum corpus paullatim divagatur (V. *Oldenburgii Act. Anglican.* 1668. *M. Nov.*) In Guinea ſimilis Teredo invenitur, ex relatione amici ad Cl. van *Doeveren* diſſ. *de Vermibus* p. 6. Aliud præterea animalculum in America exiſtit, pulici perquam ſimile, ſed multo exilius, ut nudis oculis conſpici vix queat: quod cutim hominum ſubter unguibus inprimis tam manuum, quam pedum, inopinato pariter perforat, ibidemque pruritum, inflammationem, dolorem, febrem, ſæpeque etiam gangrænam excitat; *Pique*, *Nique* & *Tunga* appellant, quod autopta *L. Jac. Baierus* deſcribit *Act. Nat. Cur. Vol. III. obſ.* 5. Denique & *Furia* memoranda eſt, animalculum filiforme, æquale, utrinque ciliatum, aculeis reflexis corpori appreſſis, quod in Sueciæ Septentrionalis & Bothniæ & Belgii vaſtis paludibus ceſpitoſis obvium, aere petit inde a ſolſtitio æſtivo uſque ad hiemale, atque nunc in patellas hominum, inque ipſos illos æque ac animalia decidens, ſingulorum corpora momento citius penetrat, immiſſumque ſummos dolores creat, quin & quandoque inter horæ quadrantem vel ma-

xima animantia occidit. In cute, quam perfodit, punctum fuſcum relinquitur. Vid. Perill. *a Linné Amoenit. acad. III.* p. 322. Belgæ *den Viver* vocant.

(1) *Adverſar. Dec. I. tab.* 1. cf. *B. S. Albini academ. annotat. L. II. c.* 4. p. 20.

§. 731.

Simulacra vermium in fronte & circa naſi radicem, ut & in cute, præſertim dorſi atrophicorum infantum occurrunt, quorum hi pro vermiculis veris ſuperiori adhuc ſeculo a Medicis, ac etiamnum a vulgo habiti *Crinones* atque *Comedones* appellari ſolent. Priori loco complures folliculi cutanei poſiti ſunt, oſculo extus inſtructi, mucoque glutinoſo repleti, cujus pars oſtiolum implens, aëreque nigreſcens vermiculum mentitur exilem, quum preſſo inter digitos folliculo extorquetur, nigricante punctulo hinc in apice ornata, quod pro vermiculi capitulo imponit. Sicque etiam cum Crinonibus ſe res habet, quippe qui nihil aliud ſunt, quam inſpiſſatus atque glutinoſus humor excrementitius, in ſebaceis cutis glandulis congeſtus, atque accedente lotione & fricatione expreſſus.

§. 732.

At nullibi frequentius quam in inteſtinis reperiuntur vermes: pauciſſimique ſunt homines, qui non unum alterumve horum, & nonnunquam etiam plura eorumdem genera ſimul, illinc alant, quamvis pueris ac infantibus ſaltem ſecundum ordinem adſcribantur. Atque horum quidem tria tantum genera in Medicorum libris recenſentur, Aſcarides, lumbrici teretes, atque Tæniæ; verum duo alia, Faſciola & Trichuris,

iiſdem adhuc merito addenda ſunt. De ſingulis ſpecialiter dicam, orſus ab Aſcaridibus.

§. 733.

Aſcarides igitur, ut de his ordiar, ſunt vermiculi albidi reptiles & ſimul ſaltatorii, teretes, filiformes, exiles, magnitudine digiti quaſi tranſverſi, utrinque mucronati, magis tamen in una extremitate, quam in altera, oſculo & binis oculis inſtructi. Iidem caput habent tranſverſa plica a corpuſculo ſeparatum: anum in medio ventre, album, annuliſque diſtinctum: præterea duo diverſa viſcera, motu periſtaltico prædita, alterum rectum, rugoſum alterum (1).

Equidem præmagnam ſimilitudinem cum acaris caſei illi habent, & ab his quoque vulgus eos procreari cenſet: aſt toto cœlo ab his diſtant, quum nullam, uti hi, metamorphoſin ſubeant.

Neque poſſunt temere tanquam juniores lumbrici teretes conſiderari, ſiquidem inſignis eorundem numerus iſtorum numero non eſt æqualis.

In ſtercoribus inteſtini recti præcipue, interdumque tamen etiam coli nidulantur; inque illo pruritum, teneſmum & ſanguinis fluxum excitant; & ex teneſmo aliquando dyſuriam, ſtranguriam, artuumque inferiorum motus convulſivos.

Ex alvo autem vel ſponte prorepunt, vel cum ipſo ſtercore ingenti ſæpe copia exprimuntur.

(1) Vid. *M. van Phelſum hiſt. phyſ. Aſcaridum*, Luvard. 1762. 8.

§. 734.

Lumbricus teres, infantes ac pueros præ ceteris vexans, & in inteſtinis tenuioribus inprimis nidulans, vermis eſt reptilis, teres, utrinque mucronatus, coloris plerumque albidi, rarius ruffi, annulis per totum corpus inſtructus, & quinque vel ſex pollices plerumque longus; ut tamen etiam ad plures pedes, quin & ulnas poſſit excreſcere (1).

Ut plurimum tres ad decem eorundem adſunt, rariſſime unus duntaxat.

Non raro plures eorum invicem contorti quaſi & convoluti reperiuntur in corpore, & ſic quoque, tanquam glomus, ex alvo exeunt. Sed & ſinguli interdum ſe ſic fere intra inteſtina contorquent, quemadmodum netrices fere ſuos nodulos formare conſuerunt.

Ad lumbrici terreſtris figuram quam proxime quidem inteſtinalis ille accedit; verumtamen non ejuſdem generis ac ſpeciei cum eodem eſſe videtur, ſiquidem nec aculeis ſive ſetis in ventre, nec ephippio (2) verſus anteriorem partem, ut terreſtris, præditus eſt; prætereaque etiam interior utriuſque ſtructura a ſe invicem diſcrepat. Taceo, quod inteſtinalis ſuos annullos neque ita contrahere, neque expandere valeat, & ad attactum quoque durior ſit terreſtri.

(1) *Platerus* tum Ligulam inteſtinorum dixit, quando longitudinem Tæniæ haberet. *Prax. med.* p. m. 899.

(2) Nemo certe præter Perill. Equitem *a Linné* annulum talem elevatum lumbrico tereti abſcribit *Syſt. Nat.* T. I. P. II. p. 1076. & *Amoenit. acad. V.* p. 134. ideoque alium vermem inteſtinalem, longitudine prioris, aſt annulo de-

ſtitutum adhuc profert nomine *Aſcaridis lumbricoidis*; quem vero cum lumbrico tereti eundem eſſe, nec hoc ſigno, quod is etiam non habet, ab eodem diſtinctum exiſtimamus.

§. 735.

Tænia autem, ſive *Lumbricus latus* vermis eſt compoſitus, articulatus, oſculoque & propriis viſceribus ad ſingulum articulum inſtructus, immenſæ ſubinde longitudinis, decem, viginti, triginta & plurium ulnarum, ut nulli prorſus augmenti limites in eodem eſſe videantur.

Ejus autem tres ſpecies in tenuibus inteſtinis noſtrorum corporum nidulantur.

I. Tænia acephala.

Tænia oſculis lateralibus geminis; T. vulgaris L. Syſtem. Nat. p. 1323. Gen. 351. Spec. II. edit XII. Tænia gryſea Pallas, Zoophyt. p. 408. Lumbricus latus variorum autorum, Hildan. Obſ. Cent. II. 70. Andry des Vers C. 3. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken. 1.

Longiſſima eſt, membranacea, latiuſcula, ex gryſeo albicans, articulis ex oblongo quadratis, longitudine latitudinis dimidia aut minore, unius vel ſeſqui linearum. In medio ſingulorum nodus eſt, ab altero latere tænie prominentior, ibidemque oſculo papillari inſtructus, & ante hoc poro longitudinali minutiſſimo. Caput nullum reperibile.

II. Tænia capitata.

Tænia oſculis lateralibus ſolitariis; T. lata Linn. ib. p. 1324. Pallas. l. c. p. 410. Bonnet in Mem. preſ.

à l'Ac. des Sc. de Par. I. p. 478. fig. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken 2. Faſciola Pallas l. c. Longiſſima cum præcedente, membranacea, corpore albo, plano, lato, altera extremitate in longiſſimum filum terminata; articulis tranſverſim ſtriatis breviſſimis, protuberantia in medio præditis, oſculis ab altero latere corporis ſolitariis, capite in extremitate fili ex quatuor papillis cavis, teſte *Bonneto*, compoſita.

Helvetorum inteſtina & variorum animalium quadrupedum obſidet.

III. Tænia Cucurbitina.

Tænia oſculis marginalibus ſolitariis, Tænia Solium Linn. Syſt. Nat. T. I. P. II. p. 1323. Tænia longa, articulis quadrangulis, oſculis marginalibus ſolitariis, Tænia cucurbitina Pallas, Zoophyt. p. 405. Vermis cucurbitinus Plater. Prax. med. p. 898. Lumbricus latus Cleric. c. 5. p. 37. ſeq. tab. 1. A. de Heyde exprim. 5. p. 47. c. optima icon. Solium Andry, des Vers c. 3. f. 5. Tænia articulos dimittens Dionis diſſ. Tænia articulis longioribus Bonnet in Mém. preſ. à l'Ac. de Par. I. p. 511. Der Bandwurm mit langen Gelenken; der Bandwurm ohne Rückgrad.

Corpus planum, craſſiuſculum, niveum, longiſſimum, altera extremitate attenuatum, diſtincte articulatum. Articuli ad pollicis longitudinem accedentes, ſubſtriati, in poſticis marginibus imbricati, magnitudine verſus filum ſenſim decreſcente. Caput in hujuſdem apice, quatuor oſculis papillaribus angulatum. Subſtantia cartilaginea, in majoribus ſegmentis diſtincta ductibus pinnato-ramoſis. Articuli ultimi ſeu longiſſimi ſponte ſeparantur a corpore, & cum ſtercoribus excreti Vermes Cucurbitini, *Amato Luſitano* autem

& *Coulco* Aſcarides appellantur. Vitam aliquamdiu conſervant & globulis albidis exilibus referti ſunt: quæ forſan ovula.

Locus in animalium lactiferorum & inprimis carnivororum inteſtinis, nec non in mure muſculo & campeſtri.

Germani, Belgæ & Septentrionalis Europæ populi maxime eodem infeſtantur.

Ceterum univerſim adhuc de Tæniis notandum eſt, quod non ſint compoſiti vermes, ſed unicum & continuum animal, quod mirifice altera extremitate ſeneſcit, dum ab altera infinite procedendo generatur; ut adeo quilibet articulus propria ſua vita, Sertulariæ in modum, gaudeat, cum quiſque eorum proprio oſculo & viſceribus chylopoieticis inſtructus ſit. Nec cucurbitinæ Tæniæ ita fabrefacte, ut quilibet articulus novum vermem repræſentet, qui os ſuum alterius ano infigendo integram vermium catenam efficiat, uti *Valliſnerii* opinio fuit. Falſum etiam eſt, quod alii autumant, unam duntaxat Tæniam in homine ſemper adeſſe, nunquam duas aut tres (1). Omnes denique Tæniarum ſpecies articulos ſuos dimittere, hoſque ſæpe fruſtulatim ex alvo rejici, non ignorandum.

(1) Exempla in contrarium vide apud *Dionis* diſſ. *ſur le Tænia* Par. 1749. p. 26. in *Commerc. Nor. a.* 1734. p. 371. & *Bonnet.* l. c. p. 529.

§. 736.

Faſciola vermis eſt candidus, longus, linearis, planus inſtar vitæ, obeſiuſculus, extremitatibus rotundatis, latere ſuperiori & inferiori lineis tribus longitu-

dinalibus exaratus, lateribus obtuſis & crenulatis, ad extremitates acutioribus, poro terminali ac ventrali (1).

Olim faſciola ad tænias relata, nunc merito ab iiſdem ſejungitur, cum minime ſit in tranſverſum diviſa ſeu articulata. Paullo etiam craſſior & obeſior eſt quam tænia & ulla ejus ſpecies.

In hominibus rariſſime quidem reperitur, in piſcibus autem, & canibus multo frequentius. In torrentibus ſæpiſſime conſpicitur juxta lapides, corpore ovato, vix ſuperante magnitudinem ſeminis Melonis. In animantium inteſtinali tubo in longe majore magnitudinem excreſcit, ad modum tæniarum.

(1) Libuit deſcriptione hic uti Perill. *a Linné* in *Amoen. acad.* II. p. 72. & *Syſt. Nat.* p. 1077. edit. XII. ſed. cf. Cel. *P. S. Pallas Elench. Zoophyt.* p. 412.

§. 737.

Trichuris (*Haarſchwanz*) minimus vermiculus eſt, omnium inteſtinalium gracillimus ac tenuiſſimus, albidus, ſplendens, pellucens, corpore tereti rotundo ſeptem linearum, & proboſcide filiformi quindecim linearum longitudine (1).

Copioſus admodum & frequens eſt ejus in corporibus humanis proventus, & ſedes in inteſtino coeco, ut ſaltem craſſorum canalem haud unquam tranſgrediatur. Quidam eorum in rectum extenſi ſunt & flaccidi; quidam in lineam ſpiralem contorti, magis cinerei, rigidi & elaſtici.

(1) Huncce vermiculum primus accurate deſcripſit noſter olim *Roedererus* in *Goett. gel. Anz.* 1761. n. 25. & deinceps quoque ipſius imaginem, prouti nudo oculo apparet, aeri inſculpi curavit in Cl. *Car. Gottl. Wagleri*

Diſſ. *de morbo mucoſo*, tab. III. fig. 4. Fortaſſis autem *Roedereri* Trichurides ſunt *Guil. Fabricii* Lumbricelli aciculares, quos glomeratim per vomitum a puero rejectos obſervavit. Saltem nomen a *Fabricio* uſurpatum ipſis bene convenit; quamvis *Roedererus* ſuas Trichurides nunquam ore redditas, nec in tenuiorum inteſtinorum canale deprehenderit.

§. 738.

Præter haſce vermium inteſtinalium ſpecies varia adhuc animalcula, bufones, anguillulæ, hirudines, Gordii, lacertæ, ranæ, ſcarabæi, araneæ, muſcæ earumque larvæ, & quot non alia, ibidem, licet rarius, reperiuntur; quæ non minus, quam vulgares illi & domeſtici hoſpites, ut ita dicam, permultos cruciatus & dæmoniacos ſic dictos morbos excitant. Quid? quod in ipſis ordinariis vermibus varietas interdum non parva tum intuitu figuræ, tum coloris obſervatur; quippe nigri, virides, rubri, piloſi, cornuti, mireque capitati, verbo monſtroſi, ſubinde reperiuntur.

§. 739.

Nulla plane ætas, ut jam ſupra retuli (§. 732), a vermibus libera eſt; minime omnium vero infantilis atque puerilis; cum eo tamen, ut hæc utraque longe frequentius aſcarides & lumbricos, virilis autem tænias, faſciolas & trichurides alat; & mulieres etiam frequentius verminent, quam viri; in univerſum autem illi homines, in quorum inteſtinis multa pituita ſive ex victu, ſive ex morboſa cauſa generatur. Unde eſt, quod nonnulli inde ab infantia uſque ad ſenium vermibus obnoxii, miſerumque per intervalla martyrium ab iiſdem ſubeant. Contra vero gulæ atque baccho indulgentes, & laborioſi homines iiſdem perraro aut nunquam plane laborant.

§. 740.

Nullum vero eſt tam grave pathema, quod non excitare poſſint vermes inteſtinales. Ac in inteſtinis quidem tum copia, tum motu, tum vero etiam perforatione, maximeque pituita ſua ſordida, quam excernunt, teterrimos adfectus inferunt: quorum præcipui ſunt horrores, nauſeæ, vomitiones, dolores, ſpaſmi, volvuli, inflammationes, ſuppurationes, diarrhoeæ, alvi adſtrictiones, atque inflationes. Reliquo corpori vero tantum non omnes affectiones ſpaſmodicas & convulſivas, pallorem, dolores pleuritidem mentientes, tremores, paralyſes, inſaniam, cœcitatem, vertiginem, lipothymiam, febres continuas & intermittentes, putridas, catalepſin, iſchuriam & ſymptomata calculi, & atrophiam inducunt. Famelici etiam perſæpe fiunt verminoſi, atque adeo bulimo & fame canina torqueri ſubinde obſervantur.

At peſſimi omnium adfectus, præſertimque ſpaſtici & convulſivi, oriuntur, quando hoſpites illi moleſti ventriculi vel inteſtinorum tunicas perfodiunt (1), & in ipſum ventrem ruunt, ipſa morte ſubſequente. Aliquando tamen & bona fortuna evenit, ut ex apoſtemate, ſive ſponte orto, ſive ex hernia in inguinibus, aut umbilico vel prope illum, erumpant, nunc ſemel tantum, nunc per intervalla.

Non raro denique febres omnis generis comitantur, eaſque admodum periculoſas & exitiales reddunt.

In tam inſigni autem morborum tum topicorum tum univerſalium numero, quos excitare vermes inteſtinales ex non una cauſa poſſunt, admirandum maxime viciſſim, hoc eſt, quod & ſæpe per totam vitam ſine magno incommodo, quin & ſine ullo interdum, neque quidem topico, ferantur.

Plerumque

Plerumque autem veſpertino & matutino tempore, in vacuitate canalis alimentaris, eoque item, quo anthelmintica exhibita fuerunt, vehementius ſeſe movent atque tædioſas turbas excitant: deinde quoque verno tempore; quo ipſo multis etiam ſponte ſupra infraque erumpunt.

Subinde & unus vel alter lumbricus, rarius tænia, in os tum ægrotantium, tum ſanorum adſcendit. Subinde etiam & vivi & mortui vomitione redduntur in acutis.

(1) Vid. *I. H. Schulzii* diſſ. *de lumbricis effractoribus*, Hal. 1740. Recentiores caſus lege apud Cel. *van Dæveren* diſſ. *de Vermib. inteſt.* p. 60. Ill. *Stœrkium ann. med.* II. p. 228. & alibi.

§. 741.

Ut nullum fere ſymptoma exiſtit, quod non inferatur a vermibus; pathognomonicum tamen eorundem ſignum vix ullum reperitur, niſi ſponte ipſi quaquaverſum erumpant. Quapropter ex conjecturalibus ſaltem notis eorum præſentiam eruimus, & præſertim ex abdomine tumido, doloribus inteſtinorum, adpetitu nunc immaniter aucto, nunc diminuto, alvo modo adſtricta, modo fuſa, atrophia, lipothymia, copioſo lymphæ in os adfluxu, pruritu narium, ſtillicidioque aliquando ſanguinis ex naribus, affectibus ſpaſticis aut convulſivis citra datam occaſionem & repente obortis, atque denique copioſiore pituitæ excretione ex alvo, ſive ſpontanea ſive artificiali. De aſcaridum ſignis ſupra jam dictum eſt (§. 733).

§. 742.

Quemadmodum vero diagnoſis vermium difficilis eſt; ſic non minus eorundem expulſio difficultatibus

laborat, etiamſi innumera copia ſic dictorum anthelminticorum in libris medicorum reperitur, quæ vel ſpecificorum titulo inſignita perſæpe fruſtra adhibentur. Nos quidem paucis eorundem contenti ſumus, qui aliis certe centenis palmam præripiunt, purgantibus videlicet mercurialibus iterate datis, ſemine cynæ, & decocto hydrargyri. Atque iſta quidem lumbricos, trichurides & aſcarides fortiter enecant ac expellunt. Ad tænias vero expellendas nullum valentius datur, quam radix filicis in pulverem contrita ad ſcrupulum vel dimidiam drachmam, cum gummi gutte granis tribus circiter mane & veſperi per aliquot dies exhita (1).

Quodſi una vice ingens lumbricorum numerus aut tænia expulſa fuit, homines quaſi vacuos ſe ſentiunt in interioribus, velut hi, qui paracenteſin ſuſtinuerunt.

Nec raro quoque animadverſum, quod expulſis vermibus nihilominus morbi, præſertim ex claſſe nervoſorum, ab iiſdem excitati, remaneant.

(1) Hac data occaſione non poſſum, quin genuinam compoſitionem remedii arcani Ill. *Herrenſchwandi* cum lectoribus communicem, quemadmodum is ipſe illam mihi candide ac fideliter revelavit, ſimulque etiam permiſit, ut illam, ſi volupe eſſet, patefacerem; id quod nunc eo lubentius quidem facio, quum docti quidam viri divinando eruiſſe ſe miſcelam geſtiverint; (*Linn.* diſſ. *de Spigelia anthelmia*) alii vero falſam compoſitionem pro vera acceperint ac publicaverint. (*Gaj. Andreæ* diſſ. *de Tænia*, Groning. 1769). Conſtat autem pulvis ille ex gummi gutte, ſale abſinthii, & carbone fraxini.

CLASSIS IX.

MORBI MENTIS.

MANIA. MELANCHOLIA.

§. 743.

ITA ſibi hæ binæ adfectiones adfines ſunt, ut non ſolum ſub uno nomine inſaniæ longæ commode comprehendi queant, ſed & quoad cauſas juxta atque ipſam curandi rationem inter ſe conveniant. Perſæpe etiam illæ ſe invicem mutuo ſolent excipere. Quin & utrinque laborantes abſurda & a ratione & conſilio abhorrentia efficiunt, loquuntur, aut cogitant.

Eo tamen melancholicus & maniacus inter ſe diſtant, quod iſte omnia cum metu ac triſtitia peragit, hinc & conſortium hominum & conſpectum fugit, ſolitudines etiam quærit, ſellæ ſuæ vel lecto ſemper affixus hæret, quin & interdum nec loquendum ſibi eſſe putat: hic vero loquacitate, iracundia, jurgiis, clamoribus, ſub horrido aſpectu multoque majore corporis impetu atque mentis alienatione exercetur, ut tanquam immanis bellua in adſtantes aliquando dentibus, unguibus & pugnis inuſitata rabie invadat.

Utrumque malum anxietas non levis, itemque inſignis frigoris tolerantia, ac pervigilium comitantur. Quidam etiam valde voraces ſunt, alii contra cibos faſtidiunt aut ſaltem diu inediam ſuſtinent. Corpus pleriſque præterea friget ac impalleſcit. Mens uni & eidem cogitationi adfixa eſt: affectus animi quicunque vehementes atque pertinaces; in reliquis vero neglectus, contemtus ac indifferentia.

§. 744.

Videntur autem hæ mentis alienationes partim a ſanguinis aut bilis vitio, partim etiam a peculiari nervorum adfectione proficiſci.

Sanguinis vitium in detracta per venam portione ſæpe luculenter conſpicitur; ſiquidem piceus ille, craſſus atque nigricans adparet; quemadmodum & ipſe corporis habitus fuſcus, bilioſus, lividus aut niger eſt, aut ſimilibus maculis obſeſſus.

Bilis autem vitiata qualitas in fecibus, quæ de alvo deſcendunt, ſe manifeſtat; utpote quæ plerumque fuſcæ vel ſubnigræ, & ſubinde etiam griſeæ, ictero demum ſuccedente. Neque rarum eſt, ex incandeſcentia vehementiore, qua magnopere alteratur bilis, inſaniam furioſam generari. Et in veſicula fellea demortuorum melancholicorum bilis nigra, picea ſubinde reperitur.

Sunt autem iſtiuſmodi humores corrupti maxime circa imi ventris viſcera accumulati, ibidemque præcordiorum tenſiones, æſtum, tumores, quin & corruptiones pariunt, & non raro effuſi ex ventriculo, inteſtinis, renibus, utero, aut pulmonibus prodeunt.

Quod autem ad nervorum illam adfectionem attinet, de qua ſupra ſcripſi, quod inſaniam ingeneret; iſtam mente quidem penitus comprehendere ac determinare haud valemus; ex eo tamen non obſcure intelligimus, quod inſani non ſolum frigus & vigilias, ſed & inediam interdum ſine incommodo ſuſtinent, inſuperque præmagno corporis robore pollent, valentiſſima etiam purgantia innocue ferunt, denique vix unquam alio morbo, neque contagioſo, corripiuntur, atque vitam perquam diu tranſigunt.

Ceterum qualiſcunque humoris morboſi decubitus ad encephalum aut ſpecialiſſime ad nervoſas illas partes, quæ in nobis ſenſus internos efficiunt, inſaniam producit; quemadmodum ex ſequentibus ſatis clare conſtabit: ut adeo citra omnem rationem ac experientiam olim & hodienum quoque abs nonnullis qualiſcunque inſania longa in quocunque homine ab atrabilario humore derivata fuerit.

§. 745.

Sed & omnino neceſſe eſt, ut ſimul in cerebro ac ſyſtemate nervoſo arcana quædam diſpoſitio hæreat; ad quam quidem idioſyncraſia quædam referenda præſertim videtur, hæreditario traduce accepta. Nec raro quoque vitia diverſi generis in maniacorum atque melancholicorum encephalo reperiuntur, cerebrum valde ſiccum, vaſa cruore atro turgida, & varicoſa, meninges putridæ, ventriculi cerebri aqua repleti, vermes; lapilli in glandula pineali: quæ inquilinam aliquam atque pravam hujus officinæ mentis conditionem produnt; licet iſtiuſmodi vitia ſubinde quoque in aliis corporibus, inſania nunquam correptis, ut nec in horum quidem omnibus, adpareant. Interim rerum uſus etiam oſtendit, quod in optima corporis ſanitate, cerebro ex percuſſione capitis violenta affecto, aut ex inſolatione alterato, mania ſeſe aliquando efferat. Et, ſi quidem verum eſt, quod quidam memorant, dari maniacos, qui artes profitentur, quales nunquam didicerunt; ex hoc quoque iterum apparet, in mania cerebrum præ ceteris partibus eſſe male affectum atque vitiatum.

§. 746.

At frequentiſſime, ſi ad principia noſtrorum morborum attendas, nimiam quandam animi intentionem, unamque atque aliam in re etiam jucunda defixam diu cogitationem, & præcedere iſtos & conſtanter comitari obſervabis. Nihilque magis quam inanis religio, aut veſanus amor, aut enormis quædam ambitio animum pervertit.

Deinde vero a ſiccata ſcabie, abſciſſa plica, intenſo gelu, atque graviore excandeſcentia, inſania longa aliquando generatur.

Ceteroquin ferociſſima & acuta mania ab hyoſciami & daturæ ſeminibus, atque belladonnæ baccis inferri ſolet: quæ pauco tempore, ſi venenum excuti tempeſtive poteſt, finitur; ſi non poteſt, cita morte hominem opprimit.

§. 747.

De puerperarum mania & melancholia ſpecialiter quædam adhuc præcipienda ſunt. Illa vario tempore a partu ingruit, frequentiſſimeque illo, quo lochia profluunt, intervallo. Hæc aliquanto ſerius accedit, ſed plerumque haud diu a finitis illis. Utraque lento gradu & præſagiis nonnullis ſignis prænoſcenda, lochiorum ſcilicet fluxu ante cohibito vel imminuto, aut exſuperante, viciſſimque aliquando multa ſanguinis in ipſo partu profuſione, inſigni aliquando dormiendi cupiditate, ſoporibus & pavoribus diſtinctis illudente. Aliis auditus gravis, immodicuſve faciei rubor præcedit; quem dein mentis alienatio cum pediſſequa garrulitate in mania, cum angore vero triſti in melancholia excipit. Aliis rheumatici præcedunt dolores, ſubito

interdum invadentes, in brachio aut alibi, qui ex dolore anxietates, palpitationes cordis, animique deliquia pariunt.

Eadem deliria etiam ex abortu nonnunquam contingunt.

Diuturniora ſunt, quæ ſerius a partu invadunt, ſed plerumque iis minus acuta, quæ a partu propius diſtant; quippe quæ ſæpenumero jam ſub ipſo puerperio finiuntur, præſertimque ſub mammarum febre inflammatoria ſi qua acceſſerint.

Sed ubi hæc deliria puerperarum febri juncta, hæc plerumque peſſima exanthemata excludit & letifera eſt.

§. 748.

Qualiſcunque autem inſania longa ſanationem difficulter admittit; faciliorem tamen paullo curationem maniæ, quam melancholiæ eſſe, ſciendum eſt; & utramque pariter faciliorem, ſi ex alio morbo orta fuerit, ut fit interdum ex intermittente febre, variolis, phrenitide, hæmorrhagia ſuppreſſa, atque, hyſterica & hypochondriaca paſſione; itemque ſi remiſſiones ſuas ac circuitus habet, nec ex hæreditate eſt, ſed ex cauſa morali, aliave haud innata.

Feliciter etiam alii morbi ſupervenientes eam ſolvunt, velut febres intermittentes, rheumaticæ, hæmorrhoides largæ, varices, ventris fluxus bilioſi, ulcera, puſtulæ, ſcabies, arthritis, vulnus capitis, convulſiones, hydrops, quanquam is æquæ ac illæ parum feliciter.

Rarior tranſitus eſt melancholiæ in diuturnum ſoporem; rarior etiam, at bonus tamen, in ecſtaſin.

Bonum utrobique omen eſt, ſi fletus ac riſus alternare incipiunt, ſi delirio ſomnus ſupervenit, ſi tuſſis vehemens oboritur, ſi exanthemata in pectore erumpunt, aut denique dolor pedes aut pectus ſubit.

In quibuſdam inducias agit inſania, totaque finita ac abolita videtur; circa æquinoctia vero, vel alio tempore recurrit. In aliis ira furorem revocat.

Aliquando morbus coecitate terminatur: aliquando fit, ut fatuitas remaneat; quæ ipſa etiam utrique inſaniæ ſe interdum immiſcet. Citiſſime vero illa inſania finitur, quæ aſſidua; paullo tardius, quæ remiſſiones habet; tardiſſime, quæ per intervalla prehendit, aut alternat.

Mors autem accidit modo ex ſupervenientibus morbis convulſivis, modo ex hydrope & tabe, modo ex lethargo vel apoplexia: quæ cauſa eſt, cur affecti poſt diu toleratum morbum in lecto ſuo aut in latibulo aliquo vel latrina ex improviſo mortui haud infrequenter reperiantur.

§. 749.

Falſa opinio eſt, maniam carere febri. In qua ex melancholia facta ego ſemel obſervavi acutam remittentem cum urina critica: qua & inſania & febris judicabantur. Multo frequentius autem mania febre longa ſtipata eſſe ſolet, modo vaga, modo quotidianæ remittentis vel tertianæ ſimilis typum æmulante. Utraque hæc longa plurimum miteſcit, quum remiſſius ægri furiunt; neque tamen typum deſerit, & ſub vitæ finem aliquando diſcedit in acutam.

Etiam melancholici non ſolum ſub adulto morbo,

ſed incipiente quoque febre lenta haud raro conflictantur, modo typum quotidianæ remittentis exhibente, modo vaga.

§. 750.

Quum qualiſcunque humor morboſus ad encephalum delatus inſaniam longam ingenerat; ſequitur, ab evacuantibus, iterate adhibitis, maximum poſſe auxilium expectari. Quemadmodum vero emetica & purgantia, eaque quidem utrobique paullo valentiora, hic inprimis conferunt; ita, quoad reliqua evacuantium genera, ad ipſam indolem humoris morboſi in curatione eſt reſpiciendum, ac noſcendum, modo hoc, modo illud genus præ ceteris præſidium præſtare: unde eſt, quod alii venæſectionem, arteriotomiam aut occipitis ſcarificationem, quin & ipſam trepanationem, alii veſicatoria, ſetacea, fonticulos, ſalivantia, diaphoreticave, interque hæc maxime camphoram atque moſchum, itemque balnea tam frigida, quam calida, præ ceteris prædicent: in quorum ergo ſelectu judicium Medici requiritur.

Inter communia autem remedia, quorum permulta perperam quidem in libris Medicorum collaudantur, ego his, quæ mox ſubjiciam, contentum me profiteor. Ex radicis rhei orientalis, taraxaci, & ligni ſancti, ſingulorum uncia, florumque cheiri manipulis duobus paratur decoctum, ſumendo manipulum pro una doſi, & adfundendo aquæ fontanæ libram; idque mane calide per plures dies hauritur. Circa meridiem vero, & veſperam præbetur cochlear plenum mixturæ, quæ habet eſſentiæ hyperici & julepi roſarum, ſingulorum uncias duas, nitri depurati unciam dimidiam. Maniacis præterea utiliter datur opium

ad granum unum & plura cum pulvere antiſpaſmodico vel alio temperante ſub noctem ad leniendum furorum & complacanda juxta pervigilia cum anxietatibus (1). Iiſdem etiam valde prodeſt, inter emetica quidem, ellebori albi radix ad pauca grana, ſi bilis atræ ſigna vera adſunt; melancholicis vero, ad eandem ſubducendam, elleborus niger.

Præterea ad exercitationes corporis inſanientes, quoad licet, deducendi ſunt; a nimio vero cibo, ut & a vino abducendi. Pro potu autem maxime inſervit aqua, aut temperatior aliquis fons medicatus. Interque edulia mire proſunt cucumeres, horæi fructus, lac ebutyratum, ac coagulum lactis acidulum.

Ubi vinum, æſtus, ira, aut profluvium quoddam ſanguinis ſuppreſſum maniam ingenerarunt, inprimis utile eſt, frigida aqua ſæpiuſcule lavare caput ad cutem tonſum, aut huic illam, quin & nivem aut glaciem imponere, tumque ſimul inſanientem in balneum calidum uſque ad ſcrobiculum cordis demittere.

Præter hæc adverſus omnium inſanientium animos gerere ſe oportet pro cujuſque natura, ſic, ut quæ diu mentem occuparunt imagines per alias iiſdem oppoſitas ſive veras, ſive fictas, prudenter removeantur & ſic quaſi pedetentim evellantur. Sæpius etiam illis aſſentiendum eſt, quam repugnandum. Elicienda quoque ipſorum intentio, & quidquid proinde mentem recreat, ſive ſint cymbala, ſive ſymphoniæ, ſive ſtrepitus, ſive librorum lectio, illud adferendum atque comparandum; quidquid contra offendit, removendum.

Communia denique hæc ſunt, non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut

contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos; ut recte atque ſapienter a *Celſo* eſt præceptum (2). Addam, itinera ad fontes medicatos inprimis quam plurimum prodeſſe.

Maniacos plagis afficere, inhumanum eſt & crudele; cum ſatis ſit, vincire eos.

Sed nulla cura magis eheu! quam cum furore inſanientium tædioſa eſt; quum ægre admodum ad ſumenda remedia commoveantur.

(1) Emulſiones ex ſeminibus papaveris, aliiſque frigidis nihil hic valent, quum vix opium aliquid præſtet.

(2) *L. IX. c.* 18.

FATUITAS. STUPIDITAS. AMENTIA.

§. 751.

Singulare genus alienatæ mentis eſt Fatuitas, *μώρωσις* Græcis appellata: in qua homo neque triſtitia aut metu, neque furore agitatur, neque anxietate, neque vigiliis adficitur, ſed æquali potius & tranquillo animo eſt, cum eo tamen, ut ipſius rationatricem facultatem non leviter infirmatam videas; ſiquidem non niſi ludicris nugis ac crepundiis, infantum inſtar, delectatur, hebes ceterum, & negligens, & *ἀδιάφορος*, neque ſibi, neque aliis nociturus.

Id vitium tam congenitum eſt, quam adquiſitum, hocque maxime ex aliis morbis mentis oritur.

Raro, ſed aliquando tamen, in homine ſapienti

derepente ac ex improviſo vel erumpit, & breve admodum ſpatium recipit, ἔκστασις mihi dicitur.

Acquiſita ſtoliditas juxta atque nativa contra ut plurimum per omnem vitam durat; & prior quidem aliquando ſuperabilis eſt, quum cauſa ejus deprehendi atque tolli queat; altera invincibilis.

§. 752.

Eſt alia mentis hebetudo, a priori ſaltem gradu diverſa, Latinis ſtupiditas ſtricte dicta, Græcis ἀναισθησία: in qua imminuta phantaſia, ratiocinatio & memoria deprehenditur; cum eo tamen, ut nullæ infantiles nugæ, quemadmodum in fatuitate, ſe immiſceant. In illo enim mentis torpore homo nihil quidem peragit, quod a recta ratione abhorret; ſed duntaxat magno cum labore & tarde admodum cognitionem rerum adſequitur, nec perceptas diu retinet. Unde ipſius intellectus præmagna imbecillitate, eaque haud unquam fera ſuperanda, laborat.

Dantur autem plures ſtupiditatis gradus, dum quidam circa res omnes, alii circa aliquas duntaxat capiendas inidonei reperiuntur.

Diſtinguendum etiam eſt inter ſtupiditatem ſimplicem, qualis eſt modo deſcripta & quæ in corpore ſano exiſtit; ac compoſitam atque complicatam, quæ cum alio mentis morbo & cum ipſa fatuitate conjungitur, aut in qua ſtupidus nihil prorſus loquitur, nec corpus ſuum movet, interdumque & cibo ac potu abſtinet.

Ætas, diſpoſitio hæreditaria, ebrietas frequens, morbus longus mentis, ſoporoſus, epilepſia, paralyſis,

febris, hydrocephalum internum, vehemens frigus, vulnus & ictus capitis, ejuſdem conformatio mala, abſceſſus & tumores cerebri, vehementes atque ſubitæ animi paſſiones, nimia ſanguinis profuſio, intenta meditatio, pervigilium, & frequens opii uſus, ſtupiditatem æque ac ſtoliditatem inferre valent. Venena quoque nonnulla ex ingenioſis poſſunt ſtupidos & amentes reddere: an etiam vis cœli & aeris? vix hoc credibile; ut potius ſtupidiores aliis gentes ex rudi atque barbara educatione hoc vitium habere videantur.

Stupiditas ex morbo aliave evidenti cauſa contracta interdum curationem adhuc, licet difficillime, admittit. De connata ſupra jam monitum eſt, quod vix ſuperari queat, niſi admodum ſimplex fuerit. Obſervationes namque docent, quod multi in pueritia hebetes in adultiori ætate dociles ac ingenioſi fiant.

Interim etiam accidit interdum, ut tam ſtupidi, quam ſtolidi plus ingenii ex morbo, quam ex ulla medicina conſequantur.

Si qua autem medicina illis convenit atque profutura eſt, ex evacuantium claſſe diverſi generis juxta atque tonicorum ac nervinorum ea deſumenda eſt. Per experientiam etiamnum conſtat, quod inſitio ſcabiei ſtupori mentis medeantur (1). Non ſolum vero Medici, ſed & Præceptoris opera ad ingenia ſtupidorum exercenda ac expolienda hic requiritur.

(1) Vid. Cel. *Muzell medic. und chir. Anmerk. II. Saml.* p. 60. & *J. Ulr. Toggenburger* diſſert. *caſum ſtuporis ſcabiei inoculatione curati exhibens.* Argent. 1760.

§. 753.

In amentia, Græcis ἄνοια dicta, ratiocinatio æque ac phantaſia prorſus eſt deleta & abolita, ſic, ut mens nullos conceptus, qui ad ſapientiam ſpectant, formare queat, neque illa ipſa principia adſequi, quæ ad diſciplinas qualeſcunque in univerſum addiſcendas ante conſtituuntur. Qua de cauſa dementibus omnis aditus ad ſapientiam præcluditur, ac in erudiendis illis opera oleumque perditur. Multi ex his diu abſque cibo & potu quoque vivunt.

Amentia autem vel acquiſita eſt, vel congenita; & ex iiſdem cauſis oritur, ac priores mentis imbecillitates.

OBLIVIO.

§. 754.

Memoria, cujus officium eſt, imagines recipere ac retinere, tum aboleri, tum & multo ſæpius debilitari conſuevit in diverſæ ætatis hominibus. Utrumque vitium Oblivionis nomine ſignificatur.

Per eaſdem vero cauſas, quæ ſtupiditatem & ſtoliditatem inducunt, poteſt etiam memoria amitti, & ex hujus defectu viciſſim fatuitas induci.

Diſcrimen hinc inter connatam & acquiſitam Oblivionem pariter hic locum obtinet, ac in prioribus vitiis, §. 751. 752. 753.

§. 755.

Si ſalvo homini memoria læditur, abſque aliqua externa cauſa, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, aut paralyſis indicium eſt. Oblivionemque tum ſæpe quoque ſomnolentia comitatur.

Si ægroto viribus orbato memoria deletur aut valde ſaltem labefactatur, propinquam mortem ſignificat.

Curatu autem difficilis eſt oblivio, quæ cum apoplexia, lethargo aut caro accidit, nec, niſi in vigore ætatis & ſi vires adhuc conſtant, curationem adhuc admittit. Incurabilis vero ea eſt plerumque memoriæ læſio, quæ a malignis morbis aut ex ætate proficiſcitur.

§. 756.

Roborantia ac nervina tam extus, quam intus diu uſurpata, oblivioni aliquando ſuccurrunt, interpoſitis quidem evacuantibus diverſi generis, niſi oblivio ex immodica evacuatione orta ſit.

Extus itaque cucuphæ ex majorana, thymo, lavendula, ſemine amomi, cariophyllis aromaticis & radice ireos Florentinæ conducunt; itemque balſamum Scherzeri & ſimilia linimenta, atque etiam liquores ſpirituoſi: quæ omnia vertici ac temporibus illinuntur.

Intus autem ex uſu ſunt trageæ aromaticæ,

niſi quid iis uti prohibet; & infuſa vinoſa ex ſerpillo, mentha, roſmarino, ſalvia, radice galangæ, nuce moſchata, & aliis hujuſdem proſapiæ. Confectio autem anacardina ob ſuſpectam facultatem fugienda.

FINIS.

TABULA TOTIUS OPERIS

Classis I.

FEBRES.

Febres intermittentes §. 1 -- 29.
——— continuæ §. 30 -- 48.
Synochus ſimplex. Febris quotidiana continua. Synochus putrida. Febris nervoſa §. 49 -- 56.
Phrenitis §. 57 -- 63.
Lethargus §. 64 -- 69.
Febris ardens §. 70 -- 78.
——— bilioſa §. 79 -- 83.
Hemitritæus §. 84 -- 90.
Elodes §. 91 -- 93.
Peſtis §. 94 -- 98.
Hydrophobia §. 99 -- 114.
Febris varioloſa §. 115 -- 128.
——— morbilloſa §. 129 -- 135.
——— miliaris §. 136 -- 142.
——— petechialis §. 143 -- 150.
——— ſcarlatina §. 151 -- 156.
Eſſera §. 157.
Febris urticata §. 158.
——— buloſa §. 159 -- 163.
——— aphthoſa §. 164 -- 169.
Otalgia acuta §. 170 -- 173.
Chemoſis & Ophtalmites §. 174 -- 179.
Linguæ inflammatio §. 180 -- 181.
Angina §. 182 -- 191.

Peripneumonia. Pleuritis §. 193--201.
Ventriculi inflammatio §. 202--209.
Lienis, pancreatis, omenti inflammatio §. 210.
Inteſtinorum inflammatio §. 211--217.
Hepatitis §. 218--226.
Nephritis §. 227--231.
Veſicæ inflammatio §. 232--235.
Uteri inflammatio §. 236--245.
Febris eryſipelacea §. 246--258.

Classis II.

PROFLUVIA.

ORDO I.

Hæmorrhagiæ.

Hæmorrhagia narium §. 259--264.
——— oris §. 265--268.
Hæmoptyſis §. 269--275.
Vomitus cruentus §. 276--281.
Fluxus hepaticus §. 282--285.
Hæmorrhoidum fluxus nimius §. 286--289.
Mictus cruentus §. 290--295.
Hæmorrhagia penis §. 296--300.
Uteri hæmorrhagia §. 301--308.

Cl. II. Ordo II.

APOCENOSES.

Catarrhus narium, faucium & pulmonum §. 309--315.
Diarrhoea §. 316--320.
Dyſenteria §. 321--327.
Lienteria §. 328--332.
Fluxus cœliacus §. 333--342.
Cholera §. 343--349.
Calculi, Hydatides, Molæ & alienigena alvo reddita §. 350--353.

Incontinentia urinæ §. 354--363.
Diabetes §. 364--368.
Gonorrhoea. Fluor albus §. 369--372.
Pollutio §. 373--375.

CLASSIS III.

EPISCHESES.

Gravedo §. 376--378.
Menſium ſuppreſſio §. 379--386.
Lochiorum retentio §. 387--390.
Hæmorrhoides ſuppreſſæ §. 391--395.
Veſicæ urinariæ ſpaſmus. Dyſuria. Iſchuria. Stranguria §. 396--410.
Tarda alvi dejectio 411--414.

CLASSIS IV.

DOLORES.

Cephalalgia §. 415--421.
Odontalgia §. 422--423.
Otalgia §. 424--428.
Deglutitio impedita §. 429--434.
Soda §. 435--437.
Cardialgia §. 438--439.
Inflatio ventriculi §. 440 & 441.
Dolor colicus §. 442--451.
Teneſmus §. 452--455.
Lithiaſis renum ac veſicæ urinæ §. 456--465.
Reumatiſmus & Arthritis §. 466--474.
Podagra §. 475--480.

CLASSIS V.

SPASMI.

Introductio §. 481.
Tetanus. Spaſmus. Convulſio §. 482--492.

Raphania §. 493 -- 496.
Epilepſia §. 497 -- 503.
Chorea Viti. 504 -- 506.
Sternutatio morboſa §. 507 -- 509.
Tuſſis convulſiva §. 510 -- 514.
——— ſtomachica §. 515 -- 518.
Incubus §. 519 -- 522.
Palpitatio cordis §. 523 -- 529.
Singultus §. 530 -- 534.
Ruminatio humana §. 535 -- 539.
Nauſea. Vomitus §. 540 -- 542.
Hypochondria & Hyſterica affectio §. 543 -- 551.
Tremor §. 552 -- 557.

CLASSIS VI.

ADYNAMIÆ.

Apoplexia §. 558 -- 564.
Paralyſis §. 565 -- 569.
Catalepſis §. 570 -- 573.
Amblyopia. Hemeralopia. Nyctalopia. Amauroſis §. 574 -- 580.
Anoſmia §. 581 -- 583.
Auditus difficilis. Surditas §. 584 -- 588.
Raucitas §. 589 -- 592.
Loquelæ vitia §. 593 & 594.
Dyſpnoea. Aſthma 595 -- 599.
Suffocati §. 600 -- 602.
Syncope §. 603 -- 607.
Apepſia. Dyſpepſia. Diaphthora §. 608 -- 611.
Anorexia §. 612 & 613.
Virilitas exſtincta §. 614 -- 618.
Sterilitas mulierum §. 619 & 620.

CLASSIS VII.

HYPERÆSTHISES.

Vertigo §. 621 -- 625.
Sonitus aurium §. 626 -- 628.
Bulimos. Fames canina. Pica. Malacia §. 629 -- 631.

CLASSIS VIII.

CACHEXIÆ.

Icterus §. 632 -- 638.
Tabes §. 639 -- 648.
Rachitis §. 649 -- 653.
Hydrops §. 654 -- 663.
Tympanites §. 664 -- 669.
Scorbutus §. 670 -- 675.
Morbi venerei §. 676 -- 697.
Scabies §. 698 -- 701.
Lepra Græcorum §. 702 -- 705.
Impetigo §. 706 -- 709.
Elephantiaſis §. 710 -- 712.
Achores. Favus. Tinea §. 713 -- 717.
Scrofulæ §. 718 & 719.
Plica §. 720 -- 723.
Cancer §. 724 -- 729.
De Vermibus §. 730 -- 742.

CLASSIS IX.

MORBI MENTIS.

Mania. Melancholia §. 743 -- 750.
Fatuitas. Stupiditas. Amentia §. 751 -- 753.
Oblivio §. 754 -- 756.

INDEX.

Numerus romanus partem, arabicus vero paginam indicat.

A

Abscessus perinæi venereus II. 276.
Achores II. 308.
Alienigena alvo reddita I. 274.
Alvi dejectio tarda I. 314.
Amatoria febris I. 35.
Amauroſis II. 162.
Amblyopia II. 159.
Amentia II. 352.
Amphimerina febris I. 22.
Anagallis, ejus utilitas ad hydrophobiam I. 79.
Anaſarca II. 238.
Aneuryſma cordis & vaſorum majorum II. 108.
Angina, ejus genera I. 133. arthritica I. 139. gangrænoſa I. 135. pituitoſa I. 138. ſpuria I. 142. 145. ſtrangulatoria ſ. convulſiva. I. 137. vera I. 133.
Animalia in inteſtinis occurrentia II. 335.
Anorexia II. 194.
Anoſmia II. 167.
Anthelmintica ſelecta II. 338. Herrenſchwandianum. *Ibid.*
Antihecticum Poterii II. 232.
Apepſia II. 191.
Aphtharum genera diverſa I. 121.
Aphtoſa febris I. 118.
Apoplexia II. 141.
Ardens febris I. 51.
Ardor ventriculi *vid.* Soda.
Arthritis II. 53. ejus ætiologia II. 56. ſeq. vaga II. 54.
Aſcarides II. 329. lumbricoides. II. 331.
Aſcites II. 240.
Aſthma II. 179. ejus genera II. 183.
Atrophia II 219.
Auditus difficilis II. 169.

B

Balbuties II. 178.
Battariſmus II. 178.
Belladonnæ laus in cancro occulto II. 322. in hydrophobia I. 79.
Blioſa febris I. 56. ejus falſa notio I. 58. quando evacuantia exhibenda & quando non. I. 57.
Blæſitas II. 178.
Bougies II. 278.

Bulbones venerei II. 279.
Bulimos II. 208.
Bulloſa febris I. 116.

C

Cachexia veterum II. 221.
Calculi alvo redditi I. 271. inteſtinales I. 272. hepatici, fellei I. 272. renum ac veſicæ II. 42.
Camphora in febrium malignarum curatione exulare poteſt I. 33. mercurium non impedit in ſua actione ſialagoga II. 292.
Cancer II. 318. fungoſus II. 320. 325.
Cardialgia II. 25.
Carus I. 50.
Cataclaſis II. 76.
Catalepſis II. 156.
Catarrhalis febris I. 240. maligna I. 39. 107.
Catarrhus. I. 239. ſuffocativus I. 240.
Cauſus I. 51. ſeq. quid Hippocrati ſignificet? I. 52. an a ſynocho putrida differat? I. 16.
Cephalæa II. 3.
Cephalalgia II. 3.
Chancres II. 281.
Chegis, inſectum II. 327.
Chemoſis I. 127.
Chinæ Chinæ cortex, varius ejus utendi modus in febribus intermittentibus I. 17. utilitas in apoplecticis I. 19. in continuis malignis I. 33. limites in hecticis II. 232.
Cholera I. 268. ejus diſcrimina rectius conſtituta I. 16. 270. febrem mentiens I. 270. infantum I. 271.
Chordæ venereæ in cole II. 285.
Chorea viti II. 93.
Cicutæ impotentia in cancro II. 322.
Clavus hyſtericus II. 3.
Cœliacus fluxus I. 257. cenſura vulgatæ opinionis de ipſius cauſis I. 261. ſeq. & natura I. 258. ſeq.
Colica II. 29. bilioſa II. 30. 37. chronica II. 36. 39. convulſiva II. 31. infantum. II. 39. flatulenta II. 29. 36. hæmorrhoidalis II. 30. hyſterica *ibid.* lochialis *ibid.* nephritica II. 46. rheumatica II. 31. 38. ſanguinea II. 30. 37. ſaturnina II. 38.
Comedones II. 328.
Condylomata venerea II. 286.
Convulſio II. 77.
Coryza I. 239.

Crampus II. 76.
Crinones II. 328.
Criſtæ venereæ in obſcœnis II. 291.
Cynorexia II. 209.

D

Deglutitio impedita II. 17.
Dentium ſtridor II. 78.
Diabetes I. 281.
Diaphthora II. 191.
Diaria febris I. 34. ſeq. ad hanc multæ continuæ diverſis nominibus inſignitæ referendæ I. 35.
Diarrhoea I. 244. ejus ſpecies I. 245.
Dracunculus II. 327.
Dyſenteria I. 247. emeticorum & purgantium in eadem limitandus uſus I. 250.
Dyſpepſia II. 191.
Dyſpnoea II. 179.
Dyſuria I. 303. 304. venerea ſicca II. 273.

E

Elephantiasis. II. 302.
Elodes I. 63. ephemeris inepte accenſetur. I. 64.
Emproſthotonus II. 72.
Empyema I. 155.
Enureſis *vide* Incontinentia urinæ.
Ephemera febris, *vide* Diaria.
Ephialtes, *vide* Incubus.
Epilepſia. II. 87.
Epiſtaxis, *vide* Hæmorrhagia narium.
Eryſipelas I. 192. malignum I. 195. ſecundarium, *ibid.* ſymptomaticum, *ibid.*
Eſſera I. 114. confunditur cum urticata I. 115.

F

Fames canina II. 209.
Faſciola inteſtinorum II. 333.
Fatuitas II. 349.
Favus II. 308.
Febris, ejus qualitas I. 3. hiſtorica, *ibid.* definitio I. 4. ratio æſtus & frigoris I. 4. 16. unde hoc. I. 7. & æſtus, *ibid.* diviſio, *ibid.* intermittens quid, *ibid.* ejus genera *ibid.* 5, hiſtorica I. 5. duplicatæ I. 7. malignæ I. 8. 20. 108. ſoporoſæ I. 9. harum curatio. I. 19. larvatæ I. 10. quartanæ I. 12. quotidianæ, *ib.* tertianæ I. 11. continens I. 5. febrium cauſæ, *ibid.* typus, *ibid.* 7. ſymptomata, *ibid.* intermittentium I. 8. harum materialis cauſa I. 10. recidivarum I. 11. curatio I. 14. ſeq.

ubi vena ſecanda I. 19. diæta I. 20. ſuppreſſæ quomodo ſuccurendum I. 21. continua quid. I. 5. ejus hiſtoria & diſcrimina I. 22. 23. ſymptomata I. 23. malignitatis notæ I. 24. continuarum criſes I. 25. metaſtaſes I. 26. 27. prædictiones, *ibid.* curatio benignarum I. 28. ſeq. malignarum I. 30. recurſus continuarum quando metuendus I. 33. quomodo præcavendus, *ibid.*
Fluor albus I. 285.
Fluxus hepaticus I. 220.
Furia, inſectum. II. 337.

G

Glossites I. 130.
Gloſſocele II. 75.
Gloſſocoma II. 76.
Gonorrhoea vera I. 284. ſeq. poſt virulentam II. 273. ſpuria I. 285. II. 274. ſymptomatica I. 288. virulenta II. 269. ſicca II. 273.
Gravedo I. 291.
Guttaſerena, *vid.* Amauroſis.

H

Hæmoptysis. I. 211.
Hæmorrhagia narium I. 203. oris I. 208. penis I. 231. uteri I. 234. ab evulſo dente II. 12.
Hæmorrhoides ſuppreſſæ I. 299. earum fluxus nimius I. 223. veſicæ I. 227.
Hectica II. 225.
Hemeralopia II. 160.
Hemicrania II. 3.
Hemiplegia II. 152.
Hemitritæus I. 22. 58.
Hepaticus fluxus I. 220.
Hepatis abſceſſus. I. 173.
Hepatitis I. 171. non ſemper icterum comitem habet I. 172.
Hernia incarcerata, ejus medela I. 169.
Herpes, *vid.* Zoſter.
Hydatides II. 246. inteſtinorum I. 273.
Hydrocephalum II. 246-249.
Hydrophobia I. 71. quamdiu lateat virus in corpore antequam morbus erumpat I. 72. ejus hiſtoria I. 73. quibuſnam morbis accenſenda I. 75. ſpontanea I. 73. hydrophobi quomodo differant inter ſe I. 73. remedia minus fida indicantur. I. 77. 80. ſcarificatio vulneris an neceſſaria, *ibid.* remedia optima I. 78. ſeq.

Hydrophthalmia II. 247.
Hydrops II. 238. ſaccatus II. 246. 248. 250. pectoris II. 247. 250. pulmonum, *ibid.* peritonæi II. 251. uteri, *ibid.* ex febre ſuppreſſa, quomodo ei medendum I. 21. 22.
Hypochondriaca affectio II. 122.
Hyſterica affectio II. 122. 132.

I

ICTERUS II. 213. particularis II. 214.
Ignis ſacer I. 111.
Ileus I. 164.
Impetigo II. 300.
Incontinentia urinæ I. 276.
Incubus II. 103.
Inteſtinorum inflammatio I. 163. abſceſſus I. 165. 170. ſcirrhus I. 166. 170. gangræna I. 170. 171.
Iſchias, *vide ſub* Rheutiſmus.
Iſchnophonia II. 178.
Iſchuria I. 305.

L

LEPRA Arabum II. 302. Græcorum II. 297.
Lethargus I. 48. ejus ſedes I. 49. curatio I. 50.
Leucophlegmatia II. 239.
Lichen, *vide* Impetigo.
Lienis inflammatio I. 163. cancer, *ibid.* ſcirrhus, *ibid.*
Lienteria I. 254. ejus diſcrimen I. 255.
Ligula inteſtinorum II. 330.
Linguæ inflammatio I. 130. tumores varii generis I. 132.
Lipothymia II. 188.
Lithiaſis renum ac veſicæ urinariæ II. 42.
Lochia retenta I. 298.
Loquelæ vitia II. 178.
Lues venerea confirmata II. 287. ſeq.
Lumbago, *vide ſub* Rheumatiſmus.
Lumbricus latus II. 331. teres II. 330.

M

MALACIA II. 209.
Mania II. 341. acuta II. 344. puerperarum, *ibid.*
Mariſci in obſcœnis II. 287.
Maſterpox quid I. 84.
Melancholia II. 341. puerperarum II. 344.
Menſtrua dolorifica I. 297. ſuppreſſa I. 292. ſeq.
Mercurius ſublimatus, ejus utendi modus in lue venerea II. 292. 293. in cancro II. 322.

Meteoriſmus II. 257.
Mictus cruentus I. 226. piloſus I. 313. verminoſus I. 312.
Miliaris febris I. 99. ejus hiſtoria, *ibid.* Hippocrati deſcripta I. 100. in puerperis I. 102. 105. ſymptomatica *ibid.* cauſæ, *ibid.* curatio primariæ I. 104. ſcorbutica I. 105.
Molæ inteſtinorum I. 274.
Morbilli I. 95. eorum diſcrimina I. 95. 96. ſymptomata I. 96. maligni unde deprehendantur I. 97. curatio I. 98. eorundem inſitio I. 99. ignei I. 111.
Moroſis II. 349.
Mutitas II. 179.

N & O

Nausea II. 120.
Nephritis I. 178.
Nervoſa lenta febris I. 39.
Nyctalopia II. 161.
Oblivio II. 352.
Odontalgia II. 9.
Oeſophagi paralyſis II. 21. ſpaſmus II. 19.
Omenti inflammatio &c. I. 163.
Ophthalmites I. 127. 129.
Opiſthotonus II. 72.
Otalgia, acuta I. 125. ſeroſa II. 12.
Otites, *vide* Otalgia.

P

Pædanchone I. 135.
Palpitatio cordis II. 105.
Pancreatis inflammatio, &c. I. 163.
Paralyſis II. 150. ſeq.
Paraphymoſis II. 282.
Paraphrenitis I. 45.
Paraphroſine I. 43.
Pareſis II. 150.
Pemphigodes I. 116.
Peripneumonia I. 146. maligna I. 150. notha I. 240.
Peſtis I. 65.
Petechialis febris I. 105. ſeq. pleuritidem mentiens I. 106. item febrem catarrhalem *ibid.* ſine petechiis, & hæc ſine febre I. 108. in aliis morbis, *ibid.* petechiarum ortus I. 109. curatio febris primariæ I. 110. ſymptomaticæ, *ibid.*
Phimoſis II. 282.
Phlegmathorrhagia I. 244.
Phlegmone oculi I. 129.
Phrenitis I. 41. ejus hiſtoria, *ibid.* prognoſtica I. 42. diſcrimen a delirio I. 43. differentia, *ibid.* an ab encephali inflammatione? I. 44. curatio I. 46. 47.

Phthiſis II. 225. ejus genera II. 228. nervoſa II. 221. aſthmatica ſ. ſicca II. 229.

Phymata venerea in cole II. 285.

Pica II. 209.

Pleuritis I. 146. quomodo a peripneumonia diſtinguenda I. 147. maligna I. 150. morbi ipſam mentientes I. 151. 154.

Pleuropneumonia I. 147.

Plica II. 313. ſeq.

Podagra II. 62.

Pollutio I. 287.

Polypus cordis II. 108. 111.

Potus varia genera in febribus acutis I. 31. decoctum avenaceum rejicitur I. 30.

Priapiſmus II. 76.

Pulmonis ſcirrhus I. 156.

Purpura, *vid.* Miliaris febris & ſcarlatina.

Q

QUOTIDIANA continua febris I. 38.

R

RACHITIS II. 234.

Raphania I. 89.

Raucitas I. 48.

Renum calculus II. 44.

Rheumatiſmus II. 53. ejus ætiologia II. 58. arthriticus II. 54. rheumatica febris II. 55.

Riſus Sardonius *vid.* Tortura oris.

Roſſalia I. 111.

Rottaciſmus II. 179.

Rubeolæ I. 111.

Ruminatio humana II. 117.

S

SCABIES II. 294. ex febre intermittente ſuppreſſa I. 21.

Scarlatina febris I. 111. ejus duplex genus I. 112.

Scorbutus II. 262.

Scrofulæ II. 312.

Sibiliſmus II. 178.

Singultus II. 112.

Soda II. 23.

Sonitus aurium II. 205.

Spaſmus II. 71. 75. cynicus II. 76. maxillæ inferioris II. 73.

Sterilitas mulierum II. 197.

Sternutatio morboſa II. 96.

Stranguria I. 313. ex gonorrhœa venerea II. 277.

Stupiditas II. 350.

Stymatoſis, *vide* Hæmorrhagia penis.

Sudor anglicanus, *vide* Elodes.

Suffocati II. 185.
Surditas II. 169.
Syncope II. 188.
Synochus ſimplex I. 36. ſeq. maligna I. 38. ſeq. quænam continuæ ſub eadem comprehendendæ I. 39.

T

Tabes II. 219. dorſalis II. 223. iſchiatica II. 224.
Tænia II. 331.
Teneſmus II. 41.
Teſtium tumor venereus II. 275.
Tetanus II. 72. 73.
Tetartophya febris I. 22.
Thymi in obſcœnis II. 287.
Tinctura antiphthiſica Grammanni II. 232.
Tinea II. 310.
Tortura oris II. 76.
Tremor II. 133.
Trichiaſis I. 313.
Trichoma II. 313.
Trichuris II. 334.
Triſmus, *vide* Dentium ſtridor.
Tritæus I. 22.
Tuſſis catarrhalis I. 239. convulſiva II. 97. ſtomachica II. 101.
Tympanites II. 254. uteri II. 261.
Typhodes I. 63.

V

Vareni II. 54.
Vari II. 54.
Variolæ I. 81. ſeq. benignæ I. 82. ſeq. confluentes I. 83. an detur febris varioloſa ſine variolis I. 84. malignæ I. 84. ſeq. an viſcera occupent I. 86. earum metaſtaſes I. 87. judicium de contagii indole. I. 87. 88. curatio I. 89. febri ſuppuratoriæ quomodo medendum I. 89. quomodo facies defendenda I. 92. numquid homines a variolis præmuniat *ibid. ſeq.* variolæ ſpuriæ I. 94.
Vena Medinenſis, *vide* Dracunculus.
Venerei morbi II. 268.
Ventriculi inflammatio I. 157. inflatio II. 26. ſcirrhus. I. 161. vomica I. 160.
Vermes in dentibus II. 9. in veſica urinæ I. 312. in aure geniti II. 15. eo delapſi II. 13. 15. inteſtinorum II. 326.
Verrucæ venereæ in obſcœnis II. 286. non venereæ, *ibid.*

Vertigo II. 201.
Veſicæ calculus II. 46. inflammatio I. 181. ſpaſmus I. 303. hernia I. 312. paralyſis I. 308. 311. ſcirrhus calculum mentiens II. 49. vermes in veſica I. 312. & pili I. 313.
Veſiculæ criſtallinæ II. 284.
Vinum, ejus utilitas in febribus continuis I. 53. 57.
Virilitas exſtincta II. 195.
Ulcera in partibus obſcœnis citra contagium venereum II. 282.
Volvulus I. 164.
Vomica I. 155. pulmonum II. 230.
Vomitus II. 118. cruentus I. 216.
Urticata febris I. 115.
Uteri inflammatio I. 184. ſcirrhus I. 189. cancer I. 190. hydrops II. 251.

Z

Zona I. 111. 198.
Zoſter I. 198. ſpurius. I. 199.

gliando la sopradetta Cessione 16. Giugno 1792., appunto come seguita in fraude de' Creditori, hanno deciso che non potesse esso Trigomi acquistare dal N. H. Duodo come Credito proprio ciò ch' era anzi a di lui Debito, ed assunto dalla di lui Famiglia con la detta Convenzione 9. Giugno 1791. da pagarsi anche ad esso Massari Creditore, non potendo esso Trigomi sostenere che il suddetto E. Nicolò fosse Creditore verso la di lui Famiglia delle indicate summe, essendo anzi Debitore verso detto Creditore Massari, e delli altri fatti poi Assuntori di